CHOV OVIEC a KÔZ

Vydáva Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku - družstvo pre priaznivcov chovu číslo 3-4 / 2020

www.zchok.sk

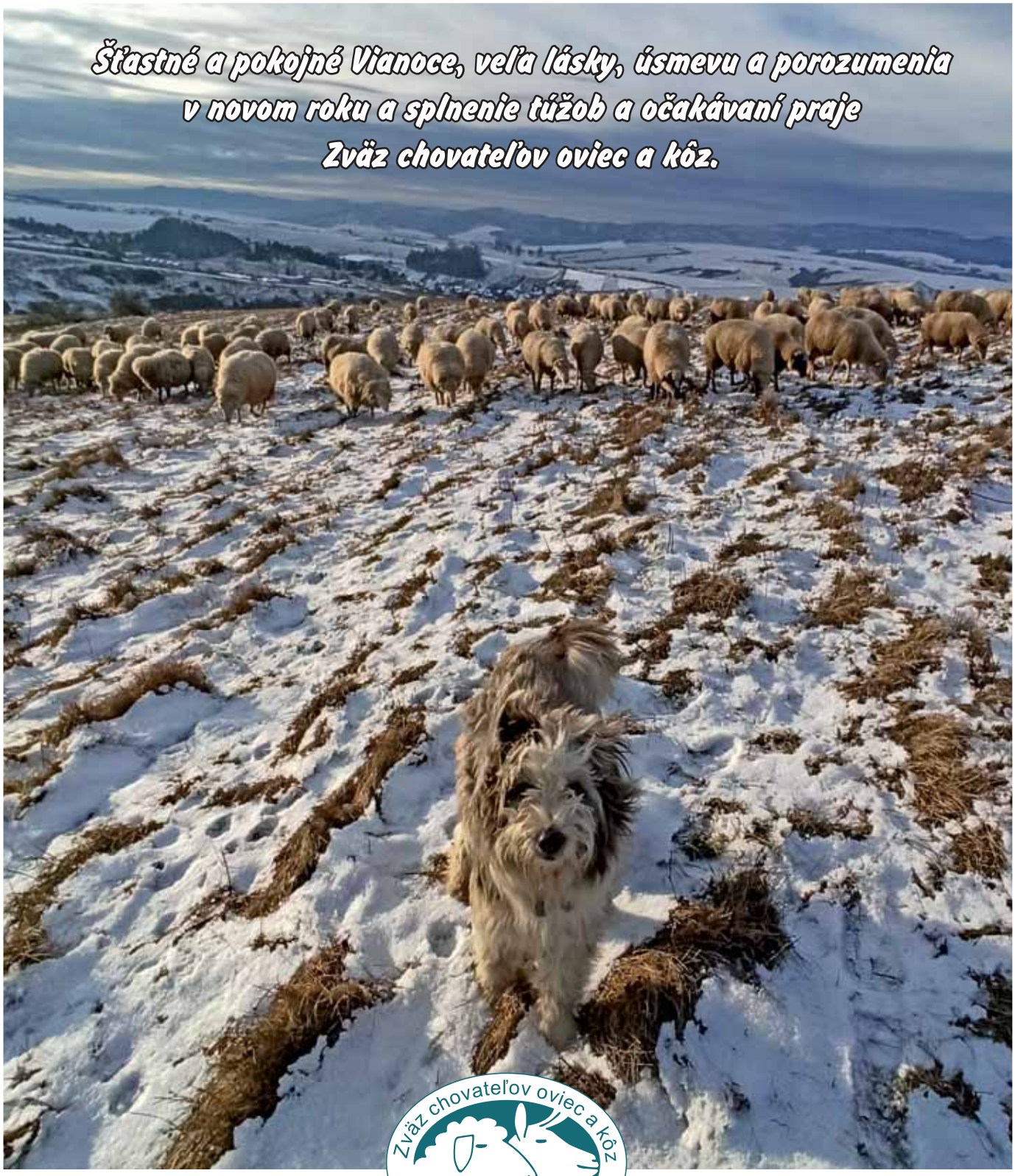

Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku

BONITÁCIE 2020

Keľo a synovia s.r.o.

Ing.Igor Nemčok,Medzibrod.

PPD Brezov - Kalnište.

BLAUMONT,s.r.o.

Farma Kamenica.

PD Javorina Malcov.

Obsah

4 Budaj nechce v prírode ani ľudí, ani ovce

5 Sme v polovici cesty do cieľa, splní tentokrát štát svoje sľuby?

6 Škody spôsobované zverou – dlhoročné trápenie poľnohospodárov

9 Tlačová správa z 19. ročníka súťaže Vidiecka žena roka – „Líderka 2020"í

10 Genomika ako perspektívny nástroj dlhodobej udržateľnosti diverzity plemena pôvodná valaška

14 Efektíny výkrm tažkých jahniat

18 „Stavy zveri sa nám nedarí redukovať"

19 Choroby paznechtov oviec a kôz

20 Vyhodnotenie súťaže o najlepších chovateľov oviec a kôz na Slovensku – TOP 2019

23 Námety na finalizáciu mlieka a výrobu syrov v podmienkach malovýroby

25 Ovčiarstvo na Spiši

26 Poľnohospodári a potravinári v NR SR: nastolený trend je katastrofálny

28 OVCE NA ORAVU PATRIA

29 Z DEJÍN VALACHOV NA SLOVENSKU

30 Pohľad Európskej komisie na chov oviec a kôz- prečo nie je rovnaký aj na Slovensku?

35 BONITÁCIE 2020

41 „Za škodami je vysoký počet všetkých druhov raticovej zveri"

43 Schválené nové šľachtiteľské programy oviec a kôz

60 Uznávacie pokračovania o štatút šľachtiteľského chovu oviec a kôz v r. 2020

63 Lov vlka zostáva na Slovensku povolený, obmedzili však okresy a stanovili presné kvóty

63 Na Slovensku sa bude aj naďalej loviť vlk, rozhodol Mičovský. Budaj hovorí o sklamaní

Vianočné zamyslenie

Ing.Ján Turčan, PhD.

Rok sa s rokom schádza a tak je treba bilancovať, zamyslieť sa nad hospodárskym výsledkom svojej práce, vyhodnotiť svoje výsledky v tomto čase už aj v číslach, ktoré nám predložia naši ekonómovia. Rok 2020 bol rokom pre tento svet veľmi nezvyčajným, s akým sme sa nestretli od čias druhej svetovej vojny. Novodobé ochorenie Covid nám jasne dalo najavo, že svet sa dá v určitých chvíľach spomaliť, ba až zastaviť.

Minulý rok, keď sa počas vianočných sviatkov o tomto ochorení začalo prvýkrát vo svete informovať, sme si to viacerí prečítali (vypočuli) niekde v správach, so súcitným pomyslením na ľudí v Číne dúfajúc, že nás a našej krajiny sa to netýka. Avšak čas ukázal ako sme sa veľmi mýlili, a to čo sa nám zdalo byť tak vzdialené bolo zrazu bližšie ako si mysleli.

Samotné veľkonočné sviatky ukázali akí sme bezmocní voči tejto vírusovej chorobe. Boli sme doma a mysleli sme si, že to rýchlo prejde a choroba sa stratí. Nestalo sa tak, možno vinou aj nás samých, možno vinou nedostatočných epidemiologických opatrení, neviem... Každý z nás videl ľudí, ktorí to nedodržiavali opatrenia a brali to na ľahkú váhu.

A aký rok bol v slovenskom ovčiarstve? Problémy boli tak ako každý rok s odbytom veľkonočných jahniat, ktorý bol v tomto roku skrz vírusovej choroby ešte markantnejší. Záchrana skôr prišla po veľkonočných sviatkoch, kedy sa samotný predaj veľkonočných jahniat zlepšil aj predajom v slovenských reťazcoch. Ukázalo sa, že záujem o jahňacie mäso je na Slovensku veľký. Popri propagácii jahňacieho mäsa sa začal propagovať aj predaj ovčích výrobkov predajom z dvora. Každopádne je to veľmi pekná myšlienka, kedy by si mal každý z nás nájsť svojho baču a tam chodiť po ovčie produkty. Ďalším problémom, ktorý bol tento rok asi ešte viac vidieť, bol problém s personálom samotných salašov. Tým, že je to každodenná, pomaly 24 hodinová práca, je takmer nemožné zohnať zodpovedný personál. Často krát tu nachádzame aj ľudí bez domova. Niektoré salaše z hľadiska odbornosti nemajú ani jedného človeka, ktorý by rozumel problematike. Každý majiteľ resp. prevádzkovateľ sa stáva personalista, ktorý obmieňa svoj personál ako na bežiacom páse. Ale jednoznačne možno povedať, že aj samotná spoločnosť kladie odvetvie živočíšnej výroby na úplný okraj spoločnosti. Tak ako počúvame v zahraničí, že chovateľ je váženým pánom a váži si ho celé okolie, u nás je to osoba, ktorá robí v zápachu a hnoji. Koniec roka priniesol ešte aj problém s vlkmi, kde kompetentné orgány radia, aby chovatelia zvieratá zatvárali do oplôtkov a používali ovčiarske psy na pasenie a chránenie ovčích stád pred vlkmi. Je potrebné si uvedomiť, že Slovensko je hornatou krajinou a oplôtkové systémy je možné efektívne uplatňovať niekde na južnom Slovensku, ale tam ešte nie sú vlci. Zamyslel sa tiež niekto nad tým, čo urobia pastierske psy keď sa stretnú niekde na lúke s okoloidúcimi cudzími ľuďmi? Pri 300 ks stáde nemá šancu pastier ani zaregistrovať, že sa mu psy po niekom rozbehli.

Jedno slovenské príslovie hovorí „Tichý ako tá ovečka. Trpezlivý ako tá ovečka. Trpezlivý ako ten baránok". Uvedené príslovie je v súčasnosti príznačné a je zrkadlom slovenského ovčiarstva. Otázkou je dokedy to slovenské ovčiarstvo vydrží, ale nemusí to trvať dlho. Obrazom tejto skutočnosti bol aj v tomto roku pokles stavov bahníc. Najhoršie na tom je, že sa to týkalo poľnohospodárskych podnikov, ktoré boli baštami ovčiarstva a ich šľachtiteľská práca bola na vysokej úrovni.

Vstúpili sme do adventného obdobia, ktoré je prvou časťou liturgického roka rímskokatolíckej cirkvi vymedzené 4 nedeľami pred sviatkom narodenia Ježiša Krista a zároveň je to obdobie duchovnej prípravy na Vianoce. Snaží sa nás nasmerovať na to, aby sme zahodili stres, zhon a nervozitu pred nadchádzajúcimi sviatkami. Aj keď sme už v dostatočnom množstve „masírovaní" vianočnými reklamami, čo všetko na Štedrý deň potrebujeme, bez čoho sa určite v tento deň nezaobídeme. Reklamy nás nútia nakupovať a obdarovávať nezmyslenými darmi, pričom nám uniká podstata Vianoc. No darmo, Vianoce už dávno nie sú sviatkom pokoja a radosti ako na pohľadniciach, ale sviatkami konzumu a darov.

Čo je podstatou VIANOC

Patrím medzi tých dospelých, ktorí sa na Vianoce tešia presne tak ako malé deti, snažiac sa nepatriť do hore spomínanej skupiny ľudí, vnímajúc krásnu atmosféru, ktorá sa začínajúcim adventným obdobím šíri okolím. Ozdobené stromčeky, usmiaty ľudia, a pre mňa tak nezameniteľná vôňa ihličia vzbudzuje vo mne nostalgiu a spomienky na detstvo. Presne na tie chvíle, ktoré som strávil so svojou rodinou v detstve.

Keď so svojimi deťmi pozerám vianočné videá z nášho rodinného albumu, tak vidím, že si nepamätajú koľko hračiek dostali alebo koľko druhov cukroviniek mama napiekla. Spomínajú na humorné zážitky, ktoré sa stávali každoročne pri zdobením vianočného stromčeka, spomínajú na ľudí, s ktorými tieto sviatky prežívali, spomínajú, ako ich mama prvýkrát zobrala do kuchyne a spoločne sa zabávali, hoci „len" pri pečení jedného druhu koláča. Spomínajú na to, že sedeli celý deň v pyžame s rodičmi a pozerali na rozprávky, dívali sa na svietiaci vianočný stromček a na figúrky v drevenom betleheme s dvoma Ježiškami - dvaja Ježiškovia boli z dôvodu, že sú dvojičkami, a aby nebola „zvada" tak každá mala svojho Ježiška.

Bohužiaľ, dnešný svet učí deti mať filozofiu: čím viac - tým lepšie. Čím viac druhov vianočných cukroviniek, tým lepšia gazdinka. Čím viac drahých darov, tým viac človeka ľúbime. Dospeli sme do štádia, kedy kupujeme dary nie z lásky, ale z povinnosti. Dar pre dar, nie pre radosť z obdarovania.

Pri kúpe darčeka pre blízkych (čo vidím častokrát aj na sebe), nemyslíme na to, čo ich poteší, ale že nesmieme na nich s darčekom zabudnúť. A tak sa stáva, že siahame po niečom, čo dotyčný človek ani nechce, ani nepotrebuje. Hlavné je, že my ulahodíme svedomiu – darom, hoci nezmyselným a nechceným, sme si sami pred sebou dokázali, že sa o toho človeka zaujímame a nie je nám ľahostajný. Či toho človeka skutočne potešíme, je nám akosi jedno. Musíme si uvedomiť, že samotný výber darčeka potrebuje čas na jeho výber, musíme premýšľať čo človek potrebuje a čo mu urobí radosť. Zaujímavé určite je, že niektorí obdarovávaní nepotrebujú možno žiaden darček, darčekom môže byť naša láska voči nim, naša všímavosť, naše pamätanie si na nich napr. v deň ich menín resp. narodenín spojené s krátkym telefonickým rozhovorom, naša nezištná pomoc, keď to niekto potrebuje, možno obyčajné sa pozdravenie na ulici. Je veľa možností ako môžeme niekoho obdarovať, niektorí to robia automaticky, niektorí sa s týmito prejav-

(pokračovanie na 4. strane)

Chov oviec a kôz - aktuálne informácie a údaje z PK pre chovateľov a priaznivcov chovu vydávané štvrťročne. • ročník XL, č.3-4/2020, cena 5 € • **Vydáva:** Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku-družstvo, Skuteckého 19, 974 01 Banská Bystrica, IČO 31629237, december 2020 • **Šéfredaktor:** Ing. Slavomír Reľovský • **Redakčná rada:** Ing. Igor Nemčok, Prof. MVDr. Jozef Bíreš, DrSc., Doc. RNDr. Milan Margetín, PhD. • **Adresa redakcie:** Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku- družstvo, Skuteckého 19, 974 01 Banská Bystrica, tel. 0905406284, e-mail relovsky@zchok.sk, **Pre-press a tlač:** ***KURIÉR plus REKLAMA***, tel./fax: 053/4414 058, Odborárov 49, 052 01 Spišská Nová Ves • Redakcia nezodpovedá za obsahovú a jazykovú správnosť príspevkov • **ISSN 1336-4715, EV 5877/20**

(dokončenie z 3. strany)

mi vyslovene trápia. Dôležité je, že všetko musí vychádzať z vnútra človeka.

ZASTAVME SA A PREMÝŠĽAJME...

Pre mňa osobne znamená vianočný čas zamyslenie sa nad sebou: „Som takým človekom, akým som chcel byť? Premýšľam nad životom aký vediem? Nad vzťahmi, ktoré by si zaslúžili možno aj zmenu, a v neposlednom rade myslím na tých, ktorých milujem. Som vďačný, že mám ešte oboch rodičov, keď mnohí už nemajú to šťastie.

Dojíma ma vidieť starých ľudí, držiacich sa za ruky a stále sa ľúbiacich. Tieto maličkosti nám pripomínajú, o čom skutočne Vianoce majú byť. O láske, o pokore a o pomoci druhým, ktorí nie sú tak šťastní ako my. Presne toto by sme mali učiť deti. Nepotrebujú hromady darov, na ktoré i tak zabudnú, potrebujú nás – spokojných a šťastných. Možno to neocenia hneď, ale v dospelom živote im vyčarí úsmev na tvári práve spomienka na chvíle strávené s nami - ich rodičmi. Učme ich, aby vlastnosti ako je láskavosť, pokora, prajnosť a ľudskosť boli v ich živote prvoradé. ❑

Budaj nechce v prírode ani ľudí, ani ovce

Tlačová správa Zväzu chovateľov oviec a kôz na Slovensku – družstvo

Banská Bystrica, 18. novembra 2020 – Ministerstvo životného prostredia SR (MŽP SR) pripravilo vyhlášku, ktorá bude mať výrazne negatívne dopady nie len na chov hospodárskych zvierat, ale aj na slobodu pohybu ľudí v prírode a biotop voľne žijúcej zveri a živočíchov. MŽP požaduje od chovateľov oviec, ako prevenciu pred vznikom škôd spôsobených veľkými šelmami, zaobstarať si viac ako 12 000 dospelých pastierskych strážnych psov, alebo zvieratá oplotiť, či zavrieť do maštale. Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku (ZCHOK) žiada ministra Budaja, aby návrh vyhlášky okamžite stiahol a nezbavoval svoj rezort zodpovednosti za škody spôsobované predátormi.

MŽP SR predložilo do medzirezortného pripomienkového konania návrh vyhlášky, ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Prijatím tejto vyhlášky dôjde od 01. 01. 2021 k zásadným zmenám s negatívnym dopadom na chovateľov, v súvislosti s nárokom na odškodnenie strát na hospodárskych zvieratách spôsobených predátormi. Totožnou vyhláškou však dôjde aj k úplnej ochrane vlka dravého na Slovensku a zamedzeniu manažmentu jeho populácie lovom. Chovatelia tak môžu predpokladať rastúcu tendenciu útokov vlka na hospodárske zvieratá. Envirorezort sa navyše zbavuje zodpovednosti a chovateľom ukladá nové podmienky na ochranu stád bez toho, aby o týchto podmienkach so zástupcami ZCHOK vôbec diskutoval a celá táto situácia sa deje napriek tomu, že minister Budaj na svojom tlačovom brífingu dňa 28. 10. 2020 avizoval zjednodušenie postupu uplatnenia náhrady škôd spôsobených vlkom. Nové podmienky nie len že nebude vedieť chovateľ splniť, ale výrazne zasiahnu do bežného života občanov a obmedzia všetkých milovníkov prírody.

Envirorezort požaduje od chovateľov hospodárskych zvierat držbu jedného pastierskeho strážneho psa na každých 150 ks hospodárskych zvierat. Ak by chovatelia chceli ochrániť všetkých 330 000 oviec a kôz na 5 747 farmách, museli by zabezpečiť viac ako 12 000 dospelých psov. Absurdita návrhu vrcholí aj v účinnosti tejto vyhlášky, kedy požiadavka držby minimálne 18 mesačných psov, ktoré boli vychované spolu so stádom, nadobúda účinnosť už od 1. januára 2021. Tu si je potrebné uvedomiť, že zaobstaranie, výcvik a výchova takéhoto pastierskeho psa predstavuje náklad vo výške 2000 €. To by bola celkom suma 24 miliónov eur. Ak pán minister na to má, nech túto sumu chovateľom uhradí. Ale či to bude mať želaný efekt, nikto nevie. **Takáto povinnosť, kladená chovateľom oviec, môže navyše vážne ohroziť bezpečnosť ľudí pohybujúcich sa v prírode.** Chovatelia oviec nie sú automaticky chovateľmi psov a už vôbec nie ich cvičiteľmi. Aj keď je práca psa s ovcami nádherná a pes dokáže byť nenahraditeľným strážcom stáda, táto forma opatrení so sebou prináša určité riziká a nie je vhodná pre každého chovateľa, ak na to nemá čas, vlohy a podmienky. Obľúbenosť vyhľadávania relaxu v Slovenskej prírode narastá a bačovia sa pri strážení stád často stretávajú s turistami, či hubármi. Strážny pes v takomto prípade môže predstavovať určité riziko ohrozenia človeka. Aj nesprávne vycvičený pes, či pastier, ktorý nedokáže psa ovládať, môže predstavovať riziko ohrozenia zdravia človeka, či voľne žijúcej zveri. Okrem chovateľov oviec a kôz budú pastierskych psov potrebovať aj chovatelia ostatných druhov hospodárskych zvierat. Pre chovateľov preto vzniká aj otázka, kde si týchto psov budú môcť zaobstarať. Rozprávka o deduškovi večerníčkovi je síce krásna, no jej realizácia nie je taká jednoduchá. Počty vlkov v súčasnej dobe presahujú únosnú mieru. A i napriek všetkým opatreniam sa bude musieť regulovať jeho stavy.

Absurdnosť vyhlášky pokračuje ďalšími požiadavkami. Ak chovateľ nevie zabezpečiť vhodných psov, môže zvoliť ešte oplotenie pasienkov elektrickými ohradníkmi so zvýšeným výkonom, alebo vybudovať trvalé neprerušené oplotenie vysoké aspoň 180 cm, ktoré je vybavené zábranou proti podhrabaniu a kombinované s elektrickým ohradníkom. **Výsledok takýchto povinností vyústi v obmedzení slobody pohybu ľudí v prírode**. Ovce spásajú 450 000 ha, čo by predstavovalo oplotenie lúk a pasienkov takmer v celej krajine. Oplôtky a oplotenia rovnako zamedzia voľnému pohybu voľne žijúcej zveri a živočíchov a spôsobia ďalšie nežiadúce sekundárne účinky, ako zamedzenie pohybu raticovej zveri na trvalo trávnatých porastov a jej presun do plodín rastlinnej výroby alebo lesných kultúr, kde zver nebude možné loviť a budú výrazne narastať škody spôsobované zverou.

Jednou z možností podľa Budaja je aj chov zvierat v uzavretých hospodárskych budovách. Nakoľko ide o najmenej nákladné riešenie, chovatelia budú musieť túto možnosť zvážiť, pre krajinu to však bude katastrofa. Takýto počin ministra Budaja je však skutočne nelogický. Obmedzenie pasenia oviec bude mať negatívny dopad na životné prostredie. Chovatelia oviec a kôz na Slovensku nechcú chovať svoje zvieratá v maštaliach, na oplotených družstevných dvoroch. Ovčiari chcú formovať krajinu, spásať lúky a kopce, dodávať im živiny, chrániť pôdu pred eróziou a dediny v dolinách pred povodňami. Ovce počas pasienkového obdobia správnym košarovaním vyhnoja 100 000 ha pasienkov a menia menej živné pasienky na kultúrne porasty. Ušetrená hodnota pri vyhnojení 100 000 ha pasienkov košarovaním predstavuje cez 13,5 milióna eur!

Zatiaľ čo Slovensko trápi pandémia koronavírusu, ekonomická kríza, kríza živočíšnej výroby a stavy oviec sú historicky najnižšie, minister Budaj namiesto riešenia skutočných problémov krajiny, prispieva k poklesu sebestačnosti a vyšším nákladom na chov hospodárskych zvierat. Pán Budaj týmto počinom skutočne likviduje slovenské ovčiarstvo pod rúškom ochrany životného prostredia. Takéto opatrenia envirorezortu naozaj krajine nepomôžu. Zástupcovia chovateľov oviec a kôz preto budú požadovať stiahnutie tejto vyhlášky na osobnom stretnutí s ministrom Budajom už tento piatok. ❑

Sme v polovici cesty do cieľa, splní tentokrát štát svoje sľuby?

Tlačová správa Zväzu chovateľov oviec a kôz na Slovensku - družstvo

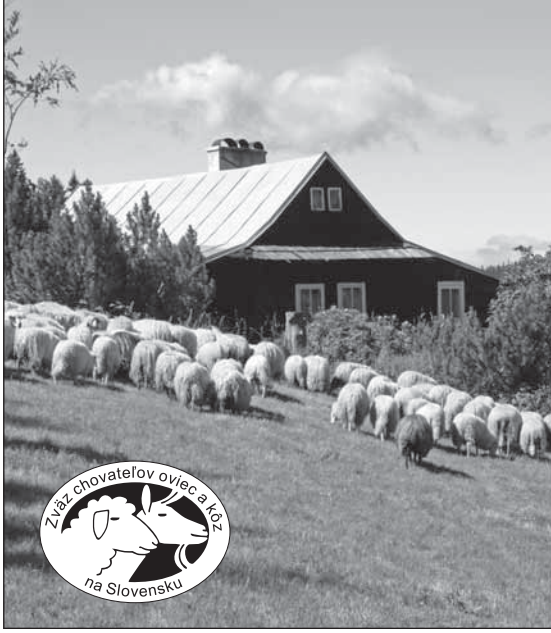

Banská Bystrica, 12. novembra 2020 – Zástupcovia Zväzu chovateľov oviec a kôz na Slovensku (ZCHOK) mimoriadne intenzívne pracujú na záchrane ovčiarstva. Vďaka sľubom a podanej pomocnej ruke ministra pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky (MPRV SR) Jána Mičovského a predsedu Výboru NR SR pre pôdohospodárstvo a životné prostredie, Jaroslava Karahutu, dochádza k postupnému plneniu dohodnutých opatrení a ovčiari dnes môžu konštatovať, že sú v polovici cesty do stanoveného cieľa. Chovatelia oviec a kôz veria, že do roku 2022 dôjde k splneniu a realizácii všetkých stanovených cieľov a ovčiarstvo bude mať vytvorené férové a konkurencie schopné podmienky pre záchranu chovov. Nateraz prichádzajú so skvelou správou, chovatelia oviec a kôz dostanú ešte v tomto roku pomoc vo výške troch miliónov eur.

Chov oviec na Slovensku prechádza asi najvýraznejšou krízou akú kedy chovatelia zažili. Ovčiarom sa však vinára svetlo na konci tunela, ktoré predstavuje nádej pre záchranu významnej oblasti živočíšnej výroby. Vďaka proaktívnemu prístupu zástupcov zväzu sa spustila vlna mimoriadne početných rokovaní, stretnutí a hľadaní spoločných cieľov. Vyčerpávajúce desiatky stretnutí sa uskutočnili na všetkých úrovniach, od najvyšších predstaviteľov vlády SR, až po kľúčové stretnutia k aplikácií dohôd do praxe. „Všetko začalo ešte začiatkom apríla na pôde MPRV SR. Náš zväz bol prvým chovateľským zväzom, ktorý u seba prijal nový minister. ***Od štátu nežiadame nič, čo by nemali chovatelia iných druhov hospodárskych zvierat, chceme len férové a vyrovnané podmienky pre záchranu ovčiarstva,“*** uviedol Igor Nemčok, predseda Zväzu chovateľov oviec a kôz na Slovensku.

Chovatelia spoločne s Mičovským a Karahutom hľadajú riešenia pre záchranu ovčiarstva na Slovensku. Najvýznamnejším politickým predstaviteľom poľnohospodárstva predložil ZCHOK ešte v apríli tohto roka niekoľko návrhov a požiadaviek, spoločne si stanovili kľúčové priority a spustili ich realizáciu. Štát priložil pomocnú ruku aj pri odbyte jahniat. Bol to úspešný začiatok spolupráce s novým vedením. Chovateľov však najviac trápi dlhodobo nedostatočná podpora chovu oviec a kôz. ***„Asi najvýznamnejším medzníkom rokovaní je prísľub ministra pôdohospodárstva, že výška podpôr na dobytčiu jednotku oviec a kôz sa vyrovná výške podpory chovu dojných kráv.*** Bolo by to systémové riešenie, ktoré by výrazne vyrovnalo konkurenčné podmienky chovateľov a voľba chovu druhu hospodárskych zvierat na farmách by sa neriadila len dotačnou politikou. Rozdiel podpory medzi chovom dojníc a chovom oviec dnes predstavuje až 200 na dobytčiu jednotku, to je suma, ktorá by znamenala pozitívny impulz pre stabilizáciu chovu oviec a kôz na našom území,“ uviedol Slavomír Reľovský, riaditeľ Zväzu chovateľov oviec a kôz na Slovensku.

MPRV SR na rokovaniach prisľúbilo, že nájde riešenia pre kompenzáciu nižšieho financovania oviec a kôz a najneskôr v novom programovom období bude platba na dobytčiu jednotku pre ovce a kozy rovnaká, ako u dojníc. Práve vďaka mimoriadnej aktivite predstaviteľov ZCHOK je v týchto dňoch možné oznámiť pozitívnu správu a prvé ovocie intenzívneho úsilia. ***Ešte v tomto roku dostanú chovatelia oviec a kôz mimoriadnu podporu v celkovej výške viac ako tri milióny eur. Prostredníctvom projektu rozvoja živočíšnej výroby dostane každý chovateľ oviec a kôz, zapojený do kontroly úžitkovosti, 91 € na dobytčiu jednotku (DJ) a ostatní chovatelia 44,60 € na DJ.***

Táto suma síce zďaleka nedosahuje výšku rozdielu a dorovnania platieb medzi dojnicami a ovcami, avšak oproti predchádzajúcemu obdobiu je citeľne navýšená a najmä počíta so všetkými chovateľmi oviec a kôz. Dorovnanie na úroveň dojných kráv ministerstvu neumožňuje Akčný plán rozvoja pôdohospodárstva SR na roky 2014 – 2020, ktorý stanovuje maximálnu výšku tejto pomoci pre sektor chovu oviec a kôz na 91 €.

MPR VSR preto prisľúbilo ***v roku 2021 úplne vyrovnanie podpory chovu oviec a kôz s dojnicami*** prostredníctvom projektu rozvoja živočíšnej výroby, nakoľko v budúcom roku už obmedzujúci akčný plán nebude platný.

Finálne a systémové riešenie ministerstva, ktoré by malo pre chov oviec znamenať stabilitu príde až v roku 2022, kedy by malo dôjsť k úplnému navýšeniu a vyrovnaniu platieb u oviec a kôz s podporou u dojných kráv, bez neistého kompromisného riešenia.

V blízkej dobe očakávame aj novú štátnu podporu chovu oviec a kôz prostredníctvom podpory chovateľov produkujúcich mlieko a výrobky vo vysokej kvalite (tzv. Q mlieko), kde bude ZCHOK intenzívne spolupracovať pri príprave tohto opatrenia. V stave riešenia je aj problém s vlnou a výstavba slovenskej práčovne vlny. V blízkom čase by sa mali zjednodušiť aj podmienky pre bitúnky priamo na farmách, ktoré by mali uľahčiť finalizáciu chovu vo forme mäsa priamo pre spotrebiteľov tak, aby slovenská jahňacina končila na stoloch slovenských spotrebiteľov.

V odbyte jahňacieho mäsa sme na začiatku sezóny dospeli k historickému úspechu a tento kvalitný produkt mohli spotrebitelia nájsť v obchodných reťazcoch. Stále nás však aj pri tomto produkte čaká ešte veľa úloh, a to najmä intenzívna komunikácia s výkupcami ohľadom výkupnej ceny za jahňatá. Tá by mala reálne pokrývať náklady prvovýrobcu. Tiež je dôležité aby konečný predajca nenavýšil maržu na predávanú jahňacinu tak, že bude cena pre spotrebiteľa veľmi vysoká. To je základný predpoklad, aby chovatelia chovali jahňatá.

ZCHOK považuje aktuálne riešenie za pozitívny začiatok plnenia sľubov a akýsi posun do polovice cesty k stanovenému cieľu. Dočasné kompromisné riešenie nie je síce postačujúce, avšak pre tento rok finálnemu splneniu sľubov pána Ministra a predsedu Výboru NR SR Karahutu bránia viaceré procesy, často naviazané na dotačnú politiku EÚ, ktoré nie je možné jednoducho a rýchlo vyriešiť, ako by sa na prvý pohľad zdalo. Čiastočné navýšenie finančných prostriedkov od štátu pre chov oviec a kôz je tak hodením záchranného kolesa pre topiacich sa chovateľov. Chovatelia oviec veria, že čoskoro dôjde k naplneniu sľubov. Tieto opatrenia by mohli priniesť pozitívny zvrat ovčiarstva na Slovensku, kľúčovou však ostáva ich skorá realizácia.

ZCHOK preto ďakuje predstaviteľom štátu za preukázanú snahu a činy, že ich sľuby sa budú aj realizovať a žiada chovateľov o trpezlivosť. ZCHOK bude naďalej s MPRV SR intenzívne spolupracovať a verí, že k splneniu stanoveného cieľa dôjde najneskôr v roku 2022.

Sektor chovu oviec a kôz je mimoriadne vzácny, produkuje nenahraditeľné mliečne výrobky, mimoriadne kvalitné mäso a jeho chov je mimoriadne ekologický a prospešný pre krajinu a životné prostredie. Takmer všetka mliečna produkcia sa skonzumuje doma na Slovensku. Narastá aj záujem o zdravé ovčie mäso. Ovce počas pasienkového obdobia správnym košarovaním vyhnoja a vypasú 100 000 ha pasienkov a menia menej živné pasienky na kultúrne porasty. Ušetrená hodnota pri vyhnojení 100 000 ha pasienkov košarovaním predstavuje cez 13,5 milióna eur! Ovce sú dnes jediným druhom hospodárskych zvierat, ktoré ešte pasením využívajú trvalé trávne porasty v národných parkoch, v ktorých je ochrana prírody nadradená nad ostatné činnosti. Chov oviec a kôz sa realizuje často na miestach, kde niet iných možností zamestnania. To je len stručné zhrnutie dôvodov, prečo je dôležité tento sektor udržať za každú cenu a chovatelia oviec a kôz veria, že štát nedopustí koniec ovčiarstva na Slovensku. ❑

Škody spôsobované zverou – dlhoročné trápenie poľnohospodárov

VIERA UVÍROVÁ
FOTO – AUTORKA, PPS Bobrovec
Zdroj: Roľnícke noviny, č. 44/2020

Rozryté pasienky, zožratá úroda, udupané polia s kukuricou, ovsom, pšenicou, repkou či zemiakmi. Dnes nie je problém vidieť na poliach vypasené diviaky, či početné stáda vysokej zveri. V hornatých oblastiach Slovenska nie je raritou ani stretnutie s medveďom. Faktom je, že zdravá miera početnosti zvierat je narušená. Zodpovedajú tomu škody na poľnohospodárskych plodinách, ktoré sa ročne šplhajú do miliónov. Prečo a ako sme dospeli až do takéhoto stavu? A čo s tým?

Je to realita, s ktorou sa viac-menej boria poľnohospodári prakticky na celom Slovensku. Aj preto chceme na konkrétnom príklade priblížiť, čo zažívajú niektorí poľnohospodári, samostatne hospodáriaci roľníci, či drobní záhumienkári v okrese Liptovský Mikuláš, ktorý štatisticky patrí medzi okresy s veľkým počtom škôd spôsobovaných zverou na poľnohospodárskych a lesných kultúrach.

Pracovné stretnutie k uvedenej problematike inicioval Ing. Ľudovít Urbanovský, konateľ spoločnosti PPS Bobrovec, s. r. o. Za jedného z najväčších poľnohospodárskych podnikateľov v oblasti - PD Smrečany sa zúčastnil Ing. Milan Vozár. Za malých pestovateľov a poskytovateľov poľnohospodárskych služieb v oblasti sa zúčastnili samostatne hospodáriaci roľník Milan Komendák a Jaroslav Salaj.

Dlhoročné trápenie

„Situácia týkajúca sa škôd poľovnou zverou na poľnohospodárskych kultúrach nás trápi už niekoľko rokov. Mnohí vravia, že Zákon o poľovníctve č. 274/2009 Z. z. je nastavený proti poľnohospodárom, keďže som si ho naštudoval, tvrdím že je viac na našej strane ako na strane poľovníkov. S jeho uplatňovaním v praxi sú však problémy. S Poľovným revírom Baníkov nemáme doteraz podpísanú zmluvu o minimalizácii škôd poľovnou zverou na poľnohospodárskych kultúrach z dôvodu, že som ju nechcel podpísať pre obsahové, formálne aj právne nezmysly," vysvetlil Ľ. Urbanovský prvý z dôvodov pracovného stretnutia. Ďalšími sú normované kmeňové stavy, ktoré sú podľa Ľ. Urbanovského v príkrom rozpore so stavom zveri pri jarnom sčítaní, ktorej počty sú výrazne vyššie a taktiež nedodržiavanie spôsobov prikrmovania zveri poľovníkmi z Poľovníckeho združenia Baníkov, s ktorými je konfrontovaný vo vlastnej praxi. „Je to situácia, z ktorej vznikajú premnožené stavy zveri, tá následne spôsobuje rozsiahle škody na poľnohospodárskych plodinách. V našom prípade najmä na kukurici, ovse, zemiakoch, lúkach a pasienkoch. Škody máme podložené aj znaleckými posudkami," dodal k situácii. Pre neúmerne vysoké škody na kukurici, ktoré sa každoročne pohybovali do 15 tisíc euro, ohradili 15 hektárovú parcelu dva metre vysokým oborovým pletivom.

„Za záhumienkárov v tejto oblasti chcem povedať, že máme snahu si dopestovať nejaké produkty na prilepšenie, taktiež dochovať hospodárske zvieratá. Faktom je, že zver ľuďom, ktorí majú chuť ešte niečo robiť, zničí aj to málo čo dopestujú. Založiť porast stojí peniaze, a keď z toho nemáme nič, tak nemáme chuť ďalej robiť," uviedol J. Salaj. S uvedeným súhlasí M. Komendák, ktorému len v tomto roku zver kompletne zničila štyri hektáre pšenice: „Ak chceme ochrániť plodiny, musíme na jar inštalovať elektrické oplôtky, avšak aj napriek týmto opatreniam, zver naďalej nadmieru poškodzuje nami pestované plodiny." Ako dodal – diviaky oplôtky prerazia, vysoká ich preskočí.

Celý komplex faktorov

„Pravdou je, že početné stavy zveri sú omnoho vyššie. Zver robí škodu ako veľkému tak malému pestovateľovi, nevyberá si. Myslím si, že ide o viac aspektov, ako je klimatická zmena, teplé zimy, končiac nesystémovými opatreniami zo strany ochranárov, ktoré sa pod toto všetko podpisujú," uviedol M. Vozár, podľa ktorého nie je dobré hneď útočiť na poľovníkov, pretože nebyť ich, stavy zveri by boli ešte vyššie. Myslí si, že ide o odsúvanie tejto problematiky aj zo strany štátu. Poukazuje na oblasť Liptovského Mikuláša, ktorá je nárazníkovou zónou proti africkému moru ošípaných. Taktiež na skutočnosť, že napriek sľubom, ani jedno poľovnícke združenie v oblasti nedostalo v tomto roku sľúbený chladiaci box. „Problém je aj v inom, keď sa zver odstrelí, poľovníci ju nemajú kde realizovať, keďže na trhu je prebytok diviny," dodáva. V tomto by štát mal pomôcť, napr. založením štátnej organizácie zameranej na výkup diviny. Podľa M. Vozára celý ten komplex faktorov vytvára situáciu, v ktorej stavy zveri z roka na rok stúpajú, a nedokážu sa odstreliť ani len prírastky. Nie sú to len diviaky, ktoré robia škody, ale aj vysoká zver a taktiež medvede. Na jednej strane ide o ochranu, napr. veľkých šeliem, na strane druhej sú ľudia v obciach takmer denne priamo – nepriamo vystavení ataku zverou.

Aj podľa M. Komendáka je zver mimoriadne premnožená: „Nevieme sa brániť, máme porobené oplôtky, do polí hádžeme petardy, používame chemické odpudzovače, stojí to veľa peňazí a času, efekt je minimálny. Zver si zvykla na všetky tieto spôsoby plašenia." S uvedeným súhlasí aj J. Salaj, pričom dodáva, že ako drobný pestovateľ musí pestovať také plodiny, ktoré prinášajú zisk. Jednomyseľne konštatujú, že zver stratila svoju prirodzenú plachosť, pasie sa pri cestách výsledkom čoho sú čoraz častejšie aj strety s autami.

Podtatranská oblasť, konkrétne Liptovský Mikuláš patrí štatisticky patrí medzi okresy s veľkým počtom škôd spôsobovaných zverou na poľnohospodárskych a lesných kultúrach.

Stúpajúce škody

„V PD Smrečany máme veľké náklady nielen z dôvodu škôd spôsobovaných zverou, ale robíme opatrenia pre zabránenie ich vzniku - inštalujeme elektrické ohradníky, skúšali sme chemické odpudzovače a podobne. Všetko to má len krátkodobý efekt, pričom uvedené opatrenia nás stoja nemalé financie," uviedol Ing. Ján Janíček, predseda PD Smrečany s ktorým sme sa dodatočne telefonicky skontaktovali. Len v tomto roku škody spôsobené poľovnou zverou na poľnohospodárskych plodinách vyčíslili na 149 250 €. Konkrétne na 115 hektároch kukurice vo výške 6 700 €, na130 hektároch repky až 68 250 €, v pšenici na 204 hektároch 27 500 €, na 92 hektároch jačmeňa 8 500 €, pričom ďalšie nemalé škody boli zistené v zemiakoch, viacročných krmovinách a trvalých trávnych porastoch. Ako nám predseda PD Smrečany potvrdil - sú to škody, ktoré boli nahlásené Regionálnej poľnohospodárskej a potravinárskej komore v Liptovskom Mikuláši.

Podľa J. Janíčka, ak nedôjde k zníženiu stavov zveri, tie škody budú ešte vyššie. Problematiku škôd posudzuje ako veľmi rozsiahlu s celým súhrnom faktorov, pričom kvituje úsilie poľovníkov pri znižovaní stavov raticovej zveri v poslednom období. „Bolo by na mieste uvažovať o zapojení sa iných zložiek, okrem poľovníkov na ďalšom znižovaní jej stavov. Zver je veľmi premnožená. V zime na poliach bežne vidíme 200- až 300- členné stáda vysokej zveri. Diviaky vidíme celoročne," dodáva J. Janíček.

Škody v číslach

Z roka na rok stúpajúce škody poľovnou zverou na poľnohospodárskych kultúrach potvrdila Ing. Dana Flórová, riaditeľka RPPK Liptovský Mikuláš. Za rok 2019 v danom regióne boli škody spôsobené zverou zistené na 2 706 hektároch v celkovej výške 983 572 € a medzirocne stúpli o 171 557 €, t. j. z 812 015 € v roku 2018.

Najväčšie škody boli vyčíslené v repke ozimnej vo výške 336 000 €, pričom dohromady boli spôsobené na 440 hektároch. Ďalšou, vysoko poškodenou plodinou bola kukurica, v prípade ktorej bola škoda vyčíslená na 360 hektároch v celkovej výške 268 000 €. Pri hustosiatych obilninách škody presiahli 100 000 €. V zemiakoch, viacročných a jednoročných krmovinách boli škody zistené na 1 600 hektároch v celkovej výške 225 000 €. D. Flórová zdôraznila, že ide o škody nahlásené len členmi komory, ktorých je 25, pričom v okrese Liptovský Mikuláš sú aj ďalšie – hospodárením a plochami nie malé poľnohospodárske subjekty, od ktorých údaje neevidujú, teda škody spôsobované zverou v danom regióne sú výrazne vyššie. „Škody za rok 2020 máme spracované zatiaľ iba čiastočne, keďže nie sú ukončené zbery kukurice a zemiakov. Doteraz vyčíslené škody, nahlásené našimi členmi, dosiahli 432 000 €," uviedla D. Flórová, pričom zdôraznila, že nejde o konečné číslo, keďže zemiaky a kukurica patria každoročne k najviac poškodzovaným plodinám. Navyše veľké škody spôsobujú diviaky na trvalých trávnych porastoch. „Je veľmi nákladné dať tieto plochy do pôvodného stavu," uviedla D. Flórová. Ďalšie vysoké náklady sú spojené so zriaďovaním elektrických oplôtkov a ich permanentné udržiavanie v chode, čo si v prvom rade vyžaduje veľa finančných prostriedkov, taktiež času a ľudskej práce. „Je ľahké povedať poľnohospodárom - ochráňte si úrodu, ale tu ide o veľké plochy! Náklady na ochranu porastov pred zverou tu rátame na státisíce," dodala D Flórová, podľa ktorej je téma škôd mimoriadne pálčivá a priam akútne si vyžaduje systémové a komplexne postavené riešenie. Skonštatovala, že situácii nepomáha ani sebecký prístup niektorých poľovníckych združení k uvedenej problematike v oblasti: „Hlavne dlhodobé neudržiavanie normovaných kmeňových stavov zveri, najmä raticovej, uprednostňovanie lovu trofejovej zveri, a problémové sú aj plány lovu, ktoré vychádzajú z prispôsobených štatistík tak, aby boli plány lovu dodržané iba na papieri, ale v teréne sa pritom pohybuje ďalších cca 150 jedincov zveri navyše."

Ing. Ľ. Urbanovský, konateľ spoločnosti PPS Bobrovec, priamo v teréne poukázal na prijaté opatrenia pre ochranu plodín pred zverou.

Realita v praxi

„Sú určité nariadenia, ako sa má navyšovať lov. Konkrétne v poľovnom revíri Baníkov, v ktorom hospodári naša spoločnosť: východiskom je normovaný kmeňový stav diviačej zveri v počte 19 kusov. V poľovníckej sezóne 2016/2017 bol schválený lov 73 kusov. V poľovníckej sezóne 2017/2018 - 103 kusov (tam sme dával žiadosť aj za užívateľa poľovného pozemku, aby im zvýšili odstrel), v sezóne 2018/2019 bolo schválených 105 kusov, ale v poľovníckej sezóne 2019/2020, kedy platilo nariadenie o zvýšení plánu lovu, mali schválených iba 92 kusov," uviedol Ľ. Urbanovský a ďalej dodal: „V novembri v roku 2019 sme na Okresný úrad Liptovský Mikuláš, Pozemkový a lesný odbor podali opakovanú žiadosť na zvýšenie plánu lovu zveri. Prišla nám odpoveď, že ešte nie sú naplnené kvóty. Obrátil sme sa teda na Odbor opravných prostriedkov do Žiliny. Bolo nám dané na vedomie, aby sme sa aktívnejšie podieľali na procese zisťovania stavu zveri pre účely schvaľovania plánov chovu a lovu. OÚ Liptovský Mikuláš, Pozemkovému a lesnému odboru odporúča schvaľovať medziročný plán lovu zásadne vyšší. Čo sa týka mňa - nebol som pozvaný na sčítanie jarných kmeňových stavov zveri."

Pre neúmerne vysoké škody na kukurici, ktoré sa každoročne pohybovali do 15 tisíc euro, ohradili 15 hektárovú parcelu dva metre vysokým oborovým pletivom.

Podľa Ľ. Urbanovského najlacnejším a najefektívnejším opatrením je prevencia, ako riešenie už vzniknutých škôd na plodinách: „Pri plánovaní lovu raticovej zveri treba jednoznačne vychádzať z reálnych stavov zveri. V obciach danej oblasti rozdať každému občanovi divinu zadarmo. Je tu ale zdravotné hľadisko, myslím si ale, že sa to dá vyriešiť, keď sa chce." S uvedeným súhlasí aj M. Komendák, podľa ktorého treba stavy zveri dostať na úroveň spred dvadsiatich rokov.

Poľnohospodári a poľovníci – dva svety

Na otázku ako komunikujú s poľovným

Rýpaniská po diviakoch znemožnia pasenie dobytka, či oviec, navyše dať lúky a pasienky do pôvodného stavu je veľmi nákladné.

Diviakmi poškodený porast kukurice, lokalita Jalovec, poľovný revír Baníkov.

združením Baníkov, L. Urbanovský odpovedá: „Nemal som a nemám problém sadnúť si s tunajšími poľovníkmi za jeden stôl a jednať na základe faktov. Ukazujem im škody priamo na porastoch, fotografie škôd z polí, znalecké posudky z poškodených porastov. Je neprijateľné, aby bola zver zakrmovaná mandarínkami, voľne vysypanou silážou, či jablkami v rôznom štádiu rozkladu. Sú lákadlom pre zver, ktorá sa preto ešte viac sťahuje na polia." Ako ďalej dodal ide o porušovanie platnej legislatívy, keďže zver sa má prikrmovať v čase núdze zdravotne nezávadným krmivom takým spôsobom, aby nedošlo k jeho znehodnoteniu vplyvom nepriaznivého počasia alebo nespôsobovalo zveri zdravotné problémy.

Aj podľa M. Komendáka je situácia zlá zvlášť, ak ide o starostlivosť pri znižovaní počtu zveri zo strany poľovníkov. „Je pre nás životne dôležité, aby tie škody klesli."

Ako v zhode uviedli - cieľom poľovníkov je vychovať zver a cieľ poľnohospodárov zobrať čo najvyššiu úrodu pri prijateľných nákladoch a „tuná máme stret". „Zver je odchovávaná na našich poliach a poliach, ktoré máme v nájme!"

Postup štátnej správy

Pre objasnenie problematiky škôd poľovnou zverou na poľnohospodárskych a lesných kultúrach a zároveň postupov pri štátnom dozore sme sa obrátili na Ing. Jozefa Repaského, prednostu Okresného úradu Liptovský Mikuláš, pod ktorý patrí príslušný Pozemkový a lesný odbor.

Ako dohliada Okresný úrad, Pozemkový a lesný odbor na splnenie povinnosti podľa § 25, písm. g a § 26 odst. 1, písm. l, Zákona o poľovníctve na uzatvorenie zmlúv „O spôsobe a forme minimalizácií škôd spôsobených zverou a na zveri" medzi užívateľmi poľovných revírov a užívateľmi poľovných pozemkov (poľnohospodári, SHR, urbárske spoločenstvá a drobní záhumienkari)?

Okresný úrad Liptovský Mikuláš, PLO (Pozemkový a lesný odbor) pri vykonávaní ŠD (štátny dozor) na podnet užívateľa pozemku, resp. užívateľa PR (poľovného revíru), že nie je uzatvorená dohoda o minimalizácii škôd spôsobených zverou a na zveri - v prípade, že pri ŠD sa zistí, že naozaj nie je uzatvorená dohoda, tunajší úrad uloží opatrenie v zmysle ustanovenia § 75 ods. 4 písm. b) zákona o poľovníctve o odstránení nedostatku. V prípade, že opatrenie nie je splnené, v následnom konaní správny orgán zisťuje, zavinením ktorej zo zúčastnených strán nedošlo k uzatvoreniu príslušnej zmluvy.

Ako v prípade diviačej zveri navyšujete plány lovu – podľa kategórií, alebo podľa celkového plánu, ak je splnený?

V zmysle ustanovenia § 30 zákona č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve a pokynu Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka č. 6148/2020-730 7525/2020 zo dňa 14. 02. 2020.

Ako v praxi vykonávate štátny dozor v prípade odstrelu diviačej zveri, aj v súvislosti s Africkým morom ošípaných (AMO)?

Na základe požiadania o súčinnosť Regionálnou veterinárnou a potravinovou správou Liptovský Mikuláš na výkon úradných kontrol v zmysle metodiky RVPS 50 percent kontrol v PR zaradených do nárazníkovej zóny AMO a mimo nárazníkovej zóny minimálne 20 percent kontrol v PR, v spolupráci s RVPS Liptovský Mikuláš.

Ako navyšujete plány lovu v prípade vysokej zveri. Reagujete v tomto, ak sú požiadavky na jej odstrel zo strany poľnohospodárov, SHR, drobných záhumienkarov, t. j. užívateľov poľovných pozemkov?

V poľovníckej sezóne 2020/2021 bolo vyhovené požiadavke Pozemkového spoločenstva urbarialistov Kvačany o navýšenie lovu jelenej zveri. Iné požiadavky zo strany užívateľov poľovných pozemkov v tejto poľovníckej sezóne na navýšenie lovu jelenej zveri neboli podané tunajšiemu úradu.

Konkrétny prípad: bol vykonaný štátny dozor v poľovnom revíri Baníkov zameraný na splnenie povinnosti podľa § 25, písm. g a § 26, odst. 1, písm. l, Zákona o poľovníctve, ktorý sa mal uskutočniť do 31. decembra 2019?

Po dohode s Okresným úradom Žilina, odborom opravných prostriedkov, referátom lesného hospodárstva, na základe požiadavky ktorého bolo treba ŠD vykonať, bol tento vykonaný dňa 25. 03. 2020. Počas výkonu štátneho dozoru správny orgán zistil, že so strany jedného užívateľa poľovných pozemkov, Poľnohospodárskeho družstva Smrečany, nebola uzatvorená dohoda v zmysle ustanovenia § 25 písm. g) zákona o poľovníctve. Z tohto dôvodu chcel správny orgán konať vo veci uloženia „Opatrenia pre užívateľa poľovných pozemkov, keďže bol zistený uvedený nedostatok so strany Poľnohospodárskeho družstva Smrečany, aby uvedený problém, s dohodou medzi ním a užívateľom PR nájsť formu a spôsob minimalizácie škôd spôsobovaných zverou a na zveri v PR Baníkov, bol odstránený. V prípade, že z jednej alebo druhej strany budú kladené prekážky k uzatvoreniu takejto dohody, správny orgán by musel pristúpiť k začatiu konania o uložení pokuty, v súlade s § 78 ods. 3 písm. d) resp. e) zák. č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve, od 5 000 € do 15 000 €. Doterajšie konanie užívateľa PR, za ktoré by bolo potrebné uložiť pokutu podľa § 78 za iný správny delikt, prípadne konať podľa § 76 v priestupkovom konaní, alebo vec odstúpiť podľa § 77 na disciplinárne konanie nebolo zistené.

Keďže dňa 30. 04. 2020 bola tunajšiemu úradu doručená zmluva o spôsobe a forme minimalizácie škôd spôsobených zverou a na zveri medzi užívateľom poľovných pozemkov v PR Baníkov, Poľnohospodárskym družstvom so sídlom v Smrečanoch a užívateľom PR Baníkov, SPZ PZ Baníkov, správny orgán upustil od uloženia Opatrenia na odstránenie nedostatku, ktorým bolo nepredloženie uvedenej zmluvy ku dňu vykonania Štátneho dozoru, dňa 25. 03. 2020.

Ako kontrolujete a vyhodnocujete Vaše písomné stanoviská na rôznych pracovných stretnutiach z minulosti, ktoré sa týkali spôsobených škôd na poľnohospodárskych plodinách.

Okresný úrad Liptovský Mikuláš, PLO kontroluje a vyhodnocuje svoje stanoviská z pracovných stretnutí podľa aktuálnej situácie a potreby.

Bez záveru

Uvedené odpovede možno čitateľa celkom neuspokoja. Faktom je, že fungovanie právneho štátu stojí na rešpektovaní a uplatňovaní právnych noriem v praxi. Na druhej strane ignorovanie vyhrotených problémov, ich neriešenie, nikdy neviedlo a ani nepovedie k ničomu dobrému, len k narastaniu napätia medzi ľuďmi, v tomto prípade medzi poľnohospodármi a poľovníkmi za asistencie dotknutých úradov. ❑

Voľne vysypaná siláž na kraji poľa – znehodnotená vplyvmi počasia, lokalita Jalovec.

Tlačová správa z 19. ročníka súťaže Vidiecka žena roka – „Líderka 2020“

VIDIECKY PARLAMENT NA SLOVENSKU

Svetový deň vidieckych žien bol vyhlásený v roku 1995 na pekinskej konferencii venovanej problematike žien. Tento deň sa oslavuje pod záštitou OSN a je príležitosťou na uznanie práve vidieckych žien. Na Slovensku VIPA SK organizuje od roku 2002 v tento deň konferenciu pre ženy a vyhlasuje výsledky súťaže Vidiecka žena roka - Líderka 2020.

V tomto roku odkladáme oslavu tohto sviatku na neurčito.

Medzi nami žijú ženy z vidieka s výnimočnými schopnosťami, sú nevyčerpateľnou studnicou energie, inšpirácie, motivácie, nadšenia a nápadov. Áno, väčšinou ich berieme ako samozrejmosť. Tieto ženy pritom svojou prítomnosťou a pôsobením obohacujú život na vidieku a robia ho aktívnejším.

Vidiecka žena roka - Líderka 2020

Kategórie:

1. žena roka – aktivistka **PaedDr. Lenka Jandušíková**
2. žena roka – **politička Ing. Zuzana Valocká**
3. žena roka – **podnikateľka Martina Angelovičová**
4. žena roka – **remeselníčka Silvia Škvareninová**

Aktivistka - PeadDr. Lenka Jandušíková Papradno, vek 39

Povolanie: stredoškolská učiteľka a vedúca folklórnej skupiny Podžiaran. Nomináciu podal starosta obce Ing. Roman Španihel.

Od roku 2011 sa ujala vedenia folklórnej skupiny Podžiaran, ktorá v tom čase začala trpieť odchodom starších členov a hrozil jej zánik. Skupina pod jej vedením začala žať úspechy na regionálnych, krajských a dokonca aj celoslovenských súťažiach. V roku 2013 spolu s Denisou Macošincovou získala strieborné pásmo v kategórii sólo/duo. V roku 2015 na súťaži Nositelia tradícií získala skupina zlaté pásmo a špeciálne ocenenie za vokálnu interpretáciu (spev) so zvykoslovným pásmom Šibačiari. Rok 2016 bol pre nich jeden z najúspešnejších. Ženská spevácka skupina získala zlaté pásmo a zároveň titul laureát – absolútny víťaz v kategórii speváckych skupín. Zároveň si Patrik Kaprálik vyspieval strieborné pásmo v kategórii sólista spevák a Michal Mahút bronzové pásmo v kategórii sólista inštrumentalista. V roku 2018 počas 43. Podroháčskych folklórnych slávností sa uskutočnila celoštátna súťažná prehliadka folklórnych skupín Nositelia tradícií 2018 v Zuberci, kde FSk Podžiaran - získala strieborné pásmo. V roku 2018 sa pod vedením Lenky Jandušíkovej folklórna skupina Podžiaran dostala do finále Zem spieva a o výnimočnom papradnianskom speve sa dozvedelo celé Slovensko. V roku 2019 na celoštátnej postupovej súťaži a prehliadke ľudových hudieb, speváckych skupín, sólistov spevákov a inštrumentalistov Vidiečanova Habovka si FSk Podžiaran a duo E. Šmulíková a D. Hikaníková vyspievali titul laureát. Okrem toho zmiešaná skupina FSk Podžiaran z Papradna získala špeciálne ocenenie za štýlovú interpretáciu, a zlaté pásmo si odniesla v kategórii sólo Denisa Macošincová. Vystupovali na 4 najväčších festivaloch na Slovensku - na Myjave, vo Východnej, Detve a Dubnici nad Váhom. Vydali 3 CD, účinkovali v RTVS, Senzi TV, Šláger TV, v rádiu Regina - Klenotnica ľudovej hudby, Studnička. Tieto úspechy by bez Lenky Jandušíkovej určite nedosiahli. Zbiera a notuje papradnianske piesne.

V súčasnosti sa Lenka po rodičovskej dovolenke vrátila vyučovať matematiku a chémiu na Gymnáziu v Bytči. Neustále sa angažuje v kultúrno-spoločenskom živote obce, zbiera, zachováva a sprostredkúva spolu s folklórnou skupinou Podžiaran originalitu tradícií obce Papradno i celej Javorníckej oblasti.

Politička - Ing. Zuzana Valocká, Žabokreky, 51 r.

Starostka obce Žabokreky okr. Martin. Nomináciu podala Ing. Janka Mikušáková.

Pani Valocká je starostka od roku 2010. Snaží sa, aby život obyvateľov obce sa neustále skvalitňoval. Spolupracuje s organizáciami v obci, pripravuje rôzne podujatia v obci. Obec Žabokreky je stredne veľká obec, 5 km od mesta Martin. V posledných rokoch sa v obci zvýšili požiadavky na rozvoj infraštruktúry, čo starostka rieši, a tak zabezpečuje rozvoj obce a prílev obyvateľov.

V rámci regiónu je aktívna, spolupracuje s ostatnými starostami, neustále sa vzdeláva. V obci významne podporuje kultúru a šport - je obľúbená medzi mladými i seniormi. Prvý polrok minulého roku sa v obci konalo 25 zaujímavých podujatí, ktoré môžu byť inšpiráciou i pre iné obce.

Projektom „Modernizácia a prestavba budov a areálu Materskej školy Žabokreky“ sa dosiahlo zníženie energetickej náročnosti budovy a aj zlepšila kvalita životného prostredia pre žiakov. Projekt „Permakultúrna trieda ZŠ Žabokreky“ bol podporený Nadáciou Kia Motors Slovakia. V obci od r. 2011 funguje Denné centrum seniorov.

Obec Žabokreky získala od Nadácie Slovenskej sporiteľne peňažný dar na Poštový sad Magna Via.

Vítanou aktivitou je nekomerčné vypožičiavanie bicyklov od roku 2018 „Bicyklom po Doline Karpia“.

Martina Angelovičová-podnikateľka.

Obec má živú spoluprácu s partnerskými obcami a mestami v Čechách, Poľsku a Chorvátsku.

V obci pôsobí miestny ochotnícky divadelný súbor, ktorý patrí medzi najúspešnejšie v kraji.

Od roku 2019 je predsedníčkou MAS Turiec, od r. 2020 členkou Rady partnerstva regiónu Turiec.

Podnikateľka - Martina Angelovičová, Kamenica, vek 41

Podnikateľka v poľnohospodárstve a agroturistike, nomináciu poslala Ing. Anna Kováčiková.

Vyštudovala Gymnázium v Lipanoch a Obchodnú akadémiu v Kežmarku; vydatá; 2 deti Lukáš a Patrik. Aktívne hrala počas štúdia volejbalovú ligu aj neskôr za ŠKP Prešov. Po ukončení štúdia od roku 1998 pracovala v Hydine Košice, a. s. – prevádzka Prešov na ekonomickom úseku do roku 2003. Od roku 2003 spoločne s manželom založili rodinnú farmu so širokým zameraním chovu zvierat – kravy, kozy, ovce, drobná hydina, kone. Postupne sa začala venovať hlavne syrárstvu a agroturistike. Organizuje školenia na výchovu nových producentov ovčích výrobkov, reprezentuje ovčiarstvo v rámci Slovenska rôznymi aktivitami (Ovenálie, Agrokomplex). V rámci agroturistiky prevádzkuje množstvo letných aktivít, hlavne pre mládež, s cieľom poukázať na to, aké je farmárstvo krásne a domáce produkty nenahraditeľné v zdravej výžive.

Remeselníčka - Silvia Škvareninová, Bošany, vek 74

Nomináciu podala: PhDr. Lucia Škvareninová / nevesta.

Narodila v roku 1946 do gazdovskej rodiny v Bošanoch. Svoju mladosť prežila na statku, kde boli domáce práce súčasťou každodenného

života. Tieto roky formovali aj jej nastávajúci rodinný život praktickej gazdinky, ktorá si vytvorila hlboký vzťah k tradíciám a slovenskej kultúre, vďaka čomu sa už viac ako 40 rokov aktívne venuje ľudovému remeslu výrobe maľovaných kraslíc, ktoré v tomto kraji majú tradíciu po staročia. Najčastejšie tvorí madeirové kraslice zdobené vyvŕtávaním čipkových vzorov do škrupiny vajíčka s následným voskovaním v rôznych farebných prevedeniach. Na kraslicu nanáša prírodný včelí vosk zakúpený u včelára, používa ekologické farby s ohľadom na prírodu a životné prostredie. Najčastejšie pracuje so slepačími, husacími, kačacími i pštrosími vajíčkami. Táto práca si vyžaduje precíznosť a trpezlivosť. Medzi najobľúbenejšie kraslice patria tie vo farebnom prevedení slovenskej trikolóry, takisto aj modranský vzor. Vzory na krasliciach každoročne obmieňa, každý nový vzor je unikát, keďže netvorí podľa žiadnej predlohy, ale z vlastnej hlavy. Obdivuhodná je trpezlivosť a húževnatosť tejto ženy, ktorá je po 40 rokoch vžitá s kraslicami. Snaží sa toto vzácne remeslo odovzdať ďalším generáciám. Každoročne svoje výtvory prezentuje na festivaloch ľudového umenia, na výstavách tradičných remesiel, čím prispieva k zachovávaniu remesla našich predkov a pokračovaniu tejto tradície do budúcna. V regióne pravidelne navštevuje škôlky, zariadenia pre seniorov a sociálne zariadenia pre postihnuté deti. Tie majú najväčšiu radosť v predveľkonočnom období, kedy očakávajú a celý deň spoločne pracujú na výrobe veľkonočných kraslíc. Významným doplnkom jej tvorby a prezentácie remesla je tradičný kroj, ktorý je viac ako 100 ročným rodinným dedičstvom. Maľované kraslice získali obdiv nielen doma, ale i v zahraničí. Putovali takmer do celého sveta; od zámorských krajín, cez Rusko, Čínu, Oceániu, Austráliu, Nový Zéland, až na ďaleké Tahiti k pánu prezidentovi Francúzskej Polynézie Édouardovi Fritchovi. Jej nedávnym úspechom bolo udelenie 2. miesta v rámci celoslovenskej prehliadky výrobcov kraslíc. Venuje sa remeslu z celého srdca, aby pre nastávajúcu generáciu ostal odkaz našich predkov. Maľované kraslice tvorí viac ako polovicu času svojho prežitého života s neskutočnou trpezlivosťou, a aj počas súčasného dôchodkového veku má neustále odhodlanie zdieľať toto tradičné remeslo s blížnymi a v komunite. Viem, že jej vytrvalosť a odhodlanie v tvorbe nových kraslíc, aj pre Veľkonočné sviatky 2021, ju stále udržuje v pozitívnom duchu a v pevnom zdraví. Lucia Škvareninová prezentovala tradičné maľované kraslíc na medzinárodnej výstave v Číne, mesto Ningbo. ❑

KLUB CHOVATEĽOV PÔVODNEJ VALAŠKY

Genomika ako perspektívny nástroj dlhodobej udržateľnosti diverzity plemena pôvodná valaška

Kasarda, Radovan – Moravčíková, Nina – Margetín, Milan – Pavlík, Ivan
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Zväz chovateľov oviec a kôz
Klub chovateľov pôvodnej valašky
NPPC – Výskumný ústav živočíšnej výroby Nitra

Človek po staročia ovplyvňuje genetické založenie hospodárskych zvierat. Tento proces je známy ako domestikácia. Zámerným výberom rodičovských párov, ktoré v danom čase najlepšie vyjadrujú požiadavky na konkrétne plemeno, dochádza nielen k zvyšovaniu uniformity stád, ale aj k preferovaniu niektorých rodín a línií pri budovaní plemena. Kontinuálna snaha o dosiahnutie vysokej vyrovnanosti a tlak na zvyšovanie efektívnosti a výkonnosti v procese šľachtenia, následné socio-ekonomické a klimatické zmeny prostredia výraznou mierou vplývajú na utváranie a diverzitu genofondu hospodárskych zvierat. Dnešné populácie sú veľakrát len vzorkou pôvodnej genetickej výbavy zakladateľov plemena a mnohé genetické varianty sú nenávratne stratené. Osobitne ohrozené sú malé, lokálne plemená, kde sa prísnou, jednostranne zameranou selekciou zvyšuje pravdepodobnosť ko-selekcie príbuzných zvierat a nie je možné takto stratenú diverzitu jednoducho nahradiť nakúpením nepríbuzných jedincov toho istého plemena niekde v zahraničí.

Z pohľadu efektívneho riadenia živočíšnych genetických zdrojov majú v súčasnosti primárne postavenie molekulárno - genetické štúdie. Z tohto dôvodu je pre zachovanie genofondu pôvodných plemien hospodárskych zvierat teda potrebné doplniť tradičné metódy hodnotenia fenotypu na základe morfologických znakov modernými molekulárnymi metódami založenými na sledovaní špecifických genetických markerov. Vzhľadom na cenovú dostupnosť a tým pádom aj možnosť zapojenia sekvenačných technológií je táto oblasť veľmi perspektívnou pre zlepšenie súčasnej miery poznania environmentálnej expozície vo vzťahu ku komplexu génov kontrolujúcich produkciu, reprodukciu a zdravie zvierat.

Hodnotenie diverzity na úrovni autozomálneho genómu je v súčasnosti veľmi dobre rozpracované nielen v populáciách hospodárskych ale aj voľne žijúcich zvierat s využitím sekvenovania DNA pre účely mapovania ich genómu a identifikácie genetických markerov, v našich podmienkach najmä s využitím STR mikrosatelitov (Moravčíková et al., 2016; Kasarda et al., 2017; Kukučková et al., 2017). Genotypovanie hospodárskych zvierat s použitím SNP čipov je súčasťou chovateľskej praxe v šľachtiteľských programoch vo všetkých chovateľský rozvinutých krajinách, využívajúcich genomickú selekciu, pričom zvýšilo záujem chovateľov po celom svete o implementáciu známych asociácií medzi SNP markermi a ekonomicky významnými QTL (lokusy kvantitatívnych znakov) do šľachtiteľských programov (Kasarda et al., 2015). Navyše sa dostupnosť veľkého počtu SNP markerov prejavila v nových detailnejších možnostiach hodnotenia genetickej diverzity a priorizácii zvierat pre jej konzervovanie (Moravčíková et al., 2017). Konzervovanie genetickej diverzity hospodárskych zvierat je dôležité tak z vnútro ako aj medzi populačného hľadiska (Kasarda et al., 2016; Moravčíková et al., 2016).

Pôvodná valaška je našim autochtónnym plemenom. Predstavuje jedinečný genetický

Tabuľka 1: Genomický inbríding odvodený na základe rôzne dlhých homozygotných úsekov (ROH) vyskytujúcich sa v genóme hodnotených zvierat

Kategória	Počet ROH úsekov	Podiel ROH úsekov (%)	FROH (%)	FROH (%) minimum	FROH (%) maximum
FROH 0-2Mb	202	8.688	7.199 ± 5.965	0.054	35.53828
FROH2-4Mb	728	31.312	7.222 ± 5.873	0.081	35.21281
FROH4-8Mb	680	29.247	6.881 ± 5.331	0.155	33.89809
FROR8-16Mb	498	21.419	5.844 ± 4.187	0.339	28.70025
FROH>16Mb	217	9.333	3.360 ± 2.929	0.659	20.90883

zdroj v SR a jeho zachovanie je dôležité tak z vedecko-výskumných ako aj z kultúrno-historických dôvodov. Na Slovensku pôsobilo k 31. 12. 2019 6 šľachtiteľských chovov oviec plemena valaška (V) s počtom pripúšťaných bahníc 354 ks a tiež 10 rozmnožovacích chovov s počtom pripúšťaných oviec 416 ks. Z uvedeného počtu chovov až 6 chovov malo počet bahníc vyšší ako 50 a 2 chovy boli s počtom bahníc vyšším ako 100 ks. Podľa centrálnej evidencie hospodárskych zvierat sa aktuálne (k 30. 11. 2020) chová na Slovensku 2897 oviec plemena valaška 2897 ks, z toho je 134 baranov. Autochtónne plemená sa vyznačujú unikátnymi sadami génov, ktoré sa v konvenčných, komerčne šľachtených plemenách už nevyskytujú a z toho vyplýva ich jedinečnosť pri obnove stratenej diverzity alebo potreby adaptácie týchto plemien na zmenené podmienky prostredia.

Vzhľadom na tento fakt sme sa v spolupráci so zväzom chovateľov oviec a kôz podujali na pilotné zhodnotenie genetickej diverzity pôvodnej valašky na Slovensku. Do pilotného testovania bolo zapojených 11 chovateľov: Mgr. V. Ticháň – Kokava n/Rimavicou, RD Klenovec, V. Magna SHR Poniky, K. Kočík, doc. Ing., CSc. – Očová, Č. drevenice, s. r. o. – Ružomberok, PD L. Hole – Kvačany, RD V. Rača – Oščadnica, NPPC VUŽV – Nitra, Granelam, s. r. o. – Ostrov, Agrourbár s.r.o – Hrabušice. Spolu bol odobraný biologický materiál 96 jedincov (z toho 2 boli zošľachtená valaška). Po extrakcii DNA zo vzoriek chlpových cibuliek zvierat boli tieto podrobené celogenómovej analýze s použitím GGP Ovine 50 K SNP čipu (pre každého jedinca bol zistený polymorfizmus cca 50 tis. jednonukleotidových genetických markerov = zámena jedného písmena v genetickom kóde v jednom lokuse). Výsledkom genotypovania bola databáza údajov, ktorá zahŕňala 50 tis. informácií o každom hodnotenom jedincovi, čo poskytuje veľmi presný pohľad na diverzitu genetickej výbavy vo vzorke, ktorú je možné zovšeobecniť na celú populáciu.

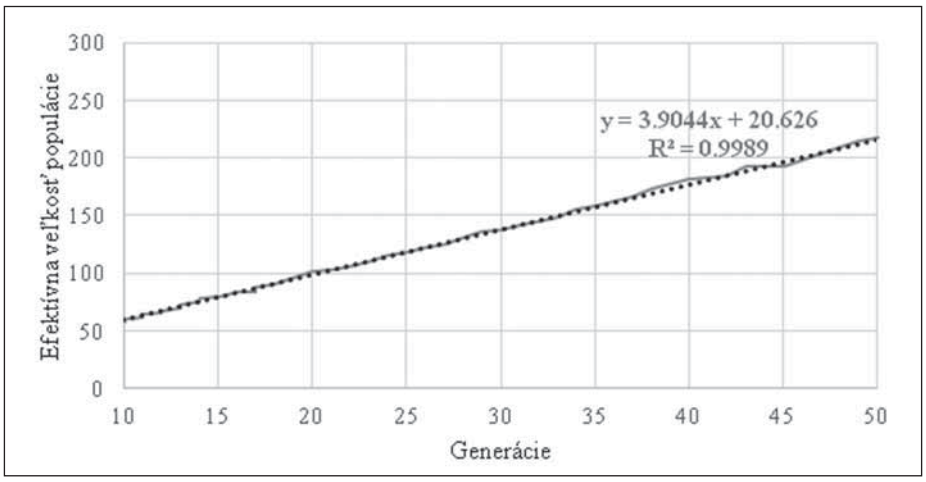

Obrázok 1. Vývoj efektívnej veľkosti populácie

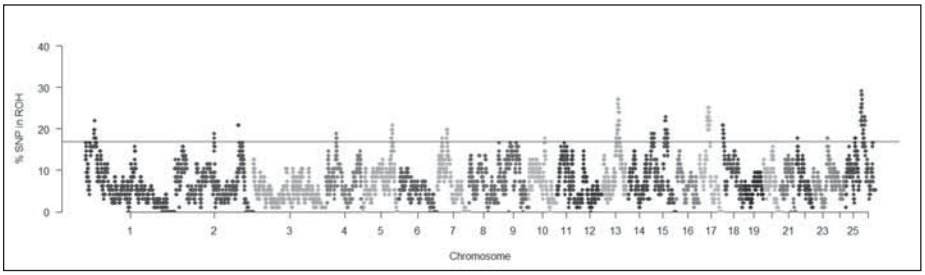

Obrázok 2: Frekvencia výskytu homozygotných úsekov v genóme hodnotených zvierat

Efektívna veľkosť populácie je najčastejšie používaným ukazovateľom, ktorým sa popisuje stav genetickej diverzity v populáciách. Veľmi často býva interpretovaná ako taký počet jedincov, ktorých párenie by viedlo k súčasnej hodnote inbrídingu (intenzity príbuzenskej plemenitby) v populácii. Ako vidno z naznačenej tendencie vývoja efektívnej veľkosti populácie pôvodnej valašky, vypočítanej na základe zistenej nerovnováhy genetických väzieb (obrázok 1), genofond vykazuje aktuálnu efektívnu veľkosť cca 20 jedincov s poklesom medzi jednotlivými generáciami približne 4 zvieratá. Vo všeobecnosti je akceptovaná v prípade malých populácií (napr. v zoo) efektívna veľkosť na úrovni 50 jedincov, pričom v prípade hospodárskych zvierat je akceptovaná ako bezpečná hodnota z pohľadu straty diverzity 100 zvierat. Z hľadiska dlhodobého prežívania je bezpečnou hodnota viac ako 400 zvierat, čo dnes nedosahujú ani kozmopolitné či globálne chované populácie hospodárskych zvierat.

Okrem takéhoto celkového pohľadu nám celogenómová informácia poskytuje aj možnosť detailnejšieho pohľadu na mieru homozygotnosti (výsledok párenia príbuzných) v genóme a vyjadrenie úrovne nielen súčasného ale aj historického inbrídingu. Aj v genóme pôvodnej valašky sme zistili dlhšie ako aj kratšie

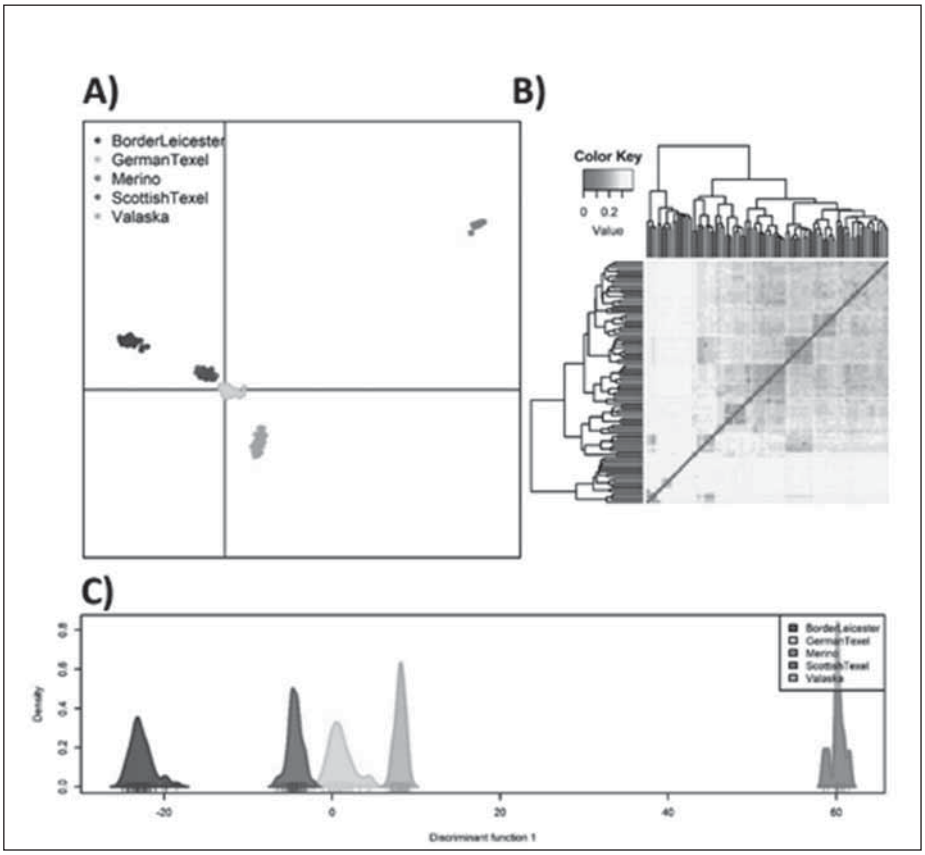

Obrázok 3: Genetická diferenciácia v rámci 5 plemien s použitím PCA (A) a DAPC (C) analýz a vnútropopulačná štruktúra plemena pôvodná valaška na základe matice genetických vzdialeností (B)

homozygotné úseky označované skratkou ROH. Čím dlhšie sú tieto úseky v genóme, tým je spoločný predok jedincov bližšie a naopak, kratšie homozygotné úseky znamenajú, že spoločný predok je vo vzdialených generáciách, resp. v generáciách zakladateľov. Na základe zistených poznatkov môžeme skonštatovať, že súčasný genomický inbríding je na úrovni 3,36 % a historický na úrovni 7,2 % (tabuľka 1).

Následnou analýzou sme zistili, že niektoré markery sa vyskytujú v populácii častejšie ako iné, čo je najčastejšie dôsledkom zámerného výberu, t.j. tieto úseky sú v danej populácii viac konzervované a možno ich považovať za typické pre plemeno, pravdepodobne z dôvodu, že súvisia z chovným cieľom resp. zámerom pre ktorý bolo plemeno šľachtené. Na obrázku 2 je znázornená frekvencia výskytu identifikovaných homozygotných úsekov v genóme pôvodnej valašky. Ako je možné vidieť tak na niektorých chromozómoch došlo ku kumulácii homozygotných úsekov v špecifických oblastiach, ktoré pravdepodobne súvisia s fenotypovými vlastnosťami dôležitými pre toto plemeno. Najvyššia koncentrácia týchto úsekov bola zistená najmä v prípade chromozómu 13 a 26 a to v oblasti génov s rôznou biologickou úlohou v organizme oviec. Keďže informácia uložená v génoch vedie k syntéze bielkovín podieľajúcich sa na výslednom fenotypovom prejave zvierat zamerali sme sa aj na vyhľadávanie konkrétnych génov v oblastiach s najväčšou koncentráciou homozygotných úsekov. Pre lepšiu názornosť sú v tabuľke 2 uvedené gény lokalizované v homozygotných úsekoch na chromozómoch 13 a 26 spolu s krátkym popisom aká bielkovina je daným génom produkovaná.

Niekedy sme konfrontovaní s otázkou do akej miery je plemeno jedinečné. To sme overili aj v našom prípade. Na základe spolupráce so zahraničnými inštitúciami sme genóm pôvodnej valašky porovnali s inými plemenami, pričom niektoré z nich boli použité aj v zošľachťovacom procese (Texel, Merino, Leicester). Ako je možné vidieť na obrázku 3 A a 3C, tak genofond pôvodnej valašky je naozaj unikátnou sústavou génov, vzdialenou od ostatných kultúrnych plemien. Z grafickej vizualizácie vyplýva, že obidve populácie plemena texel sú navzájom geneticky blízke (historický pôvod), avšak majú odlišnú genetickú výbavu ako plemeno pôvodná valaška.

Tabuľka 2 Proteín-kódujúce gény v oblasti homozygotných úsekov na chromozómoch 13 a 26

Proteín-kódujúci gén	Chromozóm	Popis
SHLD1	13	shieldin
CHGB	13	chromogranin
TRMT6	13	tRNA
CRLS1	13	cardiolipin
LRRN4	13	leucine
FERMT1	13	fermitin
DLGAP2	26	DLG
ARHGEF10	26	Rho
MYOM2	26	myomesin
CSMD1	26	CUB
ANGPT2	26	angiopoietin
AGPAT5	26	1-acylglycerol-3-phosphate
XKR5	26	XK
GPM6A	26	glycoprotein
WDR17	26	WD
SPATA4	26	spermatogenesis
ASB5	26	ankyrin
SPCS3	26	signal
VEGFC	26	vascular
NEIL3	26	nei
AGA	26	aspartylglucosaminidase

Rovnako je tomu aj v prípade plemien Leicester alebo Merino, ktoré vytvárajú samostatné genetické skupiny vzdialené od ostatných plemien použitých v rámci analýz. Na obrázku 3 B je znázornená vnútro-populačná genetická štruktúra plemena pôvodná valaška na základe matice genetických vzdialeností medzi hodnotenými jedincami. Svetlejšia farba (žltá) reprezentuje jedince viac geneticky vzdialené a tmavšia farba (červená) naopak jedince viac geneticky podobné. Z obrázku vyplýva, že vo vnútri hodnotenej skupiny možno pozorovať určitý stupeň genetickej rôznorodosti a vytváranie samostatných podskupín, ktoré reflektujú s najväčšou pravdepodobnosťou najčastejšie využívané otcovské línie v chovoch pôvodnej valašky. Pretože v tomto roku odber vzoriek kontinuálne pokračoval, oblasti hodnotenia vnútro-populačnej štruktúry plemena pôvodná valaška aj so zohľadnením informácie o otcoch hodnotených zvierat (resp. ich pôvode) sa budeme venovať aj v nasledujúcom období. Všetko však nasvedčuje tomu, že plemeno pôvodná valaška je geneticky unikátne a spoľahlivo odlíšiteľné od iných historicky príbuzných populácií.

Prezentované analýzy a rovnako aj mnohé ďalšie sú dôležité, pretože poskytujú prehľad o súčasnom stave diverzity na úrovni genetickej výbavy populácie. Z hľadiska analýz je ďalšie spresňovanie možné realizovať v podstate dvoma smermi: zaradením vyššieho počtu zvierat do analýz (ďalšie chovy) alebo zvýšením počtu genetických markerov na čipe. Naším cieľom je bližšia charakteristika populácie pôvodnej valašky na Slovensku, najmä z dôvodu poskytnutia informácie pre ďalší chov a tvorbu pripárovacích plánov, čím by sme zabránili stratám diverzity v budúcnosti a zároveň prispeli k dlhodobej udržateľnosti populácie ako významného živočíšneho genetického zdroja. Na druhej strane chceme v budúcnosti vyhodnotiť aj ostatné plemená dlhodobo chované na Slovensku (napríklad zošľachtená valaška, cigája) a posúdiť mieru unikátnosti ich genetickej výbavy alebo naopak mieru genetickej podobnosti s plemenami vyšľachtenými na Slovensku. ❑

Stádo oviec plemena valaška z chovu SHR Vladimára Magnu, Poniky

Stádo valašských oviec z chovu PD Liptovské Hole v Kvačanoch

Bahnica SK2950205 z chovu SHR V. Magnu, Poniky

Časť stáda valašských oviec z chovu RD Veľká Rača, Oščadnica

Bahnica CZ97293757 z chovu Mgr. V. Ticháňa z Kokavy nad Rimavicou

Časť bahníc s baranom z chovu Granelam, a.s. Ostrov

Bahnica 2577454 z chovu Granelam, a.s. Ostrov

Bahnica SK2098246 z chovu RD Veľká Rača, Oščadnica

Baran CZ07294636 z chovu RD Klenovec

Bahnica SK2557814 z chovu NPPC - VÚŽV Nitra

Bahnica CZ97298089 z chovu doc. Ing. K. Kočíka, CSc., Poniky

Baran CZ08180890 z chovu Granelam, a.s. Ostrov

Efektívny výkrm ťažkých jahniat

Ciele výkrmu: Doba výkrmu max. 90 dní, priemerný denný prírastok min. 350 g, celkový prírastok od odstavu po vyskladnenie min 30 kg s konverziou krmiva max. 3 kg. Úlohou projektu: Budovanie nového kvalitatívneho vzťahu „chovateľ – spracovateľ – obchod – konzument s významom profitu všetkých strán a vymedzenie cieľového trhu.

1.Podmienky úspešného výsledku výkrmu jahniat:

- hmotnosť pri narodení (min.2 kg) a odstave (min.12 kg)
- požadovaný príjem mledziva(kontrola naplnenosti) ovplyvňuje dostatočný vývin tráviacej sústavy, nižšie % úhynov a výsledné priemerné denné prírastky (PDP)
- zvládnutý odstav a prechod na podmienky výkrmu
- požadovaný príjem KZ po odstave (dôsledný návyk na rastlinnú výživu už v čase odstavu, nedôsledná príprava negatívne vplýva na PDP počas výkrmu.
- zdravé jahňa
- dobré ustajňovacie podmienky
- kontrolovaný príjem KZ

2. Výkrmový potenciál:

"Výkrmnosť v praxi hodnotíme priemernými dennými prírastkami a spotrebou živín na 1 kg prírastku"

Výrazný vplyv na mäsovú úžitkovosť má biologická kvalita materiálu. Dvojplemenné krížence dosahujú vyšší priemerný denný prírastok o 2-10% a nižšiu potrebu krmív o 5 - 10%.

3. Faktory ovplyvňujúce výkrm jahniat:

- **Heritabilita dedičných jatočných vlastností** - dosahuje hodnotu 0,2 – 0,3 (nízka až stredne vysoká) = pre chovateľov a realizáciu výkrmu to predstavuje pozitívnu vlastnosť = výslednú produkciu jahňacieho mäsa vo veľkej miere ovplyvňuje chovateľské prostredie a spôsob odchovu jahniat
- **Vnútorné faktory** ktoré ovplyvňujú výkrm jahniat – plemenná príslušnosť, genotyp, pohlavie, živá hmotnosť pri narodení, veľkosť vrhu, mliečnosť a vek matky pri obahnení, FCE (Feed conversion efficiency)...
- **Vonkajšie faktory** ktoré ovplyvňujú výkrm jahniat – chovateľské podmienky, šľachtiteľská práca, úžitkové zameranie chovu, úroveň výživy, klimatické prostredie chovu, spôsob odstavu.

4. Kritické body realizácie výkrmu :

4.1 Voda:

- Napomáha lepšiemu tráveniu prijatej potravy, reguluje telesnú teplotu zvierat, navlhčuje prijatú potravu a odvádza splodiny látkového metabolizmu z tela von.
- Zabezpečiť pitný režim 24 hodín denne (napájadlá, napájačky).
- Klásť dôraz na vysokú hygienickú neškodnosť pitnej vody.
- Klásť dôraz na hygienu a pravidelné čistenie napájačiek.
- Zabezpečiť nezamŕzanie vodnej hladiny v zimnom období.
- Udržať temperovanie vody na teplotu 25 ° C, čím sa zvyšuje príjem KZ.

4.2 Vláknina:

- Zabezpečený ad libidný príjem kvalitného sena zabezpečí správne fungovanie motility bachora.
- Zvyšuje stráviteľnosť KZ.
- Zvyšuje dobu prežúvania, čo priaznivo vplýva na aciditu bachora, ktorá je

prospešná na rozvoj bachorovej mikroflóry.

- Zvýšená doba prežúvania zvyšuje produkciu slín, ktoré svojimi pufračnými mechanizmami priaznivo vplývajú na homeostázu organizmu a stráviteľnosť KZ.

4.3 Návyk:

Pre potreby výkrmu jahniat ťažšej jatočnej hmotnosti musí byť dôsledný návyk na rastlinné krmivo. Ak chovateľ dostatočne nepripraví jahňatá v dobe do odstavu, následná zmena KD môže výrazne negatívne vplývať na PDP vo výkrme.

4.4 Kondícia:

- pokles BCS nesmie dosiahnuť hodnotu poklesu väčšiu ako 10% (tabuľka 1.)
- po obahnení sa neodporúča strihanie oviec

Optimálna kondícia bahníc v čase:			
v čase:	**mliekové**	**mäsové**	**kombinované**
pripúšťania	2,5	3,5	3
bahnenia	2,5	3,5	3
prvých 4 - 6 týždňov laktácie	Pokles max. o 0,5		

(*tabuľka 1.*)

4.5 Tranzitné obdobie:

Privykacie obdobie-adaptácia jahniat na spôsob kŕmenia a ustajnenia v podmienkach výkrmu.

4.6 Welfare:

Potrebné zabezpečiť:
Zooveterinárne opatrenia: odčervovanie, kúpanie, vakcinácia.
Zoohygienické opatrenia: deratizácia, dezinsekcia, dezinfekcia ustajňovacích priestorov mikroklíma ustajňovacích priestorov, zamedziť prievan (tabuľka 2.).
Optimálna koncentrácia jahniat v skupinách (sekciách), pri nižšej kapacite výkrmu 25-35 ks a pri vyššej kapacite výkrmu 40-45 ks jahniat (tabuľka 3., 4., 5.).
Podpora žravosti a predkladanie kusovej soli v kombinácii s vitamínovo -minerálnymi lízmi.

5. Požiadavka úspešného výkrmu so zreteľom na:

5.1 Mliečny odchov jahniat:

Do 2 hodín po narodení kontrola príjmu mledziva u každého jahňaťa, dezinfekcia pupku, čistá a suchá podstielka, každodenná kontrola príjmu krmiva jahniatm a vytváranie skupín z menej životaschopných jahniat so zabezpečenou lepšou starostlivosťou. Od 2 týždňov života podávanie KZ (ČOJ I.) v malých množstvách min.3 x denne, s koncentráciou a dávkovaním MKZ v závislosti od spôsobu odchovu a odstavu jahniat. Dbať na dodržiavanie hygienických podmienok počas odchovu jahniat.

5.2 Výživa bahníc:

4-6 týždňov pred bahenním zabezpečiť prikrmovanie KZ BAK a prístup k nezávadným objemovým krmivám (nárast plodu o 2/3, príprava bachorového prostredia na príjem KZ, zamedziť pokles BCS po obahnení).

5.3 Rýchlosť výkrmu:

Nezávisí len od kvality a zloženia používaných krmív ale aj od prípravy, kvality a úžitkového typu jahniat zastavovaných na výkrm.

5.4 Koncept skrmovania KZ:

Predkladania KZ v náväznosti na nutričné požiadavky jahniat po odstave - potreby jahniat vo výkrme,v poradí ČOJ I.,ČOJ II. VJ.

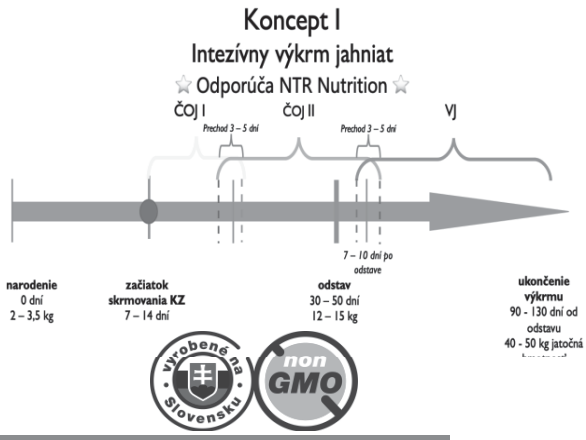

Požiadavky na maštaľné ovzdušie v zóne zvierat						
kategória:	**Teplota °C**		**RV %**		**Prúdenie vzduchu m.s^{-1}**	
	min.	opt.	max.	opt.	opt.	max. v lete
jahňatá v profilaktóriu	16	17 - 20	80	60 - 75	0,2	0,5
jahňatá vo výkrme	8	10 - 12	80	60 - 80	0,2	0,5
bahnice a ostatné	5	8 - 10	80	60 - 80	0,2	0,5

(*tabuľka 2.*)

6. Rastový potenciál:

Polointezívny výkrm jeho potenciál														
tel.hm.	**prírastok**	**príjem suš**	**% príjmu KZ**	**príjem KZ**	**cel. pot**	**KD**	**KD do 40 kg**	**spotreba**	**prírastok**	**konverzia**	**KD do 50 kg**	**spotreba**	**prírastok**	**konverzia**
10 kg	0,200 kg	0,500 kg	4,0%	0,4 kg	0,172 kg	44				**3,24 kg**				**2,255 kg**
20 kg	0,250 kg	1,000 kg	4,0%	0,8 kg	0,167 kg	40	40	32		**PDP prírastok**	40	32		**PDP prírastok**
30 kg	0,300 kg	1,315 kg	3,3%	0,99 kg	0,190 kg	33	33	32,7		**0,294 g**	33	32,7		**0,296 kg**
40 kg	0,350 kg	1,500 kg	2,8%	1,12 kg	0,199 kg	29	29	32,5		**PDP spotreba**	29	32,5		**PDP spotreba**
50 kg	0,300 kg	1,500 kg	2,0%	1,0 kg	0,181 kg	33				**0,95 kg**	33	33		**0,96 kg**
							102	97,2	30 kg		135	130,2	40 kg	

Intenzívny výkrm a jeho potenciál															
tel.hm.	**prírastok**	**príjem suš**	**% príjmu KZ**	**príjem KZ**	**cel.prot**	**KD**	**KD do 40 kg**	**spotreba**	**konverzia**	**KD do 50 kg**	**spotreba**	**konverzia**	**KD do 60 kg**	**spotreba**	**konverzia**
10 kg	0,250 kg	0,590 kg	5,0%	0,5 kg	0,159 kg	35			**3,23 kg**			**3,16 kg**			**3,14 kg**
20 kg	0,300 kg	1,180 kg	5,0%	1 kg	0,204 kg	33	33	33	**PD prírastok**	33	33	**PD prírastok**	33	33	**PD prírastok**
30 kg	0,325 kg	1,400 kg	3,7%	1,11 kg	0,218 kg	31	31	34,41	**0,337 kg**	31	34,41	**0,343 kg**	31	34,41	**0,345 kg**
40 kg	0,400 kg	1,500 kg	2,8%	1,18 kg	0,230 kg	25	25	29,5	**PD spotreba**	29	29,5	**PD spotreba**	29	29,5	**PD spotreba**
50 kg	0,425 kg	1,680 kg	2,4%	1,25 kg	0,240 kg	23,5			**1,088 kg**	23,5	29,375	**1,084 kg**	23,5	29,375	**1,083 kg**
60 kg	0,350 kg	1,678 kg	1,8%	1,08 kg	0,240 kg	28,5							28,5	30,78	
							89	**96,91 = prírastok 30 kg**		116,5	**126,285 = prírastok 40 kg**		145	**157,065 = prírastok 50 kg**	

7. Význam konzumácie jahňacieho mäsa:

- vysoká dietetická hodnota mäsa, vhodné pre diabetikov, rekonvalescentov, deti a staršiu generáciu (vlastnosťami porovnateľné s jahňacím mäsom)
- vysoký obsah vitamínov skupiny B, pričom jedna porcia jahňacieho mäsa pokryje 50 % odporúčaného prijatého denného množstva vitamínu B_{12} a 25 % denného príjmu vitamínov B_6, B_3, B_2 a B_5
- vysoký obsah hémového Fe, Zn a Se, Ca, F a K
- konzumácia jahňacieho mäsa nepredstavuje riziko koronárnych ochorení spôsobených LDL cholesterolom
- obsahuje „zdravé tuky“ ako omega-3 polynenasýtené mastné kyseliny, sú spájané najme s antikarcinogénnymi, antisklerotickými, antitrombogénnymi a antidiabetologickými účinkami
- rastúca popularita v slovenskej gastronómii na úrovni domácnosti, ale hlavne na úrovni verejného stravovania
- prezentácie Slovenska ako horského regiónu s dlhoročnou ovčiarskou tradíciou siahajúcou hlboko do minulosti (valašská kolonizácia) v segmente agroturizmu
- vynikajúce kulinárske vlastnosti, rýchla úprava a príprava jedál

8. Motivácia realizácie výkrmu:

- Využitie exkluzivity výsledného získaného produktu (jahňacieho mäsa) za relatívne nízkych zriaďovacích nákladov
- Dobrá prístupnosť trhu (vstupného/výstupného)
- Ochrana a rýchlejšia obnova porastu pasienkov vďaka využívaniu výkrmu jahniat vo výkrmniach
- Využitie uvoľnených plôch pasienkov na zväčšenie chovného stáda
- Nízke náklady € / kg prírastku na 1 deň.
- Nadobudnuté zisky z predaja jahňacieho mäsa využiť na zlepšenie a rozvoj chovu.
- Podporiť konzumáciu jahňacieho mäsa na Slovensku, podpora sebestačnosti

NTR Nutrition, s.r.o.:

Profil spoločnosti NTR Nutrition, s. r. o.:

Naším cieľom je poskytovanie poľnohospodárskeho **poradenstva v oblasti výživy zvierat**, **manažmentu chovu hospodárskych zvierat**, **výroby konzervovaných krmív** a **ochrany rastlín a pôdy**. Vo všetkých sférach poradenstva úročíme naše mnohoročné skúsenosti v oblasti poľnohospodárskej prvovýroby, chovu zvierat a obchodnej činnosti.

Ponuka spoločnosti NTR Nutrition, s. r. o.:

Ponúkame **vitamínovo-minerálne kŕmne zmesi**, pričom v Slovenskej republike výhradne zastupujeme spoločnosť DSM Nutritional product. Okrem komerčných vitamínovo-minerálnych KZ ponúkame aj tvorbu receptúr týchto KZ pre všetky druhy hospodárskych zvierat na základe špecifických potrieb zákazníka a najnovších požiadaviek na výživu zvierat. Rovnako sa zameriavame na **štartérové kŕmne zmesi**, ktoré sú ošetrené a obohatené o látky podporujúce zdravý vývin a vývoj jahniat a teliat. Naše **mliečne kŕmne zmesi** firmy Schils sú vysokokvalitné MKZ s 20 ročnou tradíciou a vynikajúcim pomerom cena/výkon. Výhradné zastúpenie spoločnosti Heinrich Nagel GMBH pre slovenský trh nám umožňuje poskytovať kvalitné **energetické doplnky** kŕmnych zmesí ako sú glycerol a chránené „by-pass“ tuky. Taktiež zabezpečujeme **komplexný systém konzervovania** chemickými a biologickými konzervantmi spoločnosti Addcon Nemecko (Kofasil). So svetovými lídrami akou je aj spoločnosť Iframix, člen skupiny CCPA Group úzko spolupracujeme pri dovoze a výrobe **špeciálnych kŕmnych aditív.**

NTR® Nutrition

*„Našim cieľom je **vystupovať a pristupovať ku klientom** ako **zodpovedný a spoľahlivý partner,** ktorý pre Vás vie zabezpečiť komplexný **obchodno-výživársky servis pri chove hospodárskych zvierat a výrobe krmív**.“*

Kontakty:

Ing. Stanislav Drotár
špecialista na chov veľkých a malých prežúvavcov
samostatný poradca
stanislav.drotar@ntrnutrition.sk
+421 917 428 764

Ing. Jozef Lenhart
špecialista na výživu monogastrov, samostatný poradca
jozef.lenhart@ntrnutrition.sk
+421 918 878 636

Ing. Martin Marák
obchod, nákup a marketing
martin.marak@ntrnutrition.sk
+421 918 878 630

Ing. Michal Alexík
špecialista na chov veľkých a malých prežúvavcov
samostatný poradca
maporadenstvo@gmail.com
+421 918 138 111

NTR Nutrition, spol. s .r.o

Svätoplukova 2, 984 01
Lučenec
+ 421 918 878 630
info@ntrnutrition.sk
https://ntrnutrition.sk

ECO · vyrobené na Slovensku · non GMO · BIO 100%

... z lásky k zvieratám.

Stavy zveri sa nám nedarí redukovať

VIERA UVÍROVÁ
FOTO – AUTORKA
Zdroj: Roľnícke noviny, č. 44/2020

„Tento problém je veľmi rozsiahly. Dotýka sa ako poľnohospodárov tak poľovníkov, pričom ani na jednej strane sa nedarí prijímať také opatrenia, aby početnosť zveri nenarastala a nespôsobovala škody na porastoch. Predtým sa nepestovala kukurica v takých polohách ako je tomu dnes. Kukurica je pritom veľmi atraktívna plodina pre jeleniu zver hlavne vo fáze mliečnej zrelosti zrna. Zver si prirodzene vyberá to čo jej chutí a preto sa sťahuje do polí."

Povedal v úvode rozhovoru doc. Ing. Jaroslav Slamečka, CSc., riaditeľ NPPC – Výskumný ústav živočíšnej výroby Nitra, s ktorým sme sa pozhovárali na tému škôd na poľnohospodárskych plodinách spôsobovaných poľovnou zverou.

Ako je to s početnosťou zveri na Slovensku?

Skutočným problémom je to, že na Slovensku je zveri veľa a to napriek tomu, že poľovníci robia pre zníženie stavov čo môžu. Vychádzajúc z poľovníckej štatistiky sme v roku 2018 na Slovensku ulovili 148 823 jedincov raticovej zveri, čo je naozaj veľké množstvo. V roku 2019 bolo ulovených rekordných 169 018 jedincov, čiže o vyše 20 tisíc jedincov viac ako rok predtým. Lenže na druhej strane, keď sa pozrieme na početnosť zveri v revíroch, na tzv. jarné kmeňové stavy; čakali by sme, že keď ulovíme o 20 tisíc kusov viac - budú jarné stavy nižšie. V roku 2018 sme v našich revíroch podľa uvedenej štatistiky napočítali 251 000 jedincov raticovej zveri, z toho bolo odlovených o 20 000 kusov viac. Napriek tomu sme v roku 2019 mali v revíroch 265 000 jedincov raticovej zveri, čo je o 13 890 jedincov viac. Čiže napriek vyššiemu lovu - stavy zveri stúpajú, nedarí sa nám početnosť zveri redukovať.

Kde vidíte príčiny uvedeného stavu?

Podľa môjho názoru nedostatočne funguje spracovanie a odbyt diviny. Hoci aktuálne v tomto roku bol zavedený predaj diviny v koži, čo je fajn, ale povedzme si človek z paneláku si nepôjde kúpiť do Spišskej Belej jelenicu v koži. Potrebuje ísť niekam do obchodu a kúpiť si balíček mäsa v prijateľnej cene. Myslím si, že určitá forma dotácie na distribúciu diviny by prispela k tomu, aby sa viac lovilo. Poľovník by mal za ulovenú divinu príjem a aj ľudia ako spotrebitelia by privítali divinu pre spestrenie stravy. Nedá mi v tejto súvislosti poukázať na fakt, že v obchodných reťazcoch si dnes kúpite zmrazenú divinu z Nového Zélandu. Ďalší problém je aj v tom, že poľovníci nebudú strieľať zver, ktorú nezužitkujú. Čiže plán, ktorý je tu postavený - sa splní, ale už nie je motivácia ísť do stavov zveri ďalej, pokiaľ poľovníci nebudú môcť ulovenú zver skonzumovať, či darovať, ideálne predať za rozumných podmienok a takýmto spôsobom zabezpečiť, aby došlo k skutočnému poklesu zveri. Samozrejme poľnohospodári, ak chcú v konkurenčnom prostredí prežiť, potrebujú dosahovať zisky. Súčasná intenzita rastlinnej výroby je preto vysoko nastavená. Akékoľvek redukčné faktory sú pre poľnohospodárov ekonomicky veľmi znevýhodňujúce.

Kde, resp. v čom vidíte nejaké prijateľné riešenie tohto problému?

Musí tu byť dohoda o vzájomnej spolupráci a riešeniach. Chápanie potrieb každej zo strán navzájom. Jedine takýmto spôsobom je možné prísť k nejakému konsenzu. Situácii nenahrávajú ani veľmi nízke výkupné ceny diviny, pričom predajné ceny diviny sú naopak extrémne vysoké. Za 14,90 eura si dnes diviačie mäso nikto nekúpi.

Poľovníci majú postavený plán lovu a pokiaľ ho splnia, tak si vlastne splnili svoju povinnosť. Problém vidím v jarnom kmeňovom stave zveri, z ktorého vychádza všetko plánovanie. Je častokrát otázny, pretože zver je veľmi ťažké spočítať. Zver nie je na jednom mieste, ale prirodzene migruje, prechádza z jedného revíru do druhého. Zvyčajne na jeseň sa stiahne z vyšších horských polôh napásť, následne prechádza na jar na rujoviská, čo sú pastviny, lúky, polia s oziminami a narobí tam rozsiahle škody. Keď rýpaniská po diviakoch uschnú, vytvoria sa tam tvrdé hrudy, ktoré ničia poľnohospodársku techniku. Zrekultivovať takto poničené pasienky sa dajú, ale sú to ďalšie, vysoké náklady navyše.

Má na pohyb zveri vplyv aj tlak predátorov, či už medveďov, alebo vlkov?

Veľké šelmy svojou činnosťou zvyšujú pohyb zveri. Veľkým problémom je vzťah veľkých šeliem a hospodárskych zvierat, pretože tu tiež dochádza často ku škodám, ktoré sa ťažko vyčísľujú. Vznikajú aj nepriame škody, t. j. pokiaľ je strhnutá jedna ovca, zvyšok stáda prežije stres - môže dôjsť k potratom, taktiež k zníženiu produkcie mlieka. Veľké šelmy nie je možné úplne eliminovať z prostredia, treba ale nájsť únosnú mieru, čo sa týka ich početnosti a možnej regulácie – je to úloha pre Ministerstvo životného prostredia a Ministerstvo pôdohospodárstva v spolupráci so všetkými zložkami - ochrany prírody, poľovníkmi a pod.

Čo si myslíte o opatreniach na minimalizáciu škôd či zo strany poľovníkov ako aj poľnohospodárov, aký majú efekt?

Na Slovensku existuje populácia raticovej zveri, ktorá sa musí nasýtiť. Nasýti sa tam, kde nájde potravu. Vieme zabezpečiť, aby určité pole ohradené elektrickým ohradníkom zostalo nedotknuté. Ale tú istú hmotu, ktorú by tá zver skonzumovala na tom poli zožerie niekde inde. Myslím si, že ani toto nie je uspokojivé riešenie. Darmo ochránime jedno pole, keď tá zver sa nažerie na inom poli, alebo v lese. Riešením je vytvoriť podmienky na redukciu súčasného stavu raticovej zveri u nás. Poľnohospodári vytváraním vhodnej štruktúry osevných postupov, nevysievaním atraktívnych plodín pri lese, čo samozrejme v prípade lesnatých pahorkatinových oblastiach je veľmi ťažké. Polia sú tu doslova vklinené do lesných porastov. A tam je to naozaj problematické. Na strane poľovníkov musí ísť o cielenú, systematickú prácu na znižovaní početnosti stavov zveri.

Doc. Ing. J. Slamečka, CSc., riaditeľ NPPC – Výskumný ústav živočíšnej výroby Nitra: ***Problém vidím v jarnom kmeňovom stave zveri, z ktorého vychádza všetko plánovanie.***

Môj názor je - nájsť odbyt pre divinu, vytvoriť sieť cez ktorú by sa ľahšie dostala k spotrebiteľovi. Rozhodne by v celom systéme mala byť cielená podpora štátu.

Ako tieto škody zverou na poľnohospodárskych kultúrach riešia inde?

Nejde len o slovenský problém, ale celoeurópsky. Problematiku škôd na poľnohospodárskych kultúrach v Maďarsku riešia tak, že poľovníci tvrdo platia. Nie je však cieľom zlikvidovať poľovníctvo u nás, platiť každú jednu škodu. Z druhej strany nám chýba jednotná metodika oceňovania škôd v poľnohospodárstve, podľa ktorej by sme vedeli stanoviť výšku škôd a zmysluplne postupovať v ich riešení.

Ako hodnotíte napĺňanie Koncepcie rozvoja poľovníctva na Slovensku v početnosti zveri – jej regulácie?

Podľa tejto koncepcie, ktorá je z roku 2014 a je v platnosti, malo každoročne dôjsť k postupnému znižovaniu stavov zveri. Avšak pri pohľade na druhovú štruktúru jarných kmeňových stavov zveri ešte z roku 2011, konkrétne jelenia zver bola na úrovni 42 334 (jelenia poľovná oblasť), pričom optimálna štruktúra je nastavená výrazne nižšie, na úrovni 28 230 jedincov, podobne je to aj pri ostatných druhoch zveri (s výnimkou bažantej a zajačej). Odvtedy tie stavy ešte viac stúpli. Čiže, čo sa početnosti zveri týka - neplníme zámery tejto koncepcie. Je to hlavný dôvod, prečo škody zverou na poľnohospodárskych plodinách naďalej stúpajú.

Ďakujeme za rozhovor ❑

Choroby paznechtov oviec a kôz

Bc.Andrej Smetanka
Zväz chovateľov oviec a kôz
na Slovensku- družstvo

Ovce a kozy sú vo všeobecnosti odolné a nenáročné zvieratá s dobrou schopnosťou pohybu a to aj v menej hostinných podmienkach. Táto vlastnosť má fylogenetické opodstatnenie napojené na spôsob života ich divo žijúcich predkov. Dobrá chodivosť je žiadúca z hľadiska príjmu potravy prostredníctvom pasenia v rôzne situovanom teréne. Predpoklad na to aby sa zviera dostatočne napáslo a aby z pastvy získalo potrebné živiny, je podmienený schopnosťou pohybu na pasienku, ktorý stojí na jednom základe a tým je paznecht. Paznecht je kožný derivát, ktorého základ tvorí tretí a štvrtý prst panvovej alebo hrudnej končatiny a jeho zdravotný stav a funkčnosť priamo súvisí s chodivosťou a úžitkovosťou zvierat. Zanedbávanie alebo podcenenie tohto dôležitého kožného derivátu má za následok rôzne ochorenia spojené so zníženou úžitkovosťou a horším kondičným stavom. Medzi najčastejšie ochorenia postihujúce paznechty oviec a kôz patrí medzi paznechtový zápal, nákazlivá hniloba paznechtov, laminitída, ochorenie bielej čiary a kontagiózna ovčia dermatitída prstov. Tieto ochorenia sa vyskytujú najmä v jarných a jesenných mesiacoch pri zvýšenej teplote a vlhkosti. Varovným príkladom je veľmi nepríjemné ochorenie, nákazlivá hniloba paznechtov. Podľa Horáka a kolektívu (2007) je nákazlivá hniloba paznechtov najčastejšia príčina krívania v stáde. Taktiež je to veľmi bolestivé ochorenie, ktoré výrazne znižuje schopnosť pohybu a tým obmedzuje príjem potravy u postihnutých zvierat. Výsledkom je úbytok hmotnosti, ktorý ovplyvňuje plodnosť a je predispozíciou pre vznik ketóz. U samcov dochádza k výraznému zníženiu plodnosti, čo sa odráža na zníženom počte narodených jedincov. Toto ochorenie je vysoko infekčné. Medzi jedincami sa ľahko prenáša prostredníctvom kontaminovanej pastvy, krmivom alebo podstielkou. Ochorenie pritom môžu do ďalších chovov prenášať aj zvieratá, ktoré nejavia známky nakazenia infekčnou chorobou paznechtov. Toto ochorenie je spôsobené baktériou Dichelobacter nodosus (Bacteroides). Túto baktériu často odprevádza aj baktéria Fusobacterium necrophorum, ktorá je bežnou súčasťou tráviaceho traktu a vonkajšieho prostredia. Postihnutá býva rôzne veľká časť stáda. Hlavným obdobím výskytu je jar a jeseň, kedy prevažuje teplé a vlhké počasie. Pre prežitie pôvodcu ochorenia na pastve alebo na podstielke po dostatočne dlhú dobu tak, aby mohlo dôjsť k prenosu ochorenia medzi jedincami, sú ideálne teploty nad desať stupňov Celzia. Vlhké počasie vedie k zmäkčeniu kože v medzi prstí a tým k zvýšenej náchylnosti k infekcii.

Prevencia pred týmito ochoreniami paznechtov je správna úprava paznechtov, výživa a samozrejme cieľavedomá šľachtiteľská činnosť. Najdôležitejšie preventívne opatrenie je však kúpanie končatín v roztoku formalínu a síranu zinočnatého. Spomenuté choroby paznechtov sú závažné ochorenia, ktoré je neradno podceniť a ich dôsledky môžu dlhšie pretrvávať. Odrazí sa to primárne na produkcii a neskôr na celkovej ekonomike chovu, ktorá je závislá od úžitkovosti a produkcii potomstva. Je nutné dbať na všetky potrebné aspekty v kŕmnej dávke a to najmä na minerálne látky, vápnik, fosfor a vitamíny. To platí z pravidla u plemien kôz s vysokými chovnými nárokmi na prostredie a kvalitu výživy. Jedine zviera so zdravými paznechtami je plne schopné sa dostatočne napásť a využiť tak svoj potenciál. Tým pádom chovateľ získa zdravé zviera, ktoré sa mu odvďačí na kvalite a kvantite produktov. ❑

Vyhodnotenie súťaže o najlepších chovateľov oviec a kôz na Slovensku – TOP 2019

Ing. Július Šutý
ZCHOK

Súťaž TOP najlepších chovateľov oviec a kôz na Slovensku sa už tradične vyhodnocuje na oficiálnom ukončení ovčiarskej sezóny na DEMETRA. Vzhľadom nato, že z dôvodu pandemickej situácie COVID – 19 sa oslavy DEMETER 2020 nekonali, vyhodnotenie TOP 2019 bolo vykonané formou videoprezentácie na web - stránke ZCHOK www.zchok.sk. V tomto príspevku chcem stručne pripomenúť pravidlá súťaže a oceňované kategórie oviec a kôz.

Pravidlá súťaže TOP organizovanej Zväzom chovateľov oviec a kôz na Slovensku – družstvo pri príležitosti osláv ukončenia ovčiarskej sezóny DEMETER.

1. Do súťaže sú zaradené len šľachtiteľské a šľachtiteľsko-experimentálne chovy
2. Vyhodnocujú sa stáda podľa menovky chovov v databáze ÚPZ Žilina, t.j. chovateľ, ktorý má evidovaných viac stád, je zaradený do súťaže s každým stádom samostatne
3. Minimálna početnosť bahníc v stáde je 50 ks zapísaných do PK k 1.1. sledovaného roku ako žijúce.
4. Sledované ukazovatele: % plodnosti na obahnenú bahnicu, produkcia mlieka (resp. korigovaný denný prírastok – u mäsových plemien), počet baranov predvedených, zaradených a zaradených v triede ER
5. Pre zaradenie do súťaže musí byť produkcia stáda minimálne jeden baran zaradený do plemenitby a minimálne jeden baran zaradený do plemenitby s výslednou triedou ER
6. U kôz je podmienkou minimálny počet 3 kozy zaradené v KMÚ v sledovanom roku a štatút ŠCH

Pravidlá súťaže boli stanovené na základe podnetov od chovateľov a chovateľmi boli aj schválené.

Cena TOP 2019 bola udelená v týchto kategóriách:

- Plemeno zošľachtená valaška
- Plemeno cigája
- Plemená mäsové
- Plemená mliekové
- Plemeno slovenská dojná ovca
- Celkový víťaz TOP 2019 – ovce
- TOP 2019 – kozy

V prílohách uvádzame podrobné výsledky TOP 2019. ❑

TOP 2019 - Kozy

Poradie	Názov chovu	Plemeno	Počet pripustených kôz	Percento plodnosti na okotenú kozu	Počet kôz v KÚ mlieka	Produkcia mlieka [kg]	Index úžitkovosti	Štatút chovu
1	Farma Noe, Dolné Janíky	AN	4	250,0	3	1541,5	3853,8	ŠCH
2	Rudolf Jonáš, Topoľčany	BK	4	250,0	3	1077,3	2693,3	ŠCH
3	AGROKAMA, s.r.o., Velušovce	AN	7	260,0	4	984,3	2559,1	ŠCH
4	SHAHEEN'S ANGLONUBIANGOATS, Blahová	AN	8	200,0	7	956,6	1913,3	ŠCH
5	KOZÍ FARMA KOZINKA, Veľký Blh	AN	6	200,0	3	841,0	1681,9	ŠCH
6	Čekanova Katarína, Sabinov	BK	11	209,1	4	798,9	1670,5	ŠCH
7	ÁBEL PLUS s.r.o., Podvysoká	BK	624	126,2	283	1294,9	1634,2	ŠCH
8	TERRE, s.r.o., Čižatice	HK	13	207,7	10	738,7	1534,4	ŠCH
9	Ing.Daniela Struckelová CSc., Zemplínska Teplica	BK	13	171,4	7	826,3	1416,3	ŠCH
10	Eliza Simon, Michal na Ostrove	AL	7	185,7	6	637,8	1184,3	ŠCH
11	PD Mestečko - Dubková	BK	66	171,7	26	545,6	936,7	ŠCH
12	Miloslav Mag, Beňušovce	BK	9	211,1	8	435,5	919,3	ŠCH

TOP 2019 - celkový víťaz v kategórii chovu oviec

Poradie	Názov chovu	Identifikácia stáda	Plemeno	Počet zaradených baranov r.2019	Bahnicežijúce v PK k 1.1.2019	Index produkcie baranov	Počet zaradených baranov ER	Počet predvedených baranov v r.2019	Index podielu triedy ER	Výsledný index
1.	PD Sklabiňa	506 525 040	SD	13	152	0,086	11	13	0,846	0,072
2.	SLOVEXA PD-Kapušany sro, Kapušany	707 131 007	LC	9	88	0,102	6	9	0,667	0,068
3.	Agrofarma Baranec, s.r.o, Liptovský Ondrej	505 803 356	ZV	13	173	0,075	9	13	0,692	0,051
4.	Ing. Pavol Gonda - SHR, Rimavská Sobota	609 302 014	SF	19	61	0,311	3	19	0,158	0,049
5.	PD Žemberovce	402 587 135	C	39	877	0,044	32	39	0,821	0,036

G=E/F, J=H/I, K=G*J
Pre stanovenie TOP 2019 boli použité podklady prevzaté z databázy PS SR š.p. Bratislava, ÚPZ Žilina

TOP 2019 - mäsové plemená oviec

Poradie	Názov chovu	Identifikácia stáda	Plemeno	Percento plodnosti na obahnenú bahnicu	Priemerný korigovaný denný prírastok [g]	Index úžitkovosti	Zaradené barany za r. 2019	Počet bahníc v PK k 01.01.2019	Index produkcie baranov	Počet zaradených baranov ER	Predvedené barany za r. 2019	Index podielu triedy ER	Výsledný index	Štatút chovu KÚ
1	Ing. Pavol Gonda - SHR, Rimavská Sobota	609 302 014	SF	198,1	372,9	738,8	19	61	0,311	3	19	0,158	36,334	ŠCH
2	KEĽO A SYNOVIA, s.r.o., Veľké Teriakovce	609 701 044	IF	205,7	358,5	737,4	25	128	0,195	6	25	0,240	34,566	ŠCH
3	KEĽO A SYNOVIA, s.r.o., Veľké Teriakovce	609 701 043	BE	154,8	252,0	390,1	32	127	0,252	8	32	0,250	24,573	ŠCH
4	Csank Štefan SHR, Gemerské Dechtáre	609 023 041	CH	148,2	346,0	512,8	11	137	0,080	5	13	0,385	15,836	ŠCH

TOP 2019 - mliekové plemená oviec

Poradie	Názov chovu	Identifikácia stáda	Plemeno	Percento plodnosti na obahnenú bahnicu	Produkcia mlieka [kg]	Index úžitkovosti	Zaradené barany za r. 2019	Počet bahníc v PK k 01.01.2019	Index produkcie baranov	Počet zaradených baranov ER	Predvedené barany za r. 2019	Index podielu triedy ER	Výsledný index	Štatút chovu
1	SLOVEXA PD-Kapušany sro, Kapušany	707 131 007	LC	161,8	226,7	366,9	9	88	0,102	6	9	0,667	25,013	ŠCH
2	POLVITO s.r.o., Lehota pod Vtáčnikom	307 724 012	LC	123,3	333,7	411,5	19	63	0,302	2	19	0,105	13,062	ŠCH
3	Ing.Igor Nemčok-Medzibrod, Banská Bystrica	601 022 971	LC	154,5	345,5	533,8	13	51	0,255	1	13	0,077	10,467	ŠCH
4	Agrofarma sro, Červ.Kameň, Červený Kameň	302 504 085	LC	146,5	255,5	374,3	18	538	0,033	7	19	0,368	4,614	ŠCH
5	PD Belá - Dulice, Belá - Dulice	506 502 355	LC	173,5	308,3	535,0	10	496	0,020	4	10	0,400	4,314	ŠCH
6	AGROSEV, spol. s r.o., Detva	604 704 102	LC	156,9	168,6	264,6	7	93	0,075	1	7	0,143	2,845	ŠCH
7	AGROOSIVO - ÚSVIT, s.r.o., Poprad - Matejovce	706 702 377	AF	136,8	207,6	284,0	8	258	0,031	2	8	0,250	2,202	ŠCH

TOP 2019 - plemeno slovenská dojná ovca

Poradie	Názov chovu	Identifikácia stáda	Percento plodnosti na obahnenú bahnicu	Produkcia mlieka [kg]	Index úžitkovosti	Zaradené barany za r. 2019	Počet bahníc v PK k 01.01.2019	Index produkcie baranov	Počet zaradených baranov ER	Predvedené barany za r. 2019	Index podielu triedy ER	Výsledný index	Štatút chovu
1	PD Sklabiňa	506 525 040	153,0	170,5	260,8	13	152	0,086	11	13	0,846	18,873	ŠCH
2	PD Predmier	501 508 074	148,4	130,8	194,1	17	346	0,049	8	17	0,471	4,488	ŠCH
3	NOFA-Ing.N.Fassinger, Vrbov	703 008 377	153,0	170,7	261,2	7	462	0,015	5	7	0,714	2,827	ŠCH
4	Agro - Racio s.r.o., Liptovský Mikuláš	505 700 001	159,5	225,2	359,2	8	540	0,015	3	8	0,375	1,995	ŠCH
5	Agrofarma sro, Červ. Kameň	302 504 087	159,1	222,3	353,6	29	642	0,045	3	29	0,103	1,652	ŠCH
6	PD so sídl.v Jarovniciach, Hermanovce	708 517 051	147,8	192,4	284,4	7	399	0,018	2	7	0,286	1,426	ŠCH
7	FORS AGRICOLA, s.r.o., Krásno nad Kysucou	511 012 007	115,1	143,1	164,7	10	362	0,028	1	10	0,100	0,455	ŠCH

TOP 2019 - plemeno cigája

Poradie	Názov chovu	Identifikácia stáda	Percento plodnosti na obahnenú bahnicu	Produkcia mlieka [kg]	Index úžitkovosti	Zaradené barany za r. 2019	Počet bahníc v PK k 01.01.2019	Index produkcie baranov	Počet zaradených baranov ER	Predvedené barany za r. 2019	Index podielu triedy ER	Výsledný index	Štatút chovu
1	PD Žemberovce	402 587 135	139,8	174,2	243,5	39	877	0,044	32	39	0,821	8,886	ŠCH
2	PD Mošovce	509 519 039	121,6	149,1	181,3	16	199	0,080	9	16	0,563	8,200	ŠCH
3	PD SEKČOV Tulčík	707 580 305	141,5	117,4	166,1	18	252	0,071	10	18	0,556	6,590	ŠCH
4	AGRO-LENT s.r.o. M.Šariš	707 304 050	137,5	90,7	124,7	24	289	0,083	9	24	0,375	3,882	ŠCH
5	OVINI, s.r.o., Banská Bystrica	601 151 111	131,2	80,9	106,1	24	279	0,086	9	24	0,375	3,422	ŠCH
6	PD so sídl.v Jarovniciach, Uzovské Pekľany	708 517 309	142,7	143,6	204,9	15	475	0,032	7	15	0,467	3,020	ŠCH
7	AGRO RASLAVICE, s.r.o.	701 563 016	153,0	128,6	196,8	14	292	0,048	3	14	0,214	2,022	ŠCH
8	PD Mestečko	308 514 115	134,4	117,6	158,1	19	379	0,050	2	19	0,105	0,834	ŠCH
9	Agrodružstvo Bystré	713 505 096	136,0	107,5	146,2	5	200	0,025	1	5	0,200	0,731	ŠCH
10	BLAUMONT, s.r.o., Markušovce	810 301 373	123,7	101,4	125,4	4	278	0,014	1	4	0,250	0,451	ŠCH

TOP 2019 - plemeno zošľachtená valaška

Poradie	Názov chovu	Identifikácia stáda	Percento plodnosti na obahnenú bahnicu	Produkcia mlieka [kg]	Index úžitkovosti	Zaradené barany za r. 2019	Počet bahníc v PK k 01.01.2019	Index produkcie baranov	Počet zaradených baranov ER	Predvedené barany za r. 2019	Index podielu triedy ER	Výsledný index	Štatút chovu
1	Agrofarma Baranec, s.r.o, Liptovský Ondrej	505 803 356	169,7	118,2	200,7	13	173	0,075	9	13	0,692	10,438	ŠCH
2	NOFA-Ing.N.Fassinger, Vrbov	703 008 369	152,0	130,0	197,6	23	591	0,039	23	23	1,000	7,689	ŠCH
3	AGROURBÁR sro HRABUŠICE, Hrabušice	810 706 368	142,4	109,5	156,0	34	381	0,089	14	34	0,412	5,732	ŠCH
4	Agria Lipt. Ondrej, a.s.	505 530 018	141,9	112,5	159,7	18	418	0,043	9	18	0,500	3,438	ŠCH
5	PD Olšavica-Brutovce	704 521 081	135,5	98,7	133,8	15	552	0,027	11	15	0,733	2,666	ŠCH
6	PD Liptovské Revúce	508 512 023	136,4	111,8	152,5	27	716	0,038	10	27	0,370	2,130	ŠCH
7	RD Klenovec	609 546 056	111,7	113,1	126,3	20	402	0,050	6	20	0,300	1,886	ŠCH
8	RD "VEĽKÁ RAČA" Oščadnica	502 512 090	123,4	111,4	137,4	13	171	0,076	2	13	0,154	1,607	ŠCH
9	PD Liptovské Hole Kvačany	505 519 020	137,3	109,4	150,3	17	300	0,057	3	17	0,176	1,503	ŠCH
10	PD Kluknava	801 506 226	111,4	83,2	92,6	12	281	0,043	3	12	0,250	0,989	ŠCH
11	RD Klenovec	609 546 593	112,4	99,5	111,8	13	388	0,034	2	13	0,154	0,576	ŠCH
12	AGROTRADE GROUP s.r.o., Rožňava	509 708 041	114,3	119,8	136,9	15	290	0,052	1	15	0,067	0,472	ŠCH

Námety na finalizáciu mlieka a výrobu syrov v podmienkach malovýroby

Ing. Karol Herian, CSc.
A. Rudnaya 47, 01001 Žilina,
e-mail : kaherian@gmail.com

Rámcový postup výroby hrudkového syra

1.) Príprava mlieka pred syrením

Mlieko je potrebné spracovať na výrobu syrov do 2 hod. po nadojení, inak mlieko je potrebné schladiť do 10 °C a spracovať ďalší deň spolu s čerstvo nadojeným mliekom. Kozie mlieko na výrobu čerstvých syrov je potrebné pasterizovať, t.j. zahriať na teplotu 65 °C počas 30 min, alebo na 72 °C počas 15 sek.

Nádoba na spracovanie mlieka, resp. kotlík by mal byť duplikátorový, t.j. dvojité dno a mal by byť dobre umývateľný, nie drevený. V plášti by mal byť priestor na pridanie horúcej vody tak, aby sa mlieko – ak je vychladnuté - mohlo vyhriať na potrebnú teplotu sýrenia, t.j. 30 – 32° C.

Požadovaná kyslosť mlieka je 7,6 – 8,0 °SH. (Dá sa to zmerať papierikmi). V jarných mesiacoch sa odporúča mlieko nehať v teple mierne prekysnúť. Z hľadiska lepšej výťažnosti a lepšieho sýrenia syridlom je výhodné pridať roztok vápenatých solí – zvlášť v neskoršej laktacii – a to 1–3 ml 40 % - ho roztoku (t.j. nasýteného roztoku) chloridu vápenatého na 1 liter mlieka.

2.) Sýrenie mlieka

Ako syridlo je možné použiť Fromáse, ale tiež aj chymozinové syridlá a tiež aj syridlá pepsínové (hovädzí, alebo bravčový pepsín). Približné dávkovanie je na 10 litrov mlieka 5 – 10 ml syridla Fromase 220 TL (t.j. na 100 litrov cca 0,5 – 1,0 dcl syridla). Syridlo je potrebné tesne pred použitím zriediť vlažnou vodou v pomere 1 diel syridla : 10 dielom vody.

Do pripraveného mlieka sa vleje a rozmieša roztok syridla a nechá sa v kľude stáť. Začiatok zrážania by mal nastať po cca 15 min., kedy mlieko začne hustnúť. Ďalších 15 – 20 min. je potrebných na lepšie vytužovanie syreniny. Správna syrenina by mala byť pevná a mala sa lámať (ako huspenina). Pri skoršom zrážaní, treba v budúcej výrobe ubrať zo syridla a naopak.

3.) Spracovanie syreniny

Od správneho spracovania syreniny závisí správna sušina budúceho syra a tiež dobrá výťažnosť. Podstata je jemné, opatrné krájanie a správna veľkosť syrového zrna.

Dobre zrazené mlieko sa začne krájať dlhým nožom, alebo tzv. syrárskou (najlepšie nerezovou) harfou. Najskôr sa opatrne nakrája na hranolky 2x2 cm. a nechá sa postáť. Potom sa

veľkou naberačkou, alebo lopatkou opatrne pokrája naprieč a zas nechá postáť. Po vystúpení srvátky sa syrové zrno začne krájať na ešte menšie zrná – veľkosti 1x1 cm, alebo ako lieskový orech. Najlepšie je krájanie syrárskou harfou, t.j. s natiahnutými tenkými strunami na ostrom oceľovom ráme. Po pokrájaní sa zmes syrového zrna a srvátky opatrne mieša, čím sa vytužuje a zmenšuje syrové zrno. Čas krájania a miešania, t.j. vytužovania zrna by mal trvať 25 – 30 min. Pritom sa musí udržiavať teplota zmesi na minim. 29 °C. Správne vytužené zrno sa nesmie lepiť a srvátka nesmie byť biela, ale zeleno-žltá.

Pri malom syrovom zrne bude sušina syra vyššia, a naopak. Pri rozdrobení na syrársky prach vzniknú veľké straty na hmotnosti syra, t.j. na výťažnosti. Príliš pevné zrno – napr. pri veľkej dávke syridla, alebo sýriacej teploty – spôsobí uzavretie zrna a problémy so štruktúrou a sušinou syra (takéto syry mokvajú, nemajú rovnomernú sušinu).

4.) Formovanie syreniny

Z hľadiska získania vyššej výťažnosti syra a zlepšenia hygienickej bezpečnosti je žiadúce, aby sa hrudka neformovala rukami stláčaním syreniny pod srvátkou, ale aby sa

vytvorila naliatím, alebo prečerpaním zmesi syrového zrna a srvátky do placheniek (najlepšie z umelých hmôt) uviazaných a prevesených cez žrď. Z pohľadu manipulácie je ešte lepšie odčerpať z vrchu číru srvátku a vyliať zmes do perforovaných foriem z umelej hmoty, alebo nerezu (t.j. hranatej dierovanej formy). Pod plachietkami, alebo formami musí byť zberná nádrž na srvátku. V žiadnom prípade nesmie srvátka vytekať na podlahu. Plachietky, alebo formy majú mať taký rozmer, aby odkvapkaný syr nemal hmotnosť väčšiu ako 10 kg.

Hrudka sa v plachetkách mierne lisuje otáčaním a stláčaním spočiatku častejšie a potom občas tak, aby bola rovnomerne tvarovaná. Syr vo formách sa môže mierne zalisovať a častejšie otáčať a to minimálne 1 deň v teplom prostredí pri teplote do 20 °C.

5.) Kysnutie hrudkového syra

Ďalší deň po výrobe a odkvapkávaní sa syr vyberie z plachietky, alebo formy a nechá sa na polici (drevenej, alebo z iného umývateľného hygienickej materiálu so spádom na podchytenie srvátky) prekysávať. Prekysávanie musí prebiehať pri teplote 18 – 20 °C a to spolu počas 1 – 2 dni. Za túto dobu by malo prebehnúť prekysnutie na cca 80 °SH, alebo 5,2 pH. Po vybratí syra z formy je potrebné ho označiť potravinárskou farbou, alebo s nálepkou s označením výrobcu a dátumu výroby Počas kysnutia je potrebné syr pravidelne otáčať, aby nemal suchú kôru a aby bol rovnomerný. V prípade púšťania srvátky je potrebné syr utierať čistou plachietkou.

6.) Zrenie hrudkového syra

Vykysnutý, mierne osušený syr sa prenesie na police do chladnejšieho zrecieho priestoru, pri teplote 13 – 15 °C. Tento priestor musí mať zábrany voči muchám aj hlodavcom a musí mať vetranie. Tu hrudkový syr zreje 3 – 7 dni a použije sa na priamy konzum, alebo na ďalšie spracovanie. Počas zrenia je znovu potrebné syr otáčať 2 – 3 krát denne tak, aby mal pravidelný a uzavretý povrch. Zároveň je potrebné ho aj v prípade mokvania tiež otierať suchou plachetkou (najlepšie s jednorázovým použitím).

7.) Kontrola kvality hrudkového syra

Výrobca by sa mal pravidelne, min. 1 x za mesiac, zaujímať o hodnotenie vyrobeného syra, aby mohol dosahovať požadované optimálne hodnoty. U syra sa hodnotia organoleptické (senzorické vlastnosti), chemické a tiež mikrobiologické hodnoty.

a.) organoleptické vlastnosti syra

- pravidelný uzavretý tvar, povrch čistý, suchý, nezahlienený
- farba biela, až mierne žltá
- vôňa a chuť mliečno kyslá, čistá, typická pre kozí syr

b.) chemické zloženie

- sušina syra najmenej 47 %
- obsah tuku v sušine najmenej 50 %
- aktívna kyslosť pH 4,9 – 5,2

c.) mikrobiologické požiadavky

- Staphylococcus aureus max. 1000/g
- Escherichia coli max. 10000/g
- Salmonella 0/25 g

Rámcové technologické postupy výroby niektorých syrov

Požadované zloženie surového mlieka

- obsah tuku - minim. 3,6 g/100 g
- množstvo beztukovej sušiny- minim. 8,5 %
- kyslosť do 7,6 °SH, alebo 6,4 pH
- cpz. pre tepelne neupravené výrobky do 500 000/ml
- cpz. pre tepelne upravené výrobky do 1 500 000/ml
- Staphylococcus aureus 500/ml
- inhibičné látky 0

a.) Čerstvý smotanový syr – kyslosť pH 5,0 – 5,2, soľ 1,5 – 2,0 %, tvs. 50 %

- Pasterizácia mlieka - 72 °C - 15 – 20 s
- Vychladenie na 32 °C
- Prídavok roztoku CaCl2 10 g / 100 l mlieka
- Prídavok smotanovej kultúry (zakysanka) 2 – 3 %
- Prídavok roztoku syridla tak, aby začiatok sýrenia nastal za 5 - 15 min
- Vytužovanie zrazeniny 15 -20 min
- Krájanie na kocky 5 x 5 cm
- Vytužovanie syreniny 10 – 20 min
- Plnenie syreniny do foriem pri teplote 20 – 22 °C
- Odkvapkávanie srvátky 30 min
- Otáčanie syrov a prekysávanie – po 1 hod 2 – 3 x, neskôr po 3 hod. a potom ráno pred solením, pri teplote 18 – 20 °C,
- Solenie syrov po vybratí z foriem – 22 Bé, teplota 10 °C - 10 – 20 min.
- Balenie syrov do pergamenového papiera, alebo do podlepenej fólie.
- Chladenie syrov a expedícia 10 °C

b.) Parené a figurálne syry – suš. 50 %, tvs 50 %, soľ 1,5 – 2,0 % (udené i neúdené)

- Postup výroby vychádza zo základnej suroviny – hrudkového syra,
- Prekysávanie syra do ďalšieho dňa pri teplote 18 – 20 °C na dosiahnutie pH 5,2
- Vyskúšanie ťahavosti syrového cesta – syrenina sa musí dať v horúcej vode 70 – 80 °C ťahať na jemné nite,
- Ručné, alebo strojové ťahanie syrových nití, pričom hneď sa vkladajú do studeného slaného roztoku, kde sa schladia a vysolia. Dĺžka solenia je 2 – 4 min. (podľa hrúbky nití,
- Z napareného syrového cesta v teplom stave možno formovať a ťahať aj parenice, alebo robiť figurálne tvary. Syr oštiepok by mal mať vyššiu sušinu a mal vby sa napariť iba na povrchu a vložiť do formy. Všetky syry sa solia v solnom roztoku podľa veľkosti až do 1 dňa.
- Všetky parené syry sa môžu, ale nemusia aj udiť v studenom dyme.
- Balenie syra do expedičných obaloch a chladenie na teplotu 10 – 12 °C a expedícia.

c.) Polotvrdý, zrejúci syr - suš. min. 54 %, tvs 50 %, soľ 2,0 %

- Mlieko upravené na 32 °C, kyslosť mlieka max. 7,8 °SH, alebo 6,5 pH
- Pri zrení syra vyše 2 mesiacov pasterizácia nie je potrebná
- Úprava teploty na 32 °C, prídavok roztoku CaCl2 10 g/100 l,
- Prídavok Lbc. casei 0,2 % a smotanového zákysu (zakysanky) 0,5 – 1,0 %
- Sýrenie mlieka roztokom syridla tak, aby začiatok zrážania bol za. 15 – 20 min,
- Vytužovanie zrazeniny 20 min
- Postupné a pomalé krájanie na veľkosť zrna do dosušenia zrna 3 – 4 mm
- Usadenie zrna a odpustenie srvátky 30 – 40 %
- Prídavok vlažnej pitnej vody (80 % z odpustenej srvátky) a záhrev na.38 – 42 °C
- Vymiešavanie a vytužovanie zrna – celková doba spracovania 100 – 120 min
- Predlisovanie vo formách alebo na vozíku pod srvátkou 20 min
- Lisovanie vo formách pod záťažou a prekysávanie do ďalšieho dňa pH min. 5,2
- Solenie syrov v soľných kúpeľoch (podľa veľkosti 1 – 2 dni)
- Zrenie syrov v zrecej pivnici na paletách pri teplote 12 – 15 °C, pravidelné otáčanie a ošetrovanie povrchu po dobu 2 mesiacov,
- Ďalšie možné manipulácie so syrmi počas zrenia – údenie syrov, barvenie natieranie povrchu olejom, použitie mazovej povrchovej kultúry, vytvorenie jemnej kôry syra, alebo zrenie v zrecej fólii a taktiež následné porciovanie syrov a pod.

Niektoré námety pre ďalšie druhy kravských, ovčích a kozích syrov

Napriek spomínaným mliečnym špecialitám máme veľmi úzky sortiment našich syrov. Nemá zmysel, aby sme robili syry, ktoré sú bežné v celej Európe, ale mali by sme sa zamerať na naše tradičné a nové regionálne špeciality. Tých druhov syrov môže byť aj niekoľko desiatok, len bude potrebné využiť všetky ponúkané a dostupné možnosti.

Nové druhy syrov môžu vznikať napríklad:

- rôznym spôsobom tvarovania a balenia syrov, napr. figurálne syry,
- využitím nových druhov mliečnych kultúr a prídavných látok,
- rozšírením výroby aj mäkkých syrov, rôzne tvarovaných s rôznym obsahom tuku,
- zavedením výroby syrov s bielou plesňou najmä u ovčích a kozích syrov,
- výrobou kyslých syrov s mazovou kultúrou,
- rozšírením výroby polotvrdých a tvrdých, dlho zrejúcich syrov s mazovou kultúrou,
- výrobou tzv. srvátkových syrov, alebo aj syrov s využitím všetkých bielkovín,
- výrobou tzv. Frischkäse, smotanových, termizovaných, rôzne ochutených,
- výrobou netradičných syrových šalátov so soleným syrom,
- s využitím tavených blokových syrov, ktoré ďalej zrejú pod plesňou, alebo mazom, atď.

Chyby syrov

Najčastejšie príčiny zlej kvality syrov sú nasledovné:

a.) nevhodná akosť spracovávaného mlieka na výrobu syrov (podchladené mlieko, tzv. silážne mlieko, prídavok cudzorodých látok, mikrobiologické znečistenie a pod.),

b.) použitie nevhodných pomocných látok (kultúry, syridlá, soli, ochuteniny, obaly a pod.),

c.) nedodržiavanie technologického postupu výroby syrov (teploty, čas spracovania, kyslostné krivky, podmienky dobrej výťažnosti, nedodržanie hygienických zásad, a pod.),

d.) nevhodné skladovanie a distribúcia (nedodržanie teplotného režimu, nešetrná manipulácia a pod.).

Chyby syrov sa posudzujú ako:

chyby vonkajšie:

- tvar syra
- povrch syra a kôra syra

chyby vnútorné:

- farba, vzhľad
- štruktúra syrového cesta, konzistencia, dierovanie syra

chyby chuti a vône syra

Veľmi ťažko sa dajú posudzovať všetky druhy syrov rovnakým spôsobom, lebo každý druh syra má svoje osobitné požiadavky. Určité spoločné chyby syrov sú stručne uvedené v nasledujúcom prehľade:

Chyby vonkajšie

- ***nepravidelný povrch*** – poškodené formy,

zlá manipulácia
- ***porušený povrch syra*** – nedostatočné otáčanie, zlá manipulácia, popraskaný povrch
- ***mazľavý povrch*** – vysoká vlhkosť, prezretý syr
- ***červeno - hnedé škvrny na povrchu*** – vplyv dusičnanov, prítomnosť kvasiniek a plesní, nedostatočne vákuové balenie
- ***viac tvrdá, alebo mäkká kôra syra*** – nevhodné skladovacie podmienky, špatný zrecí obal.

Chyby vnútorné a chyby konzistencie syrov
- ***nečisté oká syra*** – mikrobiologicky znečistené mlieko, malý prídavok ml. kultúr, veľa syridla, prevzdušnenie syrového zrna, nedostatočné lisovanie
- ***skoré durenie syrov***, t.j. už 2 dni po výrobe –zvýšený obsah kvasiniek v mlieku, prítomnosť koliformných baktérií, nedostatočný záhrev mlieka
- ***neskoré nadúvanie, alebo maselné kvasenie*** – týka sa to hlavne vysoko dohrievaných syrov, spôsobujú to sporotvorné anaerobné baktérie prevažne z krmiva dojníc
- ***propionové kvasenie*** – týka sa to najmä nízkodohrievaných syrov, kde sa neočakáva prítomnosť syrových ôk – spôsobujú to baktérie propionového kvasenia už z mlieka
- ***biely okraj syrov*** – solenie syrov v teplom soľnom kúpeli
- ***krátka, tvarohovitá štruktúra syrov*** – prílišné prekysnutie syreniny, veľký prídavok ml. kultúr, malý prídavok technologickej vody
- ***príliš tvrdý syr*** – vysoká sušina, prílišné vytúženie syreniny, vysoký záhrev, nedostatočné prekysnutie, príliš mladý- nevyzretý syr
- ***príliš mäkký syr*** – nízka sušina, nedostatočne vytužené syrové zrno, nízky obsah vápnika
- ***málo elastický syr*** - je to syr nevyzretý s krátkym cestom, nízky obsah vápnika
- ***príliš plastická konzistencia*** – syr je príliš vyzretý (polotvrdé a mäkké syry).

Chyby v chuti a vôni
- ***kyslé syry*** – mlieko na výrobu má vyššiu kyslosť, mladé, čerstvé syry, vysoká kyslosť soľných kúpeľov
- ***horké syry*** – nevhodná mikroflóra (peptonizujúce baktérie, koliformné zárodky, kvasinky), nedostatočné množstvo kyslomliečných baktérií, syrenie mlieka za chladu, veľká dávka syridla, prídavok dusičnanov, (syry ementálskeho typu môžu byť mierne orieškovo nahorklé)
- ***nasladlá chuť i vôňa*** – to je typické pre tvrdé syry s propionovým kvasením, u iných syrov je to nežiadúce, spôsobuje to prítomnosť propionových baktérií
- ***nečistá, cesnaková chuť*** – vysoké dávky dusičnanov, nevhodné balenie do samotnej hliníkovej fólie
- ***nažlklá chuť syrov*** – prezreté syry, nevhodné ml. kultúry, špatná kvalita mlieka, vplyv slnečného žiarenia.

Záver

Hlavným účelom tohto príspevku bolo poukázať na potrebné požiadavky pri výrobe najznámejších druhov syrov t.j. najmä na hrudkový (kravský, kozí i ovčí) syr a aj na iné druhy syrov. Potrebné je pri tom vedieť si aj poradiť s kvalitou a vedieť odstraňovať prípadné chyby. Ideálne by bolo, aby každý región, a možno i každá obec mala svoje vybrané najmä syrárske špeciality. Pomohlo by to rozvoju vidieka, zdravej výžive i agroturistike. ❑

Ovčiarstvo na Spiši

Bc.Andrej Smetanka
Zväz chovateľov oviec a kôz
na Slovensku-družstvo

Spiš patrí medzi typické ovčiarske regióny Slovenska. Jeho lúky a pasienky sú posiate rôznymi trávami a bylinami, ktoré tunajšie ovečky vedia premeniť na jedinečné a zdraviu prospešné potraviny. Ovčiarstvo má na Spiši veľmi bohatú a dlhú históriu, čo je vidieť vo viacerých aspektoch. Ovčiarstvo bolo kedysi veľmi vážené a ctené odvetvie živočíšnej výroby, ktoré si vyžadovalo istú zručnosť, odbornosť, skúsenosť a vzťah k zvieraťu ako takému. Bola to však práca fyzicky náročná a ovčiari boli niekoľko mesiacov v prírode s ovcami odkázaní iba sami na seba. Keďže boli celú salašnícku sezónu v prírode na salaši, dennodenne prírodou žili, vnímali ju, tvorili a vážili si ju. Túto skutočnosť je možné vidieť v každom kúsku salašníckeho kultúrneho dedičstva a to nielen na Spiši, ale aj na celom území Slovenska. Ovčiari a pastieri sa od nepamäti snažili zachytávať obrazy, tvary, zvuky a čaro prírody v rôznych formách. A práve tých foriem nám naši predkovia zanechali naozaj hojne. Pastierstvo či salašníctvo je cítiť v mnohých fragmentoch autentického folklóru, v piesňach s hlbokou myšlienkou a životnou skúsenosťou, v tanci, v nárečí, v prísloviach, v hudobných nástrojoch

Peter Hockicko z Brutoviec na paši na Branisku

Tradičný Spišský odev

aj v bohato zdobených krojoch, architektúre a podobne. Je preto potrebné a úcty hodné zachovávať tieto tradície a kultúrne bohatstvo Slovenska.

Zo súkromného archívu etnológa a ovčiara Petra Kováča:, Stredný Spiš, ktorého hranice kopírujú hranice súčasného okresu Levoča a severnej časti okresu Spišská Nová Ves, s obcami na hranici ako Závadka, Poráč, Slovinky, ktoré sú prechodnými medzi regiónmi stredného a dolného Spiša a vykazujú množstvo spoločných čŕt tradičného ovčiarstva so stredným aj dolným Spišom. Na celom vymedzenom území možno hovoriť o tzv. kolektívnej forme ovčiarstva. To sa vyznačuje pasením v spoločnom stáde počas pasienkovej, resp. salašnej sezóny a združovaním chovateľov oviec do spolkov. Aj keď protiklad kolektívneho pasenia oviec, ovčiarstvo individuálne, sa považuje za vývojovo najstaršiu formu, registrujeme pasenie oviec v spoločných dedinských stádach už v stredoveku. Najobvyklejšou tradičnou formou ovčiarstva na strednom Spiši bolo spoločné pasenie oviec na „vidaj/na vidavok“, ktoré bolo realizované najatými pastiermi na „kośari“. To sa vo viacerých obciach so silnejšou tradíciou ovčiarstva realizovalo prostredníctvom tzv. „śafarskeho spolku, resp. kośarneho spolku“. Významný šafársky spolok, fungoval napr. v meste Levoča, ktorého členovia boli „bohate

ľevocke gazdove a panove“, často s veľkým počtom oviec. Na čele „šafárskeho spolku bol šafar“, ktorým sa stal obvykle uznávaný a majetnejší gazda. Úlohou „šafara“ bolo riadenie chodu „šafarskeho spolku“, zabezpečenie paše, organizácia voľby nastávajúceho baču, vyberanie kaucie od baču, rozdeľovanie syra medzi gazdov, vyplatenie baču a pod. Sú isté zmienky, napríklad v obci Brutovce, kedy sa „šafarom“ v obci stal dlhoročne volený bača, ktorý bol tak osvedčený a v obci uznávaný, že plnil funkciu baču i „šafara“. Napríklad na „levočské košare“ sa obvykle dostali len najlepší a najchýrnejší bačovia, ktorí boli uznávaní a cenení aj u levočského panstva. Na svoje košiare si však bačov najímala aj Spišská Kapitula a panstvo. V Levoči ešte v päťdesiatych až šesťdesiatych rokoch existovala tzv. „juhaska uľica“, na ktorej mali vystavané svoje domy juhasi a bača. Bačovia a ovčiari na strednom Spiši tvorili špecifickú komunitu ľudí, ktorých spájala tzv. „bačovska maňira“, teda akési bačovské zvyky, obyčaje a normy správania. Bačovia mali špecifickú módu, spoločné zvyky, správanie. Bačovia boli v obecných komunitách vnímaní v úcte, boli často považovaní za múdrych ľudí, znalých v prírodných zákonitostiach, v slovesnom, piesňovom i tanečnom umení, liečiteľstve, mágii a pod. Mnohí bačovia boli považovaní za „porabjaćov, bosorośov, strigośov“ a pod., vďaka čomu boli vyhľadávaní pri rôznych chorobách a problémoch a ľudia k ním pristupovali s rešpektom. V obecných komunitách boli bačovia často vnímaní ako jedny z najváženejších ľudí v obci. Často taktiež zastávali funkcie dedinských zabávačov, „pripovidkarov“, rozprávačov, rečníkov, svadobných funkcionárov a podobne. Chýrnych bačov nazývali často i označeniami majster bača, bačovský majster a podobne“.

Peter Kováč je práve tým človekom, ktorý si kultúrne bohatstvo ovčiarstva na Spiši váži a zachováva ho pre ďalšie generácie. Jeho dlhoročná práca bude skompletizovaná a zdokumentovaná v pripravovanej publikácii, ktorá sa bude venovať tradičnému ovčiarstvu levočských vrchov. Vnímam to ako veľký prínos pretože staršia generácia bohužiaľ pomaly odchádza a so sebou si berie veľké skúsenosti a cenné znalosti. Dá sa povedať, že ovčiarstvo na Spiši zažíva krízu čo, má negatívny vplyv na krajinnú štruktúru, pasienky, samotné rastlinné druhy vyskytujúce sa na pasienkoch, na početné stavy oviec na Slovensku a v neposlednom rade aj na kultúrne dedičstvo s ovčiarstvom spojené. ❑

PODUJATIA

Poľnohospodári a potravinári v NR SR: nastolený trend je katastrofálny

Jana Holéciová
hovorkyňa SPPK
20/10/2020

Diskusia slovenských výrobcov potravín, pestovateľov a chovateľov s členmi Výboru NR SR pre pôdohospodárstvo a životné prostredie prichádza vo vyhrotenej situácii, keď rozhodujúca časť domácich poľnohospodárov a potravinárov už týždne kritizuje nečinnosť rezortného ministerstva a opätovne, už roky, aj samotný stav, v akom sa agropotravinárske odvetvie nachádza. Práve preto bolo podstatné, že sa o problémoch a návrhoch na riešenie 20. októbra dozvedeli poslanci parlamentu priamo od samotných producentov potravín.

Diskusiu bolo možné sledovať aj prostredníctvom live streamu na sociálnej sieti. V niektorých prípadoch politici ani netušili, aké je hlboké dno úpadku domáceho chlebového odvetvia. Niektorí boli výrazne zaskočení naliehavosťou problémov, ktoré sprevádzajú každú jednu oblasť poľnohospodárstva a potravinárstva. Potvrdzuje to napríklad výrok jedného z nich: *„Výborná diskusia počas dnešného dňa. Mám chuť po nej ísť do Tatier, vystúpiť na Gerlach a upratať si v hlave myšlienky a priority.“*

Predseda Výboru NR SR pre pôdohospodárstvo a životné prostredie Jaroslav Karahuta v úvode pragmaticky zhodnotil situáciu: „Máme 291 € na ha v podporách, len o 8 € menej, než dostávajú Poliaci. *Za ostatných 15 rokov v EÚ sme si kúpili čestné posledné miesto takmer vo všetkých produkčných a ekonomických ukazovateľoch. Slovenská republika sa roky v oblasti pôdohospodárstva chová maximálne nesolidárne,“* uviedol J. Karahuta.

Predseda SPPK Emil Macho zdôraznil pred poslancami, že SPPK si uvedomuje stav, v akom sme sa ocitli. Odmieta však to, aby slovenskí poľnohospodári a potravinári boli označovaní za vinníkov tohto stavu. Sú obeťami, nie príčinou úpadku. *„Je preto nevyhnutné, aby sme už konečne začali viesť odbornú, kompetentnú a príčetnú debatu o tom, ako bude vyzerať Fond obnovy, Spoločná poľnohospodárska politika a ďalšie kľúčové témy,“* doplnil. E. Macho.

SPPK za zásadné oblasti považuje riešenie situácie na Slovenskom pozemkovom fonde, konkrétnu podobu Strategického plánu k SPP po roku 2020, legislatívu z oblasti životného prostredia, Plán obnovy EÚ a budúcoročný štátny rozpočet, kde potrebujeme vidieť jasný prepočet finančných prostriedkov určených na štátne pomoci.

Prítomní potravinári upriamili pozornosť poslancov na fakt, že v Pláne obnovy EÚ nie je žiadna zmienka prípadnej podpory potravinárskeho spracovateľského priemyslu /a ani poľnohospodárstva/. Práve ten už počas prvej vlny pandémie koronavírusu a stále aj dnes dokazuje, že aj napriek nie príliš viditeľnému záujmu štátu vie naďalej vyrábať bezpečné potraviny. „Poďakoval sa nám niekto za príkladné zvládnutie situácie? Namiesto toho vidíme,

ako sa rútime strmhlav dole. Nevieme cenovo konkurovať dovážaným výrobkom, sme zaťažovaní byrokraciou a cenovou politikou obchodných reťazcov s nízkou podporou štátu“ – znelo počas diskusie od viacerých zástupcov potravinárov a poľnohospodárov.

Slavomír Reľovský, riaditeľ Zväzu chovateľov oviec a kôz na Slovensku, ilustroval úpadok živočíšnej výroby na číslach za chov oviec. Ešte pred 7 rokmi mali chovatelia 420 tisíc oviec, dnes už len 320 tisíc oviec. Obrovský úpadok sa nedarí zastaviť. Svetielkom nádeje pre chovateľov je naštartovanie odbytu jahniat do obchodných reťazcov v množstve 8000 kusov, čo sa podarilo v tomto roku. Prioritou je vyššia podpora zvierat, otázka vlny a jej spracovania a realizácia farmárskych bitúnkov. *„A kde sa vidíme o pár rokov? Našim prianím je zachrániť chov oviec na Slovensku,“* zdôraznil riaditeľ chovateľov.

V podobnom stave je aj chov hydiny. Pred 20 rokmi bolo 12 veľkých spracovateľov hydi-

ny, dnes sú poslední traja mohykáni, ktorým na krk dýcha najmä ukrajinský spracovateľ ukrajinskej hydiny. Výrobcov vajíčok zase tlačia k múru nové legislatívne zmeny v oblasti klietkového chovu. Spolu s neprimeranými finančnými požiadavkami obchodných reťazcov a nezáujmom gastro prevádzok o domáce hydinové mäso sú v konkurencieschopnosti európskych výrobcov na posledných priečkach.

O stabilizácii odvetvia hovoril pred poslancami NR SR aj predseda Slovenského cukrovarníckeho spolku Michal Abelovič. Na jeden strane vyzdvihol obrovský prínos poslednej funkčnej vertikály – cukrová repa – cukor pre štátny rozpočet a životné prostredie v podobe 4-násobného zhodnotenia vkladu štátu pre rozpočet a vyššej produkcie kyslíka z hektára repy, než vie vyrobiť hektár lesa. Na druhej strane uviedol ako príklad susedné Rakúsko, kde pre výkyvy pri pestovaní cukrovej repy musel tamojší cukrovar ukončiť prevádzku. *„Cukrová repa musí dostať 594 € na ha v podobe viazaných platieb. Táto výška podpory nám vie zabezpečiť existenciu, pretože sektor nutne potrebujeme udržať a to aj pre zamestnanosť na vidieku,"* uviedol prioritu M. Abelovič.

Produkcia ovocia? Vieme vyprodukovať mimoriadne kvalitné ovocie, a pritom sme odkázaní až z dvoch tretín na dovozy práve plodov mierneho pásma. *„Opustené sady sú pre Slovensko hanba a pre nás aj tragédia. Radi by sme sa ich zbavili. Na Slovensku by sme potrebovali asi 5000 ha sadov s kvalitnou produkciou tak, by sme mohli mať okolo 200 tisíc ton ovocia. Spotrebu máme 150 tisíc ton, zvyšok by sme mohli ešte aj exportovať. O naše kvalitné ovocie je totiž záujem v celej Európe,"* naznačil víziu Marián Varga, predseda Ovocinárskej únie Slovenska.

Kritická situácia a obrovská nervozita panuje aj medzi slovenskými pestovateľmi hrozna a výrobcami vína. Jaroslava Kaňúchová Pátková, riaditeľka Zväzu vinohradníkov a vinárov Slovenska, uviedla, že pre chýbajúcu systémovú podporu zvažujú pestovatelia klčovať vinohrady vo výmere niekoľkých tisícok hektárov. „Chýba nám dlhodobá stratégia a koncepcia podpory. *Vinohrad vysádzame na 30 rokov, kde sa zaväzujeme, že sa budeme o ne starať. To ale bez dlhodobej vízie štátu nevieme zabezpečiť. V realizácii vína na trhu je najväčší problém to, že obchodné reťazce nám určujú cenu. Povedia nám, že za 1,60 € víno kúpime, lebo za túto cenu si ho vedia doviesť zo Španielska. Dovi, dopo, ak sa do tej ceny nezmestíme,"* jednoducho a pochopiteľne ilustrovala na príkladoch z praxe riaditeľka zväzu.

Stav zeleninárstva poslancom vysvetlil riaditeľ Zväzu zeleninárov a zemiakarov Slovenska Jozef Šumichrast. Sebestačnosť v produkcii zemiakov na úrovni 56%, pritom Slovensko bolo v minulosti zemiakarskou krajinou. Kľúčové je naštartovať podpory pre závlahy a skladovacie priestory, riešiť odbyt a spracovateľský priemysel, ktorý je v oblasti zemiakarstva takmer na bode nula.

Prezident Slovenského mliekarenského zväzu Stanislav Voskár upriamil pozornosť poslancov na aktuálny problém s programom Školské mlieko, ktorý zabezpečuje mliečne výrobky pre približne 600 tisíc slovenských žiakov a študentov. V tomto školskom roku, ako je už z médií známe, sa z neho z dôvodu zmeneného nariadenia vlády začali hromadne odhlasovať stovky škôl. Do slovenského nariadenia na tento školský rok sa dostala sporná časť, ktorá do systému vniesla chaos aj neistotu a nepodarilo sa ju odstrániť ani počas niekoľkých rokovaní mliekarní aj Slovenského mliekarenského zväzu s Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, ktoré sa uskutočnili po začatí školského roka v mesiacoch september a október 2020.

„Ani šesť týždňov intenzívnych rokovaní s agrorezortom neprinieslo žiadny efekt. Mliekarne, ktoré sú do programu Školské mlieko zapojené, sa preto dohodli, že budú cenu školského mlieka uhrádzať namiesto žiakov a tak sa pre školy systém výrazne zjednoduší. Ročne to slovenských spracovateľov mlieka bude stáť približne 300 tisíc eur," uviedol S. Voskár.

Poľnohospodári a potravinári sa počas diskusie zhodli v mnohých oblastiach. Aj v tom, že v minulosti mali kričať viac a problémové oblasti pomenovať jednoznačnejšie. Poslancom Výboru NR SR pre pôdohospodárstvo a životné prostredie zdôraznili, že spoločne volajú po konkrétnych krokoch na zvýšenie toľko opakovanej myšlienky o zlepšovaní potravinovej sebestačnosti.

Predseda výboru Jaroslav Karahuta vyzval producentov potravín na adresovanie podnetov, ktorými sa budú členovia výboru zaoberať. ❑

OVCE NA ORAVU PATRIA

Lýdia Vojtaššáková
Oravské noviny
01.12.2020

Kedysi mali trojaký úžitok. Dnes iba jeden.

ORAVA Salašníctvo má v regióne siahodlhú silnú tradíciu a zdá sa, že súčasná generácia ho ešte udrží. Niektoré družstvá sa však stád oviec zbavujú, súkromníci ich držia viac-menej zo zotrvačnosti.

Za necelé desaťročie klesol počet oviec na Slovensku o bezmála 22 percent. V okresoch Dolný Kubín a Tvrdošín je situácia podobná, v Námestovskom okrese, naopak, počet oviec narástol, čo ale môže byť aj presťahovaním stád oviec z iných oblastí.

Nikde pridajú, inde vezmú

Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku sa snaží zabrániť najhoršiemu cez agrorezort. Najvýznamnejším medzníkom tejto aktivity je prísľub ministra pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Jána Mičovského, že výšku podpôr na dobytčiu jednotku oviec a kôz vyrovná s výškou podpory chovu dojných kráv.

„Naľavo pridajú, napravo vezmú," hovorí na to Katarína Čaplovičová. S rodinou podniká na gazdovskom dvore vo Veličnej. K podnikaniu patrí okrem iného aj ovčiarstvo. Na farme majú vyše dvesto oviec, mlieko spracovávajú na výrobky vo vlastnej syrárni.

Na otázku, či nemá niekedy chuť s tým skončiť, hovorí, že nie je to zlá robota, ale nevie, dokedy vydrží fungovať v takom kolobehu. Presedlávať na druhého koňa už podľa nej nemá zmysel, rodina si na spôsob podnikania zvykla. „Ale keď sa my pominieme, neviem, či to niekto po nás preberie, aj keď naše deti pomáhajú."

Celé leto sa vraj tešia, kedy už prestanú dojiť. „Teraz je chvíľu oddych. Potom sa tešíme na jahňatá. Potom máme plné zuby tých jahniat, a už chceme dojiť." Aj každý deň je podľa Katarínyiný. „Raz nenájdete ovce, druhý raz nájdete. Niektoré dni sú ovce pokojné, ďalšie nie. Dakedy kríva kôň, dakedy ujde pes. Niekedy sa ovce splašia kvôli psom zo záhradkárskej oblasti, inokedy nájdeme ovce pohryzené vlkmi."

Keď nič nie je choré a nič sa nepokazí, tak sú vraj šťastní. „A keď je celkom zle, povieme si, že končíme. Ale potom vyjde slnko a robíme zas."

Mlieko alebo výrobky

Na Orave sa chovu oviec venuje sedem družstiev, členov Oravskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory. V minulosti ich bolo viac. Najväčšie stáda majú v Pucove a v Malatinej, zhruba po 1400 kusov.

„Hovoriť o tom, že sa nám darí, v žiadnom prípade nemôžeme. Stačí porovnať minulosť a súčasnosť. Ovečka vždy dávala trojitý úžitok. Dnes jeden. Vlna nič, jahňatá posledné roky katastrofa, akurát mlieko ide," vysvetľuje Jozef Žákovič, predseda družstva v Pucove. „Ak by sme sa mali ovečiek vzdať, chotáre by zarástli. Mohli by sme sa vrátiť k tradícii chovu dobytka, ale bolo by treba nakúpiť zvieratá a stroje."

Obhospodarované územie je však veľké a otázkou ostáva, či by sa na to našli ľudia. Keby minister splnil, čo sľúbil, a zrovnal dotácie, pomohlo by im to.

V Novoti stavia budúci rok na spracovanie celej produkcie mlieka. „Vtedy to môže fungovať, keď pridaná hodnota ostane u spracovateľa," hovorí predseda tamojšieho družstva Jozef Kondela. „Ovčiarstvo na Orave nemôžeme zatratiť, hoci prežíva jednu z veľkých kríz."

Nad vodou ich drží iba predaj z dvora, ktorý naštartovali pred rokmi, a to, že stavili na lokálnych zákazníkov. Kondela si je vedomý rôznych rizík s tým spojených, ale inak to vraj nejde.

„Najdôležitejšie bude stabilizovať dobrý kolektív, ktorý sa nám podarilo vytvoriť."

Nie je to len ekonomika, ktorá stála za rozhodnutím družstva v Zuberci predať ovce súkromníkovi. Už dlhodobejšie muselo tento chov dotovať z inej činnosti.

„Ľudí, ktorí by to boli schopní robiť dobre a so záujmom, niet," hovorí predseda družstva Marián Železník. „Dušan a Ján Šiškovci boli poslední praví bačovia, ktorí ovciam rozumeli a mali k nim vzťah. Potom to už bolo len lepenie. Nás na chvíľu zachránila dojáreň, ale cena mlieka nešla hore už dlho, hoci náklady stúpajú neustále."

Ekonomika produkcie ovčieho mlieka vychádza podľa Mariána Železníka lepšie v iných, nie horských oblastiach, ak ju ovčiari chcú robiť klasickým spôsobom.

Štyristo oviec však pod Roháčmi ostalo, podnikanie s nimi prevzal súkromník.

Dedičstvo, prostredie, zdravie

Väčšie poľnohospodárske podniky majú jednoduchšiu možnosť diverzifikácie. Ak nejde jedna výroba, môže sa dariť v inej oblasti. Majú na to objekty i stroje.

„My sme ale zameraní čisto na ovce," hovorí Anton Kozák z Oravskej Polhory. O zhruba 250 oviec sa starajú piati. Čo sa týka ekonomiky, je to vraj katastrofa.

„Všetci hovoria, aké je ovčiarstvo vzácne, ale nikto mu nepomáha. My sa len z takej tvrdohlavosti a možno aj vidiny, že raz bude lepšie, nechceme pokoriť a vzdať."

Aj Poliaci mali krízu ovčiarstva. Tam vidí Anton Kozák inšpiráciu pre budúcnosť. „Stavy oviec v susednej krajine klesli pred desiatimi až pätnástimi rokmi na kritické minimum. Dnes sa do jeho podpory zapájajú až tri ministerstvá - ministerstvo kultúry dáva podpory na zachovanie kultúrneho dedičstva, ministerstvo ži-

votného prostredia platí za vypásanie horských lúk a tým zachovanie rastlinných a živočíšnych druhov, no a ministerstvo poľnohospodárstva podporuje domácu produkciu potravín. Kým v Poľsku je podpora na ovcu zhruba 90 eur, u nás ani tretina z toho.

Kozákovci majú tradíciu výroby ovčích oštiepkov, robia čerstvý aj údený syr, bryndzu, žinčicu, všetko bez kvapky kravského mlieka. Do nezrušenia chovu ich tlačia aj zákazníci. „Ja bez tvojej žinčice asi umriem," povedal mi raz jeden onkologický pacient.

Náročná práca pri ovciach, nespočetne predpisov, výkazov vo výrobnej prevádzke. Nekonečná byrokracia, množstvo kontrol. Do toho vlci a medvede.

„Nechcem sa sťažovať, niektoré veci sú potrebné, najmä z hľadiska kvality a zdravotnej bezpečnosti," hovorí Kozák s tým, že adekvátna by mala ale byť aj podpora od štátu.

„Mladých neprilákame. Ja už pri tejto práci dožijem. Syna, ktorý mi pomáha, len presviedčam, že kríza ovčiarstva raz pominie. Verím tomu. Nemôžu všetci utiecť do zahraničia.

"Ovčiarstvo na Orave nemôžeme zatratiť, hoci prežíva jednu z veľkých kríz.

JOZEF KONDELA

V priebehu tridsiatich rokov klesol na Slovensku počet oviec zo 600-tisíc na zhruba 320-tisíc.

Po miernej renesancii na prelome tisícročí od roku 2012 populácia opäť pozvoľna klesá.

Medzi rokmi 2012 a 2019 klesli stavy oviec v chovných stádach na Slovensku o 21,7 percenta.

Za rovnaké obdobie na Orave o 10,7 percenta. Sektor chovu oviec a kôz je mimoriadne vzácny, produkuje nenahraditeľné mliečne výrobky, mimoriadne kvalitné mäso a jeho chov je mimoriadne ekologický a prospešný pre krajinu a životné prostredie.

Ovčiarstvu sa väčšinou venujú ľudia tam, kde niet iných možností zamestnania. ❑

Z DEJÍN VALACHOV NA SLOVENSKU

Mgr. Lukáš Tkáč, PhD.
Ovčiarske múzeum v Liptovskom Hrádku (dobrovoľník)

SAMOSPRÁVNA ORGANIZÁCIA VALACHOV

Valašské obyvateľstvo, ktoré od 30. rokov 14. storočia začalo osídľovať územie Slovenska, sa spočiatku usádzalo predovšetkým v starších dedinách, riadiacich sa zvykovým, prípadne zákupným právom. Až neskôr, za nevyhnutnej podpory zo strany feudálnej vrchnosti, začalo aj so zakladaním nových dedín. Tie obvykle vznikali na miestach, kde predtým stávali väčšie či inak významné salaše. I pri dedinách na valašskom práve sú však známe prípady, kedy sa nové dediny zakladali takpovediac „na zelenej tráve".

Pôvodné poddanské obyvateľstvo dosídľovaných dedín preberalo toto nové právo obvykle s nadšením. Valašské právo mu totižto, v porovnaní s jeho dovtedajším právnym postavením, poskytovalo celý rad benefitov. Za výhodné ho však považovali aj zemepáni, keďže im poskytovalo možnosť osídliť i tie časti ich majetkov, ktoré sa už na „klasické" poľnohospodárstvo nehodili. Ako sme už spomínali, vidina nového zdroja feudálnej renty z dovtedy zväčša len ladom ležiacich horských lúk, pasienkov a holí, bola jedným z hlavných „motorov" tzv. valašskej kolonizácie.
Obyvateľstvo žijúce na valašskom práve, však nemuselo vždy vytvárať len uzavreté obecné pospolitosti v podobe dedín na valašskom práve. Jednotliví valašskí dobytkári či rodiny žili neraz aj v dedinách, ktoré sa riadili zvykovým alebo zákupným právom. Tu vytvárali nielen právne, ale aj správne enklávy. Vznikali takto lokality, v ktorých ich pôvodné obyvateľstvo i naďalej užívalo svoje „tradičné" zvykové či zákupné právo, zatiaľ čo novoprichádzajúci valasi právo valašské.
Časť valašského obyvateľstva však, z rozličných pohnútok, život v trvalých sídlach odmietala a aj ďalej žila „tradičným" spôsobom – t. j. obývajúc horské salaše. Týchto „kočujúcich" valachov sa feudálnej vrchnosti podarilo natrvalo usadiť až v druhej polovici 16. storočia.
Špecifiká valašského života sa nutne odrážali i v štruktúre ich samosprávnej organizácie. Tú tvorili dve základné zložky: 1. obecná a 2. nadobecná.
Prvú predstavovali staršie menej ľudnaté či v dôsledku rozličných pohrôm čiastočne alebo celkom spustnuté dediny, ktoré boli valachmi dosídlené, prípadne znovuosídlené a nové dediny, založené tzv. „na zelenej tráve".
Vedúcimi činiteľmi týchto valašských dedinských pospolitostí boli knezi. Tí mali za úlohu riadiť im podliehajúcich valachov tak, aby mohli nerušene pásť svoje stáda, produkovať typické valašské výrobky a odvádzať predpísané dávky vrchnosti. Knezi mohli mať pri výkone nižších súdnych právomocí k dispozícii aj prísažných, pričom nemožno vylúčiť ani jestvovanie inštitúcie starších. Závažné trestné činy, ktorých sa dopustili „ich" valasi však už spadali do kompetencie valašských vojvodov, zemepána, prípadne stolice.
Ak v rámci jedného hradného panstva existovalo viacero valašských dedín, poprípade tu jednotliví valasi žili na rozličných miestach, roztrúsene po rodinách alebo v menších skupinkách, organizovali sa i do tzv. nadobecných správnych foriem.
V takomto prípade si knezi, prípadne aj iní zástupcovia valachov, spomedzi seba volili valašského vojvodu (nazývaného i krajník), ktorého následne všetci valasi uznávali ako svojho sudcu a predstaviteľa pred zemepanskou vrchnosťou a stoličnou samosprávou. Valašský vojvoda však vykonával jurisdikciu voči „svojim" valachom na súde, vždy spolu s prísediacimi knezmi. Na nadobecných valašských zhromaždeniach, ktoré sa pri tejto príležitosti schádzali, sa však riešili aj rozličné vnútorné problémy príslušného spoločenstva valachov či veci týkajúce sa vzťahov so zemepánom alebo s okolitým „nevalašským" poddanským obyvateľstvom.
Vzhľadom na veľkú variabilitu pomerov, v ktorých „slovenskí" valasi žili, sa „ideálna" dvojstupňová samosprávna organizácia istotne neuplatnila všade. Mnoho valašských dedín zrejme nikdy netvorilo

Výjav zo života na salaši. Dielo Františka Zvěřinu z roku 1858 s názvom Na salaši.
Zdroj: https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.K_2640
(originál uložený v zbierkach Slovenskej národnej galérie v Bratislave)

súčasť nadobecných spoločenstiev a naopak, valašské obyvateľstvo, žijúce trvalo mimo uzavretých sídel, zrejme iné ako nadobecné samosprávne štruktúry ani nepotrebovalo a preto ich ani nevytváralo.

(Pokračovanie nabudúce)

Podhorská dedina. Nedatované dielo Ladislava Mednyánszkeho z rokov 1880 – 1890 s názvom Podtatranska dedina.
Zdroj:https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.K_4305
(originál uložený v zbierkach Slovenskej národnej galérie v Bratislave)

LITERATÚRA

BEŇKO, Ján. K problematike osídlenia a doosídľovania Slovenska. In Historický zborník 7. Martin : Matica slovenská, 1997, s. 27 – 36.
GÁČOVÁ, Alžbeta. Pôvod ustanovizne šoltýstva na Slovensku. In Historický sborník III. Turčiansky sv. Martin : Matica slovenská, 1945, s. 43 – 68.
KAVULJAK, Andrej. Valasi na Slovensku: Historicko-etnografická štúdia. In MRÁZ, Andrej – FLOREK, Pavol – BARTEK, Henrich (eds.). Sborník na počesť Jozefa Škultétyho. Martin : Matica slovenská, 1933, s. 336 – 374.
MACŮREK, Josef. Valaši v Západních Karpatech v 15. – 18. století. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1959, 527 s.
NOVÁK, Ján. Salašníctvo v Karpatoch. Brno : Tribun EU, s.r.o., 2018, 500 s.
RATKOŠ, Peter. Rozvoj valašského ovčiarstva a jeho prírodné podmienky v 14. – 17. storočí. In Nové obzory 26. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo; Múzeum SRR v Prešove, 1984, s. 129 – 146.
SOKOLOVSKÝ, Leon. Dedina na Slovensku v 14. – 15. storočí – správna organizácia a jej pôsobnosť. In Zborník Filozofickej fakulty a Ústavu marxizmu-leninizmu Univerzity Komenského. Bratislava : SPN, 1988, s. 49 – 83.
SOKOLOVSKÝ, Leon. Prehľad dejín verejnej správy na území Slovenska I: (Od počiatkov do roku 1526). Bratislava : Metodické centrum mesta Bratislavy, 1995, 39 s.
SOKOLOVSKÝ, Leon. Správa stredovekej dediny na Slovensku. Bratislava : Academic Electronic Press, 2002, 308 s.
SOKOLOVSKÝ, Leon. Zvláštne formy práva a správy stredovekej dediny na Slovensku. In Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Historica 44. Bratislava : Univerzita Komenského, 2000, s. 37 – 55.
ŽUDEL, Juraj. Osídlenie Slovenska v neskorom stredoveku. Bratislava : Veda, 2010, 320 s.

Pohľad Európskej komisie na chov oviec a kôz- prečo nie je rovnaký aj na Slovensku?

Zdroj: *https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0064_SK.html*

DÔVODOVÁ SPRÁVA

Chov oviec a kôz nepochybne patrí k najzraniteľnejším odvetviam chovu hospodárskych zvierat v Európskej únii. Výrazné starnutie pracovníkov spolu s vážnymi zdravotnými krízami, ktoré zasiahli chov týchto zvierat v uplynulých rokoch, viedlo od 80. rokov minulého storočia k poklesu počtu zvierat o 25 miliónov kusov.

Veľká závislosť od pomoci v rámci SPP je znakom zraniteľnosti týchto odvetví, ktoré musia čeliť neustálemu poklesu spotreby mäsa. Hoci na úrovni EÚ predstavujú iba 3,6 % celkovej hodnoty výroby mäsa s počtom 98 miliónov kusov, chov oviec a kôz je rozšírený v rozsiahlych častiach vidieka, z ktorých mnohé sú z prírodného hľadiska značne znevýhodnené. Známym príkladom je Spojené kráľovstvo, kde stáda zaberajú 31 % poľnohospodárskej plochy, alebo krajiny ako Španielsko, Rumunsko a Taliansko, kde pokrývajú 20 % pôdy. Počet chovov oviec dosahuje 850 000 a chovov kôz 450 000. V počte chovov oviec vedie Spojené kráľovstvo s podielom 39,5 % na celkovom počte poľnohospodárskych podnikov, nasledujú Španielsko (27,4 %), Grécko (15,9 %), Rumunsko (15,6 %), Francúzsko (12,2 %), Taliansko (12,2 %) a Írsko (11 %). Pokiaľ ide o chov kôz, prvé miesto patrí Grécku s 35 %, nasleduje Španielsko (21 %), Rumunsko (10,6 %), Francúzsko (10,3 %) a Taliansko (7,9 %).

Celkovo najväčší podiel na hodnote má produkcia ovčieho mäsa, ale prudko klesá, zatiaľ čo rastie popularita niektorých mliečnych výrobkov, ktoré sa rýchlejšie prispôsobujú meniacim sa zvykom spotrebiteľov. Trendmi v sektore chovu kôz sú zvyšovanie ponuky mliečnych výrobkov a nárast vývozu kozľaciny do tretích krajín.

Vystúpenie Spojeného kráľovstva z Európskej únie bude v nadchádzajúcich rokoch jednou z hlavných obáv v tomto odvetví v dôsledku rozhodujúceho vplyvu Spojeného kráľovstva na európsky trh a toho, že ide o hlavné miesto vstupu pre dovoz z tretích krajín. Okrem vplyvu na obchod ide aj o dôsledky brexitu pre rozpočet EÚ, čo by sa v prípade prierezového zníženia finančných prostriedkov na spoločnú poľnohospodársku politiku mohlo najvážnejšie prejaviť v slabších odvetviach, akými sú chov oviec a kôz. Vystúpenie Spojeného kráľovstva by mohlo mať výraznejší vplyv na odvetvie chovu oviec v Írsku, ktoré vyváža 80 % svojej produkcie, z čoho 63 % končí na francúzskom a britskom trhu. Spojené kráľovstvo je aj hlavnou bránou pre dovoz ovčieho mäsa z tretích krajín, spomedzi ktorých je na prvom mieste Nový Zéland. Brexit preto vyvoláva otázky týkajúce sa obchodného toku s ostatnými 27 členskými štátmi.

Okrem všetkých cyklických faktorov je veľkým štrukturálnym nedostatkom, ktorému musia tieto odvetvia čeliť, pokles spotreby ovčieho a kozieho mäsa v rámci EÚ, ktorý za posledných 15 rokov predstavuje 40 %, a to z 3,6 kg na obyvateľa na približne 2 kg v súčasnosti. Zdá sa, že na základe odporúčaní Fóra EÚ pre ovčie mäso, ktoré bolo zriadené v roku 2015 z iniciatívy Komisie, je Komisia odhodlaná vynaložiť viac úsilia na propagáciu odvetvia. Komisia má zaviesť osobitný rozpočtový riadok pre odvetvia chovu oviec a kôz v nasledujúcich propagačných kampaniach čiastočne financovaných z rozpočtu EÚ, čo bude mať výhodu, že sa odstráni tlak zo strany konkurenčných žiadostí o pomoc z iných sektorov mäsa. Spravodajkyňa víta chvályhodné návrhy Komisie prispieť k zvýšeniu spotreby mäsa oviec a kôz a navrhuje, aby sa osobitná pozornosť venovala kampaniam zameraným na zvýšenie spotreby nielen tradičných výrobkov, ale aj nových porciovaných produktov, s cieľom prilákať mladších spotrebiteľov. Podpora inovácií v odvetví chovu oviec a kôz by sa mala posilniť aj prostredníctvom financovania z EÚ.

Táto forma chovu hospodárskych zvierat má nepochybný environmentálny prínos, pretože pomáha zachovať biodiverzitu a krajinu v oblastiach s prírodným znevýhodnením alebo málo úrodných oblastiach a prispieva k boju proti javom, ako sú erózia, lavíny alebo požiare. Pasenie hospodárskych zvierat zohráva neoceniteľnú úlohu v ochrane vidieka, čo spolu so zraniteľnosťou týchto sektorov odôvodňuje skutočnosť, že 22 z 28 členských štátov sa rozhodlo poskytnúť v súčasnom viacročnom finančnom rámci na chov oviec a kôz viazanú pomoc v priemernej sume 486 miliónov EUR (v priemere 12 € na kus) s cieľom zastaviť dlhoročný odchod pracovníkov z týchto odvetví. Táto viazaná pomoc by sa mala v rámci ďalšej reformy spoločnej poľnohospodárskej politiky zachovať a prípadne posilniť.

Úroveň sebestačnosti produkcie EÚ je v súčasnosti 87 %, ale produkcia ovčieho mäsa je osobitne vystavená tlaku dovozu z určitých tretích krajín, ako sú Nový Zéland a Austrália, ktorým môže len ťažko konkurovať v kritických obdobiach obchodného kalendára (Veľká noc a Vianoce). Štruktúra vývozu Nového Zélandu sa v posledných rokoch zmenila, čo viedlo k prechodu z vývozu mrazeného mäsa na vývoz čerstvého a chladeného mäsa. V dôsledku toho odvetvie žiada, aby sa tieto zmeny zohľadnili pri rokovaní o dohode o voľnom obchode s touto krajinou prostredníctvom rozdelenia súčasnej colnej kvóty na segmenty.

V sektoroch ovčieho a kozieho mäsa na rozdiel od odvetvia chovu hovädzieho dobytka, ktoré je tranzitným sektorom a ktorému konkurujú, neexistuje medzi členskými štátmi harmonizácia v oblasti jatočných tiel, čo spolu so silnou fragmentáciou modelov výroby spôsobuje veľký nedostatok transparentnosti nahlasovaných cien. To bráni získaniu verného obrazu o situácii v týchto odvetviach v záujme prijatia podporných opatrení v čase krízy. Situáciu ešte zhoršuje napätie, ktoré vzniká z nerovnováh v potravinovom reťazci, ktoré brzdia mnohé poľnohospodárske odvetvia v Európskej únii. Na rozdiel od ovčích a kozích mliečnych výrobkov, na ktoré sa vzťahuje balík predpisov týkajúcich sa mliečnych výrobkov, nemajú sektory mäsa výhodu opatrení na úrovni EÚ, ktoré upravujú zmluvné vzťahy.

Návrhy Fóra EÚ pre ovčie mäso

Spravodajkyňa blahoželá európskemu komisárovi pre poľnohospodárstvo Philovi Hoganovi k zriadeniu Fóra EÚ pre ovčie mäso v roku 2015, ktoré slúžilo ako platforma pre diskusiu o budúcich opatreniach na podporu tohto odvetvia, a dôrazne podporuje odporúčania, ktoré uverejnilo v roku 2016. Podľa jej názoru by tieto odporúčania mali platiť aj pre kozie mäso a pre mliečne výrobky v oboch odvetviach.

Medzi opatrenia, ktoré navrhlo fórum, patrí zavedenie novej platby environmentálnej pomoci ako uznanie kľúčovej úlohy, ktorú tieto odvetvia zohrávajú pri ochrane rozsiahlych území kontinentu, ktoré trpia prírodnými znevýhodneniami. Táto pomoc by sa poskytovala oddelene nad rámec pomoci, ktorá sa už poskytuje v rámci politiky rozvoja vidieka, a bola by podmienená splnením určitých environmentálnych požiadaviek.

Na druhej strane by bolo potrebné poskytnúť väčšiu podporu mladým poľnohospodárom, najmä prostredníctvom programov pre rozvoj vidieka, spolu so zachovaním osobitných platieb poskytovaných prostredníctvom režimu priamych platieb. Dohoda o zvýšení priamej pomoci mladým ľuďom dosiahnutá v rámci rokovaní o súhrnnom nariadení je mimoriadne dôležitá v odvetviach, ako je odvetvie chovu oviec a kôz, kde je vek pracovníkov veľmi vysoký.

Odporúčania fóra zahŕňajú aj zavedenie nových propagačných opatrení zameraných predovšetkým na vnútorný trh, a to prostredníctvom kampaní s osobitným rozpočtom na tieto sektory. Komisia už na tieto návrhy pozitívne reagovala.

Fórum tiež obhajuje zriadenie strediska pre monitorovanie trhu, ktoré by sledovalo vývoj cien v rôznych článkoch dodávateľského reťazca, ako aj výrobné náklady a údaje o obchode.

Fórum sa takisto domnieva, že treba zvýšiť vyjednávaciu silu výrobcov v potravinovom reťazci, a odporúča rozšírenie ustanovení o zmluvných rokovaniach v iných poľnohospodárskych odvetviach v rámci spoločnej organizácie trhu.

Pokiaľ ide o obchodné otázky, fórum zdôrazňuje želanie výrobcov, aby boli pri obchodných rokovaniach s tretími krajinami zaradení medzi citlivé odvetvia. Obchodné toky je preto potrebné opätovne preskúmať a po brexite sa na dovoz z tretích krajín musia uplatňovať rovnaké zdravotné normy a normy na ochranu spotrebiteľa, aké

musia spĺňať výrobcovia v EÚ.

Fórum sa zasadzuje za opatrenia zamerané na zjednodušenie systému elektronickej identifikácie, pričom sa má zachovať výnimka udelená zvieratám určeným priamo pre bitúnky, ale zároveň uznáva úlohu, ktorú zohráva tento nástroj zavedený po epidémii slintačky a krívačky, ktorá postihla Spojené kráľovstvo v roku 2001, pri zaručení úplnej vysledovateľnosti produktov.

Ďalší problém, ktorý fórum vznieslo, je rastúci počet útokov dravcov (vlkov, medveďov a rysov) na stáda oviec a kôz. Pripísať ho možno množeniu týchto zvierat z dôvodu ochranných opatrení stanovených v smernici o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín. V programoch rozvoja vidieka sa v súčasnosti stanovuje možnosť poskytnúť pomoc na riešenie tejto hrozby, ale vzhľadom na saturáciu týchto programov a obmedzený charakter rozpočtu druhého piliera SPP by bolo vhodné preskúmať úpravu uvedenej smernice.

Spravodajkyňa sa domnieva, že Komisia a členské štáty by sa mali vážne zaoberať odporúčaniami tohto fóra vzhľadom na pripravovanú reformu spoločnej poľnohospodárskej politiky.

NÁVRH UZNESENIA EURÓPSKEHO PARLAMENTU

o súčasnej situácii a vyhliadkach do budúcnosti pre odvetvie chovu oviec a kôz v EÚ
(2017/2117/(INI))

Európsky parlament,

- so zreteľom na odporúčania Európskeho fóra pre ovčie mäso, ktoré sa uskutočnilo v rokoch 2015 a 2016 pod záštitou Komisie,
- so zreteľom na štúdiu s názvom Budúcnosť odvetvia ovčieho a kozieho mäsa v Európe, ktorej vypracovanie zadal,
- so zreteľom na svoje uznesenie z 19. júna 2008 o budúcnosti sektora chovu oviec a kôz v Európe(1),
- so zreteľom na hodnotenie opatrení SPP v sektore chovu oviec a kôz, ktoré vypracovala Komisia v roku 2011,
- so zreteľom na závery Rady z 19. júna 2017 týkajúce sa akčného plánu EÚ pre ľudí, prírodu a hospodárstvo,
- so zreteľom na svoje uznesenie z 15. novembra 2017 o Akčnom pláne pre ľudí, prírodu a hospodárstvo(2),
- so zreteľom na oznámenie Komisie z 29. júna 2017 s názvom Európsky akčný plán „jedno zdravie" proti antimikrobiálnej rezistencii (COM(2017)0339),
- so zreteľom na nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1069/2009, ktorým sa ustanovujú zdravotné predpisy týkajúce sa vedľajších živočíšnych produktov a odvodených produktov neurčených na ľudskú spotrebu,
- so zreteľom na závery holandskej ombudsmanky v jej správe z roku 2012 o prístupe vlády ku Q horúčke(3) a v jej štúdii z roku 2017 o skúsenostiach, ktoré vláda získala z epidémie Q horúčky(4),
- so zreteľom na článok 52 rokovacieho poriadku,
- so zreteľom na správu Výboru pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka (A8-0064/2018),

A. keďže odvetvie chovu oviec a kôz sa vo väčšine EÚ vyznačuje nízkou ziskovosťou a príjmami, ktoré patria medzi najnižšie v EÚ, a to najmä vzhľadom na vysoké prevádzkové a regulačné náklady, ktoré sú niekedy vyššie ako predajné ceny, a veľké administratívne zaťaženie, čo mnohých poľnohospodárov čoraz častejšie vedie k rušeniu výroby;

B. keďže nerovnováhy v potravinovom reťazci zvyšujú zraniteľnosť týchto odvetví a keďže Komisia doteraz nedokázala prijať potrebné regulačné opatrenia, ktoré Parlament požadoval v tejto súvislosti;

C. keďže je nemožné zriadiť a udržiavať chov oviec a kôz bez zaručených stabilných príjmov pre poľnohospodárov;

D. keďže chov oviec a kôz v Európe má sezónny charakter, na rozdiel od niektorých iných regiónoch sveta, ktoré môžu udržiavať úplný cyklus chovu a produkcie počas celého roka; keďže vysoká sezónnosť môže poľnohospodárov a výrobcov uvrhnúť do hospodárskej neistoty;

E. keďže obe odvetvia majú potenciál vytvoriť a udržať zamestnanosť v znevýhodnených oblastiach, ako sú odľahlé a horské regióny;

F. keďže chov oviec a kôz predstavujú významný potenciál pre rozvoj a zamestnanosť v mnohých zraniteľných vidieckych a prímestských oblastiach, najmä prostredníctvom predaja ovčieho a kozieho mäsa a vysokokvalitných mliečnych výrobkov, ktoré je možné umiestniť na trh prostredníctvom krátkych a miestnych dodávateľských reťazcov;

G. keďže chovatelia oviec narážajú na ťažkosti pri hľadaní kvalifikovanej, a niekedy aj nekvalifikovanej pracovnej sily;

H. keďže chov oviec a kôz je súčasťou kultúrneho dedičstva mnohých členských štátov a zabezpečuje vysoko kvalitné tradičné výrobky;

I. keďže odvetvie chovu oviec a kôz musí zabezpečiť najprísnejšie normy na svete, pokiaľ ide o bezpečnosť potravín, zdravie a dobré životné podmienky zvierat a rešpektovanie životného prostredia;

J. keďže chov oviec a kôz zohráva dôležitú úlohu pri zabezpečovaní environmentálnej udržateľnosti, najmä ak sa zakladá na pasení, pretože je prítomný v 70 % geograficky znevýhodnených oblastí EÚ vrátane izolovaných a relatívne neprístupných oblastí a prispieva k zachovaniu krajiny a biodiverzity (vrátane miestnych pôvodných plemien) a k boju proti erózii pôdy, hromadeniu nežiaducej biomasy, poškodeniam hrádzí a kanálov, lavínam a požiarom lesov a krovín;

K. keďže chov oviec a kôz je významným spoločensko-hospodárskym príspevkom k vidieckym oblastiam Európy tým, že udržiava poľnohospodársku činnosť a zamestnanosť v znevýhodnených oblastiach a dodáva vysokokvalitné tradičné výrobky;

L. keďže generačná obnova poľnohospodárov sa musí zlepšiť, aby sa zaručilo prežitie tohto druhu chovu a pomohlo zastaviť rýchle vyľudňovanie v mnohých vidieckych regiónoch, kde sú základné služby a služby na podporu rodiny vzácne, čo má dôsledky najmä pre ženy, ktoré vykonávajú významnú a často neviditeľnú prácu v tomto odvetví;

M. keďže tieto sektory ponúkajú priaznivé prostredie a príležitosti pre mladých ľudí, ktorí chcú začať s poľnohospodárstvom v štruktúrach osobného rozsahu – čo zahŕňa nízku úroveň kapitalizácie, dobre rozvinuté kolektívne organizácie, vzájomnú pomoc a družstvá so zariadeniami na spoločné používanie – alebo založiť podnik;

N. keďže priemerný vek chovateľov oviec a kôz stúpa a chýba prenos vedomostí medzi generáciami, čo brzdí hladké fungovanie oboch sektorov, ktoré zostávajú zraniteľné z hľadiska nedostatku zručností a vedomostí v budúcnosti; keďže chovateľom a výrobcom kvalitných spracovaných výrobkov, ako sú tradičné syry, často chýbajú potrebné zručnosti v oblasti marketingu a predaja, ktoré sú nevyhnutné na uvedenie ich výrobkov na trh pútavým spôsobom;

O. keďže väčšina oviec a kôz v EÚ sa chová v extenzívnych chovných podmienkach, napríklad na pastvinách; keďže v niektorých členských štátoch sa tieto odvetvia spoliehajú na intenzívny model

chovu kôz a oviec;

P. keďže tieto sektory prispievajú k ochrane oblastí s vysokou ekologickou hodnotou alebo s vysokou prírodnou hodnotou (HNV), ako sú pasienky a extenzívne pasienky, pasienky porastené drevinami a ďalšie druhy lesopasienkov alebo pasienky typu dehesa, ako aj menej úrodná pôda, a takisto hrajú kľúčovú úlohu pri odstraňovaní podrastu;

Q. keďže definícia trvalého trávneho porastu pred nadobudnutím účinnosti súhrnného nariadenia nezahŕňala vhodným spôsobom stredomorské trávne porasty s viacročnými drevinami, ako sú pasienky typu dehesa a ďalšie ekosystémy spojené s agrolesníctvom, čo viedlo k zníženiu plochy oprávnenej na priamu pomoc a k penalizovaniu poľnohospodárov v týchto oblastiach;

R. keďže pastierstvo je tradičnou činnosťou extenzívneho chovu zvierat, ktorá sa vykonáva najmä v horských regiónoch, pričom umožňuje rozvoj na územiach, ktoré sú ťažko prístupné alebo obrábateľné strojmi a majú nízku agronomickú hodnotu, a teda im umožňuje udržiavať hospodársku činnosť;

S. keďže sezónny presun zvierat je súčasťou poľnohospodárskych postupov v niektorých členských štátoch;

T. keďže súčasná spoločná poľnohospodárska politika (SPP) stanovuje podporu na rozličné autochtónne plemená oviec a kôz;

U. keďže tieto plemená sa dobre prispôsobili miestnemu prostrediu a zohrávajú významnú úlohu pri zachovávaní biodiverzity a prirodzenej rovnováhy v ich biotopoch;

V. keďže pôvodné plemená sú oveľa lepšie prispôsobené miestnym podmienkam a prvkom;

W. keďže od 80. rokov 20. storočia ubudlo 25 miliónov oviec a keďže za posledných 17 rokov výroba klesla o viac ako 20 %;

X. keďže spotreba ovčieho a kozieho mäsa v posledných rokoch výrazne poklesla, v prípade ovčieho mäsa z 3,5 kg na osobu v roku 2001 na 2 kg v súčasnosti, a keďže tento klesajúci trend pokračoval rýchlym tempom aj v roku 2017, najmä medzi mladými ľuďmi;

Y. keďže trh s kozím mäsom v Európe je jedinečný v tom, že výroba sa vo veľkej miere koncentruje v Grécku, Španielsku a Francúzsku, zatiaľ čo spotreba je zvlášť významná v Portugalsku, Taliansku a Grécku;

Z. keďže výroba kozieho mäsa z kozliat alebo dospelých vyradených zvierat je sezónna a je vedľajším produktom výroby mlieka, ktorá je ovládaná malým počtom subjektov, pričom jeho predajná cena nie je dostatočná na odmenenie poľnohospodárov;

AA. keďže obmedzená prítomnosť kozieho mäsa v miestach predaja predstavuje stratu viditeľnosti a tým aj zníženie spotreby zo strany spotrebiteľov;

AB. keďže odvetvie chovu oviec a kôz tvorí 3 % európskej výroby mlieka a 9 % európskej výroby syra a keďže spolu v Európskej únii zamestnáva 1,5 milióna ľudí;

AC. keďže konzumácia kozieho mlieka a kozieho syra sa v posledných rokoch výrazne zvýšila vo viacerých členských štátoch;

AD. keďže produkcia ovčieho mäsa v EÚ dosahuje len približne 87 % dopytu na trhu, pričom dovoz z tretích krajín, predovšetkým z Nového Zélandu, znižuje konkurencieschopnosť výrobkov z EÚ v najcitlivejších obdobiach roka (Veľká noc a Vianoce), ale aj počas zvyšnej časti roka, keďže Nový Zéland a Austrália sú významnými vývozcami ovčieho mäsa;

AE. keďže v posledných rokoch Nový Zéland zvýšil vývoz čerstvého alebo chladeného mäsa a znížil svoj tradičný vývoz mrazeného mäsa, čo má väčší vplyv na trh EÚ s čerstvým mäsom a ústi do nižších cien platených európskym výrobcom; domnieva sa, že uvedené sa musí zohľadniť v nadchádzajúcich rokovaniach o dohode o voľnom obchode s Novým Zélandom;

AF. keďže v mnohých prípadoch výrobcovia z EÚ nekonkurujú za rovnakých podmienok dovozu z tretích krajín, ktoré často majú menej prísne kvalitatívne normy, regulačné požiadavky a environmentálne normy;

AG. keďže odvetvie chovu oviec a kôz je citlivé, malo by byť v rámci prebiehajúcich rokovaní o dohode o voľnom obchode medzi Európskou úniou a Novým Zélandom, resp. Austráliou chránené, alebo by sa malo z týchto obchodných dohôd celkom vylúčiť;

AH. keďže niektoré regióny v susedstve EÚ prejavujú záujem o ovčie a kozie výrobky z EÚ, čo predstavuje príležitosť pre výrobcov v EÚ, ktorú zatiaľ, žiaľ, nevyužívajú v plnej miere;

AI. keďže brexit by mohol vyvolať významné zmeny v obchode s ovčím mäsom v rámci EÚ vzhľadom na to, že Spojené kráľovstvo je hlavným výrobcom a hlavným vstupným miestom pre dovoz z tretích krajín;

AJ. keďže Spojené kráľovstvo dováža približne polovicu svojej trhovej kvóty pre ovčie mäso z Nového Zélandu a takmer dve tretiny z Austrálie a keďže EÚ nemôže náhle zrušiť svoje medzinárodné záväzky, čo prehlbuje neistotu spôsobenú brexitom;

AK. keďže vlna z oviec a kôz je trvalo udržateľný, obnoviteľný a biologicky rozložiteľný zdroj pre textilný priemysel;

AL. keďže vlna nie je uznaná ako poľnohospodársky výrobok podľa prílohy I k ZFEÚ, ale sa klasifikuje len ako živočíšny vedľajší produkt podľa nariadenia č. 142/2011;

AM. keďže toto chýbajúce uznanie spôsobuje chovateľom oviec nevýhodu v porovnaní s inými poľnohospodármi, pretože vlna podlieha pri preprave prísnejším požiadavkám ako uznané poľnohospodárske výrobky a preto, že v prípade vlny nie sú možné trhové intervencie v rámci spoločnej organizácie trhu;

AN. keďže chov oviec a kôz sú zo svojej povahy prevažne extenzívne, čo ústi do priameho kontaktu s voľne žijúcimi zvieratami, ktorých zdravotný stav nemožno zaručiť;

AO. keďže v súlade s nariadením (ES) č. 999/2001 plán na boj proti klusavke viedol k 100 % zníženiu výmen plemenných zvierat, a keďže v prípade malých, pôvodných plemien viedla genotypizácia na klusavku k poklesu počtu samcov týchto plemenných zvierat až o 50 %;

AP. keďže nedávne vypuknutia epidémií chorôb zvierat ukazujú, že výskyt ohniska v jednom členskom štáte môže predstavovať hrozbu pre celý európsky poľnohospodársky trh, keď sa vezme do úvahy niekoľko epidémií, ktoré zasiahli Európsku úniu a z ktorých niektoré, napríklad doteraz najväčšia epidémia Q horúčky, ku ktorej došlo v chovoch kôz medzi rokmi 2007 a 2011, mali dôsledky pre ľudské zdravie;

AQ. keďže očkovanie oviec a kôz chráni stáda v členských štátoch pred cezhraničnými chorobami, obmedzuje riziko ďalšej nákazy medzi členskými štátmi a pomáha zmierniť dôsledky antimikrobiálnej rezistencie;

AR. keďže podľa Európskeho akčného plánu „jedno zdravie" proti antimikrobiálnej rezistencii (AMR) je imunizácia prostredníctvom očkovania nákladovo efektívnym zásahom v oblasti verejného zdravia v úsilí bojovať proti antimikrobiálnej rezistencii, a to napriek skutočnosti, že používanie antibiotík je v krátkodobom horizonte lacnejšie, a keďže sa v tomto pláne predpokladajú aj stimuly na zvýšenie využívania diagnostiky, antimikrobiálnych alternatív a vakcín;

AS. keďže systém elektronickej identifikácie oviec a kôz efektívne zabezpečuje vysledovateľnosť zvierat, ale strata ušných značiek alebo neúmyselné zlyhania pri ich snímaní môžu viesť k sankciám, ktoré sú niekedy neprimerané;

AT. keďže poľnohospodári majú ťažkosti pri uplatňovaní súčasných pravidiel identifikácie aj v prípade kozliat;

AU. keďže ochrana určitých živočíšnych druhov, najmä veľkých mäsožravcov, podľa smernice o biotopoch, poškodzovanie ich prirodzených biotopov a znižovanie množstva a kvality ich prirodzenej koristi spolu s vyľudňovaním vidieka a nedostatočnými investíciami do preventívnych opatrení zo strany členských štátov prispeli k významnému nárastu útokov dravcov na stáda oviec a kôz vo všetkých regiónoch, čo ešte zhoršilo už aj tak zúfalú situáciu, v ktorej sa nachádzajú niektoré poľnohospodárske podniky, a ohrozilo tradičné poľnohospodárstvo a pasienkový chov v mnohých oblastiach;

AV. keďže predátory a veľké mäsožravce dosiahli dobrý stav ochrany v niektorých regiónoch Európskej únie;

AW. keďže zavedenie možnosti zmeniť stav ochrany druhov v konkrétnych regiónoch by sa malo zohľadniť hneď, ako sa dosiahne želaný stav ochrany;

AX. keďže chovatelia oviec a kôz sa musia vyrovnávať s veľkou mierou byrokracie a administratívnej záťaže vyplývajúcej nielen z SPP, ale aj z iných právnych predpisov EÚ, napríklad pravidiel, ktoré sa týkajú spracovania vedľajších živočíšnych produktov, ktoré nie sú určené na ľudskú spotrebu;

AY. keďže trh s ovčím a kozím mäsom je veľmi rozdrobený a transparentnosť nahlasovania trhových cien je veľmi malá;

AZ. keďže v niektorých členských štátoch existuje len veľmi málo bitúnkov, čo bráni rozvoju týchto sektorov;

BA. keďže reštrukturalizácia bitúnkového priemyslu, dodržiavanie zdravotných predpisov a zníženie počtu zabitých zvierat v dôsledku obmedzenia chovu v mnohých regiónoch viedli k zániku hospodárskych nástrojov potrebných na pridanie hodnoty

a udržanie miestnych dodávateľských reťazcov;

BB. keďže okrem iných faktorov aj reštrukturalizácia bitúnkového priemyslu, opatrenia uplatňované v dôsledku „choroby šialených kráv" a balík opatrení pre oblasť zdravia a hygieny viedli v mnohých členských štátoch k zániku rôznych nástrojov potrebných na prežitie priameho miestneho predaja a k nárastu nákladov na zabíjanie;

Bc. keďže mobilné zariadenia na dojenie a bitúnky, alebo opatrenia na zaistenie dostupnosti takýchto zariadení na mieste, sú dôležité a nevyhnutné na podporu produktivity chovu oviec a kôz;

BD. keďže produktom z ovčieho a kozieho mäsa často chýba variabilita konečných produktov, ktorú je možné nájsť u iných druhov mäsa, čím sa stávajú menej atraktívne a menej vyhľadávané spotrebiteľmi;

BE. keďže je potrebné zvýšiť pridanú hodnotu produkcie mäsa a zaviesť inovatívne, nové recepty, ktoré budú väčšmi prispôsobené spotrebiteľským návykom mladých ľudí;

BF. keďže okrem poskytovania širokej škály mäsových, mliečnych a vlnených výrobkov spotrebiteľom v celej EÚ zohráva chov oviec a kôz veľmi dôležitú kultúrnu úlohu v mnohých spoločenstvách, keď sa oslavuje okrem iného v bulharskej tradícii kukeri a rumunskej tradícii capra;

BG. keďže v mnohých členských štátoch rastie trh s miestnymi, ako aj ekologicky pestovanými poľnohospodárskymi produktmi, ktoré spĺňajú dopyt spotrebiteľov po transparentnosti a kvalite;

BH. keďže v súlade s nariadením č. 1151/2012 a delegovaným nariadením č. 665/2014 môžu členské štáty používať nepovinný výraz kvality „horský výrobok" s cieľom zvýšiť viditeľnosť výrobkov pochádzajúcich z chovu oviec a kôz v horských regiónoch;

BI. keďže systémy kvality EÚ, najmä značky CHZO (chránené zemepisné označenie) a CHOP (chránené označenie pôvodu), poskytujú nástroje na väčšie zviditeľnenie, a tým lepšiu realizáciu výrobkov z chovu oviec a kôz na trhu;

BJ. keďže niektorým členským štátom chýbajú štrukturálne politiky na rozvoj jedného alebo oboch sektorov, čo je prekážkou pre ich rozvoj;

BK. keďže takéto politiky by mohli obsahovať odporúčania pre rôzne fázy, napríklad chov (výber plemena, produkcia baranov atď.), ako aj pre realizáciu na trhu;

Lepšia podpora

1. podporuje odporúčania, ktoré v roku 2016 uverejnilo Fórum pre ovčie mäso, ktoré sa konalo pod záštitou Komisie, najmä potrebu zaviesť environmentálnu platbu ako uznanie úlohy, ktorú zohráva odvetvie chovu oviec a kôz v poskytovaní verejných statkov, najmä ak je založené na extenzívnom pasení, pokiaľ ide o: zlepšovanie vlastností pôdy a zachovanie biodiverzity, ekosystémov, environmentálne hodnotných oblastí a kvality vody; predchádzanie zmene klímy, povodniam, lavínam, lesným požiarom a s tým spojenej erózii; a zachovanie vidieka a zamestnanosti; zdôrazňuje, že tieto odporúčania by mali platiť aj pre odvetvia kozieho mäsa a mliečnych výrobkov z ovčieho a kozieho mlieka;

2. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby zvážili stimuly pre poľnohospodárov, ktorí praktizujú sezónny presun zvierat;

3. podporuje zachovanie alebo, ak je to vhodné, zvýšenie dobrovoľnej viazanej pomoci na chov oviec a kôz a ďalšie príslušné opatrenia zamerané na obe odvetvia s diferencovanými subvenciami na pasúce sa stáda v rámci nadchádzajúcej reformy SPP s cieľom zastaviť odchod poľnohospodárov v EÚ z týchto odvetví, a to so zreteľom na vysokú mieru závislosti väčšiny odvetví spojených s chovom oviec a kôz od priamych platieb;

4. zdôrazňuje skutočnosť, že podľa dohody dosiahnutej v rámci rokovaní o súhrnnom nariadení sa režim dobrovoľnej viazanej podpory zjednodušuje a objasňuje odstránením odkazov na kvantitatívne limity a na zachovanie výroby a ustanovením, že určité kritériá oprávnenosti a celkový rozpočet môžu členské štáty raz ročne revidovať;

5. vyzýva všetky členské štáty, aby rozšírili agroenvironmentálne platby na pasienky využívané na pasenie oviec a kôz a na podporu poľnohospodárov, ktorí zabezpečujú lepšie životné podmienky zvierat;

6. víta dohodu dosiahnutú v rámci rokovaní o súhrnnom nariadení, ktorá sa týka uznania osobitných charakteristík stredozemských trávnych porastov, ako sú pasienky typu dehesa, s cieľom nájsť spravodlivejšie pravidlá oprávnenosti pôdy na priame platby a napraviť diskrimináciu extenzívneho pasenia a lesopasienkových systémov;

7. zdôrazňuje význam tohto typu pasienkov pre predchádzanie požiarom, ale konštatuje, že tieto zlepšenia sú pre členské štáty ešte stále nepovinné;

8. domnieva sa, že ostatné ekosystémy spojené s pasienkovým agrolesníctvom by v tomto ohľade nemali byť diskriminované, a žiada, aby sa prahová hodnota 50 % trávy v zalesnených oblastiach, ktorá je nevyhnutná na uplatnenie priamej platby na hektár, vypustila v prípade chovateľov kôz a oviec;

9. zasadzuje sa za povolenie primeraného pasenia v oblastiach ekologického záujmu, a to aj v suchých trávnych porastoch a trávnych porastoch nízkej kvality, ktoré sa nachádzajú v niektorých znevýhodnených oblastiach;

10. zdôrazňuje, že pasenie by sa nemalo povoliť, ak hrozí riziko poškodenia citlivých prírodných oblastí; v tejto súvislosti zdôrazňuje veľký význam prežúvavcov pri zužitkovaní surovej vlákniny;

11. domnieva sa, že je potrebné poskytnúť výraznejšiu podporu mladým poľnohospodárom a novým účastníkom prostredníctvom priamej pomoci, ako aj politiky rozvoja vidieka, a to v súlade s vnútroštátnymi politikami, s cieľom zaviesť stimuly na založenie alebo prevzatie chovov oviec a kôz, keďže vysoký priemerný vek poľnohospodárov v sektoroch chovu hospodárskych zvierat vzhľadom na ich malú ziskovosť jednoznačne prekračuje aj priemerný vek v iných poľnohospodárskych profesiách a je jednou z kľúčových výziev pre udržanie života vo vidieckych oblastiach a zachovanie potravinovej bezpečnosti v Únii;

12. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby vzali do úvahy špecifické problémy, ktoré načrtli organizácie zastupujúce ženy zamestnané v týchto sektoroch, a to prostredníctvom opatrení, ktoré okrem iného zlepšia ich viditeľnosť, podporia zainteresovanosť a spoluzodpovednosť a zavedú potrebné služby na podporu rodiny;

13. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby vypracovali konkrétne programy, ktoré ženám pomôžu nájsť svoje miesto v týchto konkrétnych odvetviach, čo by mohlo významne prispieť k potrebnej generačnej obnove v týchto odvetviach a k zachovaniu chovu oviec a kôz ako rodinného podniku;

14. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby venovali väčšiu pozornosť rozmanitosti genetických zdrojov v odvetviach chovu oviec a kôz, a to vzhľadom na ich význam pre produktivitu (plodnosť, početnosť vrhu atď.), kvalitu výrobkov a prispôsobenie sa zvierat svojmu životnému prostrediu;

15. oceňuje línie podpory, ktoré sú v súčasnosti k dispozícii na podporu pôvodných plemien a odlišnej kvality, ako je napríklad certifikácia ekologických výrobkov;

16. v tejto súvislosti zdôrazňuje, že ochrana miestnych a odolných plemien by sa mala zohľadniť v plánoch chovu zvierat;

17. zdôrazňuje význam pôvodných plemien oviec a kôz pre pasenie v alpskom regióne, keďže používanie iných plemien je prakticky nemožné;

18. vyzýva Komisiu, aby prijala opatrenia na zvýšenie podpory na zachovanie takýchto plemien oviec a kôz;

19. vyzýva na zvýšenú podporu pre organizácie výrobcov v odvetví chovu oviec a kôz;

20. berie do úvahy rozvoj subvencií v týchto odvetviach, ktorý je mimoriadne dôležitý v rámci úsilia o zvýšenie efektívnosti a konkurencieschopnosti výroby, zlepšenie kvality výrobkov a zvýšenie sebestačnosti EÚ v dodávkach ovčieho mäsa, čo sú všetko ciele, ktoré sú v súlade s cieľmi EÚ v oblasti rozvoja efektívnosti a zlepšovania kvality;

Propagácia a inovácia

21. vyzýva Komisiu, aby zvýšila podporu na výskum inovatívnych výrobných metód a technológií s cieľom posilniť konkurencieschopnosť odvetvia chovu oviec a kôz a na propagáciu mäsových, mliečnych a vlnených výrobkov na vnútornom trhu, pričom sa zdôraznia nielen tradičné výrobky, napríklad syry, ale aj novšie porciovanie mäsa s cieľom ponúkať produkty, ktoré zodpovedajú očakávaniam spotrebiteľov a dopytu na trhu; zároveň vyzýva Komisiu, aby podporovala pravidelnejšiu konzumáciu prostredníctvom informačných kampaní o varení a metódach prípravy prispôsobených novým spotrebiteľom, a to aj v rozvíjajúcich sa susedných krajinách a na východných trhoch, s dôrazom na výživové a zdravotné prínosy ovčieho a kozieho mäsa;

22. považuje za nevyhnutné bojovať proti myšlienke, že jahňacina je náročná na varenie, a zvrátiť súčasný trend vyhýbania sa červenému mäsu;

23. zdôrazňuje, že úsilie o zvýšenie spotreby ovčieho a kozieho mäsa je nevyhnutné, ak sa má zvýšiť výroba v EÚ;

24. oceňuje úmysel Komisie vytvoriť osobitný rozpočtový riadok pre ovčie a kozie mäso a mliečne výrobky v nasledujúcich propagačných kampaniach spolufinancovaných Úniou;

25. zdôrazňuje, že je potrebné zabezpečiť dostatok finančných prostriedkov na propagačné

kampane zamerané na zvýšenie spotreby výrobkov z ovčieho a kozieho mäsa v celej EÚ;

26. žiada, aby sa kože a vlna zahrnuli medzi výrobky oprávnené na pomoc;

27. vyzýva Komisiu, aby koordinovala propagačné kampane na označovanie výrobkov z oviec a kôz značkami CHZO a CHOP s cieľom zvýšiť ich príťažlivosť; požaduje vypracovať podrobnú štúdiu o trhových odbytiskách pre vlnu s cieľom zabezpečiť väčšie hospodárske výnosy pre výrobcov;

28. povzbudzuje ďalšie členské štáty, aby zaviedli nepovinný výraz kvality „horský výrobok", ako sa stanovuje v súčasných právnych predpisoch EÚ a ktorý slúži ako nástroj na zabezpečenie lepšej viditeľnosti výrobkov a informovanejšieho výberu pre spotrebiteľov;

29. zdôrazňuje, že je potrebné zaviesť značky záruky v prípade jahňaciny a kozľaciny, a to tak pre jednotlivých výrobcov, ako aj pre združenia výrobcov ako možných príjemcov podpory na odlišnú kvalitu; zdôrazňuje, že tieto značky musí schváliť príslušný miestny orgán v súlade s príslušnými právnymi predpismi a ustanoveniami, ktorými sa riadi používanie takýchto označení;

30. vyzýva na podporu celoeurópskych propagačných podujatí venovaných odvetviam chovu oviec a kôz, napríklad festivalov a podobných výročných podujatí, ako prostriedku na zvýšenie povedomia verejnosti o prínose týchto odvetví pre EÚ, životné prostredie a občanov;

31. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby podporovali využívanie vysokého potenciálu tradičných metód chovu oviec a kôz na agroturistiku;

Osvedčené postupy

32. vyzýva Komisiu, aby vytvorila podmienky pre rozvoj odvetvia ovčieho a kozieho mlieka, pričom umožní čo najväčšiu pridanú hodnotu v poľnohospodárskych podnikoch prostredníctvom vysokokvalitnej politiky v prospech výroby mliečnych výrobkov, ktoré sa predávajú hlavne prostredníctvom krátkych alebo miestnych dodávateľských reťazcov, v poľnohospodárskych podnikoch; v tejto súvislosti zdôrazňuje, že je dôležité, aby Komisia zabezpečila lepšie plnenie hygienických predpisov vo všetkých členských štátoch, a to aj s využitím Príručky pre správnu hygienickú prax vo výrobe remeselných syrov a mliečnych výrobkov, ktorú vypracovalo Európske združenie farmárskych a remeselných výrobcov syrov a mliečnych výrobkov (FACE) v spolupráci s Komisiou;

33. vyzýva Komisiu, aby zriadila online platformu zameranú na sektory chovu oviec a kôz s hlavným cieľom výmeny príslušných osvedčených postupov a údajov z členských štátov;

34. naliehavo žiada Komisiu, aby vypracovala usmernenia týkajúce sa osvedčených postupov pri uvádzaní výrobkov z oviec a kôz na trh, ktoré by potom mohli spoločne využívať členské štáty a profesijné organizácie;

35. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby venovali väčšiu pozornosť sektoru výroby a spracovania vlny, a to prostredníctvom podpory vykonávania programov na výmenu informácií a osvedčených postupov medzi účastníkmi v spracovateľskom reťazci vlny;

36. naliehavo vyzýva Komisiu, aby preskúmala možnosť zavedenia výnimiek pre vlnu pri uplatňovaní nariadenia č. 1069/2009 a nariadenia č. 142/2011 o spracovaní živočíšnych vedľajších produktov vzhľadom na to, že ide o výrobok, ktorý nie je určený na ľudskú spotrebu;

Zlepšenie trhov

37. vyzýva Komisiu, aby predložila návrhy týkajúce sa transparentnosti cien v týchto odvetviach s cieľom poskytovať spotrebiteľom a výrobcom informácie o cenách výrobkov;

38. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby zvážili možnosť harmonizácie opatrení týkajúcich sa jatočných tiel tak, aby odrážali skutočné náklady bez toho, aby sa to dotklo biodiverzity zabezpečovanej miestnymi plemenami, a zriadenie európskeho strediska pre monitorovanie cien a výrobných nákladov ovčieho a kozieho mäsa; zdôrazňuje význam monitorovania marží v celom potravinovom dodávateľskom reťazci vrátane veľkoobchodných cien;

39. upozorňuje, že statický alebo klesajúci dopyt a vyššia produkcia môžu viesť k nižším cenám pre výrobcov;

40. pripomína, že podľa článku 149 nariadenia č. 1308/2013 môžu výrobcovia ovčieho alebo kozieho mlieka zoskupení do organizácie výrobcov viesť spoločné rokovania o zmluve o najviac 33 % národnej produkcie a 3,5 % európskej produkcie; zdôrazňuje, že tieto prahové hodnoty boli stanovené predovšetkým pre výrobu surového kravského mlieka, a teda sú obmedzujúce a nedostatočne prispôsobené výrobe malých prežúvavcov, najmä ak sa chcú poľnohospodári organizovať do združení miestnych organizácií výrobcov alebo organizácií výrobcov s viacerými odberateľmi, alebo ak čelia veľkej priemyselnej skupine;

41. žiada, aby sa stanovili presné ukazovatele, aby sa mohla podrobnejšie monitorovať výroba a spotreba kozieho mäsa a obchod s ním, pričom sa bude rozlišovať medzi dospelými jedincami a kozľatami;

42. domnieva sa, že v súlade s dohodou dosiahnutou v rámci súhrnného nariadenia je v záujme zlepšenia konkurencieschopnosti a súčasnej nízkej produktivity týchto sektorov potrebné zlepšiť vyjednávaciu a trhovú silu výrobcov v potravinovom reťazci rozšírením režimu zmluvných vzťahov na chov oviec a kôz a na mäsové, ako aj mliečne výrobky prostredníctvom zriadenia organizácií výrobcov a medziodvetvových organizácií podobných organizáciám v iných odvetviach rastlinnej a živočíšnej výroby;

43. žiada, aby sa označovanie kvality ovčieho mäsa CHOP a CHZO zahrnulo pod takéto označovanie šunky, ako sa uvádza v článku 172 nariadenia č. 1308/2013, a to ako opatrenie riadenia ponuky s cieľom zvýšiť možnosti zosúladenia ponuky s dopytom;

44. konštatuje, že organizácie výrobcov alebo združenia organizácií výrobcov v sektore ovčieho alebo kozieho mlieka nemusia zohľadňovať záväzné limity podľa článku 149 nariadenia č. 1308/2013, ak vykonávajú hospodársku činnosť (propagácia, kontrola kvality, balenie, označovanie alebo spracovanie) spoločne, a to v súlade s článkom 152 v znení súhrnného nariadenia;

45. nabáda všetky členské štáty, ktoré ešte neposkytujú finančnú podporu na základe balíka predpisov týkajúcich sa mlieka aj sektorom ovčieho a kozieho mlieka, aby tak urobili;

46. domnieva sa, že treba zabrániť, aby sa výrobky z oviec a kôz predávali za ceny pod úrovňou výrobných cien;

47. vyzýva Komisiu, aby v spolupráci s členskými štátmi prešetrila dodávateľský reťazec ovčieho a kozieho mäsa (napr. rozlišovanie mäsa z dospelých zvierat a kozliat) s cieľom zaručiť, aby poľnohospodári dostávali spravodlivý výnos z trhu;

48. v tejto súvislosti zdôrazňuje význam priameho uvádzania výrobkov z oviec a kôz na trh;

49. vyzýva Komisiu, aby podporovala podmienky umožňujúce výrobcom a združeniam výrobcov priamy predaj, aby sa obmedzilo umelé zvyšovanie cien;

50. podporuje rozvoj miestnych dodávateľských reťazcov v odvetví chovu oviec ako spôsob zvyšovania príjmov z chovu oviec a zlepšenia rovnováhy medzi ponukou a dopytom a vyzýva členské štáty a Komisiu, aby venovali osobitnú pozornosť svojim verejným politikám týkajúcim sa miestnych bitúnkov, ktoré sú mimoriadne dôležité pre rozvoj týchto miestnych dodávateľských reťazcov;

51. pripomína, že výrobcovia môžu zaviesť opatrenia na reguláciu ponuky syra, a to aj z ovčieho alebo kozieho mlieka, s označením CHOP alebo CHZO v súlade s článkom 150 nariadenia č. 1308/2013;

52. víta skutočnosť, že tieto nástroje boli predĺžené aj po roku 2020 ako súčasť dohody dosiahnutej v rámci rokovaní o súhrnnom nariadení;

53. domnieva sa, že je potrebné podporiť koncentráciu ponuky medzi poľnohospodármi v podnikoch, ako sú družstvá, ktoré posilnia ich vyjednávaciu silu v potravinovom reťazci, zvýšia hodnotu produkcie poľnohospodárov, ktorí sú členmi, a budú vykonávať opatrenia, ktoré povedú k úsporám nákladov alebo ktoré sa dajú len ťažko uskutočniť jednotlivo, ako sú inovácie a poradenstvo v oblasti chovu;

54. nabáda orgány v tých členských štátoch, v ktorých profesijné organizácie v sektore chovu oviec a kôz preukázali vážny záujem vypracovať strednodobé a dlhodobé stratégie na rozvoj týchto odvetví, aby predložili návrhy na zlepšenie výberu plemien a realizácie výrobkov na trhu;

55. žiada Komisiu a členské štáty, aby zaviedli programy podnecujúce výrobcov, aby vytvárali výrobné a marketingové združenia, aby výrobky uvádzali priamo na trh a aby vyrábali výrobky z ovčieho a kozieho mäsa a mlieka s mimoriadnymi vlastnosťami a označovali ich tak (napríklad produkty ekologickej poľnohospodárskej výroby alebo regionálne špeciality);

56. vyzýva Komisiu, aby zmiernila administratívne požiadavky na otvorenie malých podnikov na výrobu syra v poľnohospodárskych podnikoch s chovom oviec a kôz, čím umožní poľnohospodárom zvýšiť pridanú hodnotu ich podnikov;

57. naliehavo žiada Komisiu, aby zvážila ďalšie nástroje, ktoré môžu týmto odvetviam pomôcť čeliť

(pokračovanie na 39. strane)

BONITÁCIE 2020

AGRO-LENT s.r.o. Malý Šariš.

PD Sebedín-Bečov.

Agrosev s.r.o. Detva.

AGROTERRA,spol. s.r.o.

Algatour, s.r.o.

Agrourbár Hrabušice s.r.o.

BONITÁCIE 2020

Bučko František, SHR, Krivany.

Doc. Ing. Karol Kočík.

Farma Nikuška Mgr. Vladimír Ticháň.

Horenická Hôrka.

I.Družstevná a.s. Dačov Lom.

Jozef Suja.

BONITÁCIE 2020

Keľo a synovia s.r.o.

Keľo a synovia s.r.o..

Milan Adamek.

MVDr. Dušan Antalík.

Ostrov.

Pavel Gonda SHR.

BONITÁCIE 2020

Pavol Demeter.

PD D.Huta.

PD Detvianska Huta.

PD Jarovnice.

PD Jarovnice.

PD Kluknava.

Pohľad Európskej komisie na chov oviec a kôz- prečo nie je rovnaký aj na Slovensku?

(dokončenie z 34. strany)

krízam, vyrovnať sa s celosvetovými výzvami a zabezpečiť ich udržateľný rozvoj;

58. považuje za nevyhnutné mať pripravené nástroje na predchádzanie krízam a krízové riadenie v sektoroch oviec a kôz, aby bolo možné obmedziť výkyvy cien, zabezpečiť primeranú návratnosť pre výrobcov a priaznivé prostredie pre investície, ako aj preberanie poľnohospodárskych podnikov mladými ľuďmi;

59. konštatuje, že kvalita mäsa z oviec a kôz do veľkej miery závisí od zdrojov ich potravy a že podmienky hospodárskej súťaže v odvetví oviec a kôz sa preto v jednotlivých regiónoch v rámci EÚ veľmi líšia;

60. vyzýva vnútroštátne orgány na zabezpečenie toho, aby výrobcovia mali prístup na trhy a aby sa zriadili špecializované obchody;

Brexit a obchodné dohody

61. žiada Komisiu, aby preskúmala, ako bude trh s ovčím mäsom vyzerať po brexite, a zaviedla opatrenia potrebné na zabránenie závažným narušeniam trhu vrátane vytvorenia efektívnejšej záchrannej siete pre ceny a trhy v záujme ochrany odvetvia pred vplyvom brexitu;

62. vyzýva Komisiu, aby bola opatrná pri rokovaní o nových dohodách o voľnom obchode s Novým Zélandom a Austráliou, kým nezanalyzuje vplyv brexitu na chov oviec a kôz, a to najmä pokiaľ ide o budúcnosť kvóty pre ovčie mäso vo výške 287 000 ton ekvivalentu jatočnej hmotnosti, ktorú EÚ poskytuje Novému Zélandu, ktorá sa využíva v priemere na približne 75 %, pričom približne 48 % ide do Spojeného kráľovstva, a kvóty pre ovčie mäso vo výške 19 200 ton ekvivalentu jatočnej hmotnosti, ktorú EÚ poskytuje Austrálii a ktorá sa využíva v priemere takmer na 100 %, pričom približne 75 % ide do Spojeného kráľovstva;

63. zastáva názor, že nové dohody o voľnom obchode by mali ustanoviť, že kvóty Nového Zélandu a Austrálie na vývoz jahňaciny do EÚ sa rozdelia do dvoch samostatných kategórií pre čerstvé alebo chladené a pre mrazené mäso; pripomína, že hoci sa jahňatá v EÚ veľmi často predávajú vo veku 6 alebo 9 mesiacov, na Novom Zélande sa často predávajú vo veku 12 mesiacov; zdôrazňuje, že preferenčný prístup na trh by sa nemal rozšíriť nad existujúce colné kvóty;

64. pripomína, že Parlament identifikoval ovčie mäso ako obzvlášť citlivú položku v rokovaniach o dohode o voľnom obchode s Novým Zélandom a podporil prípadné vylúčenie najcitlivejších odvetví vo svojom uznesení z 26. októbra 2017, ktoré obsahuje odporúčanie Rade k navrhovanému rokovaciemu mandátu na obchodné rokovania s Novým Zélandom(5);

65. opakovane zdôrazňuje, že každá dohoda o voľnom obchode musí v plnej miere rešpektovať prísne normy EÚ v oblasti dobrých životných podmienok zvierat, životného prostredia a bezpečnosti potravín; konštatuje, že súčasné colné kvóty pre Nový Zéland majú vplyv na produkciu ovčieho mäsa v EÚ;

66. vyjadruje znepokojenie nad listom, ktorý USA a ďalších šesť významných poľnohospodárskych vývozcov (Argentína, Brazília, Kanada, Nový Zéland, Thajsko a Uruguaj) zaslalo 26. septembra 2017 zástupcom Spojeného kráľovstva a EÚ vo Svetovej obchodnej organizácii (WTO) pri príležitosti vnútorných diskusií o možnom prerozdelení dovozných colných kvót medzi Spojené kráľovstvo a zostávajúce členské štáty EÚ;

67. zdôrazňuje, že je veľmi dôležité, aby sa zachoval súčasný podiel Spojeného kráľovstva na colných kvótach po jeho vystúpení z EÚ, a že je dosiahnutá dohoda, podľa ktorej ani trh v Spojenom kráľovstve, ani trh v EÚ nebude presýtený dovážaným mäsom z oviec, aby sa zabránilo negatívnym dôsledkom pre výrobcov v Spojenom kráľovstve a EÚ;

68. chápe závislosť britského sektora ovčieho mäsa od trhu EÚ, ale domnieva sa, že táto situácia predstavuje výzvy aj príležitosti;

69. domnieva sa, že vystúpenie Spojeného kráľovstva z EÚ by malo byť príležitosťou na ďalší rozvoj európskeho odvetvia oviec a kôz s cieľom znížiť závislosť EÚ od dovozu ovčieho a kozieho mäsa z Nového Zélandu;

70. vyjadruje poľutovanie nad tým, že viac ako 1 400 európskych poľnohospodárskych produktov chránených zemepisným označením nemá automatickú výhodu porovnateľnej ochrany na trhoch tretích krajín zahrnutých v medzinárodných obchodných dohodách, ktoré vyrokovala EÚ;

71. žiada, aby sa neistá situácia chovateľov oviec a kôz zohľadnila pri uzatváraní ďalších obchodných dohôd s tretími krajinami, konkrétne tým, že sa uvedú ako citlivé odvetvia alebo sa úplne vylúčia z rokovaní, aby sa zabránilo ustanoveniam, ktoré by mohli nejako ohroziť európsky model výroby alebo poškodiť miestne či regionálne hospodárstva;

72. zdôrazňuje, že výrobné náklady a normy hlavných krajín vyvážajúcich mäso z oviec a kôz sú významne nižšie ako v Európe;

73. zdôrazňuje, že týmto sektorom by sa malo poskytnúť primerané zaobchádzanie, napríklad prostredníctvom zavedenia colných kvót alebo primeraných prechodných období, s náležitým zohľadnením kumulatívneho účinku obchodných dohôd na poľnohospodárstvo, alebo dokonca ich vylúčenia z rámca rokovaní;

74. zdôrazňuje v tejto súvislosti najmä závažné problémy, ktoré prinášajú obavy o dobré životné podmienky zvierat a environmentálny vplyv dlhých dopravných trás zo vzdialených krajín alebo do nich;

75. vyzýva Komisiu, aby zaviedla povinný regulačný systém EÚ na označovanie výrobkov z ovčieho mäsa, možno aj s jednotným logom EÚ, aby sa spotrebiteľom umožnilo rozlišovať medzi výrobkami z EÚ a tretích krajín; navrhuje, že takéto označenie by mohlo byť certifikované pomocou viacerých kritérií vrátane systému zabezpečenia kvality v poľnohospodárskych podnikoch a označovania krajiny pôvodu, aby spotrebitelia boli plne informovaní o mieste pôvodu výrobku;

76. domnieva sa, že takýto systém musí byť navrhnutý tak, aby sa zabránilo oslabeniu existujúcich systémov propagačného označovania na úrovni členských štátov a na regionálnej úrovni;

77. vyzýva Komisiu, aby poskytovala pomoc pri otváraní vývozných trhov pre ovčie mäso a droby z EÚ v krajinách, kde sa v súčasnosti uplatňujú zbytočné obmedzenia;

78. vyzýva Komisiu, aby zvážila zvýšenie vývozu do krajín severnej Afriky, ktorá je rastúcim trhom, ktorý oceňuje kvalitu a bezpečnosť potravín, ktoré zaručuje EÚ;

79. vyzýva Komisiu, aby vypracovala správy o možných cieľových trhoch pre kozie a ovčie mäsové a mliečne výrobky z EÚ;

80. vyzýva Komisiu, aby propagovala kvalitu výrobkov vyvážaných z EÚ, a to najmä na základe prísnych hygienických noriem a vysledovateľnosti, ktoré zaručujú, že ovčie a kozie mäso má vyššiu kvalitu ako mäso vyvážané z Nového Zélandu a Austrálie; poukazuje na to, že osobitný dôraz EÚ na kvalitu by sa mal zdôrazňovať s cieľom podporiť spotrebu európskych ovčieho a kozieho mäsa;

Elektronický identifikačný systém

81. naliehavo žiada Komisiu a členské štáty, aby zvážili harmonizáciu úrovní tolerancie pri postihovaní chovateľov hospodárskych zvierat za neúmyselné chyby pri značkovaní oviec a uplatňovaní systému elektronickej identifikácie pod prísnou podmienkou, že to nebude viesť k akceptovaniu vyššej miery chybovosti ako v prípade preventívnej starostlivosti o zdravie zvierat a že je to odôvodnené na základe prístupu „jedno zdravie“;

82. uznáva význam jednotného prístupu k preventívnej starostlivosti o zdravie zvierat v Únii a jej zlepšovania;

83. zdôrazňuje, že členské štáty by mali vykonávať právne predpisy bez výnimky;

84. poukazuje na to, že miera strácania ušných štítkov je vyššia u extenzívne pasených oviec v oblastiach s prírodnými obmedzeniami než u iných hospodárskych zvierat v nížinných systémoch, a žiada Komisiu, aby túto skutočnosť uznala;

85. žiada Komisiu a členské štáty, aby preskúmali možnosť vytvorenia zjednodušeného identifikačného systému pre malé stáda v extenzívnej

výrobe určené na miestnu spotrebu bez toho, aby bola narušená účinná vysledovateľnosť výrobkov, a zaviedli pružnejšie ustanovenia orientované na rast, pokiaľ ide o používanie elektronických ušných štítkov;

86. konštatuje, že identifikačné systémy by mali byť navrhnuté tak, aby sa minimalizovala byrokracia; zdôrazňuje, že výrobcovia s nízkymi príjmami budú potrebovať finančnú pomoc, ak majú inštalovať drahé a povinné systémy elektronickej identifikácie;

Zdravotné aspekty

87. konštatuje, že výskyt ohnísk chorôb zvierat má ničivé dôsledky pre dobré životné podmienky zvierat, poľnohospodárov a miestnych obyvateľov;

88. zdôrazňuje, že zdravie ľudí a zvierat musí byť vždy prioritou;

89. domnieva sa, že je potrebných viac opatrení na predchádzanie cezhraničným ohniskám chorôb zvierat, zníženie vplyvu rezistencie voči antibiotikám a propagáciu očkovania v záujme boja proti šíreniu infekcií u oviec a kôz;

90. vyzýva Komisiu, aby poskytovala stimuly a podporu chovateľom oviec a kôz, ktorí preukážu, že dosiahli vysokú zaočkovanosť svojich zvierat, v súlade s Európskym akčným plánom „jedno zdravie" proti antimikrobiálnej rezistencii (AMR), pretože inak majú chovatelia len málo trhových stimulov, aby tak urobili;

91. vyzýva Komisiu, aby zlepšila svoju schopnosť reagovať na výskyt ohnísk chorôb zvierat, napríklad katarálnej horúčky oviec, prostredníctvom novej stratégie EÚ v oblasti zdravia zvierat, financovania výskumu, náhrady strát, zálohových platieb atď.;

92. vyzýva na vypracovanie plánu na prevenciu chorôb a úmrtnosti samčích kozliat na základe skutočnej hodnoty zvierat a stanovenia dobrých životných podmienok samčích kozliat aj kôz za prioritu;

93. vyzýva Komisiu, aby uľahčila využívanie imunoprecíznych očkovacích látok ako prvé opatrenie na boj proti možnému výskytu ohnísk chorôb zvierat v týchto odvetviach;

94. zdôrazňuje potrebu zlepšiť dostupnosť liekov a veterinárnych liečiv pre odvetvia oviec a kôz na úrovni EÚ prostredníctvom podpory farmaceutického výskumu a jednoduchšieho schvaľovania ich uvedenia na trh;

95. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby prehodnotili úroveň monitorovania zdravia voľne žijúcich zvierat, najmä v oblastiach s extenzívnym chovom stád;

Predátory

96. pripomína, že šírenie predátorov je dôsledkom, okrem iného, súčasných právnych predpisov EÚ zameraných na zachovanie pôvodných druhov voľne žijúcich živočíchov;

97. podporuje preskúmanie príslušných príloh smernice o biotopoch s cieľom kontrolovať a riadiť šírenie predátorov v určitých oblastiach pasenia;

98. vyzýva Komisiu, aby vzala do úvahy flexibilitu, ktorú umožňuje uvedená smernica, s cieľom riešiť tieto problémy tak, aby sa neohrozil udržateľný rozvoj vidieckych oblastí;

99. zdôrazňuje potrebu objektívneho, vedeckého prístupu, ktorý zohľadňuje správanie zvierat, vzťahy medzi predátormi a korisťou, presné regionálne vyčíslenie rizika predácie zo strany druhov uvedených v smernici o biotopoch, hybridizáciu, dynamiku pasienkov a iné ekologické otázky pri každom zvažovanom návrhu;

100. zdôrazňuje, že útoky vlkov a nechránených krížencov vlka a psa na stáda sú na vzostupe aj napriek mobilizácii čoraz väčších zdrojov, ktoré sú čoraz nákladnejšie pre chovateľov aj spoločenstvá;

101. konštatuje, že obmedzenia odporúčaných a zavedených opatrení na ochranu stád sú zjavné, keďže počet stratených zvierat sa podstatne zvýšil;

102. poukazuje na to, že táto neúčinnosť teraz spochybňuje budúcnosť ekologických modelov chovu, napríklad pastierstva, keďže niektorí chovatelia začínajú zatvárať svoje zvieratá, čo napokon povedie nielen k opusteniu veľmi rozsiahlych oblastí a vzniku veľkého rizika požiarov a lavín, ale aj k prechodu podnikov na intenzívnejšie formy poľnohospodárstva;

103. vyzýva Komisiu a členské štáty, ako aj regionálne a miestne orgány, aby v konzultácii s poľnohospodármi a ostatnými zúčastnenými stranami zvážili opatrenia na rozvoj vidieka v záujme ochrany stád, poskytovali náležitú náhradu strát spôsobených útokmi veľkých dravcov vrátane tých, ktoré nie sú chránené podľa smernice o biotopoch, a prispôsobili pomoc v záujme obnovy stád;

104. domnieva sa, že je potrebné prijať kroky na preskúmanie stavu ochrany dravcov v rámci Bernského dohovoru;

105. naliehavo vyzýva členské štáty, aby vykonávali odporúčania obsiahnuté v uvedenom dohovore s cieľom zabrániť rozšíreniu krížencov vlka a psa, pretože ohrozujú ochranu druhu Canis lupus a sú vo veľkej miere zodpovedné za útoky na ovčie a kozie stáda;

106. berie na vedomie čiastočný úspech systémov na opätovné nasadenie línií ovčiarskych psov ako prostriedku na odstrašenie vlkov, alebo aspoň krížencov;

107. navrhuje, aby sa vybrali „vlčí ombudsmani", ktorí budú sprostredkovateľmi medzi rôznymi dotknutými záujmami a v sporoch týkajúcich sa štatútu ochrany a potreby kompenzácie strát spôsobených vlkmi, a to v nadväznosti na úspešný model „medvedích ombudsmanov" v niektorých členských štátoch;

108. vyzýva Komisiu, aby vzala do úvahy odporúčania Parlamentu uvedené v jeho uznesení z 15. novembra 2017 o Akčnom pláne pre prírodu, ľudí a hospodárstvo;

109. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby s cieľom zlepšiť situáciu v oblasti zamestnanosti v týchto odvetviach vypracovali programy zamerané na zlepšenie výcviku strážnych a ovčiarskych psov a poskytovanie odbornej prípravy na ich správne využitie v chovateľských podnikoch a aby na tento účel bezodkladne zlepšili cezhraničnú spoluprácu a výmenu nápadov a úspešných postupov medzi správnymi orgánmi, chovateľmi hospodárskych zvierat a ochrancami prírody, pokiaľ ide o veľké dravce;

110. vyzýva na zriadenie chránených oblastí pasienkov, kde možno regulovať veľké dravce tak, aby návrat veľkých dravcov neviedol k ústupu chovateľských postupov priaznivých pre dobré životné podmienky zvierat (migračný chov oviec, voľné ustajnenie atď.) alebo tradičného poľnohospodárstva a pasienkového chovu (vysokohorské letné pasienky);

Bitúnky

111. konštatuje, že koncentrácia v odvetví bitúnkov je na vzostupe, čo odráža skutočnosť, že skupiny v odvetví spracovania mäsa kontrolujú celý reťazec mäsového priemyslu od živých zvierat až po balené čerstvé mäso, čo vedie nielen k dlhším dopravným trasám pre živé zvieratá, ale aj k vyšším nákladom a nižšej ziskovosti výrobcov;

112. vyzýva Komisiu, aby určila podporné opatrenia na zriaďovanie miest zabíjania a zjednodušenie povoľovacích postupov;

113. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby rozvíjali miestne siete, ktoré môžu pôsobiť ako páky na zvyšovanie príjmov uľahčovaním zriaďovania miestnych a mobilných bitúnkov, ktoré sú nevyhnutné pre štruktúrovanie týchto odvetví;

Odborná príprava

114. vyzýva členské štáty, aby zaviedli programy odbornej prípravy zástupcov týchto odvetví zameranej na to, ako zhodnotiť výrobky tak, aby mohli konkurovať iným mäsovým a mliečnym výrobkom;

115. považuje za nevyhnutné, aby sa v členských štátoch, kde je tento typ chovu bežnejší, zriadili pastierske školy so zameraním na sezónny presun zvierat s cieľom poskytnúť alternatívny zdroj zamestnanosti v chove hospodárskych zvierat, ktorý bude podporovať generačnú obnovu a zároveň prispievať k posilňovaniu dôstojnosti a spoločenského uznania tradičného povolania pastiera hospodárskych zvierat;

116. považuje za nevyhnutné zjednodušiť nielen inovácie (chovateľské postupy, nové výrobky atď.), ale aj poradenstvo a úvodnú a priebežnú odbornú prípravu v odvetviach chovu oviec a kôz;

Ďalšie body

117. vyzýva Komisiu, aby vykonávala a presadzovala príslušné právne predpisy EÚ, najmä smernicu Rady 1/2005/ES z 22. decembra 2004 o ochrane zvierat počas prepravy;

118. považuje za potrebné vykonať rozsudok Súdneho dvora Európskej únie, ktorý rozhodol, že ochrana dobrých životných podmienok zvierat nekončí na vonkajších hraniciach EÚ a že prepravcovia zvierat, ktoré sa vyvážajú z Európskej únie, musia preto dodržiavať pravidlá EÚ v oblasti dobrých životných podmienok zvierat aj mimo EÚ;

119. upozorňuje na nedostatok vody v mnohých oblastiach chovu oviec a kôz, najmä v oblasti Stredozemného mora, čo sa len zhorší s globálnym otepľovaním;

120. zdôrazňuje preto, že je potrebné zabezpečiť lepšie hospodárenie s vodnými zdrojmi prostredníctvom prispôsobených zariadení s ohľadom na rozloženie zrážok počas roka a udržateľnosť;

121. poveruje svojho predsedu, aby postúpil toto uznesenie Rade a Komisii. ❑

Za škodami je vysoký počet všetkých druhov raticovej zveri

VIERA UVÍROVÁ
FOTO – ARCHÍV, PPS Bobrovec
Zdroj: Roľnícke noviny, č. 44/2020

Škody spôsobované poľovnou zverou neustále narastajú. Podnikatelia na pôde sa roky domáhajú ich výraznejšieho obmedzovania. Ako zásadné sa ukazuje zreálnenie počtov zveri a ich efektívne usmerňovanie prostredníctvom lovu. Malo by sa to robiť aj na základe momentálne platnej legislatívy, prax však potvrdzuje, že to tak nie je a poľovná zver sa jednoducho premnožila. O príčinách vzniku škôd ako aj o príprave nového Zákona o poľovníctve sme sa pozhovárali s Ing. Rastislavom Slocíkom, dlhoročným chovateľom ošípaných v regióne Lučenca, ktorý sa ako člen Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory venuje uvedenej problematike.

Kde vidíte príčiny vzniku škôd? Sú podhodnotené reálne stavy zveri?

Príčina je jednoznačne vo vysokom počte všetkých druhov raticovej zveri, jelenej, danielej, diviačej, muflonej a srnčej. Toto je hlavnou a vlastne jedinou príčinou vysokých škôd spôsobovaných zverou v poľnohospodárstve a dokazujú to aj poľovnícke štatistiky.

Problémom je samozrejme legislatíva, ktorá umožňuje poľovnícke hospodárenie na základe údajov predkladaných užívateľmi poľovných revírov. Tieto údaje sú roky dozadu skreslené a nekopírujú skutočný stav zveri. Z týchto údajov sa následne tvorí štatistika a plánovanie na úrovni chovateľských celkov a poľovných oblastí. Problematické je hlavne plánovanie lovu a chovu na základe normovaných kmeňových stavov (ďalej NKS) a jarných kmeňových stavov (ďalej JKS). NKS sú, resp. by mali byť požadované stavy zveri určené - jednoducho povedané podľa plochy, zastúpenia typov porastov a predpokladanej úživnosti prirodzeného prostredia (Vyhláška 344/2009). JKS sú stavy zveri nahlásené užívateľmi poľovných revírov a vo veľa prípadoch ide o stavy nie skutočné, ale prispôsobené potrebám a možnostiam členov užívateľa poľovného revíru a sú určené tak, aby sa lov zveri vychádzajúci z týchto JKS splnil, a aby nemohol byť užívateľ poľovného revíru sankcionovaný. Samozrejme JKS sú dlhodobo podhodnocované, plány lovu vychádzajúce z nich nízke a zver enormne premnožená. Veľká zmena nenastala ani po možnosti zapájania sa zástupcov poľnohospodárov do plánovania lovu a chovu na úrovni chovateľských rád a poradných zborov, kde je účasť týchto zástupcov len štatistická, bez možnosti niečo zmeniť.

Tu je potrebné uviesť na pravú mieru alibistické a účelové tvrdenia niektorých predstaviteľov poľovníkov o podiele poľnohospodárskej činnosti za vysoké stavy zveri. Nie je pravda, že za súčasný stav môže spôsob obhospodarovania poľnohospodárskych plôch, ako to prezentujú v rámci svojho PR poľovníci a bohužiaľ aj niektorí odborníci, ktorí nemajú vôbec skúsenosti z praxe. Poloha, plocha a osev polí sa nezmenili v porovnaní s obdobím, keď škody boli únosné, t. j. zver nebola premnožená. Aj v regióne a lokalitách, kde sa nachádza podnik v ktorom pôsobím skoro dvadsať rokov (Lučenec), sa hospodári na rovnakých parcelách (dokonca o niečo menších), pri rovnakom zastúpení pestovaných plodín, ako v období, keď škody boli do aj zákonom určenej akceptovateľnej výšky tri percentá. A to hovorím o období cca 10 až 15 rokov dozadu. Sme určite schopní a ochotní v tomto smere komunikovať a vysvetliť odborné postupy a danosti: agrotechnika, osevné postupy, pôdno-klimatické vlastnosti, termíny, striedanie plodín, ale aj legislatívne podmienky týkajúce sa poľnohospodárskej prvovýroby. Odporúčam tým, ktorí zvaľujú vinu na poľnohospodárov, aby si naštudovali štatistiky (na rozdiel od poľovníckych sú presné) o výmerách pestovaných plodín a štruktúre pôdneho fondu a tiež možno nezaškodí ísť do terénu a diskutovať a riešiť problémy priamo na plochách a lokalitách, kde škody zverou vznikajú. Pripúšťam sekundárny efekt vo viacerých lokalitách, keď veľa plôch nie je osiatych či už z hľadiska nastavenia priamych platieb, alebo aj kvôli škodám zverou. Čo je horšie, doplácajú na to hlavne podniky, ktoré potrebujú produkciu s rastlinnej výroby pre zabezpečenie živočíšnej výroby a tým aj zamestnanosti.

Ing. R. Slocík: Problémom je legislatíva, ktorá umožňuje poľovnícke hospodárenie na základe údajov predkladaných užívateľmi poľovných revírov.

Máte vyčíslené škody spôsobené zverou na poľných kultúrach? Prípadne ako sa tieto škody vyvíjali za ostané roky. V ktorých krajoch, alebo okresoch boli najvyššie?

SPPK robí pravidelný monitoring škôd spôsobených zverou na poľnohospodárskych plochách a plodinách. Za rok 2017 boli nahlásené škody vo výške 15,5 mil. eura, za rok 2018 takmer 20 mil. eur, za rok 2019 vyše 17 mil. eur. Škody boli, resp. sú najvyššie v okresoch Levice, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Lučenec, Poltár, Senica, Liptovský Mikuláš, Krupina, Prešov, Trnava, Bardejov. To sú škody nahlásené len členmi SPPK cez regionálne komory. Skutočné škody sú oveľa vyššie. Veľa poľnohospodárov a niektoré regióny aj v rámci SPPK škody nenahlasujú, pretože doteraz sa nič nepodarilo vyriešiť a stratili ilúzie, že sa to podarí a nemajú chuť nahlasovať škody, lebo nie je žiadna odozva od kompetentných inštitúcií na sťažnosti a upozorňovanie na problémy. V tomto ich chápem, ale napriek tomu chcem využiť aj túto možnosť a poprosiť všetkých, ktorým tieto škody vznikajú, aby ich hlásili a tým prezentovali tento dlhodobo neriešený problém. Taktiež nahlasovaním pomôžu identifikovať ohrozené regióny a lokality. Vytvorí sa tak väčší tlak na tvorbu poľovníckej legislatívy a jej rovnovážne nastavenie. Momentálne sa

kreuje aj tzv. rizikový fond, ktorý by mal riešiť aj škody tohto typu, ale poľnohospodárom môže pomôcť len čiastočne a prechodne.

Škody na poľných kultúrach neustále stúpajú. Ako sú kompenzované, resp. uhrádzané zo strany poľovných organizácií?

Pokiaľ viem tak skoro nijako, resp. symbolicky – pár kíl diviny, pomoc pri realizácií opatrení tam, kde je naozaj snaha pomôcť a spolupracovať lebo sú aj užívatelia poľovných revírov, ktorí majú úprimný záujem riešiť problém s premnoženou zverou. Finančné náhrady aj pri zjavnom premnožení zveri a pri nedodržiavaní legislatívy sú prakticky nevymožiteľné.

Realizuje sa znižovanie stavov zveri z vášho pohľadu vzhľadom na stúpajúce škody na poľných kultúrach dostatočne?

Určite sú lokality a užívatelia poľovných revírov, ktorí sa snažia správať zodpovedne a správali sa zodpovedne aj v minulosti, ale čo z toho, keď sú obklopení užívateľmi, ktorým nezodpovedné hospodárenie a vysoké stavy zveri vyhovujú. Skutočné stavy zveri vo viacerých regiónoch sú také vysoké, že je ťažké odhadnúť či už aj v súčasnosti navýšené odstrely vôbec pokryjú prirodzený prírastok. A popri tom dochádza aj k prirodzenej migrácii. Pozitívne môže vyznievať štatistika lovu diviačej zveri, kde sa lov v posledných rokoch navýšil hlavne z dôvodu ohrozenia africkým morom ošípaných. Minulý rok bolo odlovených 75 tis. kusov a tento rok sa odhaduje lov na 100 tis. kusov, čo sú podľa poľovníckych štatistík rekordné čísla. Dalo by sa povedať, že neskoro, ale predsa... Len ťažko odhadnúť koľko diviačej zveri v SR žije a v akej vekovej a hlavne pohlavnej štruktúre. Odhady poľovníkov hovoria o 150 tisícoch, ale skutočné stavy sú vzhľadom aj na stále vysoké škody v poľnohospodárstve ešte vyššie, takže je tiež otázne, či prezentovaný lov diviakov vôbec vykryje prirodzený prírastok. Ešte pripomeniem, že Koncepcia rozvoja poľovníctva schválená vládou požaduje na rok 2020 34 tis. kusov diviačej zveri!

V zákone o poľovníctve č. 274 z roku 2009, paragraf 25, písmeno g) je dohodnúť v zmluve (paragraf 13) s užívateľom poľovného revíru spôsob a formu minimalizácie škôd spôsobených zverou a na zveri. Viete sa vyjadriť, či majú poľnohospodári vôbec v zmluvách dostatočne ošetrené zmluvné vzťahy s užívateľmi poľovných revírov?

Tieto zmluvy majú niektorí poľnohospodári podpísané, ale aj z vlastných skúseností viem, že problémy nevyriešia. Môžu napomôcť vo vzájomnej spolupráci a vzájomnému pochopeniu problémov. Len musí byť naozaj úprimný záujem hlavne zo strany užívateľov poľovných revírov problémy so škodami zverou riešiť. Veľakrát sa v praxi stáva, že takéto zmluvy odmietajú poľovníci podpisovať a to najmä vtedy, keď je zmluva nad rámec zákona hlavne čo sa týka kompenzácie (úhrady) škôd spôsobených zverou. Väčšina tých zmlúv potom vyzerá tak, že v nich sú len ustanovenia, ktoré sú v zákone o poľovníctve, ktorého aktuálne znenie nerieši škody v poľnohospodárskej výrobe ani na lesných kultúrach. My za SPPK sme navrhovali toto ustanovenie vypustiť s tým, že zákon má byť rovnovážny a riešiť škody a neprenášať ďalšie povinnosti na prvovýrobu. A keď sa dvaja partneri chcú dohodnúť aj zmluvne, nič im v tom nebráni a nepotrebuje ich k tomu navigovať zákon o poľovníctve. Ešte raz jednoducho povedané: povinnosti a zodpovednosť má jasne určovať zákon a poľovné združenia odmietali podpisovať zmluvy, ktoré prekračovali povinnosti a zodpovednosť určené zákonom.

V čom, alebo kde vidíte pri riešení tejto témy najväčšie problémy?

Jednoznačne v silnom poľovníckom lobingu a účelovom nastavení súčasne platnej poľovníckej legislatívy. Zúčastňoval som sa na tvorbe a pripomienkovaní tejto legislatívy a jednoznačne môžem potvrdiť, že hlavne tlaky z určitých miest a skupín na neriešenie škôd zverou boli silné, resp. silnejšie, ako snaha o zachovanie zdravého rozumu a produkčného poľnohospodárstva v škodami zverou ohrozených regiónoch.

Jedným z najvážnejších problémov je, že zver nie je ani riadne sčítaná a dokonca sa, že vraj ani nedá sčítať a určiť skutočné stavy (prízvukujem skutočné stavy). Takáto argumentácia vyhovuje poľovníkom. Potom sú plány lovu, ktoré vypracovávajú poľovné združenia a spolky a odsúhlasujú a schvaľujú ich príslušné okresné úrady značne podhodnotené a plnia sa na takú úroveň, aby nedošlo k sankcii, ktorú zákon pripúšťa. Bohužiaľ, je to veľakrát o vymyslených číslach prispôsobených personálnym možnostiam a potrebám užívateľov poľovných revírov. Poľovníctvo by malo byť tiež o formovaní krajiny a prírody, o vzťahu k zvieratám, o ochrane prírody a vytváraní rovnováhy. Momentálny stav poľovníctva sa skôr javí ako veľký biznis - je o veľkých počtoch na malých plochách, o trofejach, prestíži, o revíroch pre úzke skupiny ľudí s nezvládnutou personálnou disponibilitou.

Aké riešenia by ste za SPPK navrhol, či už vo vzťahu k poľovným organizáciám, štátnej správe, atď.

V regiónoch, kde sú škody najvyššie, sa hlavne príslušné okresné úrady snažia problémy bagatelizovať, a aj keď sú si vedomí, že dochádza k nesprávnemu poľovníckemu plánovaniu, tak je snaha skôr toto konanie kryť, ako ho začať razantne riešiť. O mnohých nezodpovedných užívateľoch poľovných revírov ani nehovoriac... Okresné úrady pracujú s nahlásenými číslami, ktoré sú väčšinou prispôsobené potrebám a možnostiam ich členov a nevychádzajú so skutočnosti. Poľovné organizácie a štátna správa bude vždy manévrovať v medziach toho, čo im legislatíva dovolí, čo im priamo nezakazuje a za čo im nehrozia nijaké sankcie a tobôž už nie kompenzácie za škody spôsobené zverou. Aj preto je potrebný dobrý a rovnovážny zákon, ktorý bude určovať práva, povinnosti a vyvodzovať zodpovednosť na základe merateľných parametrov a nie vymyslených a neúplných údajov.

Pripravuje sa nový Zákon o poľovníctve, ako sa na jeho príprave zúčastňuje SPPK a čo by v ňom chcela presadiť?

Tak, ako sa za predchádzajúcej vlády SPPK aktívne zúčastňovala na tvorbe zákona a jeho pripomienkovaní, tak dúfam aj pri tomto ďalšom pokuse budeme aktívni. Bohužiaľ pri predchádzajúcom legislatívnom konaní sme boli nakoniec radi, že zákon nakoniec neprešiel ani prvým čítaním - naše zásadné pripomienky týkajúce sa objektívnej zodpovednosti a ručenia za škody nám neboli akceptované a rozpor na týchto pripomienkach trval až do uvedenia zákona do parlamentu. Bol prísľub vedenia ministerstva, že pokiaľ sa poľnohospodári a poľovníci nedohodnú ohľadne riešenia škôd zverou, tak zákon sa do parlamentu neposunie. Tlaky vplyvných skupín pohybujúcich sa okolo poľovníctva boli silnejšie... Nové vedenie ministerstva vysielalo pozitívne signály a prioritne chcelo v zákone riešiť škody zverou na poliach a v lesoch, zodpovednosť za ne a určovanie výšky lovu na základe zistených škôd. Lenže už samotné zloženie pracovnej skupiny pre tvorbu tohto zákona nás nemilo prekvapilo - priamy zástupca SPPK do nej nebol nominovaný, resp. v nej nie sú žiadni poľnohospodári, ktorí majú reálne skúsenosti so škodami zverou a s ich riešením. Ďalším prekvapením bol materiál, ktorý je podkladom pre tvorbu nového zákona. Je to zákon s minulého funkčného obdobia, ten ktorý neprešiel prvým čítaním v parlamente. Nemám problém tento materiál z pohľadu riešenia škôd zverou nazvať právnym paškvilom. A podľa informácií, ktoré mám - tak zatiaľ dochádza len ku kozmetickým úpravám a nie k realizácií vyjadrení aj samotného ministra. My poľnohospodári, ktorí sa tejto problematike venujeme, máme zasa nie dobrý pocit z toho, aké postupy sa zvolili pri kreovaní poľovníckej legislatívy. Nemusíme vymýšľať niečo úplne nové a zamotávať sa do zbytočných a nekonečných diskusií. Do roku 2009 platil zákon z r. 1962 (23/1962) a s ním aj funkčné ustanovenia o zodpovednosti za škodu spôsobenú zverou a ručenie za tieto škody. Chápem potrebu modernizovať legislatívu, ale minimálne sa je potrebné vrátiť k tomu, čo poľovnícke plánovanie „držalo na uzde". Taktiež sa tvorcovia legislatívy môžu poobzerať dookola a prebrať legislatívu z krajín, v ktorých sa napr. lov odvíja od stavu poľnohospodárskej a lesnej krajiny (Bavorsko, Sasko), kde sú funkčné a moderné zákony, ktoré správnym spôsob regulujú poľovníctvo ako súčasť poľnohospodárskej a lesnej krajiny.

Ďakujeme za rozhovor ❑

Schválené nové šľachtiteľské programy oviec a kôz“

Na základe žiadostí chovateľov oviec a kôz o uznanie štatútov rozmnožovacích chovov oviec a kôz pre plemená doteraz neregistrované v našich plemenných knihách, šľachtiteľská rada pri ZCHOK uznesením 2/2020 schválila návrhy šľachtiteľských programov, chovných cieľov a plemenných štandardov pre plemeno oviec „merinolandschaf“ a plemeno kôz „kamerunská koza“, ktoré vypracoval Ing. Kamil Šulko (PSSR š.p. Bratislava), pripomienkoval a doplnil prof. RNDr. Milan Margetín, PhD. (SPÚ Nitra, NPPC VÚŽV Nitra). Návrhy boli odoslané na MPRV SR, ktoré ich svojimi rozhodnutiami Z:49331/2020 a Z:49335/2020 zo dňa 1.12.2020 schválilo.

Program plemena merinolandschaf

Úvod šľachtiteľského programu:

Šľachtiteľský program a šľachtenie plemena oviec merinolandschaf (ML) vychádza zo Zákona č. 194/1998 Z. z. o šľachtení a plemenitbe hospodárskych zvierat a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o šľachtení a plemenitbe“) a Smernice Rady 89/361/EHS týkajúcej sa čistokrvných chovných oviec a kôz. Napĺňanie šľachtiteľského programu sa vykonáva v súlade so Zákonom č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov, Vyhláškou Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 18/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o identifikácii a registrácii oviec a kôz v znení neskorších predpisov, Vyhláškou Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky č. 18/2001 Z. z. o vykonávaní kontroly úžitkovosti, kontroly dedičnosti a testovania úžitkových vlastností, kontroly zdravia, kontroly dedičnosti a testovania zdravia, hodnotenia zovňajšku hospodárskych zvierat, o založení a vedení plemennej knihy, založení a vedení plemenného registra, vedení predpísanej evidencie a o overovaní pôvodu hospodárskych zvierat, Rozhodnutím Komisie 90/254/EHS, ktorým sa stanovujú kritéria pre schvaľovanie organizácií a združení chovateľov, ktoré zakladajú alebo vedú plemenné knihy pre čistokrvné plemenné ovce a kozy, Rozhodnutím Komisie 90/255/EHS, ktorým sa stanovujú kritéria pre zápis čistokrvných plemenných oviec a kôz do plemenných kníh, Rozhodnutím Komisie 90/256/EHS, ktorým sa stanovujú metódy pre monitorovanie úžitkovosti a posudzovanie genetickej hodnoty čistokrvných plemenných oviec a kôz, Rozhodnutím Komisie 90/257/EHS, ktorým sa stanovujú kritéria schvaľovania čistokrvných plemenných oviec a kôz a používania ich spermy, vajíčok a embryí na plemenárske účely, Rozhodnutím Komisie 90/258/EHS stanovujúcim zootechnické certifikáty o pôvode čistokrvných plemenných oviec a kôz, ich spermy, vaječných buniek a embryí. Tento šľachtiteľský program je zároveň vypracovaný s ohľadom na Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1012 o zootechnických a genealogických podmienkach na plemenitbu čistokrvných plemenných zvierat, hybridných plemenných ošípaných a ich zárodočných produktov a na obchodovanie s nimi a ich vstup do Únie a ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 652/2014, smernice Rady 89/608/EHS a 90/425/EHS a zrušujú určité akty v oblasti plemenitby zvierat („nariadenie o plemenitbe zvierat“). Napĺňanie tohto šľachtiteľského programu sa musí vykonávať v súlade so štatútom plemenných kníh pre ovce chované na Slovensku. Tento šľachtiteľský program vychádza aj z dlhodobo stanovenými zásadami v predchádzajúcich štatútoch plemennej knihy pri šľachtení daného plemena na území Slovenskej republiky.

Napĺňanie a dodržiavanie tohto šľachtiteľského programu zaisťuje Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku – družstvo, ako uznaná chovateľská organizácia, ktorá podľa zákona o šľachtení a plemenitbe je poverená Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky vedením plemennej knihy.

Šľachtiteľský program je súbor systematických opatrení a zámerov, vrátane zaznamenávania primárnych údajov, údajov o selekcii a plemenitbe a o výmene plemenných zvierat a ich zárodočných produktov, ktoré boli navrhnuté a realizované s cieľom zachovať alebo posilniť želané fenotypové a genotypové znaky a vlastnosti v rámci cieľovej chovnej populácie. Na základe tohto šľachtiteľského programu sa stanovuje chovný cieľ predmetného plemena. Chovný cieľ sa stanovuje prostredníctvom chovateľských metód, ktoré sú definované pri hodnotení kontroly úžitkovosti.

Cieľom tohto šľachtiteľského programu je zvyšovanie genetickej hodnoty a úžitkovosti jedincov daného plemena na území Slovenskej republiky tak, aby nadväzoval na šľachtiteľské programy a chovné ciele v krajine pôvodu plemena a v ostatných krajinách Európskej únie. Tento šľachtiteľský program sa vzťahuje na územie Slovenskej republiky.

Charakteristika plemena

Plemeno bolo vyšľachtené v južnom Nemecku krížením importovaných jemnovlnových oviec s miestnymi ovcami a plemenom zaupel, do roku 1950 známe pod názvom ovca württemberská. Plemenom merinolandschaf bolo uznané v polovici 20. storočia. V minulosti sa podieľalo na vzniku mnohých plemien. Plemeno je rané, ovce sú veľkého telesného rámca, s kombinovanou úžitkovosťou a chodivé. Vlna je biela, rúno polouzatvorené. Hlava stredne dlhá a nie príliš široká. Uši sú dlhé, široké a mierne zvislé. Na čele má typickú vlnenú šticu. Hrudník je hlboký a primerane široký. Chrbát dlhý, stredne široký, ktorý prechádza do mierne zrazeného zadku. Končatiny sú v porovnaní s merinom dlhšie, sponkové kĺby sú pevné, paznechty stredne tvrdé. Stehná sú priemerne osvalené. Obe pohlavia sa bezrohé. Zvláštnosťou u plemena je asezónnosť ruje (takmer celoročne plodné obdobie). Jahničky je možné pri dobrom odchove pripúšťať už v 10. mesiacoch veku. Prednosťou plemena je nízky výskyt tuku v jatočnom trupe vykrmovaných jahniat, a preto sa výkrm môže realizovať do vyššej porážkovej živej hmotnosti 40 – 45 kg. Bahnice sa vyznačujú veľmi dobrými materskými vlastnosťami a mliečnou úžitkovosťou. Ovce sú vhodné pre oplôtkový spôsob pastvy, ale aj pre iné spôsoby pastvy. Zlepšenie celkovej zmäsilosti jatočných jahniat je možné docieliť krížením s mäsovými plemenami. Plemeno je vhodné k chovu v nížinných a podhorských oblastiach.

Úžitkové vlastnosti

Živá hmotnosť dospelých bahníc je 65 – 75 kg, pri baranoch 90 – 120 kg. Plodnosť na obahnenú ovcu je 160 - 180 %. Živá hmotnosť jahniat v 100 dňoch veku je 30 – 35 kg, priemerný denný prírastok jahniat v odchove a výkrme je 280 – 300 gramov. Sortiment vlny AB - B (23 – 27 µm). Priemerná ročná strižvlny bahníc je 4,5 – 5,0 kg a baranov 5,0 – 7,0 kg pri výťažnosti vlny 50 – 55 %.

Postup šľachtenia plemena

Základnou formou šľachtenia je čistokrvná plemenitba, so zámerom aby parametre úžitkovosti u nás chovaných oviec plemena merinolandschaf (ML) sa čo najrýchlejšie približovali a vyrovnali parametrom, ktoré sú uvádzané v plemennom štandarde. Šľachtenie je založené na výbere geneticky najlepších jedincov do pozície rodičov ďalšej generácie. Základom šľachtiteľskej práce pre správne vytypovanie týchto geneticky najlepších zvierat bude aj naďalej kontrola úžitkovosti. Získané dáta sa pri dostatočne početnej populácii využijú pri odhadoch plemenných hodnôt (ďalej len „PH“) pomocou metódy BLUP Animal Model, ktorá umožní korekciu systematických vplyvov prostredia a využije informácie o všetkých príbuzných jedincov v rodokmeni, čím sa výrazne zvyšuje presnosť a spoľahlivosť odhadu. Pri malej populácii bude odhad PH robený na základe fenotypových hodnôt.

Odhad plemenných hodnôt sa urobí na základe záznamov o veľkosti vrhu bahníc a záznamov zo sledovania hmotnosti jahniat vo veku 80 - 120 dní resp. priemerných denných prírastkov (ďalej len „PDP“) a tiež zo sledovania ukazovateľov charak-

terizujúcich zmäsilosť jahniat (plocha MLLT, hrúbka podkožného tuku). Konečným cieľom je stanovenie celkovej PH oviec plemena ML zohľadňujúcej ekonomickú váhu jednotlivých ukazovateľov.

Rýchlejší genetický pokrok predpokladá vyššiu intenzitu selekcie. Genetický vývoj populácie je týmto spôsobom zabezpečovaný hlavne výberom plemenných baranov. Keďže sa jedná o málo početnú populáciu, ktorá sa na Slovensku chová len krátke časové obdobie je potrebné rátať s nákupom plemenníkov zo špičkových chovov v EÚ.

Šľachtiteľský program kôz plemena kamerunská koza (KC)

Úvod šľachtiteľského programu:

Šľachtiteľský program a šľachtenie kôz plemena kamerunská koza (KC) vychádza zo Zákona č. 194/1998 Z. z. o šľachtení a plemenitbe hospodárskych zvierat a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o šľachtení a plemenitbe") a Smernice Rady 89/361/EHS týkajúcej sa čistokrvných chovných oviec a kôz. Napĺňanie šľachtiteľského programu sa vykonáva v súlade so Zákonom č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov, Vyhláškou Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 18/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o identifikácii a registrácii oviec a kôz v znení neskorších predpisov, Vyhláškou Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky č. 18/2001 Z. z. o vykonávaní kontroly úžitkovosti, kontroly dedičnosti a testovania úžitkových vlastností, kontroly zdravia, kontroly dedičnosti a testovania zdravia, hodnotenia zovňajšku hospodárskych zvierat, o založení a vedení plemennej knihy, založení a vedení plemenného registra, vedení predpísanej evidencie a o overovaní pôvodu hospodárskych zvierat, Rozhodnutím Komisie 90/254/EHS, ktorým sa stanovujú kritéria pre schvaľovanie organizácií a združení chovateľov, ktoré zakladajú alebo vedú plemenné knihy pre čistokrvné plemenné ovce a kozy, Rozhodnutím Komisie 90/255/EHS, ktorým sa stanovujú kritéria pre zápis čistokrvných plemenných oviec a kôz do plemenných kníh; Rozhodnutím Komisie 90/256/EHS, ktorým sa stanovujú metódy pre monitorovanie úžitkovosti a posudzovanie genetickej hodnoty čistokrvných plemenných oviec a kôz, Rozhodnutím Komisie 90/257/EHS, ktorým sa stanovujú kritéria schvaľovania čistokrvných plemenných oviec a kôz a používania ich spermy, vajíčok a embryí na plemenárske účely, Rozhodnutím Komisie 90/258/EHS stanovujúcim zootechnické certifikáty o pôvode čistokrvných plemenných oviec a kôz, ich spermy, vaječných buniek a embryí. Tento šľachtiteľský program je zároveň vypracovaný s ohľadom na Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1012 o zootechnických a genealogických podmienkach na plemenitbu čistokrvných plemenných zvierat, hybridných plemenných ošípaných a ich zárodočných produktov a na obchodovanie s nimi a ich vstup do Únie a ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 652/2014, smernice Rady 89/608/EHS a 90/425/EHS a zrušujú určité akty v oblasti plemenitby zvierat („nariadenie o plemenitbe zvierat"). Napĺňanie tohto šľachtiteľského programu sa musí vykonávať v súlade so štatútom plemenných kníh pre kozy chované na Slovensku. Tento šľachtiteľský program vychádza aj z dlhodobo stanovenými zásadami v predchádzajúcich štatútoch plemennej knihy pri šľachtení daného plemena na území Slovenskej republiky.

Napĺňanie a dodržiavanie tohto šľachtiteľského programu zaisťuje Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku – družstvo, ako uznaná chovateľská organizácia, ktorá podľa zákona o šľachtení a plemenitbe je poverená Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky vedením plemennej knihy.

Šľachtiteľský program je súbor systematických opatrení a zámerov, vrátane zaznamenávania primárnych údajov, údajov o selekcii a plemenitbe a o výmene plemenných zvierat a ich zárodočných produktov, ktoré boli navrhnuté a realizované s cieľom zachovať alebo posilniť želané fenotypové a genotypové znaky a vlastnosti v rámci cieľovej chovnej populácie. Na základe tohto šľachtiteľského programu sa stanovuje chovný cieľ predmetného plemena. Chovný cieľ sa stanovuje prostredníctvom chovateľských metód, ktoré sú definované

(pokračovanie na 60. strane)

Plemenný štandard a chovný cieľ oviec plemena merinolandschaf chovaného v SR

Hlavné ukazovatele:

Ukazovateľ		merinolandschaf(ML)
Základná charakteristika	Plemenný štandard	• Kombinované plemeno s dobrou mäsovou úžitkovosťou, vhodné do extenzívnejšich podmienok a pre oplôtkový systém chovu • Obe pohlavia sú bezrohé • Vlna je biela • Charakteristická asezónnosť ruje (takmer celoročné plodné obdobie)
Úžitkové zameranie	Plemenný štandard	Kombinované plemeno s dobrou mäsovou úžitkovosťou
	Chovný cieľ	Kombinované plemeno s dobrou mäsovou úžitkovosťou
Hmotnosť bahníc	Plemenný štandard	65 - 75 kg
	Chovný cieľ	65 - 75 kg
Hmotnosť plemenných baranov	Plemenný štandard	90 – 120 kg
	Chovný cieľ	90 – 120 kg
*Hmotnosť jariek	Plemenný štandard	45 kg
**Hmotnosť aukčných baranov	Plemenný štandard	65 kg
	Chovný cieľ	70 kg
PDP jahniat do odstavu – jahničky	Plemenný štandard	0,250 kg
	Chovný cieľ	0,280 kg
PDP jahniat do odstavu –baránky	Plemenný štandard	0,280 kg
	Chovný cieľ	0,300 kg
Jemnosť vlny	Plemenný štandard	23 – 27 µm, sortiment AB-B
Plodnosť na obahnenú ovcu	Plemenný štandard	160 - 180 %
	Chovný cieľ	180 %

*hmotnosť jahničiek do 1 roka musí byť minimálne 2/3 živej hmotnosti bahníc

**uvádzaná hmotnosť sa týka baranov vo veku nad 1 rok, do 1 roku musí mať baran minimálne 2/3 živej hmotnosti aukčného barana

1.Domestikácia hrubovlnových oviec

Fylogenetický pôvod oviec nie je objasnený tak, ako u iných druhov hospodárskych zvierat. Predpokladá sa, že VALAŠKA, ako dlhochvosté plemeno hrubovlnových oviec (13 chvostových stavcov a viac) odvodzuje svoj pôvod od oviec stepných, ktoré prichádzali k nám od východu pozdĺž oblúka Karpát. Vznikali zdomácnením divej formy ovce zakaspickej (ovis orientalis) nazývanej ARCHAR. Táto forma žije dodnes v strednej Ázii.Nálezy pochádzajúce z neolitickej doby v severovýchodnom Iraku potvrdzujú, že ovca domáca (ovis aries) je najstarším domestikovaným domácim zvieraťom. Sídlisko existovalo v období 8800 rokov p.n.l. Z toho môžeme usúdiť, že domestikačný proces oviec prebiehal v období 11000 rokov p.n.l. Predpokladá sa, že zdomácňovanie oviec začalo predovšetkým v juhozápadnej Ázii, pričom za primárne domestikačné centrum sa považuje oblasť južného Iránu. Polodomestikované ovce sa dostávali do susedných oblastí, kde sa voľne párili s miestnymi divoko žijúcimi ovcami, čím sa vytvárali sekundárne domestikačné centrá. Tu vznikali dlhochvostové ovce a odtiaľ sa šírili do Európy a severnej Afriky. Doteraz najstaršie nálezy kostry ovce domácej pochádzali zo sídliska v Turecku (7000 rokov p.n.l.). Najstaršie nálezy z Afriky sú z roku 6400 p.n.l. U nás sú známe nálezy kostí z neolitických sídlisk, z doby bronzovej (r. 1800-1000 p.n.l.), ďalej z hrobov keltov (1000-400 rokov p.n.l.) a z avarských hrobov. Preto juhozápadnú Áziu považujeme za kolísku dlhochvostových hrubovlnových oviec.

Archar - stepná ovca

2. Dejiny chovu so zameraním na hrubovlnové ovce

Prvé počiatky systematického poľnohospodárstva (chov zvierat, pestovanie rastlín) na území Slovenska spadajú do obdobia 7000 rokov p.n.l. Preto chov oviec na Slovensku má veľmi starú tradíciu. Chov oviec vo voľnej prírode – pod otvoreným nebom – bol už začiatkom stredoveku pre časť obyvateľstva osídleného v horských oblastiach Slovenska veľmi dôležitým zamestnaním. Horské salašníctvo sa vyvinulo v určitý spôsob hospodárenia, zameraného na využívanie horských a podhorských oblastí.

Karpatské pohoria a priľahlé oblasti vytvárali svojimi podmienkami vyhovujúce prostredie pre chov oviec vo voľnej prírode, čo sa odzrkadlilo v rozvoji ovčiarstva vo všetkých historických etapách našej krajiny. Niektorí historici tvrdia, že ovčiarstvo a s ním spojené mliekárstvo – výroba syrov sa praktizovalo na území Slovenska už dávno pred obdobím sťahovania národov, že už za čias Rimanov bolo u nás vyspelé ovčiarstvo a syrárstvo. Rozsiahle filologické bádania potvrdzujú, že ovčiarska terminológia už preduhorských Slovanov bola bohatá a nie je jednoznačným prejavom prebratej pastierskej rumunskej terminológie z doby valašskej kolonizácie. Prvá časová zmienka o chove oviec je historicky zaznamenaná v dokumente z roku 1151, v ktorom sa spomínajú slovenské salaše (ovile) a pastieri (pastores ovilum). Život pastierov postupne zanechával hlboké stopy v Slovenskom národopise a ich zvyky, piesne, tance, rezby a pod. Sú ešte i dnes zriedlom ľudovej umeleckej tvorivosti.

Valašské kolonizácia, ktorá prenikla k nám v 13. A 14. Storočí výrazne ovplyvnila na dlhú dobu chov oviec u nás. Prvé stopy valachov sa objavujú v druhej polovici 13. Storočia o čom svedčia záznamy na Oravskom zámku. Valasi v službách feudálov získavali za svoju prácu osobitné výsady (valašské právo, valašskú organizáciu) a používali vlastnú terminológiu, ktorej časť sa zachovala dodnes v rôznych názvoch napr. Valaška, fujara, bača, bryndza, salaš, košiar, koliba, strunga, geleta, žinčica, kľag, vatra.

Rozvoju chovu oviec výrazne napomáhali aj vznikajúce cechy: kožušníkov (1307), huniarov (1419), súkenníkov (1461), garbiarov, obuvníkov. Z roku 1474 sa spomína najstaršia valašská osada Kňažia a Medzibrodia na Orave. Obdobie rokov 1565 – 1567 je známe široko organizovaným ovčiarstvom a vytváraním pastierskych spoločností – združení (krásnohorské, štítnické, gemerské). Spišská komora v rokoch 1686 – 1688 evidovala 87 vynikajúcich bačovských rodín. Je známe, že každý obyvateľ Rejdovej a Brdárky bol ovčiar. Vzhľadom k tomu, že v tomto období prevládal salašnícky spôsob chovu oviec orientovaný na využitie pastevných plôch na holiach a lesných enklávach, chovali sa výlučne hrubovlnové ovce zamerané na mliekovú úžitkovosť. Záznamy z roku 1604 z Lietavského panstva uvádzajú, že sa chovali dva druhy a to tzv. „strížky“, chované viac na vlnu (hrubú) a na ovce „lesné“ viac pre salašnícky spôsob chovu so zameraním na mliekovú úžitkovosť. Záznamy z Oravského hradu (1618) dokladajú, že tieto pôvodné typy oviac boli občas doplňované dovozom oviec z Rumuska (Moldavsko, Valašsko, Sedmihradsko) a z Bulharska. Išlo v podstate o náhodný prísun, ktorý nemohol ovplyvniť genofond pôvodnej hrubovlnovej valašky ani jej produkciu. Už v minulom storočí sa robili rôzne pokusy s krížením domácich valašiek s baranmi merino, lincoln, hampshire-down, východofríz za účelom zväčšenia rámca tela, zvýšenia a zlepšenia produkcie vlny a mlieka. Išlo o náhodné, nesystémové využitie medziplemenného kríženia. I keď potomstvo sa vyznačovalo väčším rámcom tela a lepšou dojnosťou, zjemňovaním vlny sa strácala splývavosť rúna, stúpala náročnosť na chovateľské podmienky, klesala otužilosť k tradičným podmienkam chovu, čo viedlo k úplnému neúspechu pokusov. Zavádzaním chovu jemnovlnových merinových oviec (koncom 18. storočia) posúvali sa hrubovlnové ovce výlučne do hôr (hole), čo spôsobilo kvantitatívny pokles chovu oviec vo všetkých hornatých regiónoch Slovenska (Kysuce, Orava, Liptov, Spiš). Potvrdilo sa, že bez ovčiarstva – horského salašníctva sa naše horské oblasti vyľudňujú, stráca sa spätosť s tradičnou ľudovou

Čierna valaška z Demänovej.

Plemenný baran z Levočských Lúk.

roľnícko-pastierskou kultúrou, ktorá dlhodobo ovplyvňovala morálnu, odbornú a kultúrnu vyspelosť nášho ľudu. Ovce a s nimi spojené horské salašníctvo prinášali horám život, vytvárali symbiózu s prírodou a udržiavali vysokohorské pasienky úrodnými, využiteľnými plochami s bohatou faunou a flórou. Rozvoj ovčiarstva v horských a podhorských oblastiach bol spätý s produkciou mlieka, výrobou syra, bryndze, masla a špeciálnych ovčích výrobkov. Svedčia o tom zachované názvy: klenovecké syrce, liptovský radovec, breznianske parenice, oravské oštiepky. Liptovská a breznianska bryndza boli známe ďaleko v zahraničí. Už v tomto období mala bryndza svoje špecifické označenie: májovka, jasienka, mráznica.

Koncom 19. storočia začína intenzita chovu oviec na našom území výrazne klesať (Obr. 1, str.24). Od roku 1874, kedy sa chovalo u nás 2,974.379 oviec (z toho 1,082.000 meronových) poklesli stavy oviac do roku 1920 na 660.407 kusov. Tento pokles sa nezastavil a pokračoval až do roku 1950 (327.986 ks). V roku 1935 vytvoril sa Zväz chovateľov oviec v Martine, vznikol Štátny ovčiarsko-vlnársky ústav, založili sa kmeňové stáda a zaviedla sa kontrola úžitkovosti oviec. Pôvodné plemeno valaška sa dlhodobo utváralo v podmienkach príbuzenskej plemenitby, pričom náhodný nákup oviec a baranov prevažne z Rumuska (Sedmohradska) bol nesystémový a neovplyvnil výraznejšie úroveň krajinného chovu. Až po roku 1935 bola snaha cieľavedomejšou plemenárskou prácou ovplyvniť ďalší proces plemenitby. Roľnícka komora rajonizovala chov oviec do troch oblastí, pričom oblasť chovu valaška, ktorú tvorilo 65,18 % oviec z celkového počtu zahŕňalo tieto okresy: Čadca, Kysucké Nové Mesto, Námestovo, Trstená, Dolný Kubín, Ružomberok, Liptovský Svätý Mikuláš, Liptovský Hrádok, Poprad, Vysoké Tatry, Spišská Stará Ves, Stará Ľubovňa, Kežmarok, Levoča, Spišská Nová Ves.

Problémy spôsobené dlhodobou príbuzenskou plemenitbou bola snaha riešiť tým, že sa zriadil „barančínec" pre barany plemena valaška, pomocou ktorých sa mala regulovať plemenitba valašiek. Vojnové udalosti tieto snahy zmarili, ovčiarstvo sa zdecimovalo tak, že k 1.1. 1946 bolo na Slovensku len 287.444 oviec.

3. Determinanty vytvorenia nového plemena na báze pôvodnej valašky

„MYŠLIENKA JE SEMENO ČINU"

Myšlienka koncepčne, cieľavedome realizovať zošľachťovací proces plemena valaška na kvalitatívne vyššiu úroveň resp. vytvoriť nové plemeno spadá do 50-tich rokov a realizovala sa postupne v období rokov 1950 až 1980. Vízia výskumných pracovníkov, šľachtiteľov a zanietenosť chovateľov vychádzala predovšetkým z toho, že plemeno valaška svojimi úžitkovými vlastnosťami nesplňovalo požiadavky doby. Najmä nízka produkcia a kvalita vlny bola príčinou nemožnosti jej širšieho uplatnenia v textilnom priemysle. Textilný priemysel mal záujem prevažne o jemnú, polojemnú a polohrubú vlnu s minimálnou dĺžkou 6,5cm s vyhovujúcimi technologickými vlastnosťami (vyrovnanosť vlny v jemnosti a dĺžke). Hrubá vlna valašiek, nevyrovnaná v jemnosti a dĺžke vlasu mala obmedzenú možnosť využitia pri priemyselnom spracovaní. Bola vhodná len na domácu výrobu súkna, kobercov, prikrývok, papúč, ponožiek, rukavíc a rôzny výplňový materiál. Menej cenná bola aj vlna čierna. V tomto období bola ovčia vlna pre textilný priemysel nenahraditeľnou surovinou (tzv. strategická surovina). Využívanie umelých syntetických vlákien a ich kombinácia s vlnou nemala za cieľ vytlačiť vlnu ako základnú surovinu v textilnom priemysle, ale predovšetkým vo vhodných kombináciách s vlnou vytvoriť kvalitné textilné výrobky v súlade so svetovými požiadavkami a trendmi. Súčasne toto pôvodné plemeno sa vyznačovalo veľmi cennými chovateľskými vlastnosťami, predovšetkým relatívne dobrou produkciou mlieka, odolnosťou, prispôsobivosťou na podmienky drsnej klímy (vysokohorské pastviny) vhodnosťou košarovania a využívania vzdialených extenzívnych ťažko prístupných trvalých trávnatých porastov. Treba povedať, že celý zošľachťovací proces valašky v jeho vyše 30 ročnom horizonte bol determinovaný a ovplyvňovaný politickou, ekonomickou a hospodárskou

Plemenný baran valaška z JRD Rydava z r. 1959.

klímou toho obdobia, v ktorom sa dlhodobo, možno povedať trvalo uprednostňovala v úžitkovosti (a to u všetkých plemien) produkcia vlny na úkor ostatných úžitkových vlastností. Vychádzalo sa predovšetkým zo skutočnosti, že vlnársky priemysel (v ČSSR) každoročne viac ako 90% spracovanej ovčej vlny využíval vlnu z dovozu, pričom domáca produkcia kryla len 8-10% z celkovej spotreby. Zdôrazňovalo sa, že každý kg vlny vyprodukovaný navyše má antiimportný charakter. Tomuto zámeru a trendu rozvoja ovčiarstva zodpovedala aj cenová relácia ovčích produktov, čo v konečnom dôsledku ovplyvňovalo ekonomiku chovu oviec. Názory riadiacich orgánov na odvetvie chovu oviec a jeho ďalší rozvoj na Slovensku neboli vždy jednotné. Striedavo s rôznou intenzitou rezonovali myšlienky, že chov oviec konkuruje rozvoju chovu hovädzieho dobytka, vlna v textilnom priemysle sa nahradí umelými (syntetickými) vláknami, o liptovskú bryndzu a ovčie mäso nie je v zahraničí záujem, chov oviec je nerentabilný. Táto názorová disharmónia sa prejavila aj v tom, že chovateľská prax nedokázala trvalo zaradiť chov oviec do štruktúry živočíšnej výroby, jeho rozvoj charakterizovala extenzia produkcie (výroby), vychádzajúca s deficitnou úrovňou výživy (najmä v zimnom období), nízkou materiálno- technickou základňou a tomu odpovedajúcou chovateľskou úrovňou. Tak sa ovčiarstvo Slovenska postupne postupne dostalo na periférію živočíšnej výroby. V tomto kontexte aj prebiehal vývoj stavov oviec v rokoch 1950-1985 na Slovensku (Obr. 2), Z uvedeného grafu vidieť, že chov oviec na Slovensku v týchto rokoch charakterizuje jednoznačne kolísanie a nerovnomerný vývoj početných stavov oviec i keď v tomto časovom horizonte prevládala tendencia postupného a pomalého zvyšovania stavov. V roku 1970 sa prakticky dosiahli najvyššie početné stavy oviec na Slovensku od roku 1910, pričom v ďalšom období variabilne klesali.Podiel oviec plemena valaška na početných stavoch v sledovanom období kolísal od 26 % do 30 %.

4. Základné východiská zošľachťovacieho procesu

Každé zviera v rámci stáda, plemena má tendenciu realizovať svoj genotyp, ktorý je vždy determinovaný genotypom obidvoch rodičov. Genotyp pôvodnej valašky sa dlhodobo utváral, formoval a upevňoval, ako sme už povedali v podmienkach príbuzenskej plemenitby, bez účinnej selekčnej diferenciácie pri zakladaní nových generácií. To spôsobovalo, že charakteristické tvarové, fenotypové vlastnosti rúna a produkčné schopnosti pôvodnej valašky boli vždy pevne fixované v genotype a prenášali sa z generácie na generáciu s veľkou podobnosťou.

Základným predpokladom ďalšieho modelovania zmien v kvalitatívnych vlastnostiach rúna a zvyšovanie genetického produkčného potenciálu valašky si vyžadovalo objektívne analyzovať a charakterizovať fenotypové vlastnosti rúna, produkčné a biologické schopnosti a rešpektovať teoretické poznatky, že základné vlastnosti rúna valašky (jemnosť, dĺžka vlny, vyrovnanosť, ale aj produkcia mlieka, živá hmotnosť) majú polygénny charakter, teda sú ovplyvňované veľkým počtom vlôh. Súčasne treba vziať do úvahy genetické a negenetické faktory, vzájomné vzťahy medzi jednotlivými vlastnosťami (ukazovateľmi), dostupné informácie a koeficientoch heritability (h2) a koeficientoch opakovateľnosti týchto vlastností. Rešpektovať geografické, pôdne, klimatické a chovateľské podmienky prostredia a tak navrhnúť účinný postup a základnú stratégiu a postupnosť krokov ďalšieho zošľachťovania.

5. Základná charakteristika plemena valaška

5.1. TVAROVÉ VLASTNOSTI (EXTERIÉR)

Valašku charakterizoval malý telesný rámec. Výška na kohútiku 51-55cm. Živá hmotnosť bahníc 30-35 kg, baranov 40-45 kg (v roku 1951 bola živá hmotnosť bahníc v kmeňových stádach v kontrole úžitkovosti 36-40 kg, u baranov 45-48 kg). Hlava jemná suchá, klinovitá s úzkym pyskom. Nosová línia baranov vypuklá s dobre vyjadreným pohlavným výrazom. Uši tenké, stredne dlhé, postavené do bokov. Krk dlhý, tenký, pohyblivý. Nohy suché. Hrudník hlboký, ale úzky. Hlava je neovlnená, obrast siaha po temeno. Obrast predných končatín nedosahoval predné koleno, u zadných siahal po pätový kĺb. Slabý obrast brucha. Základná farba vlny bola biela. Vyskytovali sa aj jedince čierne, strakaté. Obličajová časť a neovlnená časť nôh bola pokrytá krátkou bielou krycou srsťou. Na obličaji bol prípustný pigment (bakeša, okaňa, muška). Barany boli spravidla rohaté, u bahníc bola rohatosť prípustná (kornuta). Najčastejšie nedostatky: malý telesný rámec, nízka živá hmotnosť, ostrý kohútik, úzky chrbát, úzky postoj predných a šabľovitý postoj zadných končatín.

5.2 CHARAKTERISTIKA VLNY (RÚNA)

Vlna vytvárajúca rúno valašky (kompaktný vlnový obrast tela) je klasifikovaná ako hrubá, sortimentu E-E/F, zmiešaná, pretože je zložená z viacerých typov vlasov (vlnovlas,polopesík, alebo prechodný vlas, pesík,mŕtvy vlas, ktoré sa líšia rozdielnou histologickou štruktúrou(vlasy dreňové a bezdreňové) a morfologickou stavbou (rozdielna jemnosť a dĺžka), tiež rozdielnou početnosťou (obr.3).

Prítomnosť rozdielnych vlasov v rúne spôsobovala veľkú nevyrovnanosť vlny v jemnosti a dĺžke a to nielen v pramienku (súbor 10-15 vlasov), v chumáčiku (súbor viac pramienkov) a v chumáči (súbor viac chumáčikov) ale aj topografickú (rozdiely v jemnosti a dĺžke vlny na rôznych častiach tela: lopatka, bok, stehno, chrbát, brucho). Táto veľká rozdielnosť (zastúpenie) v rúne dlhodobo znižovala a obmedzovala využiteľnosť vlny valašiek v textilnom priemysle.

5.2.1. Jemnosť vlny (v µm)

Z tvaru jednotlivej krivky (obr.4) vidieť, že vlna valašky je v jemnosti veľmi nevyrovnaná, pretože jemnosť jednotlivých vlasov podieľajúcich sa na stavbe rúna je výrazne rozdielna a v rámci celého rúna kolíše od 12 mikrometrov (µm) do 180 až 250 µm. Jemnosť vlnovlasov (bezdreňové vlasy zložené zo šupinatej pokožky rôzneho tvaru a kôry), ktoré vytvárajú v zmiešanom rúne podsadu, kolíše od 12 µm do 38 µm s priemernou jemnosťou podsady 30-32 µm. Jemnosť polopesíkov kolíše od 32 µm do 64 µm s priemernou jemnosťou 46-48 µm. Jemnosť pesíkov kolíše od 54 µm do 98 µm až 120 µm s priemernou jemnosťou 78-84 µm. Jemnosť mŕtvych vlasov kolíše od 76 µm do 200 až 250 µm s priemernou jemnosťou 94-98 µm.

Typicky splývavé rúno prezentuje tento starý obrázok ovce.

5.2.2. Dĺžka vlny (v cm)

Charakteristická je aj veľká rozdielnosť v dĺžke jednotlivých typov vlasov vytvárajúcich rúno

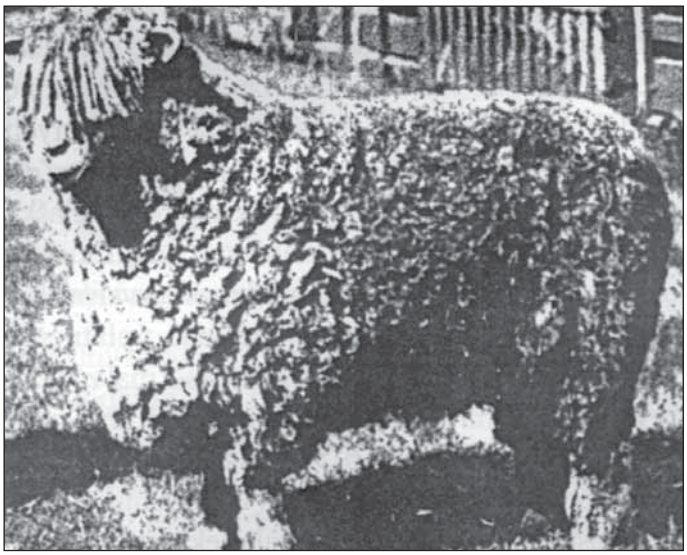

Baran plemena lincoln.

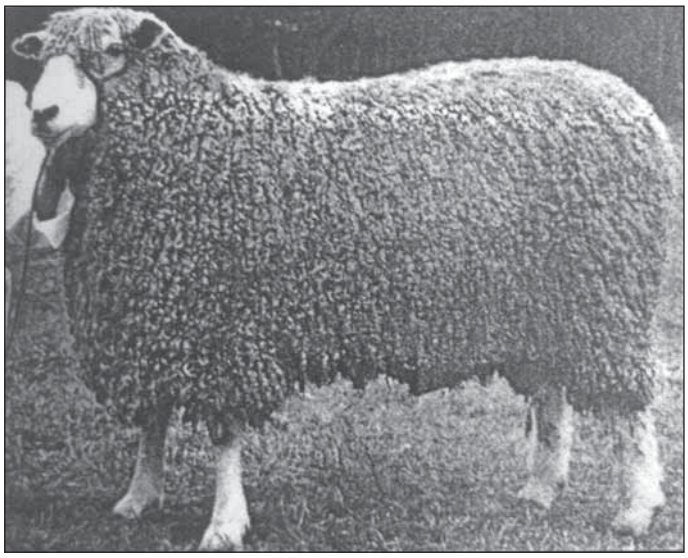

Baran leicester - dlhovlnový

valašky. Pri ročnej striži dosahovala dĺžka podsady 5-8 cm, polopesíkov 15-25 cm, pesíkov 30-40 cm, mŕtvych vlasov 3-8 cm. Významným ukazovateľom nevyrovnanosti vlny v dĺžke je podiel dĺžky podsady k pesíkom (Pe/Po), ktorý dosahuje len 15 – 25 %. Z tohoto aspektu ide v podstate o tkzv. „dvojetážne rúno". Prvú etáž vytvára dĺžka podsady (tvoria ju krátke vlnovlasy, resp. mŕtve vlasy) a druhú etáž vytvárajú polopesíky a pesíky.

5.2.3. Podiel jednotlivých vlasov (v %)

Charakteristický je aj podiel jednotlivých typov vlasov v rúne valašky. Podiel môžeme charakterizovať týmito priemernými hodnotami: podsada 70%, polopesíky 9%, pesíky a mŕtve vlasy 21%.

5.2.4. Stavba rúna

Povrch rúna vytvárajú slabo vlnité chumáčiky, kužeľovitého tvaru, ktoré sú v základnej časti pri koži širšie a smerom na povrch rúna (ku koncu chumáčikov) sa zužujú do výrazne hrubých pesíkov. Tento tvar uzavretosti rúna charakterizujeme ako splývavý charakter rúna. (Táto stavba rúna mala veľký význam z hľadiska termoregulačnej funkcie, pretože podsada vytvárala tepelnú izoláciu a pesíky odvádzali po povrchu dažďovú vodu.) Tento charakteristický, asto mnohostranný tvar chumáčenia rúna bol ovplyvňovaný nielen početnosťou jednotlivých typov vlasov, ale hlavne dĺžkou podsady a hrúbkou pesíkov.

5.3. PRODKČNO – BIOLOGICKÉ VLASTNOSTI

Vzhľadom na rozdielne chovateľské podmienky chovu, ročná produkcia potnej vlny bahníc kolísala od 1,2 do 2,4 kg, baranov 1,8 – 2,5 kg. Valaška predstavovala dvojstrižné plemeno, strihané na jar (po vyhnaní na pastvu – máj) a na jeseň (september).

Ročná produkcia mlieka za laktáciu bola veľmi nevyrovnaná v rámci plemena, jednotlivých stád i v rámci stáda kolísala od 60 do 120 litrov (vynikajúce bahnice v kmeňových stádach produkovali až 150 litrov mlieka).

Plodnosť v kontrolných stádach bola od 95% do 105%, v úžitkových chovoch výrazne nižšia. Percento výskytu dvojičiek (viacpočetných vrhov) bolo nízke (2-15%). Plemeno charakterizovala nízka plodnosť pretože dedičné založenie pre viacpočetný vrh bolo relatívne nízke. Viacpočetné vrhy boli menej vítané. V praxi sa robila viac kontraselekcia na početnosť vrhu. Valašky boli typicky sezóznne polyestrické plemeno s hromadným výskytom ruje v jesennom období (október, november). Vonkajšia fáza pohlavného cykluruja bola výrazne ovplyvňovaná klimatickými a chovateľskými podmienkami, čo sa často prejavilo dlhým pripúšťacím obdobím (nepravidelnosť v priebehu pohlavného cyklu- nízke % zabrezávania). Valašky charakterizoval živý temperament, pevná konštitúcia, dobrá chodivosť v členitom teréne. Výborne odolávali nepriaznivým poveternostným vplyvom (fujavice, rýchla zmena počasia,jarné a jesenné nočné mrazy). Vyhovovali košarovaniu pod otvoreným nebom i v daždivom počasí, čomu odpovedala charakteristická stavba rúna. Vyznačovali sa dobrou schopnosťou prispôsobiť sa podmienkam, v ktorých sa dlhodobo chovali (horské a podhorské oblasti stredného Slovenska.

Po vzniku štátneho Ovčiarsko-vlnárskeho ústavu v Martine v roku 1935 sa postupne vytvárali plemenné a kmeňové chovy, v ktorých sa zaviedla kontrola úžitkovosti (KÚ) bahníc a plemenných baranov (licentované barany). Systém KÚ sa postupne zdokonaľoval, sledo-

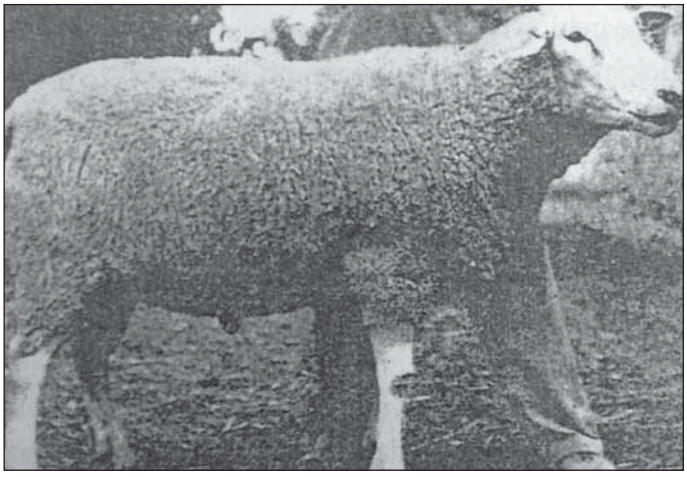

Baran plemena texel.

Klenovecká jarja z farmy Hlinec (1959).

vali sa predovšetkým tieto ukazovatele: pôvod, živá hmotnosť, produkcia vlny (popis rúna), exteriér, početnosť vrhu, živá váha jahniat pri narodení a v 4 týždňoch, produkcia mlieka za 200 dní (obdobie cicania a dojenia), u bahníc dátum pripustenia, obahnenia, u baranov počet pripustených, oplodnených a jalových oviec, % plodnosti,počet zaradených a vyradených jahniat (aké typické vlastnosti sa dedia po jednotlivých plemenných baranoch). Významnejšie postavenie v rokoch 1940 – 1950 postupne dosahovali tieto kontrolné stáda: Vyššia roľnícka škola Sabinov, Oravský Podzámok, Roľnícka škola Stará Ľubovňa, Výskumná šľachtiteľská stanica Levočské Lúky, JRD Demänová, JRD Klenovec, ŠM Vígľaš, Studenec, Mníšek nad Hnilcom, Vyšný Kubín, Fričovce, Betlanovce.

Informácie o úžitkových vlastnostiach plemenných bahníc a baranov získané v kontrolných stádach vytvárali prvotné predpoklady pre poznávanie úžitkovejších jedincov od menej úžitkových a tak postupne realizovať pozitívny a negatívny výber u plemenných zvierat.

6. Teoretické aspekty zošľachťovania

Pri koncipovaní základnej stratégie zošľachťovania valašky sme vychádzali z týchto teoretických predpokladov:

– základné vlastnosti rúna podmieňujúce kvantitatívnu a kvalitatívnu produkciu vlny majú polygénny charakter,

– z genetického hľadiska účinnosť selekcie zvyšuje sa hodnotením produkcie vlny hmotnosťou čistej vlny, koeficienty heribality (h2=0,2) je relatívne nízka. Efekt hybridizácie s plodnými plemenami je 06 – 08 jahňaťa na jeden vrh. Valaška je plemeno s nízkou plodnosťou, v praxi prevládal nesystémový prístup, viac kontraselekcia na početnosť vrhu,

– produkcia mlieka bola veľmi rozdielna. Charakterizovala ju dvojvrcholová laktačná krivka s nízkou perzistenciou (stálosťou). Koeficient heribality (0,3) poukazuje na výrazný vplyv negenetických faktorov. Rigorózna selekcia na genetické modelovanie bahníc sa musí opierať o objektívne výsledky vlastnej mliekovej úžitkovosti bahníc,

– živá hmotnosťou a rastová intenzita je polygénne podmienená vlastnosť, ovplyvňovaná genetickými a negenetickými faktormi (úroveň chovateľského prostredia).

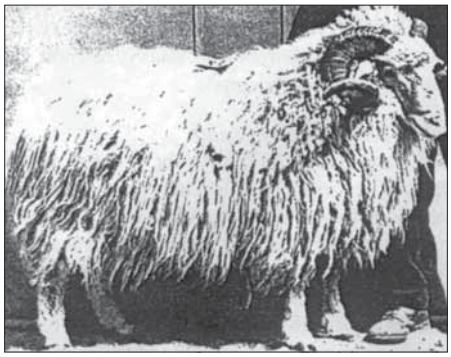

Valašský baran línia Patos.

Poľská ovca gurska.

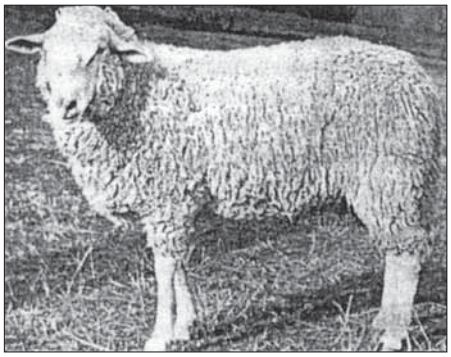

Ročná jahnička valaška x textel jemného typu.

7. Vytýčený cieľ - základná hypotéza

– výrazne skvalitniť vlnu valašky (z hľadiska jemnosti, dĺžky a vyrovnosti) dosiahnuť polojemnú až polohrubú vlnu, pritom udržať vo fenotype splývavý charakter rúna,

– lepšiu vyrovnanosť rúna v jemnosti a dĺžke dosiahnuť tým, že sa predĺži podsada (tým čiastočne zhrubne) a skráti sa dĺžka pesíkov (tým sa dosiahne ich vyššia jemnosť).

– Selekčný tlak na dĺžku podsady a jemnosť pesíkov musí byť dostatočne intenzívny, aby sa zvýšil podiel podsadových vlasov, znížil podiel pesíkv, odstránil výskyt mŕtvych vlasov a tým sa dosiahlo žiadúce percentuálne zastúpenie jednotlivých typov vlasov v splývavom rúne,

– zvýšiť živú hmotnosť a zlepšiť ranosť,

– udržať dobrú produkciu mlieka, chodivosť, životaschopnosť a prispôsobivosť k drsným klimatickým podmienkam prostredia a svahovitosti terénu v nadmorskej výške 700 – 1200 m.n.m.

– Tento cieľ sa nedá dosiahnuť čistokrvnou plemenitbou (trvalo by to veľmi dlho), musí sa realizovať medziplemenné, kombinačné kríženie.

8. Metodický postup zošľachťovania

8.1. I. ETAPA (ROKY 1950 – 1958)

Prvú etapu zošľachťovania charakterizujú roky 1950 – 1958. kedy sa prakticky začal realizovať základný metodický postup zošľachťovania, získali sa poznatky a skúsenosti z hodnotenia prvých generácií krížencov po rodičoch vstupujúcich do tohto procesu.

Tejto etape predchádzalo však prípravné obdobie, v ktorom sa vypracoval metodický postup zošľachťovania, voľba plemien vstupujúcich do tohto procesu a premyslela sa koncepcia organizovaného a cieľavedomého postupu pri konkrétnej realizácii programu v chovateľskej praxi. Zodpovednosťou za realizáciu zošľachťovania valašky bol poverený Výskumný ústav ovčiarsky v Trenčíne (Dr.Ing. J. Laurinčík, CSc).

Získať čo najobjektívnejšie poznatky o vhodnoti použitia plemien pri krížení valašky (názory neboli jednotné) a dosiahnuť vytýčené ciele z hľadiska zmien v kvalitatívnych fenotypových vlastnostiach rúna a v kvantitatívnych, produkčných ukazovateľoch, boli do tohto procesu zainteresované dve vedecké inštitúcie (VŠP v Nitre prof. Ing. V. Kováč), ktoré použili rozdielne metodické postupy pre tvorbu krížencov.

Baran F1 gen. valaška x texel vyhovujúceho texelského typu.

8.1.1 Kríženie valašiek využitím baranov plemena TEXEL

Gesciu nad metodickým postupom kríženia mal VÚO v Trenčíne (zodpovedný Dr. Ing. J. Laurinčík, Csc.). V najväčšom rozsahu sa realizovalo kríženie valašiek s baranmi plemena TEXEL. Plemeno bolo importované z Holandska, pôvodne pre účely zvýšenia stavov oviec. Do roku 1948 (Jurík 1968) sa doviezlo z Holandska 506 bahníc, 3288 jahniat a 50 plemenných varanov. Texelné barany pre potrebu kríženia sa odchovávali na ŠM Bajč, (Vlkanovo), ŠM Beňadiková, okr. Liptovský Mikuláš, ŠM Toporec, okr. Poprad, ŠM Senica, Potravinársky kombinát v Trenčíne (hospodárstvo Bizce a Olšiná).

Do kontroly úžitkovosti bolo celkove zapojených 1210 čistokrvných bahníc plemena texel a 29 plemenných baranov. V rokoch 1951 – 1956 dosahovali plemenné bahnice v uvedených stádach priemernú živú hmotnosť 46,0 – 68,0 kg, priemernú ročnú produkciu vlny 3,63 – 4,80 kg a plodnosť od 70,4 % do 112,0 % (v jednotlivých rokoch mala klesajúcu tendenciu).

Charakteristika plemena texel

Plemeno charakterizovala korektná harmonická stavba tela. Silnú kostru tvoril široký hrudník, pánev a hlboká hruď. Krk je kratší. Predné nohy pokryté vlnou do polovice predkolenia, zadné do polovice stehien. Obrast hlavy siaha po temeno. Ročná produkcia vlny u baníc 4,5 – 5,5 kg, polojemná, lesklá vlna sortimentu B-B/C, rúno uzavreté. Dĺžka vlny cca 15 cm. Plodnosť 160 %. Dobrá produkcia mlieka počas odchovu jahniat.

Očakávané predpoklady

- získať výraznejšie jemnejšiu a kvalitnejšiu vlnu,
- zvýšiť ročnú produkciu vlny,
- zvýšiť mohutnosť tela a ranosť,
- nezhoršiť dojivosť krížencov v porovnaní s valaškami,
- udržať dobrú aklimatizačnú schopnosť a menšiu náročnosť.

8.1.1.1 Základná schéma kríženia

V medziplemennom krížení valašiek s baranmi plemena texel (Obr.5) sa vytvárali krížence s rôznym genetickým podielom plemena texel, predovšetkým s 50% - 25%- 12,5%. Vznikali pritom aj krížence so 75% - 62,5% - 37,5% genetickým podielom plemena texel.

Relatívne veľký rozdiel v jemnosti vlny medzi rodičovskými pármi spôsobil, že u krížencov F1 generácie (ale aj v následných) sa vyskytovali fenotypy s veľmi rozdielnym sortimentom vlny a to B – B/C – C- C/D – D – D/E – E – E/F , čo výrazne menilo charakter rúna. Preto ďalší postup pripárovania krížencov v následných generáciách bol výhradne podľa fenotypu (kvality) rúna tak, že na bahnice s jemnou vlnou (B-B/C) boli použité barany plemena valaška (s vlnou D/E-E), na bahnice s hrubou vlnou (E-E/F) opäť barany plemena texel (s vlnou B-B/C). Bahnice s vyhraneným fenotypom rúna (C-C/D-D-D/E) sa párili s baranmi toho istého fenotypu medzi sebou.

V širokej populácii krížencov v následných generáciách išlo v podstate vždy o to, aby sa získali plemenné zvieratá (najmä plemenné barany pre ďalšiu plemenitbu), ktoré sa vyznačujú veľkou úžitkovosťou, požadovanou kvalitou vlny, ktoré túto úžitkovosť sú schopné prenášať aj na potomstvo, prčom genetický podiel zušľachťujúcej krvi nebol rozhodujúci.

Objektívne výsledky hodnotenia početných generácii potvrdili (Laurinčík 1960, 1962), že mnohé krížence dosiahli 30% až 50% zvýšenie produkcie vlny jej zjemnenie o 2 sortimenty oproti pôvodným valaškám. Jednoznačne sa potvrdila vyššia priemerná jemnosť vlny krížencov (zo 43,2 µm na 38,0 – 39,0 µm). Jemnosť podsady sa znížila o 2 – 3 µm a jemnosť pesíkov sa znížila z 80,1 µm na 71,5 µm. Laboratórne rozbory hodnotenia jemnsoti vlny potvrdili, že u krížencov s polohrubou vlnou

Jarka plemena zošľachtená valaška vyhraneného typu.

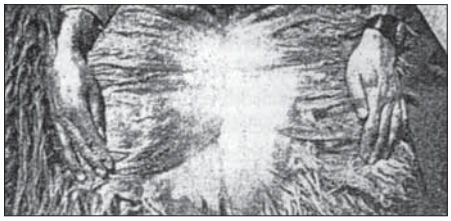

Pohľad do rúna barana 949/944.

pretrváva, i keď nie tak výrazne, u jemnostných kriviek ľavostranná asymetria s pomerne veľkým rozpätím jemnostných tried. Tieto skutočnosti potvrdzovali,že využitím baranov plemena texel sa nedosiahnu požadované zámery z hľadiska vyrovnanosti vlny.

Kríženie valašiek s baranmi plemena texel v rokoch 1950 -1958 sa realizovalo predovšetkým v plemenných stádach: ŠM Prosiek, Beňadiková, Stošice a Liptovský Ondrej v okrese Liptovský Mikuláš. Odchované plemenné barany z týchto stád s rôznym genetickým podielom plemena texel sa využívali v úžitkových chovoch, v okresoch Liptovský Mikuláš, Spišská Nová Ves a Poprad.

Výsledky potvrdili, že geneticky vyšší podiel plemena texel (50% -75%) vytváral prejemnelé typy s nedostatočne ovlnením tela, s oslabenou konštitúciou a zníženou odolnosťou

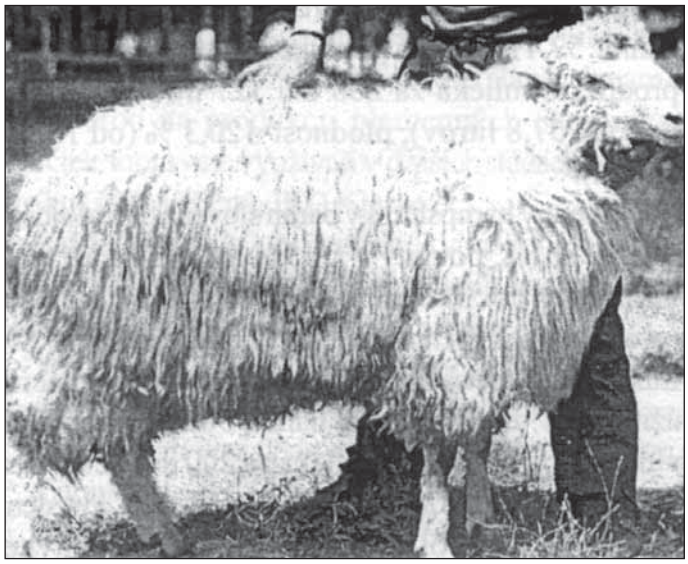

Baran plemena zošľachtená valaška

Baran plemena zošľachtená valaška (ZV) vyhraneného typu.

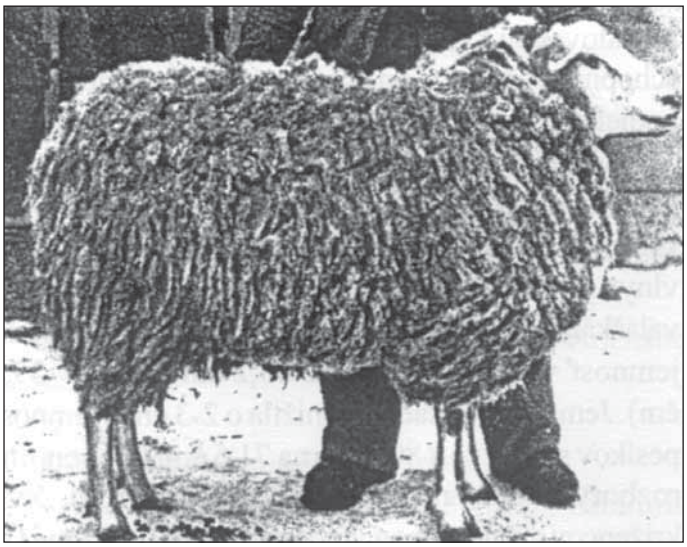

Ďalší z baranov ZV texelského typu.

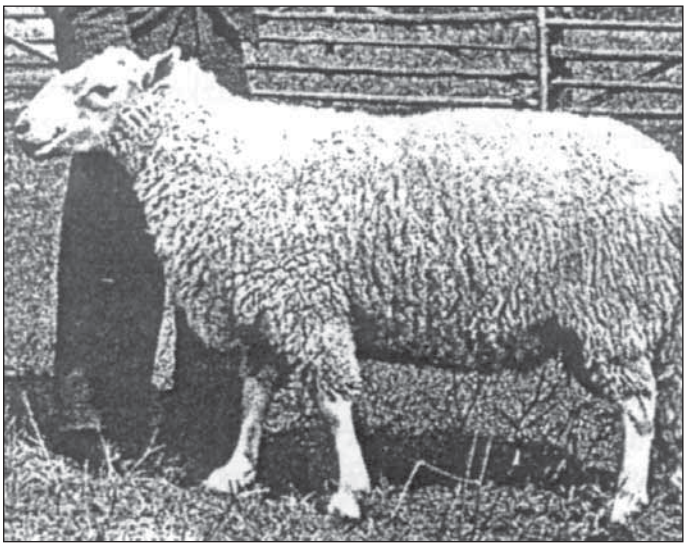

Plemenný baran ZV cheviotského typu.

(zlý zdravotný stav) pre podmienky horských a podhorských oblastí.

U krížencov F2 generácie a ďalších sa produkcia vlny znížila takmer na úroveň východzieho plemena. V mnohých prípadoch sa vytvorila fenotypove nežiadúce zloženie rúna, vlna bola príliš krátka a jemná. Tieto výsledky potvrdzovali, že kríženie valašiek baranmi plemena texel z hľadiska produkcie a kvality vlny bolo úspešné v pokusných stádach len do F1 generácie. V následných generáciách sa získaval relatívne nízky podiel požadovaných fenotypov (C-C/D-D-D/E) z pomerne početnej populácie krížencov valaška x textel s rôznym genetickým podielom. Preto riešitelia odporučili, aby jedince ktoré majú požadované vlastnosti a rôzny genetický podiel plemena texel sa ďalej využili v plemenitbe valašiek.

8.1.2. Kríženie valašiek využitím baranov plemena HAMPSHIRE A CHEVIOT

Originálny postup kríženia valašky baranom plemena hampshire a cheviot použili pracovníci VŠP v Nitre, kde som od roku 1952 pracoval.

Charakteristika plemena hampshire

Plemeno hampshire bolo vyšľachtené v Anglicku. Vyznačovalo sa typicky krátkou a širokou hlavou, krátkym a silným krkom, valcovitým trupom a krátkymi nohami. Rámec tela bol široký, a hlboký, vyjadrujúci rané plemeno. Mulec a časť nosovej línie a nôh sú tmavej farby. Živá hmotnosť bahníc 60-70 kg, baranov 70 – 90 kg. Plodnosť 100- 130 %. vlna je pravá, sortimentu B-B/C. Ročná produkcia vlny 3,0 – 5,5 kg.

Hampshirske ovce domáceho typu, chované v 50-tich rokoch v stádach ŠM Kočovce, Mučeníky, Lukáčovce, Dolné Trhovište predstavovali hampshirky slovenského dojného typu, ktoré dlhodobím výberom zameraným na dojné typy, kvalitnú stavbu rúna (lesklá, dlhá), dobrú plodnosť, pohyblivosť, otužilosť sa výrazne odlišovali od originálnych anglických hampshiriek, nielen vyššou stavbou tela (vyšší rámec tela), vynikajúcou dojivosťou, plodnosťou, ale aj lesklou dlhou vlnou sortimentu C – C/D – D.

Priemerná úžitkovosť v uvádzaných kmeňových hampshirskych stádach bola nasledovná: živá hmotnosť bahníc 57,4 kg, ročná produkcia potnej vlny 3,22 kg, produkcia mlieka za 200 dní 127 litrov (za dojnú periódu 57,8 litrov), plodnosť 120,3% (od 105 do 140%).

Plemenný hampshirský baran slovenského dojného typu č. 801/8, použitý v r. 1950 a 1951 na kríženie valašiek, pochádzal od vynikajúcej bahnice (produkovala 3 litre mlieka denne) zo stáda ŠM Lukáčovce, kde sa dosahovala nasledovná priemerná úžitkovosť: živá hmotnosť bahníc 56,5 kg, produkcia vlny 3,8 kg, produkcia mlieka za 200 dní 126,7 litra (za dojnú periódu 82,5 litra), plodnosť 135%. Uvedený plemenný baran bol v podstate atypický predstaviteľ plemena, pretože sfarbenie hlavy a nôh bolo netypické, vyjadrovalo určité znaky plemena merino. Bolo to spôsobené tým, že 2 – 3 generácie pred tým sa v stáde ŠM Lukáčovce používali barany plemena merino v rámci priliatia krvi.

Očakávané predpoklady:
- zvýšiť jemnosť a hustotu rúna,
- zvýšiť živú hmotnosť a ranosť,
- zlepšiť produkciu mlieka a plodnosť,
- udržať dobré vlastnosti valašiek, ako je chodivosť a prispôsobivosť k pôdnym a klimatickým podmienkam.

Charakteristika plemena CHEVIOT

Barany plemena cheviot boli importované z Anglicka. Vyznačovali sa nižším zavalitejším telom. Hlava je neovlnená, pokrytá po ušnú líniu krycou srsťou. Rúno je polojemné sortimentu B – B/C s hustou rovnorodou vlnou. Ročná produkcia vlny u bahníc 3,0 – 4,0 kg u baranov 5,0 kg. Dĺžka vlny 7 – 8 cm. Rýchly rast jahniat vytváral predpoklad, že produkcia mlieka u krížencov sa nezhorší, pritom sa zlepší ranosť (produkcia mäsa). Živá hmotnosť bahníc 60 kg, baranov 70 – 80 kg.

V tomto období prebiehalo dosť intenzívne kríženie valašiek s plemenom cheviot na majetku Výskumnej šľachtiteľskej stanice v Levočských Lúkach, ŠM Fričovce, Vyššej roľníckej škole v Sabinove, kde sa zlepšením chovateľských podmienok postupne dosahovali dobré výsledky.

Polokrvný plemenný baran (V x CH) č. 949/944 použitý v stáde VŠP v Nitre bol produktom príbuzenskej plemenitby a pochádzal zo stáda Výskumnej šľachtiteľskej stanice Levočské Lúky. Mal vynikajúce fenotypové vlastnosti rúna, hustú polohrubú vlnu s predĺženou podsadou a kratšími jemnejšími pesíkmi s dobrou topografickou vyrovnanosťou rúna. Mal vynikajúci obrast tela vrátane brucha a nôh a bol dobre aklimatizovaný na naše podmienky. Ako 2-ročný mal hmotnosť 50 kg, sortiment D a vyprodukoval 4,90 kg vlny.

Stádo bahníc v Levočských Lúkach v tom období dosahovalo vynikajúcu priemernú úžitkovosť u bahníc: živá hmotnosť 40,8 kg, produkcia vlny 3,12 kg, produkcia mlieka za 200 dní 127,0 litra (za dojnú periódu 89,5 litra), plodnosť 107% čo potvrdzovalo vysoký produkčný potenciál stáda.

Očakávané predpoklady:
- Polokrvný baran (V x CH) č. 949/944 vynikajúceho fenotypu dával predpoklad získať vhodné genotypy pre ďalší zošľachťovací proces valašiek z hľadiska:
- zlepšiť kvalitu vlny v jemnosti a vyrovnanosti,
- dosiahnuť vyššiu produkciu vlny zlepšením hustoty rúna,
- vyššiu plodnosť,
- udržať prispôsobivosť do horských a podhorských oblastí.

Základná schéma kríženia

Základnú schému kríženia valašiek plemenom hampshire a cheviot uvádzame v obr. 6.

V roku 1950 a 1951 boli bahnice plemena valaška v stáde ŠM Vígľaš (živá hmotnosť bah-

níc 37,6 kg, produkcia vlny 1,7 kg, produkcia mlieka 100 litrov, za dojnú periódu 51,9 litra) pripustené baranom plemena hampshire (801/8). Získané kríženky F1 generácie (V x H) narodené v roku 1951 a 1952 boli dovezené do Nitry a neskôr umiestnené na hospodárstve školského podniku Mikov Dvor. V rúne krížencov F1 generácie (V x H) frekventovali sortimenty B – B/C – C – C/D – D – D/E pričom požadovaný sortiment C – C/D – D sa vyskytoval u 83% jedincov. Priemerná dĺžka vlny bola 16 cm (min. 8 cm, max. 18 cm). Dobrú hustotu rúna malo 70,5% bahníc (Kováč 1957). na uvedenú F1 generáciu (V x H) sa v Nitre použil polokrvný baran, kríženec valaška x cheviot (949/944) dovezený z Levočských Lúk. Výsledkom tohto kríženia boli trojplemenné krížence s 50% genetickým podielom plemena valaška, 25% podielom plemena hampshire a 25% podielom plemena cheviot.

V populácii trojplemenných krížencov (VH x VCH) sa zúžila frekvencia sortimentov (C/D – D – D/E) čím sa dosiahla lepšia vyrovnanosť (sortiment C/D – D malo 71,8% bahníc). Dosiahla sa priemerná dĺžka vlny 10,3cm (min. 10Cm, max. 16cm). Vynikajúca hustota bola u 79,3% bahníc (Kováč 1960, 1962). V prvej populácii trojplemenných krížencov sa vyskytlo viac vynikajúcich fenotypov s veľkou potenciálnou produkciou vlny. Najmä baránok po jarke 124, ktorá ako dvojročná vážila 42 kg, vyprodukovala 5,0 kg vlny sortimentu D, vynikal nielen dobrou rastovou schopnosťou, ale aj vynikajúcou stavbou rúna. Tento baránok (949/124) ako 2-ročný vážil 76 kg, vyprodukoval 8,1 kg vlny sortimentu D. Neskôr ako 3-ročný vážil 85 kg, dal 8,8 kg vlny sortimentu D. Preto v ďalších rokoch sme v kmeňovom stáde prakticky používali len bratov a synov tohto barana. Matka č. 124 dosahovala aj v nasledujúcich rokoch vynikajúcu plodnosť a mliekovú úžitkovosť, podieľala sa významnou mierou na produkcii plemenných baranov a jahničiek, ktoré sme využívali v ďalších stádach na Slovensku (JRD Veličná, JRD Klenovec).

Vzhľadom na sľubné výsledky získané v prvej generácii trojplemenného kríženia, použili sme v ďalších rokoch nasledovný postup pripárovania:

a) Bahnice (V x H), ktoré pripárené baranom 949/944 (V x CH) dali vynikajúce potomstvo sa pripárovali v následných rokoch stále tým istým baranom.
b) Tam, kde výsledky kríženia neboli uspokojivé, sme použili párenie syna (949/124) na tety.
c) U vyhradených fenotypov bahníc (C/D – D – D/E) sme použili úzku príbuzenskú plemenitbu:
   – párenie otca na dcéry,
   – brata na sestry.

Tým sme rozšírili požadované fenotypy a žiadúce vlastnosti rúna, ako je podiel jednotlivých typov vlasov, podiel dĺžky podsady k pesíkom (min. 70%), vysoká produkcia vlny (3,5 – 4,5 kg) a udržal sa splývavý charakter rúna. Párením jedincov „inter sé" v rámci líniovej a medzilíniovej plemenitby sa vytvárala určitá charakteristická plemenná skupina bahníc a baranov, čím sa postupne formoval tzv. „nitriansky zošľachtený typ valašky" (NZTv). Išlo predovšetkým o to, získať čo najviac vynikajúcich genotypov pre ďalší zošľachťovací proces valašky v ostatných stádach Slovenska.

Rešpektovaním týchto zásad pripárovania sa v následných generáciách získavali populáie, v ktorých každý jedinec mal 50% genetický podiel plemena valaška a zvyšok bol zastúpený genetickým podielom plemien hampshire a cheviot v rôznom pomere (12,5% - 25% - 37,5%).

Takto modelovaný tzv. nitriansky zošľachtený typ valašky (NZTv) sa vyznačoval vynikajúcimi úžitkovými vlastnosťami. Dosahoval produkciu potnej vlny na bahnicu 4,2 – 4,5 kg, mal husté rúno, vyrovnané v jemnosti a dĺžke a produkoval vlnu sortimentu d – D/E. Priemerná jemnosť vlny bola 41,0 µm, jemnosť podstaty 39,17 µm, prechodných vlasov 68,21 µm, pesíkov 71,90 µm. Aj % zastúpenie jednotlivých typov vlasov bolo vyhovujúce: podiel podsady 90,1%, podiel prechodných vlasov 4,6%, pesíkov 5,3%. Táto štruktúra rúna zabezpečovala splývavý charakter s polohrubou v niektorých prípadoch aj polojemnou vlnou. Dĺžka podsady k pesíkom dosahovala 74%. Z hľadiska kvantitatívnych ukazovateľov bola priemerná živá hmotnosť bahníc 54,2 kg, produkcia potnej vlny kolísala od 3,25 kg do 4,42 kg s postupným zvyšovaním produkcie v následných generáciách (4,5 – 5,0 kg). Priemerná živá hmotnosť jahniat pri odstave (v 100 dňoch) bola 27,2 kg s kolísaním od 25,5 kg do 30,0 kg, s dobrou plodnosťou a priemernou mliekovou úžitkovosťou.

Táto kvalitatívna zmena v stavbe rúna bola výsledkom toho, že trvalý intenzívny selekčný tlak sa realizoval na jemnostnú krivku z obidvoch strán, tzn. na zhrubnutie podsady (pri udržaní dobrej hustoty) a z druhej strany na zjemnenie pesíkov (odstránenie mŕtvych vlasov) a ich početné zníženie.

Pri tomto procese šľachtenia sa maximálne využívali výsledky získané objektívnymi metódami hodnotenia základných vlastností rúna:

– lanametrický rozbor jemnosti vlny (obr. 7) vrátane štatistických hodnôt (x, s, v),

– hodnotenie vyrovnanosti vlny v dĺžke štaplovým diagramom (obr. 8),

– vypočítané korealčné koeficienty medzi jednotlivými hodnotami štapla, za účelom vytypovania účinných markerov pre efektívnu selekciu (Sd – stredná dĺžka štapla),

– vypočítané štatisticky významné vzťahy medzi vlastnosťami rúna (obr. 9) (produkcia vlny kladne koreluje s podielom dĺžky podsady k pesíkom) predovšetkým vo vzťahu k produkcii potnej a technicky čistej vlny. Tieto markery sa ukázali ako rozhodujúce pri uplatňovaní selekčných kritérií v ďalších etapách zošľachťovania valašiek.

Z analýzy jemnostných kriviek zostrojených na základe lanametrického merania jemnosti vlny u potomstva získaného v následných ge-

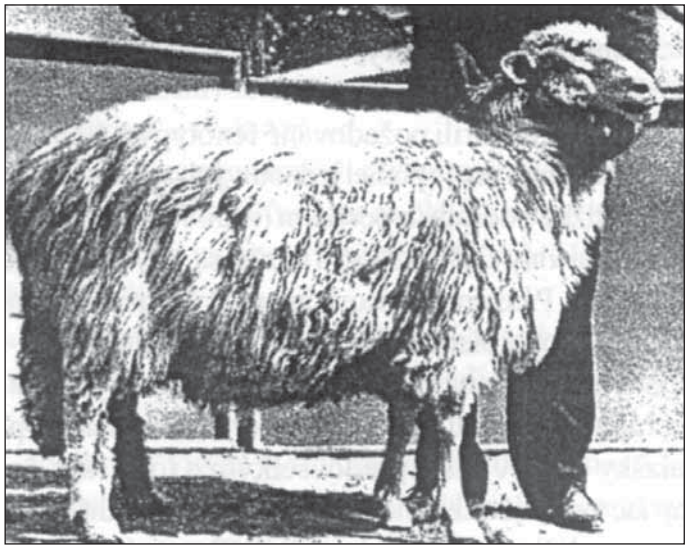

Produkt kríženia valaška x hampshire x cheviot, plemenný baran

Plemenný baran ZV východofrízskeho typu.

Často frekventovaný obrázok stáda v Trenčianskej Teplej.

Jarky ZV z výstavy Agrokomplex 2002.

neráciách trojplemenného kríženia vyplynulo, že zošľachťovacím procesom priemerná jemnosť vlnymôže klesať, vlna sa stáva v priemere hrubšou, čím sa znižuje ľavostranná asymetria jemnosti a tým sa výrazne zlepší vyrovnanosť v pramienku (zníži sa variačné rozpätie jemnosti vlny). Preto sme formulovali tézu, že nie je rozhodujúca priemerná jemnosť vlny (x), ktorá sa môže pohybovať po jemnostnej osi z ľava do prava (obr. 10), ale rozhoduje vyrovnanosť vlny, to znamená variačné rozpätie jemnosti vlny od najjemnejších po najhrubšie vlasy vyjadrené hodnotou variačného koeficienta (max. V = 40%).

Tým sa prakticky začalo formovať v populáciách krížencov budúce tri základné fenotypy z hľadiska stavby rúna a to: vyhranený, jemnejší a hrubší typ (obr. 11).

Vzhľadom k tomu, že tvorba plemnnej skupiny NZTv vrátane odschodu plemenných baranov sa realizovala v nížinnej oblasti v stáde Nitra – Mikov Dvor, presúvali sme vynikajúcich plemenníkov trojplemenného kríženia do vytypovaných stád rajónu Oravy okr. Dolný Kubín (JRD Veličná, Párnica, Dolný Kubín, SPTŠ Oravský Podzámok) tiež do oblastí stredného Slovenska (Klenovec) a východného Slovenska (Hrabušice), kde zošľachťovací proces valašiek prebiehal využitím týchto plemenníkov. Už prvé výsledky jednoznačne naznačovali, že aklimatizačný proces plemenníkov je normálny, že dobre znášajú vysokohorské podmienky a môže sa v budúcnosti touto formou pokračovať. Súčasne sa potvrdilo, že plemenné barany svoje fenotypové vlastnosti rúna výrazne prenášajú na potomstvo, čo vytváralo predpoklady pre ďalší úspešný proces zošľachťovania.

Výsledky kríženia získané v 1. etape /V x T, V x H x CH) jednoznačne potvrdili, že ďalšie zrýchlenie zošľachťovacieho procesu valašiek z hľadiska premeny rúna na kvalitatívne lepšiu vlnu musí ďalej pokračovať a vychádzať z týchto zásad:

– pri hodnotení plemenných zvierat realizovať dôkladné hodnotenie rúna s dôrazom na dĺžku podsady a dĺžku pesíkov a ich vzájomný pomer (Pe/Po). Minimálna hodnota 40%;

– selekciou ďalej zvyšovať dĺžku podsady, zvyšovať strednú hodnotu – Sd – štapla a podiel podsadových vlasov;

– dosahovať vyššiu vyrovnanosť vlny (s menším dôrazom na jemnosť) pri zachovaní splývavého charakteru rúna (max. V = 40%);

– za tým účelom využiť ďalšie plemená (lincoln, leicester, kent) ako korektorov vyrovnanosti rúna;

– zapojiť do tohto procesu šľachtenia (tvorby nového plemena) čo najširšiu populáciu bahníc;

– tento proces musí byť kontinuitný, cieľavedomý so zapojením pracovníkov plemenárskych služieb a širokej chovateľskej praxi. Tomu musí predchádzať široká osvetová a organizátorská práca.

II. ETAPA (ROKY 1959 – 1969)

Druhá etapa zošľachťovania valašky sa realizovala v rokoch 1959 – 1969. Nadväzovala na dosiahnuté výsledky pri zmene kvalitatívnych a produkčných ukazovateľov u krížencov zaraďovaných do reprodukčného procesu.

Riešitelia úlohy obidvoch inštitúcií akceptovali nasledovný originálny postup ďalšieho zošľachťovania:

a) zapojiť do procesu zošľachťovania plošne čo najširšiu chovateľskú základňu. Jednotlivé chovy bahníc s krížencami V x T (s rôznym genetickým podielom) a krížence V x H x CH tzv. NZTv s rôznym genetickým podielom rozdeliť do 3 stupňov (prihliadať na stupeň zošľach-

Komisionálne hodnotenie plemenných baranov na NT.

Napriek orientácii na mlieko a mäso majú rúna impozantný charakter.

tenia, chovateľskú úroveň, geografické podmienky, nadmorskú výšku) a krížiť s baranmi plemena lincoln, leicester resp. s baranmi NZTv.

b) pre použitie týchto plemien (resp. Plemenného typu NZTv) sa vypracoval trojstupňový systém zošľachťovania, založený na princípe, že so stúpajúcou nadmorskou výškou bude klesať genetický podiel zušľachťujúcich plemien.

Využitie baranov plemena LINCOLN a LEICESTER

Odbornú garanciu nad týmto procesom kríženia zabezpečovali pracovníci VÚO v Trenčíne.

Charakteristika plemena lincoln

Barany plemena lincoln boli pre účely kríženia importované z Anglicka. Plemeno je bezrohé a patrí medzi polohrubovlnové dlhovlnové mäsové plemeno. Charakterizuje ich veľký telesný rámec, silná kostra s dobre vyjadrenou mäsovou úžitkovosťou. Živá hmotnosť 80 kg. Vlna je lesklá, vyrovnaná, rovnorodá, jednoetažná (bez podsady) listrového charakteru, mierne zvlnená, sortimentu D – D/E – E, dlhá 30 – 35 cm, splývavá. Dokonalý obrast tela. Plodnosť 100%.

Charakteristika plemena leicester

Rané bezrohé mäsové plemeno s čiernym mulcom. Vyznačuje sa hlbokým a širokým telom s dlhou rovnorodou vlnou (24 – 30 cm), mierne zvlnenou, vysokého lesku, sortimentu D – D/E. Ročná produkcia 5 – 6 kg, u baranov 6 – 7 kg, živá hmotnosť bahníc 70 – 80 kg, baranov 95 kg.

Očakávané predpoklady:

- barany plemena lincoln a leicester budú plniť funkciu korektorov z hľadiska homogenizácie fenotypov v požadovanej vyrovnanosti rúna v dĺžke a jemnosti a zvyšovania podielu podsadových vlasov,
- udržia dobrú ranosť, zvýšia živú hmotnosť krížencov a nezhoršia produkciu mlieka.

Základná schéma kríženia

Potrebná produkcia plemenných baranov sa zabezpečí tak, že v stádach 1. stupňa sa získajú potomkovia s 50% genetickým podielom plemena lincoln, leicester, v 2. stupni s 25% a v 3. stupni s 12,5% genetickým podielom (obr. 12).

Rozhodujúci vplyv na produkciu plemenných baranov mali stáda: VÚO v Trenčíne, hospodárstvo Trenčianska teplá, kde sa produkovali plemenné barany s 50% genetickým podielom plemena lincoln (leicester). Tieto barany sa ďalej využívali vo vybraných plemenných stádach 2. stupňa ŠM Bobrovec, hospodárstvo Dovalovo, Podtureň dvor Liptovský Jamník, JRD Liptovská Kokava, JRD Pribylina, Liptovská Porúbka, Mýto pod Ďumbierom, JRD Lučivná. Ztýchto druhostupňových stád sa využívali plemenné barany v úžitkových chovoch v okr. Liptovský Mikuláš, Banská Bystrica a Poprad.

Najrozšírenejšie genealogické línie: 601, 381, 575, 757, 756, 393, ktoré významnou mierou ovplyvňovali výsledky zošľachťovania.

Hodnotenie jemnosti, dĺžky a vzájomného pomeru podsadových a pesíkatých vlasov potvrdilo, že pri kombinačnom krížení valašiek (ktoré mali rozdielny genetický podiel plemena texel) branami s 50% genetickým podielom plemena lincoln sa dosiahli nasledovné priemerné výsledky (Laurinčík 1968, 1969);

- priemerná jemnosť podsady 36,47 µm, prechodných vlasov 48,81 µm, pesíkov 60,09 µm;
- podiel jednotlivých typov vlasov: podsada 91%, prechodné vlasy 7%, pesíky 2%;

Uvedené výsledky jednoznačne potvrdzovali, že použitím baranov plemena lincoln uF1 generácie sa štruktúra rúna čo do % zastúpenia jednotlivých typov vlasov podstatne zlepšila. Potvrdilo sa (Longauer 1964), že u krížencov valašiek (s rôznym genetickým podielom plemena texel) a 50% genetickým podielom leicester sa nastrihalo 2,80 kg vlny a po baranoch lincoln 3,06 kg, kým od V x T len 2,56 kg. Dĺžka vlny sa pri menšej hustote zvýšila o 2,5 cm, jemnosť vlny zostala v rozpätí C/D – D – D/E.

U potomstva s 25% genetickým podielom plemena leicester (Laurinčík 1970) priemerná jemnosť vlny bola 35,21 µm, priemerná dĺžka podsady 10,04 cm (v 9 mesačnom raste) a podsada dosahovala 66% dĺžky pesíka.

U krížencov s 37,5% genetickým podielom plemena leicester (bahnice s 25% genetickým podielom plemena leicester sa párili s baranmi s 50% genetickým podielom plemena leicester) uvádza Laurinčík (1976) tieto výsledky:

- stredná jemnosť vlny 39,71 µm (variačný koeficient 34,55 %, u valašky 41,92 %;
- priemerná jemnosť podsady x = 39,30 µm (v = 22,09 %), polopesíkov x = 58,26 µm (v = 22,09 %), pesíkov x = 72,06 µm (v = 22,68 %);
- podiel jednotlivých vlasov bol : podsada 93 %, polopesík 3 %, pesík 4 %.

Výsledky kríženia valašiek s 25% genetickým podielom plemena lincoln hodnotí Laurinčík (1974) takto:

- stredná jemnosť podsady 32,15 µm, polopesíkov 56,84 µm, pesíkov 69,21 µm. Stredná jemnosť na boku bola 36,32 µm, pričom sa dosiahla lepšia vyrovnanosť rúna v jemnosti a dĺžke;
- % podiel jednotlivých typov vlasov na boku bol nasledovný: podsada 87%, polopesíkov 6 %, pesíkov 7 % (obr. 13).

Využitie baranov NZTv

Charakteristika plemennej skupiny NZTv

V predchádzajúcich častiach sme zdôraznili, že vytvorený NZTv reprezentovaný stádom Nitra – Mikov Dvor predstavuje významnú plemennú skupinu bahníc a plemenných baranov s výbornými parametrami úžitkovosti, schopnú tieto vlastnosti prenášať na potomstvo. Komplexné výsledky základných ukazovateľov stavby rúna a produkčných ukazovateľov hodnotí Gajdošík (1975, 1979) takto:

- priemerná jemnosť vlnovlasov kolíše od 25 µm do 45 µm, prechodných vlasov od 65,85 do 72,14 µm, pesíkov od 70,0 do 72,92 µm, mŕtvych vlasov od 86,40 do 86,65 µm.
- Percentuálne zastúpenie vlnovlasov 95 – 97 %, prechodných vlasov od 1,5 do 2,4 %, pesíkov od 0,8 do 1,98 %, mŕtvych vlasov

ZV možno vidieť aj mimo Slovenska - obrázky sú z výstavy v Přerove.

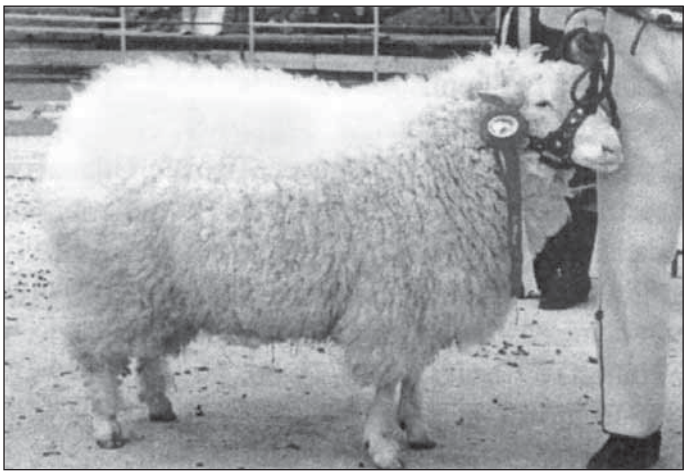

Šampión AX 2002.

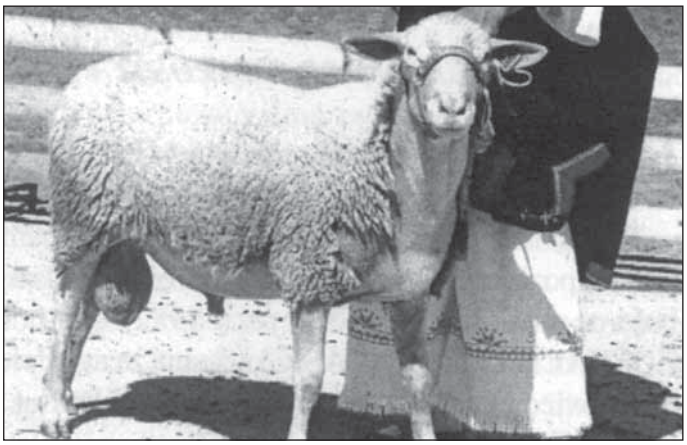

Jedno z plemien, ktoré môžu zlepšovať mliekovú produkciu zošľachtených valašiek je lacaune.

od 0,15 do 0,42 %.
- dĺžka podsady k pesíkom 60 – 70 %.
- priemerná produkcia potnej vlny 4,5 - ,0 kg.
- plodnosť 124 %, živá hmotnosť bahníc 45 kg, baranov 60 kg.

Očakávané predpoklady:
- vyselektované plemenné barany NZTv vyhranených fenotypov využiť na intenzívny prenos produkčných vlastností u následných generácií potomkov a tak významnou mierou ovplyvňovať zošľachťovací proces valašiek na Slovensku.

Základná homogenizácia stáda Nitra – Mikov Dvor sa budovala prevažne na dvoch genealogických líniách a to 949 a 212. Zakladateľ línie 949/944 bol polokrvný baran (V x CH), ďalej už len jeho potomkovia 949/124, 949/125.

Baran genealogickej línie 212 pochádzal z Poľska (tzv. horská ovca) chovaná v stádach v Beskydách (poľská strana Vysokých Tatier). Fenotypove pripomínali zošľachtenejší typ valašky (mali jemnejšiu podsadu a hrubší pesík), pretože boli zošľachtené baranmi plemena východofrízske a leicester. Plemenné barany sa využívali len na udržanie a posilnenie pevnej konštitúcie a živého temperamentu v kmeňovom stáde Mikov Dvor.

Základná schéma párenia

Produkcia plemenných baranov v rámci trojstupňového systému sa zabezpečovala tak, že v 1. stupni sa získavali barany so 100%, v 2. stupni s 50% a v 3. stupni s 25% genetickým podielom NZTv (obr. 14).

Tak vznikali určité charakteristické chovy (stáva), chovateľské regióny (podľa použitých schém) ako napr. Liptov, Orava, Spiš, Pohronie, Stredné Slovensko.

Významné postavenie v trojstupňovom systéme zošľachťovanie valašiek pri rozširovaní významných genotypov, charakterizujúcich plemennú skupinu NZTv mali najmä tieto chovy: AX Mikov Dvor (po presune stáda AX Turček), JRD Klenovec, JRD Veličná, JRD Párnica, MSPTŠ Oravský Podzámok, JRD Pucov, PÚ Hrabušice, Vojenské lesy a majetky Záľubica okr. Poprad.

Vplyv baranov NZTv na pozitívne fenotypové zmeny v rúne valašiek z hľadiska dĺžky podsady k pesíkom v stáde JRD Veličná a JRD Párnica (obr. 15) za obdobie rokov 1960 – 1969 charakterizujú nasledovné hodnoty:

JRD Veličná
- u nezošľachtených typov valašiek dĺžka podsady k pesíkom dosahovala 40-50%
- u potomstva so 75% genetickým podielom NZTv dĺžka podsady k pesíkom dosahovala 65%, u potomstva s 50% genetickým podielom 60,3% a u potomstva s 12,5% genetickým podielom dosahovala 56% dĺžky pesíka.

JRD Párnica
- u nezošľachteného typu valašky dĺžka podsay k pesíkom dosahovala 34%, u potomstva s 50% genetickým podielom NZTv dosahovala 61%, u potomstva s 25% genetickým podielom 60% a u potomstva s 12,5% genetickým podielom 57% dĺžky k pesíkom.

V stáde ŠPÚ Hrabušice, ktoré vzniklo nákupom jariek zo stád Rejdová, Klenovec, Tisovec, Bijacovce sme u plemenných baranov s 50% genetickým podielom NZTv dosiahli pri hodnotení jemnosti, dĺžky,hustoty tieto výsledky (Gajdošik-Gyarmathy 1969):
- priemerná jemnosť vlny za celú populáciu aukčných baránkov bola x=30,75 µm (v=37,04%). Početnosť v jednotlivých sortimentoch bola: B/C 3,18%, C 6,20%, C/D 50%, D 28,12%, D/E 12,50%,
- priemerná jemnosť vlnovlasov bola x=28,40 µm (v=9,85%), polopesíkov x= 51,77 µm (v=15,53%) a pesíkov x=56,56 µm (v =5,95%),
- percentuálne zastúpenie vlnovlasov 90,25%, polopesíkov 3,46% a pesíkov 4,94%,
- podiel dĺžky podsady k pesíkom bol 63,6%,
- priemerná hustota rúna (hodnotená počtom vlasov na 1 cm2) bola x = 1509 vlasov (v = 15,8%).

Kvantitatívne ukazovatele

Vzhľadom k tomu, že v tejto etape sa jednotlivé genotypy po baranoch plemien lincoln, leicester, NZTv v mnohých stádach vzájomne prelínali, hodnotíme kvantitatívne ukazovatele za rok 1968 v rámci Slovenska a jednotlivých regiónov v šľachtiteľských chovoch (ŠCH), rozmnožovacích chovoch (RCH) a užitkových chovoch (ÚCH).

Z obrázku č. 16 vidieť, že v roku 1968 sa dosiahla v ŠCH a RCH pri zošľachťovaní valašky priemerná produkcia vlny 2,86 kg. Vyššia bola v stáde Miková 5,10 kg v porovnaní so stádom Trenčianska Teplá 3,47 kg. V jednotlivých regiónoch kolísala od 2,43 kg (Košice) do 2,96 kg (B. Bystrica).

V úžitkových chovoch bola produkcia vlny na Slovensku 2,37 kg, pričom v jednotlivých regiónoch kolísala od 2,19 kg (B. Bystrica) do 2,55 kg (Hrabušice.). Súčasne sa potvrdilo, že produkcia vlny v rámci Slovenska v rokoch 1965 -1967- 1968 má v ŠCH – RCH vzostupnú tendenciu (2,61 kg -2,86 kg). Táto tendencia sa potvrdila aj v ÚCH (2,05 kg – 2,37 kg).

V rámci Slovenska bola priemerná plodnosť (obr. 17) za ŠCH – RCH 104,4%. V stáde Miková (124%) podstatne vyššia, ako v stáde Trenčianska Teplá (103,1%). v jednotlivých regiónoch bola od 112,8% (B. Bystrica) do 96,1% (Košice). V ÚCH dosiahla priemerná plodnosť za Slovensko 97,6%. v jednotlivých regiónoch kolísala od 106,6% (Žilina) do 96,4% (Košice).

Pozitívny vplyv zošľachťujúcich plemien v ŠCH – RCH sa prejavil aj na zvyšovaní živej hmotnosti jahniat v 100 dňoch a u bahníc (obr. 18). priemerná živá hmotnosť bahníc za obdobie rokov 1966-1968 sa zvýšila zo 44,6 kg. na 48,4 kg. Živá hmotnosť jahniat v 100 dňoch sa zvýšila zo 17,8 kg na 19,1 kg.

Aj produkcia mlieka vyjadrená produkciou syra (obr. 19) na jednu bahnicu za uvedené obdobie mala v ŠCH – RCH stúpajúci trend (17,8-18,3-19,1 kg). V ÚCH bol tento trend ešte výraznejší (15,9-16,5-18,0 kg).

Vynikajúce výsledky v produkčných ukazovateľoch dosiahli stáda týchto ŠCH (obr. 20).

III. ETAPA ZOŠĽACHŤOVANIA (ROKY 1970 -1982)

8.3.1. Metodický postup párenia inter sé (medzi sebou)

Kontinuitný proces zošľachťovania po-

kračoval aj v III. Etape v rokoch 1970 – 1982, ktorú charakterizoval plemenársky postup založený na princípe, že potomstvo získané v jednotlivých generáciách trojstupňovým systémom zošľachťovania s rôznym genetickým podielom zošľachťujúcich plemien (V-T--NZTv-Li-Le) sa párilo medzi sebou (inter sé) s cieľom homogenizovať a upevniť v genotype potomkov vlohy pre požadované fenotypy. Základným kritériom selekcie pri výbere rodičovských párov bola:

- vyrovnanosť vlny v dĺžke a jemnosti,
- minimálne 60% podiel dĺžky podsady k pesíkom,
- priemerná jemnosť vlny limitovaná rozpätím od 35,1 µm do 45,0 µm (hodnota s = 7, v = max. 40%),
- sortiment vlny C/D - D- D/E

V tomto procese párenia sa neprihliadalo na genetické podiely zošľachťujúcich plemien, rozhodujúci bol fenotyp rodičov zakladajúcich vždy nové a nové generácie.

Dĺžka podsady a pesíkov sa zisťovala objektívne meraním výšky rúna každého jedinca zaraďovaného do plemenitby. Pri lanametrickom spôsobe hodnotenia jemnosti a vyrovnanosti vlny sa prihliadalo na vypočítané variačno-štatistické hodnoty (x.s.v) charakterizujúce jemnosť a jej vyrovnanosť. Postup bol nasledovný:

- na jedince s krátkou jemnou podsadou a dlhými pesíkmi (sortiment D/E-E) sa pridelil baran (sortiment C/D-D) s dlhou podsadou a kratšími jemnejšími pesíkmi (realizovalo sa heterogénne párenie),
- na bahnice s vyhovujúcim rúnom (sortiment D) sa používali barany s podobnou stavbou rúna (realizovalo sa homogénne párenie – podobný s podobným, preto že platí že dobré s dobrým dáva dobré),
- na prejemnelé typy (C-C/D) s rovnorodým jednoetážnym rúnom sa prideľovali barany s relatívne hrubším rúnom splývavého charakteru (D/E).

Pri výbere rodičovských párov (každé zviera muselo ísť bonitérovi na ruku) sa vždy rešpektovalo, že kvalita baranov musí korešpondovať s kvalitou bahníc, úrovňou plemenárskej práce a dôsledne uplatňovať kritériá selekcie (plemenársky zámer).

Takto sa postupne čistokrvnou typovou plemenitbou modelovali v horizonte 10 rokov generácie požadovaných fenotypov. Zveľaďovací proces najintenzívnejšie prebiehal v jednotlivých stádach okr. Liptovský Mikuláš, B. Bystrica, Rimavská Sobota, Dolný Kubín, Poprad, Spišská Nová Ves, Žilina, Čadca, Bardejov, Rožňava.

Pre potreby širokej chovateľskej praxe predovšetkým z hľadiska rozšírenia genealogických línií sme testovali v rokoch 1971 – 1975 v stáde MSCPV Nitra – Miková (v roku 1974 sa uskutočnil presun ŠCH z MSCPV Nitra na MSCPV Turčianske Teplice, hospodárstvo Turček) barany plemena KENT (genealogickej línie 63) a plemena LEICESTER (genealogická línia 757).

Charakteristika plemena Kent

Importované z Anglicka. Je vllnomäsového úžitkového typu s polojemnou vlnou sortimentu B/C-C-C/D. Je veľkého telesného rámca s kratšími nohami s dobre vyjadrenou mäsovou úžitkovosťou. Rúno husté, vlna dlhá (20 cm) výrazne oblúčkovaná, pololesklá s dokonalým obrastom tela. Živá hmotnosť bahníc 60 – 70 kg u baranov 90 – 100 kg, produkcia vlny 5 – 7 kg, plodnosť 100 – 122%.

Očakávané predpoklady:

– získať (odchovať) vyhovujúce krížence (najmä plemenné barany s 50% genetickým podielom plemena kent a 50% podielom NZTv) resp. leicester a tieto potom cieľavedome využiť na zvýšenie a predĺženie podsady valašiek a dosiahnuť tak požadovanú vyrovnanosť rúna.

Na základe dosiahnutých výsledkov v porovnaní s potomstvom genealogických línií 949 a 212, ktoré tvorili základ stáda NZTv sme urobili tieto závery (Gajdošik 1979):

- v F1 generácii sa potvrdil pozitívny vplyv baranov plemena kent a leicester na fenotypovú zmenu základných vlastností rúna v tom zmysle, že potomstvo (NZTv x kent) získava rúno vyrovnanejšie v jemnosti jednotlivých typov vlasov a dosahuje priaznivejší pomer dĺžky podsady k pesíkom,
- plemeno kent zjemňuje výraznejšie priemernú jemnosť rúna cez zjemňovanie pesíkov a vlnovlasov, plemeno leicester viac pôsobí na zjemňovanie pesíkov,
- z hľadiska dĺžky vlny plemeno kent skracuje výraznejšie pesíky ako podsau, plemeno leicester predlžuje podsau, menej výrazne pesík a tým obidve plemená zlepšujú pomer dĺžky podsady k pesíkom,
- plemeno kent neovplyvnilo percento vlnovlasov, znížilo však percento prechodných vlasov, a zvýšilo percento pesíkov.
  Plemeno leicester znižovalo percento vlnovlasov, zvýšilo percento prechodných vlasov a pesíkov, ktoré, sú však jemnejšie ako pri líniách 949 a 212,
- plemeno kent udržuje hustotu rúna, plemeno leicester hustotu rúna znižuje a treba ho využiť u bahníc s hustým rúnom,
- plemeno kent a leicester neovplyvnili negatívne produkciu technicky čistej vlny.

V týchto intenciách sa využíval vplyv baranov kent a leicester v mnohých stádach stredného a severného Slovenska.

8.3.2 Kvantitatívne ukazovatele

Výsledky charakterizujúce III. Etapu v kvantitatívnych ukazovateľoch boli nasledovné:

V rokoch 1979 – 1982 (obr. 21) dosiahla priemerná produkcia vlny v ŠCH – RCH 3,16 kg až 3,22 kg a mala vzostupnú tendenciu. V SSK bola (r. 1982) 3,27 kg vo VSK 3,15 kg. V ŠCH bola produkcia vlny najvyššia 3,42 kg pri porovnaní v RCH 3,03 kg. V stáde Trenčianska Teplá dosiahla produkcia vlny 4,37 kg, v stáde Turček 4,15 kg.

V rámci Slovenska dosiahla u plemena valaška priemerná plodnosť (obr.23) 108,7% v SSK 110,5 %, vo VSK 106,9 %. V ŠCH bola v rámci Slovenska 111,4 % (SSK 113,7 %, VSK 109,1 %). V RCH bola priemerná plodnosť na Slovensku 106,1 % (SSK 107,6 %, VSK 140,1 %). V stáde Turček dosiahla plodnosť 135,5 %, v stáde Trenčianska Teplá 111,2 %.

Produkciu mlieka vyjadrenú produkciou

Krížence ZV x lacaune - proces zošľachťovania pokračuje (redakcia).

Ovčiarski „harcovníci" - sprava prof. Gajdošík, p. Viktor Žák, v pozadí Ján Jurík, MVDr. Zoltán Hrušovský a ďalší.

syra charakterizujú tieto priemerné hodnoty (obr. 22). V rámci Slovenska sa dosiahla priemerná produkcia syra na bahnicu 18,80 kg. V SSK 19,30 kg, vo VSK 18,50 kg. V stáde Turček 19,10 kg, v stáde Trenčianska Teplá 12,90 kg. Produkcia syra za obdobie rokov 1979 – 1982 dosiahla na Slovensku v ŠCH – RCH 18,8 až 19,1 kg. S vyrovnanou tendenciou v horizonte uvedených rokov, ale bola výrazne vyššia ako v predchádzajúcej etape zošľachťovania. Najlepšie výsledky dosiahli v produkčných ukazovateľoch nasledovné ŠCH (obr. 24)

8.4 NOVÉ PLEMENO ZOŠĽACHTENÁ VALAŠKA

„PRAX KRITÉRIOM PRAVDIVOSTI VEDY"

8.4.1. Zošľachtená valaška uznaná MPVž -SR za nové plemeno

Tridsaťročné úsilie šľachtiteľov a chovateľov na základe pozitívnych výsledkov zošľachťovania valašky bolo ocenené MPVž – SR v roku 1982, keď bola ZOŠĽACHTENÁ VALAŠKA uznaná za nové plemeno oviec v SSR. Tvorcom plemena Prof. Dr. Ing. J Laurinčíkovi, CSc., Doc. Ing. M. Gajdošíkovi, CSc., a V. Longauerovi bola v roku 1985 udelená štátna cena. Vyšľachtené plemeno zošľachtená valaška charakterizujú preukázateľné vyššie produkčné schopnosti a parametre úžitkovosti, geneticky fixované pre produkciu vlyn, jej kvalitu, vyššiu produkciu mlieka, ranosť, vyššiu výkrmnosť a jatočnú hodnotu. Nasledujúce roky jednoznačne potvrdili vysokú potenciálnu schopnosť genofondu vyšľachteného plemena oviec na vysokú úžitkovosť a jeho schopnosť pre chovnú oblasť stredného a východného Slovenska.

Proces tvorby nového plemena rozvrhnutý do troch etáp presne charakterizovaných rôznymi plemenárskymi postupmi permanentne hodnotený objektívnymi metódami bol vďaka cieľavedomosti dovedený do úspešného záveru (obr. 25).

Pri všetkej skromnosti treba zdôrazniť, že vytvorenie nového plemena oviec „zošľachtená valaška" predstavovalo v histórii slovenského ovčiarstva originálny, vedecky rozpracovaný prístup početného tvorivého kolektívu pracovníkov výskumu, Vysokej školy poľnohospodárskej , plemenárskej organizácie sa širokej chovateľskej praxe pri vypracovaní a dlhodobej realizácii metodických postupov kombinačného kríženia, trojstupňového systému zošľachťovania, alebo párenia medzi sebou podľa presne určených výberových kritérií v r. 1950 – 1982. Išlo pritom vyslovene o tímovú prácu, kde sa uplatnili: vedecká erudícia, životné a praktické skúsenosti, osobné a charakterové vlastnosti (presná pozorovacia schopnosť, vecnú úsudok, schopnosť objektívneho pozorovania, presná úvaha,logický a objektívny záver).

Výsledky tejto práce dosiahli medzinárodného uznania a sú jedinečným pôvodným dielom v histórii nášho ovčiarstva.

Použité originálne metodické postupy, organizačná schopnosť, tvorčí potenciál a prínos ich realizácii sú a zostanú hlavnými atribútmi tohto dlhodobého tvorčieho úsilia. Bez osobnej zainteresovanosti, entuziazmu zainteresovaných pracovníkov vedy, výskumu, služieb a praxe (chovateľov) nie je mysliteľné takéto chovateľské úspechy dosahovať.

Zošľachtená valaška je a zostane národné kultúrne bohatstvo Slovenska.

8.4.2. Štandard plemena zošľachtená valaška (ZV)

Plemenný štandard plemena ZV charakterizujú tieto základné parametre úžitkovosti:

Telesný rámec: stredne veľký, korektný postup, dobrá chodivosť, vhodnosť do drsných klimatických podmienok,

Obrast tela: hlava po očnú líniu, predné nohy po koleno, zadné po pätový kĺb, dokonalý obrast brucha.

Rohatosť: bezrohé (nevylučuje rohatosť).

Charakter rúna: splývavý, dĺžka podsady k pesíkom 40 – 80 %.

Živá hmotnosť:	u bahníc 45,0 kg
	u baranov 60,0 kg
Produkcia potnej vlny:	u bahníc 2,8 – 3,0 kg
	u baranov 5,0 kg
Sortiment vlny:	C/D – D -D/E
	(35,1 – 45,0 µm).

Dve z legiend ovčiarskeho procesu prof. Ciuruš (vľavo) a prof. Lauričník.

Výťažnosť vlny: 65 %
Produkcia mlieka: 80 – 100 kg
Plodnosť: 105 %

8.5 TYPOVÁ PLEMENITBA

Pre ďalšie roky bol vypracovaný plemenársky program zošľachtenej valašky usmerňovaný tkzv. Typovou plemenitbou (obr. 26).Pri zostavovaní pripárovacích plánov sa celá populácia ZV rozdelí do 3 skupín podľa fenotypových vlastností rúna takto:

- do 1. skupiny budú zaradené bahnice, jarky, plemenné barany vyhovujúceho typu a štandardu plemena,
- sortiment vlny C/D - D- D/E (35,1 až 45,0 µm)
- dĺžka podsady k pesíkom 60 – 80 %,
- do 2. skupiny budú zaradené bahnice, jarky, plemenné barany jemnejšieho typu,
- sortiment vlny C-C/D (33,1 až 35,0 µm)
- dĺžka podsady k pesíkom nad 80 %
- do 3. skupiny budú zaradené bahnice,jarky, plemenné barany hrubšieho typu,
- sortiment vlny D/E-E (45,1 až 55,0 µm)
- dĺžka podsady k pesíkom 40 – 60 %

Aspoň jedna ukážka z ďalších šľachtiteľských snáh, kríženscе zošľachtená valaška x lacaune x východofríz, aukčné baránky.

Účastníci školenia ovčiarov v Oravskom Podzámku. Približne v strede Ing. Kováč v živom rozhovore s bačom Jurčíkom (v kroji so zdvihnutou pravou rukou - drží v nej fajku). Vpredu stádo valašiek z Podzámku.

Podľa typovej plemenitby (zámerné párenie inter sé) spočíva v tom, že barany 1. skupiny sa pripárujú na všetky tri typy bahníc a jariek. Barany 2. skupiny len na bahnice a jarky hrubšieho typu (3. skupina). Barany 3. skupiny sa do plemenitby nezaraďujú.

Výsledky typovej plemenitby v kvantitatívnych ukazovateľoch dokumentujeme úžitkovosťou dosiahnutou v roku 1989.

Produkcia potnej vlny (obr. 27) má v ŠCH – RCH stúpajúcu tendenciu a potvrdzuje, že plemeno udržuje vysokú produkčnú schopnosť. Vzostupnú úžitkovosť dosiahla ZV aj v hodnotení plodnosti (obr. 28). Aj produkcia mlieka vyjadrená produkciou syra potvrdzuje vysokú produkčnú schopnosť plemena a to nielen v ŠCH – RCH,ale aj v ÚCH (obr. 29). Špičkové ŠCH dosiahli v roku 1989 nasledovné produkčné ukazovatele (obr. 30).

Súčasne môžeme poukázať aj na zvýšen produkčnú schopnosť ZV v mäsovej úžitkovosti. Dosiahnuté výkrmové ukazovatele porovnávame s hodnotami u plemena merino za roky 1979 – 1986 – 1990. Výsledky potvrdzujú (obr. 31) vynikajúci priemerný denný prírastok najmä v r. 1986 a 1990, z čoho môžeme dedukovať na zvýšenú ranosť jahniat realizovanú v intenzívnych podmienkach testačnej stanice. Aj spotreba škorobových jednotiek mala klesajúcu tendenciu v následných rokoch.

Z hodnotenia jatočných ukazovateľov jasne vidieť (obr. 32), že plemeno ZV v porovnaní s plemenom merino zaostáva len v hodnotení podielu stehna z hmotnosti jatočného tela. V hodnotení plochy MLD a jatočnej výťažnosti dosahuje vyššie hodnoty. Tieto výsledky vytvárajú predpoklady pre využitie plemena ZV ajv produkcii jatočných jahniat v ťažších hmotnostných kategóriách.

8.6 AKO ĎALEJ VYUŽIŤ PRODUKČNÚ SCHOPNOSŤ PLEMENA ZOŠĽACHTENÁ VALAŠKA

Zošľachtená valaška predstavuje v súčasnosti 40 – 42 % z celkového počtu oviec v SR. Trhové prostredie a liberalizácia cien ovčích produktov vyžaduje orientovať produkčnú schopnosť ZV na trhovú produkciu mlieka a jahňacieho mäsa. Spoločným fenoménom týchto vlastností je plodnosť – viacplodnosť. To si vyžaduje upraviť hierarchiu jednotlivých selektovaných znakov pri udržaní fenotypovej vyrovnanosti rúna a typických znakov plemena. To znamená, že plodnosť a produkcia mlieka u obidvoch pohlaví sú základné selekčné kritériá pre založenie nových generácií, z ktorých sa každoročne postupne vyselektujú potomkovia s predpokladom genetického prenosu plodnosti a mliekovej úžitkovosti. Selekciu potomkov chápať ako pozitívny výber genotypov najvhodnejších zvierat obidvoch pohlaví vhodných pre ich vzájomné párenie a cieľavedomé rozmnožovanie. Základom pre založenie novej generácie s vyššou plodnosťou mliekovou úžitkovosťou je dôsledný výber rodičovských párov tak, aby KÓD PLODNOSTI A TRIEDA ZA MLIEKOVÚ ÚŽITKOVOSŤ boli u plemenných baranov výdy vyššie, ako u bahníc.

Oveľa účinnejšie treba využívať mimoprodukčné funkcie oviec prostredníctvom chovateľských daností plemena ZV:

– ekologické pôsobenie oviec pri krajinotvorbe (formovanie ekosystému),

– intenzívnejšie využívanie extrémnych plôch trvalých trávnych porastov a využívanie kŕmnych zdrojov v chránených oblastiach.

ZÁVER

Ovčiarstvo na Slovensku je roľa dedičná. Zošľachtená valaška vždy patrila do prírody, kde vytvárala symbiózu s faunou a flórou. Vyšľachtené plemeno „zošľachtená valaška“ je národným kultúrnym bohatstvom Slovenska, preto si ho vážme a ďalej zdokonaľujme k úcte tvorcom a budúcim generáciám. Túto štafetu musia hrdo niesť ďalej vždy mladší a mladší nasledovatelia, ako sme to robili my. Ja osobne som mal veľké šťastie, že som mohol spolupracovať po boku nestorov ovčiarstva, ako boli Prof.Dr.Ing. V. Kováč, Doc.Ing. V. Kurz, Prof.Dr.Ing. J. Laurinčík, CSc., a ďalší, ktorí vedeli dať myšlienku, iskru,motív,ktorí zapaľovali a vlievali energiu. Pre realizáciu myšlienok sa našli vynikajúci spolupracovníci vo sfére vedy (V. Longauer, Ing. M. Mikuš, CSc., Ing. J. Malík, CSc.), v plemenárskej organizácii (J. Jurík,Ing. J. Barič, Ľ. Zubčák, P. Jakubička, T. Macko, Ing. E. Košková, B. Forgáč, O. Trnavský a ďalší) a pevné chovateľské zázemie (VÚO Trenčín, hospodárstvo Trenčianska Teplá, MSCPV Nitra, hospodárstvo Mikova a Turček, ŠM Bajč, ŠM Prosiek, ŠM Bobrovec, JRD Liptovský Ondrej, JRD Liptovská Porúbka, JRD Liptovská Kokava, JRD Východná, JRD Lučivná, ŠM Hôrka, JRD Klenovec, JRD Tisovec, JRD Mýto pod Ďumbierom, JRD Demänová, JRD Veličná, PTŠ Oravský Podzámok, JRD Párnica, JRD Pucov, JRD Zuberec, JRD Súľov, PP Hrabušice, VLM Záľubica, SPTŠ Žilina, ŠM Spišská Nová Ves, JRD Rejdová a ďalšie) bez ktorých by tento zošľachťovací dlhodobý proces nebol úspešný.

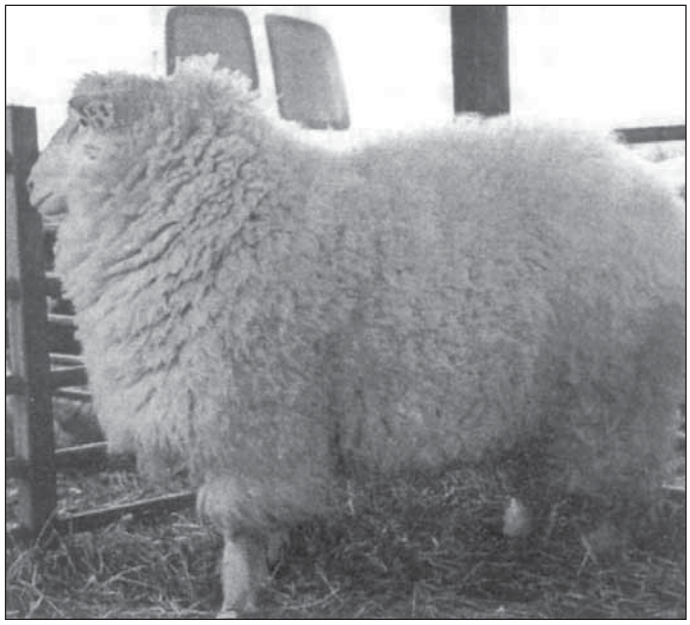

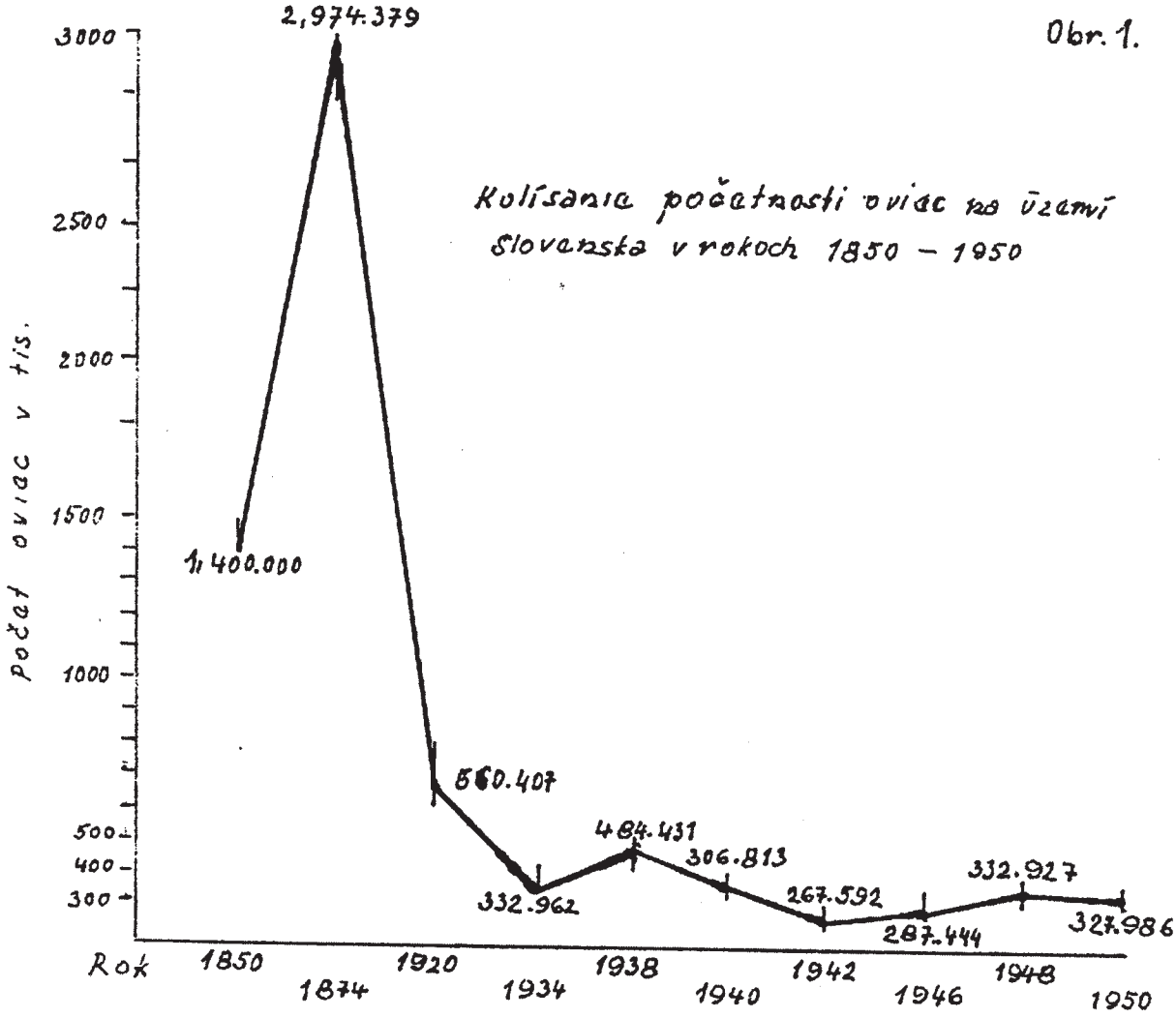

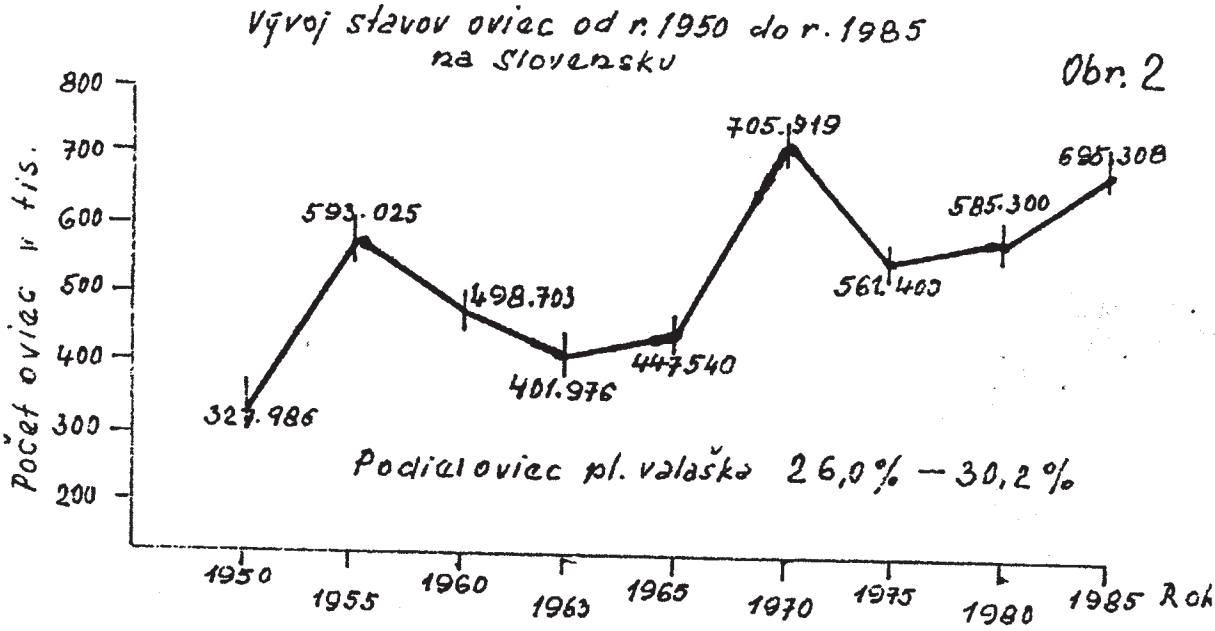

(pokračovanie na 64.strane)

(dokončenie z 44. strany)

pri hodnotení kontroly úžitkovosti.

Cieľom tohto šľachtiteľského programu je zvyšovanie genetickej hodnoty a úžitkovosti jedincov daného plemena na území Slovenskej republiky tak, aby nadväzoval na šľachtiteľské programy a chovné ciele v krajine pôvodu plemena a v ostatných krajinách Európskej únie. Tento šľachtiteľský program sa vzťahuje na územie Slovenskej republiky.

Charakteristika plemena

Pôvodné zakrpatené západoafrické rané plemeno kôz. Výška na kohútiku je 45-55 cm, živá hmotnosť kôz je 23-34 kg a 27-39 kg. Chová sa v rôznych geografických pásmach na pobreží západnej Afriky. Ide o plemeno nenáročné, skromné, harmonickej stavby tela, s pevnou konštitúciou, dobrým osvalením a živým temperamentom. Hlava je široká, krátka, s väčšími vzpriamenými ušami. Obidve pohlavia sú rohaté (kozy majú malé dozadu zahnuté rožky, capy majú rohy mohutnejšie) a majú briadku. Krátka srsť má nejednotnú farbu s prevládajúcou čiernou farbou. Vyskytujú sa však jedince šedé, hnedé, ryšavé a strakaté. Plemeno je odolné voči parazitárnym chorobám prenášaným muchami tse-tse. V našich podmienkach sú vhodné na vypásanie menej hodnotných porastov. Na Slovensku sa chovajú najmä v niektorých ZOO. V zahraničnej literatúre sú kozy tohto plemena označované ako „Cameroon pygmy goat" alebo „ Cameroon dwarf goat".

Úžitkové vlastnosti

Základnou úžitkovosťou je produkcia mäsa. Kastráty je možné vykrmovať až do hmotnosti 35 kg, pričom jatočná výťažnosť je 50-55%. Mlieko s vysokou tučnosťou (5,2%), s obsahom bielkovín 3,2% a laktózy 5,2% je určené len na výživu kozliat. Len niektoré kmene v Nigérii kozy doja. Kozy pohlavne dospievajú vo veku 5-6 mesiacov, pritom sú celoročne plodné a priemerná plodnosť je 200-300%.

Postup šľachtenia plemena

Základnou formou šľachtenia je čistokrvná plemenitba so zámerom, aby sa parametre úžitkovosti u nás chovaných kôz plemena kamerunská koza (KC) čo najrýchlejšie približovali a vyrovnali parametrom, ktoré sú uvádzané v plemennom štandarde. Šľachtenie je založené na výbere geneticky najlepších jedincov do pozície rodičov ďalšej generácie. Základom šľachtiteľskej práce pre správne vytypovanie týchto geneticky najlepších zvierat bude kontrola úžitkovosti. Genetický vývoj populácie je týmto spôsobom zabezpečovaný hlavne výberom plemenných capov. Keďže sa jedná o málo početnú populáciu, ktorá sa na Slovensku chová len krátke časové obdobie je potrebné rátať s nákupom plemenníkov zo špičkových chovov v EÚ. ❑

Plemenný štandard a chovný cieľ plemena kamerunská koza chovanej v SR

Hlavné ukazovatele:

Ukazovateľ		kamerunská koza (KC)
Základná charakteristika	Plemenný štandard	• Pôvodné zakrpatené západoafrické rané plemeno kôz. • Nenáročné, skromné, harmonickej stavby tela, s pevnou konštitúciou, dobrým osvalením a živým temperamentom. • Obe pohlavia sú rohaté. • Nejednotná farba s prevládajúcou čiernou.
Úžitkové zameranie	Plemenný štandard	Záujmové plemeno, zamerané na mäsovú úžitkovosť
	Chovný cieľ	Produkcia jatočných kozliat s dobrou mäsovou úžitkovosťou
Hmotnosť kôz	Plemenný štandard	25 kg
	Chovný cieľ	25 kg
Hmotnosť plemenných capov	Plemenný štandard	30 kg
	Chovný cieľ	30 kg
Hmotnosť kozičiek vo veku 12 mesiacov	Plemenný štandard	20 kg
	Chovný cieľ	20 kg
Hmotnosť capkov vo veku 12 mesiacov	Plemenný štandard	23 kg
	Chovný cieľ	23 kg
Plodnosť na okotenú kozu	Plemenný štandard	170 %
	Chovný cieľ	200 %

Uznávacie pokračovania o štatút šľachtiteľského chovu oviec a kôz v r. 2020

Ing. Július Šutý
(ZCHOK)

V priebehu roku 2020 bola, z dôvodu nariadení vlády SR súvisiacich s pandémiou COVID – 19, činnosť Výberovej komisie pre chov oviec a kôz pri MPRV SR (ďalej len „VK)obmedzená. Uznávacie pokračovania o uznanie štatútu šľachtiteľského chovu (ďalej len „ŠCH") oviec a kôz v r. 2020 boli vykonané v zmysle uznesenia VK 1/2020 (riešené elektronickou komunikáciou) o vykonaní uznávacích pokračovaní ŠCH bez fyzickej obhliadky stáda, chovy budú posúdené členmi VK, ktorí tieto chovy poznajú a pravidelne navštevujú. VK schválila poslať na MPRV SR návrhy na uznanie štatútov ŠCH na základe súhlasných stanovísk ZCHOK, príslušného regionálneho strediska PSSR š.p. a príslušnej RVPS.

MPRV SR svojimi rozhodnutiami uznalo štatút ŠCH nasledovným chovateľom:

1. **AGRO-HNIEZDNE, s. r. o., Hniezdne 180, 065 01 HNIEZDNE**
   - uznaný štatút ŠCH oviec plemena cigája (C)
2. **Agrourbár spol., s. r. o., Hlavná 233, 053 15 Hrabušice**
   - uznaný štatút ŠCH oviec plemena valaška (pôvodná valaška) (V)

3. **Pavol Vyšovský, Hala Marianna, Levočská 365/31, 064 01 Stará Ľubovňa**
- uznaný štatút ŠCH oviec plemena cigája (C)

4. **Pavol Vyšovský, Hala Marianna, Levočská 365/31, 064 01 Stará Ľubovňa** - uznaný štatút ŠCH oviec plemena oxford down (OD)

5. **Pavol Vyšovský, Hala Marianna, Levočská 365/31, 064 01 Stará Ľubovňa**
- uznaný štatút ŠCH oviec plemena východofrízska ovca (VF)

6. **Pavol Vyšovský, Hala Marianna, Levočská 365/31, 064 01 Stará Ľubovňa**
- uznaný štatút ŠCH kôz plemena biela koza krátkosrstá (BK)

7. **Pavol Vyšovský, Hala Marianna, Levočská 365/31, 064 01 Stará Ľubovňa**
- uznaný štatút ŠCH kôz plemena hnedá koza krátkosrstá (HK)

8. **Mgr. Vladimír Ticháň, FARMA NIKUŠKA, Bakulíniho 3, 985 05 Kokava nad Rimavicou**
- uznaný štatút ŠCH oviec plemena valaška (pôvodná valaška) (V)

9. **BB-AXEL, s. r. o., Za Brezinku 517/37, 976 37 Hrochoť**
- uznaný štatút ŠCH kôz plemena hnedá koza krátkosrstá (HK)

10. **Farma Medvedík, Maroš Medvedík, Kravárska 834, 013 32 Dlhé Pole**
- uznaný štatút ŠCH kôz plemena anglonúbijská koza (AN)

11. **NPPC VÚŽV Nitra, Hlohovecká 2, 951 41 Lužianky**

Botka Branislav

- uznaný štatút ŠCH oviec plemena slovenská dojná ovca (SD)

12. **Farma Zástranie, s. r. o., Na chotári 158/19, 010 03 Žilina Zástranie**
- uznaný štatút ŠCH oviec plemena slovenská dojná ovca (SD)

13. **Farma Zástranie, s. r. o., Na chotári 158/19, 010 03 Žilina Zástranie**
- uznaný štatút ŠCH oviec plemena zošľachtená valaška (ZV)

14. **Miroslava Demová, Komenského 1, 940 66 Nové Zámky**
- uznaný štatút ŠCH oviec plemena zwartbles (ZW)

15. **PharmDr. Monika Pekníková, 906 06 Chvojnica 176, Farma Nad Chvojnickým Potokom**
- uznaný štatút ŠCH oviec plemena clun forest (CF)

16. **Roman Čierťaský, Horná Trnávka 11, 966 01 Prestavlky**
- uznaný štatút ŠCH oviec plemena valaška (pôvodná valaška) (V)

17. **František Bučko, Oľšov, Hlavná 198, 082 71 Krivany**
- uznaný štatút ŠCH oviec plemena lacaune(LC)

18. **Poľnohospodárske družstvo Kľačianska Magura, družstvo, Turčianske Kľačany č. 271, 038 61 Vrútky**
- uznaný štatút ŠCH oviec plemena suffolk(SF)

19. **TERRE, s. r. o., 044 47 Čižatice 149**
- uznaný štatút ŠCH kôz plemena biela koza krátkosrstá (BK)

Dušan Harman s neterou Katarínou

Verím, že novouznané ŠCH si budú zodpovedne plniť svoju základnú funkciu, t.j. zabezpečenie dostatočného množstva kvalitných plemenných baranov a capov pre rozvoj chovu oviec a kôz na Slovensku. ❑

PPS Bobrovec

Lujza Sághyová, Horša

PD Zamagurie Spišské Hanušovce

Gut Moravia s.r.o., Farma Rozbehy

RD Hybe

Ondrej Zadňančin, Ďurčiná

Ing. Tomáš Harcsa

Lov vlka zostáva na Slovensku povolený, obmedzili však okresy a stanovili presné kvóty

webnoviny.sk
23.10.2020; Poľnohospodárstvo; 10:55; redakcia

Na Slovensku sa bude aj naďalej loviť vlk. Kvóta lovu vlka dravého sa totiž pre najbližšiu poľovnícku sezónu 2020/2021 stanovila na 50 jedincov. Po utorkovom a piatkovom zasadnutí pracovnej skupiny o tom rozhodol jej predseda Michal Tomčík.

Na Slovensku možno loviť vlka od 1. novembra 2020 do 15. januára 2021, resp. do doby, pokiaľ nebude naplnená určená kvóta. Toto zviera nemožno loviť na celom území SR, ale len vo vybraných okresoch. Územie, kde sa môže loviť sa zmenší o 19 okresov. Informovala o tom v piatok hovorkyňa agrorezortu Anežka Šrojta Hrdá.

Nehrozí im vyhynutie

„Väčšina členov pracovnej skupiny sa stotožňovala s návrhom Národného lesníckeho centra (NLC), ktoré predostrelo kvótu lovu vlka dravého 50 – 70 jedincov. Ministerstvo určilo spodnú odporúčanú hranicu pre poľovnícku sezónu 2020/2021 v celkovom počte 50 jedincov ročne," vyjadril sa predseda pracovnej skupiny a generálny riaditeľ Sekcie lesného hospodárstva a spracovania dreva MPRV SR Michal Tomčík. Práve v jeho kompetencii je rozhodnúť o kvóte lovu vlka.

Rozhodnutiu predchádzala dlhá diskusia so záverom, že populácia vlka sa z roka na rok na Slovensku zvyšuje a nehrozí jej vyhynutie. Dokonca aj areál rozšírenia sa od roku 2000 zväčšil o 42 percent. Minulý rok zaznamenalo NLC prírastok minimálne 212 vĺčat, takže sa počet vlkov zvýšil na viac ako 700.

Populácia vlka je stabilná

„Populácia vlka je stabilná a narastá, nie je ohrozená. Ohrozené sú ovce, ktorých sme mali pred desiatimi rokmi 420 000 a teraz ich máme o 100 000 menej. A naďalej ovčiarstvo upadá. O mne je známe, že som zástancom nulovej kvóty vlka, ale tu predsa nejde o pocity ministra, ale o fakty a dáta. A tých sa musí minister držať," povedal minister pôdohospodárstva Ján Mičovský.

Ovčiari chránia svoje stáda. Avšak ochrana je podľa agrorezortu finančne nákladná. Podľa Zväzu chovateľov oviec a kôz (ZCHOK) potrebujú viac ako 2 600 pastierov, teda zhruba tri milióny eur na ich mesačné mzdy. Okrem pastierov chránia ovce aj vycvičené ovčiarske strážené psy.

Tých potrebujú chovatelia približne 1 200, čo predstavuje približne 4,2 milióna eur. Ročný počet napadnutých a stratených oviec je viac ako 1 500 kusov. Podľa odhadovaných výpočtov ZCHOK vlk spôsobuje ročne škodu na ovciach až vo výške 500 000 €.

„V tejto sume nie sú zahrnuté nepriame škody ako pokles produkcie mlieka v období po útoku na stádo, útoky v čase pripúšťacieho obdobia spôsobujú stres, ktorý negatívne vplýva na oplodnenie, čo sa následne prejavuje na nízkych reprodukčných ukazovateľoch v chove oviec," uviedol generálny riaditeľ Sekcie poľnohospodárstva MPRV SR Martin Nevolný.

Kvótu lovu vlka prehodnocujú každý rok

Ročnú kvótu lovu vlka stanovuje každoročne v októbri Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR po zasadaní pracovnej skupiny zloženej zo zástupcov MPRV, Ministerstva životného prostredia SR, Štátnej veterinárnej a potravinovej správy SR, Štátnej ochrany prírody SR, Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory, Zväzu chovateľov oviec a kôz na Slovensku, Lesoochranárskeho zoskupenia VLK, Spoločnosti pre výskum, vzdelávanie a spolužitie s prírodou, Národného lesníckeho centra, štátneho podniku LESY SR, Vojenských lesov a majetkov SR, okresných úradov Banská Bystrica, Košice, Trenčín, Žilina, Poprad, Vojenských lesov a majetkov SR š.p. a Slovenskej poľovníckej komory.

Kvóta sa určuje na základe Programu starostlivosti o vlka dravého, postupuje podľa pravidiel, ktoré určilo MŽP SR, zohľadňuje pritom Smernicu Rady EÚ o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín a zákon o poľovníctve. ❑

Na Slovensku sa bude aj naďalej loviť vlk, rozhodol Mičovský. Budaj hovorí o sklamaní

pravda.sk
23.10.2020; EKONOMIKA; 00:00; Pravda

Z roka na rok sa populácia vlka na Slovensku zvyšuje, nehrozí jej vyhynutie. Dokonca aj areál rozšírenia sa od roku 2000 zväčšil o 42 %. Minulý rok zaznamenalo Národné lesnícke centrum prírastok min. 212 vĺčat, takže sa počet vlkov zvýšil na viac ako 700.

„Populácia vlka je stabilná a narastá, nie je ohrozená. Ohrozené sú ovce, ktorých sme mali pred desiatimi rokmi 420.000 a teraz ich máme o 100.000 menej. A naďalej ovčiarstvo upadá. Ovce sú dôležitý prvok našej krajiny, ktorý má tiež za úlohu zabezpečiť potravinovú bezpečnosť Slovenska. O mne je známe, že som zástancom nulovej kvóty vlka, ale tu predsa nejde o pocity ministra, ale o fakty a dáta. A tých sa musí minister držať," povedal minister pôdohospodárstva Ján Mičovský.

Po utorkovom a piatkovom zasadnutí pracovnej skupiny rozhodol predseda skupiny Michal Tomčík, generálny riaditeľ Sekcie lesného hospodárstva a spracovania dreva MPRV SR, o kvóte lovu vlka dravého na Slovensku. Jeho rozhodnutiu predchádzala dvojdňová online diskusia, počas ktorej členovia skupiny povedali všetky argumenty ZA aj PROTI lovu vlka.

Ovčiari chránia svoje stáda. Avšak ochrana je finančne nákladná. Podľa Zväzu chovateľov oviec a kôz (ZCHOK) potrebujeme viac ako 2 600 pastierov, teda cca 3 mil. EUR na ich mesačné mzdy. Okrem pastierov chránia ovce aj vycvičené ovčiarske strážené psy. Tých potrebujeme približne 1 200, čo predstavuje približne 4,2 mil. EUR. Ročný počet napadnutých a stratených oviec je viac ako 1 500 kusov. Podľa odhadovaných výpočtov ZCHOK vlk spôsobuje ročne škodu na ovciach až vo výške 500.000 €.

„V tejto sume nie sú zahrnuté nepriame škody: pokles produkcie mlieka v období po útoku na stádo, útoky v čase pripúšťacieho obdobia spôsobujú stres, ktorý negatívne vplýva na oplodnenie, čo sa následne prejavuje na nízkych reprodukčných ukazovateľoch v chove oviec," uviedol Martin Nevolný, generálny riaditeľ Sekcie poľnohospodárstva MPRV SR.

„Väčšina členov pracovnej skupiny sa stotožňovala s návrhom NLC, ktoré predostrelo

kvótu lovu vlka dravého 50 – 70 jedincov. Ministerstvo určilo spodnú odporúčanú hranicu pre poľovnícku sezónu 2020/2021 v celkovom počte 50 jedincov ročne," vyjadril sa predseda pracovnej skupiny a generálny riaditeľ Sekcie lesného hospodárstva a spracovania dreva MPRV SR Michal Tomčík. Práve v jeho kompetencii je rozhodnúť o kvóte lovu vlka.

Na Slovensku možno loviť vlka od 1. novembra 2020 do 15. januára 2021, resp. do doby, pokiaľ nedôjde k naplneniu určenej kvóty lovu vlka. Toto zviera nemožno loviť na celom území Slovenskej republiky, ale len vo vybraných okresoch. Územie, kde sa môže loviť sa zmenší o 19 okresov.

Ročnú kvótu lovu vlka stanovuje každoročne v októbri Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRV SR) po zasadaní pracovnej skupiny zloženej zo zástupcov MPRV SR, Ministerstva životného prostredia SR (MŽP SR), Štátnej veterinárnej a potravinovej správy SR, Štátnej ochrany prírody SR, Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory, Zväzu chovateľov oviec a kôz na Slovensku, Lesoochranárskeho zoskupenia VLK, Spoločnosti pre výskum, vzdelávanie a spolužitie s prírodou, Národného lesníckeho centra, štátneho podniku LESY SR, Vojenských lesov a majetkov SR, okresných úradov Banská Bystrica, Košice, Trenčín, Žilina, Poprad, Vojenských lesov a majetkov SR š.p. a Slovenskej poľovníckej komory. Kvóta sa určuje na základe Programu starostlivosti o vlka dravého, postupuje podľa pravidiel, ktoré určilo MŽP SR, zohľadňuje pritom Smernicu Rady EÚ o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín a zákon o poľovníctve.

Minister životného hovorí o sklamaní

Ministerstvo životného prostredia sa nestotožňuje s rozhodnutím agrorezortu, ktorý určil pre poľovnícku sezónu 2020/2021 kvótu lovu vlka a stanovil podmienky jeho lovu.

Minister životného prostredia Ján Budaj považuje za chybu úmyselne oslabovať populáciu vlka dravého na Slovensku „Populácia tejto dravej šelmy pomáha znižovať riziko šírenia klasického moru ošípaných, ako aj afrického moru ošípaných. Vlk je veľmi dôležitý pri znižovaní stavu diviakov, ktoré spôsobujú škody farmárom a zároveň sú predátorom tetrova hôlniaka či hlucháňa hôrneho," podčiarkol minister Budaj s tým, že ministerstvo bude presadzovať, abyvlk dravý nebol poľovným zvieraťom, ale aby sa mu zo zákona zabezpečila taká ochrana, aká prináleží všetkým chráneným živočíchom.

Ministerstvo nepovažuje za dôležitý argument, že vlk dravý spôsobuje významné škody na hospodárskych zvieratách alebo lesnej zveri. Vysoká či diviačia zver spôsobila v roku 2019 poľnohospodárske škody vo výške 17 mil. eur, a to aj napriek opatreniam poľovníkov. Vlk svojím lovom lesnej zveri či hospodárskych zvierat zapríčiňuje ujmu štátu a vlastníkom na hospodárskych zvieratách (na hospodárskych zvieratách v posledných rokoch klesajú na hodnotu 30 – 40 tisíc EUR/ročne), no pomáha predchádzať väčším stratám vzniknutých práve pri ničení poľnohospodárskych plodín či prevenciou rozšírenia diviakov.

Za posledných 20 rokov bolo v rámci legálnych povolení zastrelených takmer 1800 vlkov, čo podľa odborníkov negatívne vplýva na zloženie a správanie celej populácie. ❑

(dokončenie z 59. strany)

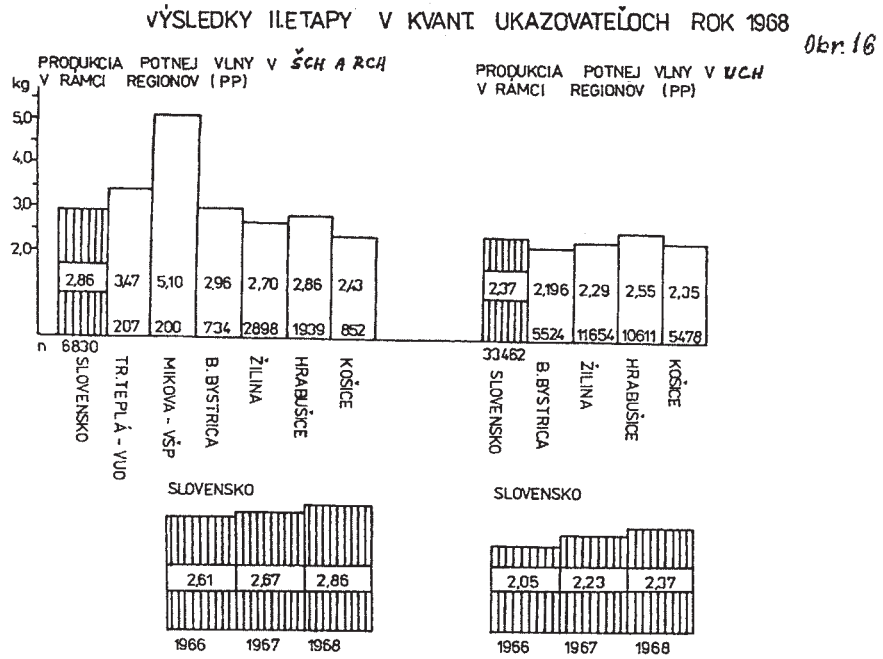

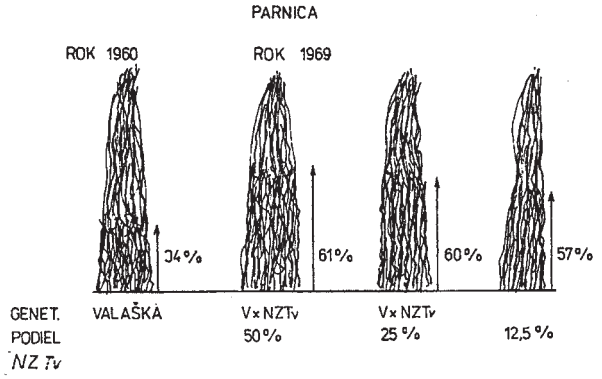

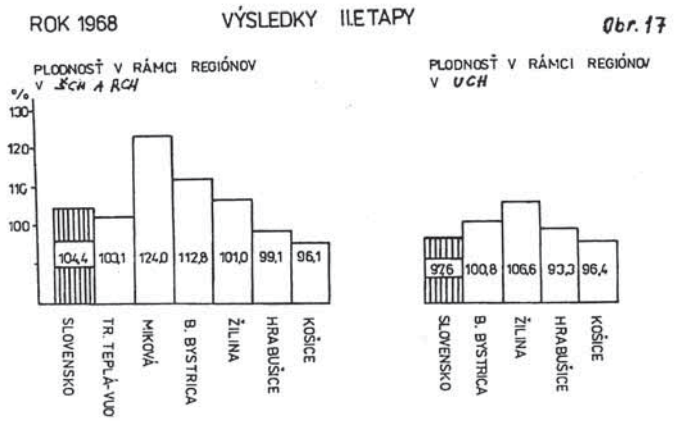

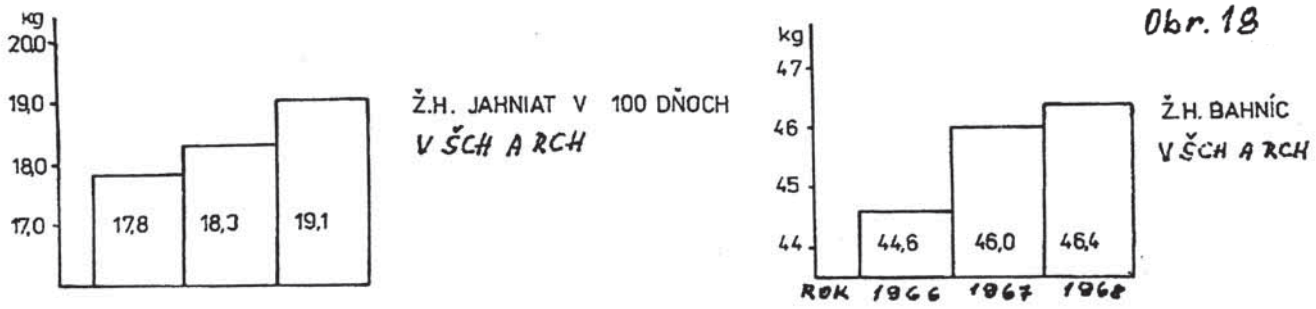

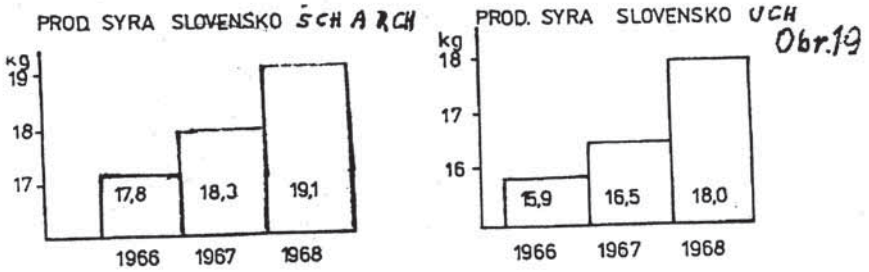

Obr. 20

Vynikajúce chovy	Produkcia potnej vlny (kg)	Ročná produkcia syra (kg)	Plodnosť (%)
Klenovec	3,20	16,3	109,5
Tisovec	2,97	21,7	116,0
Mýto n/ Ďumb.	2,60	22,4	114,0
Súľov	2,90	21,0	98,1
L. Kokava	2,84	20,8	113,2
L. Poruba	2,81	20,4	107,4
Jamník	2,84	17,3	107,0
Veličná	2,75	21,0	104,8
Lučivná	3,15	18,5	102,9
Bijacovce	3,47	20,2	101,9
Poprad	3,01	17,3	120,2
Brutovce	2,82	16,7	105,0

VÝSLEDKY ' III.ETAPY

Obr. 21

ROK 1982

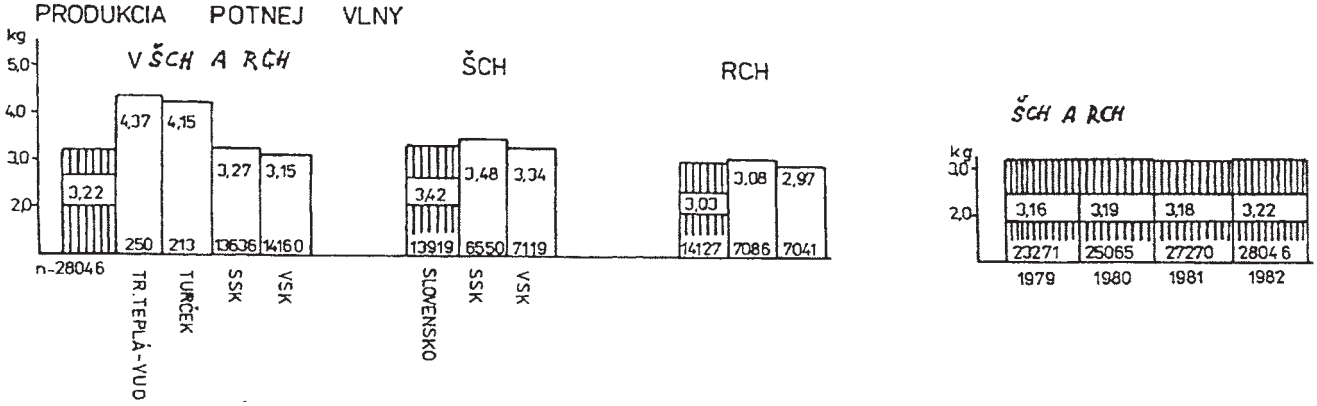

Obr. 22

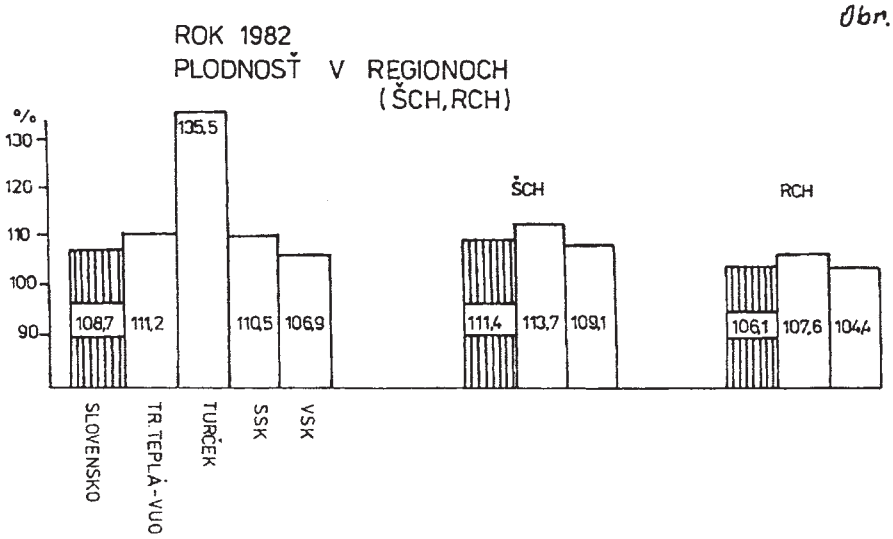

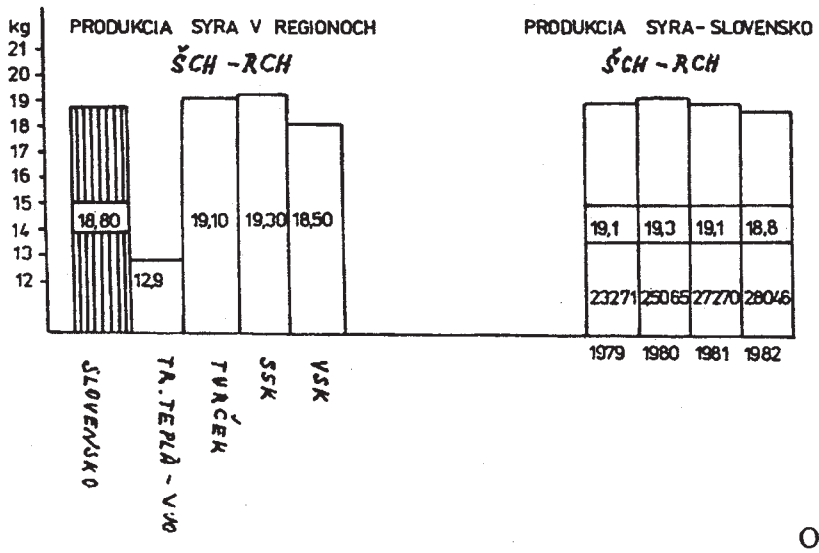

Obr. 23

Obr. 24

Vynikajúce chovy	Produkcia potnej vlny (kg)	Ročná produkcia syra (kg)	Plodnosť (%)
Predmier	4,65	17,60	130,8
Klenovec	3,81	22,10	122,1
Východná	3,46	19,10	110,4
Párnica	3,32	20,80	107,4
Veličná	3,19	19,80	102,3

Obr. 25

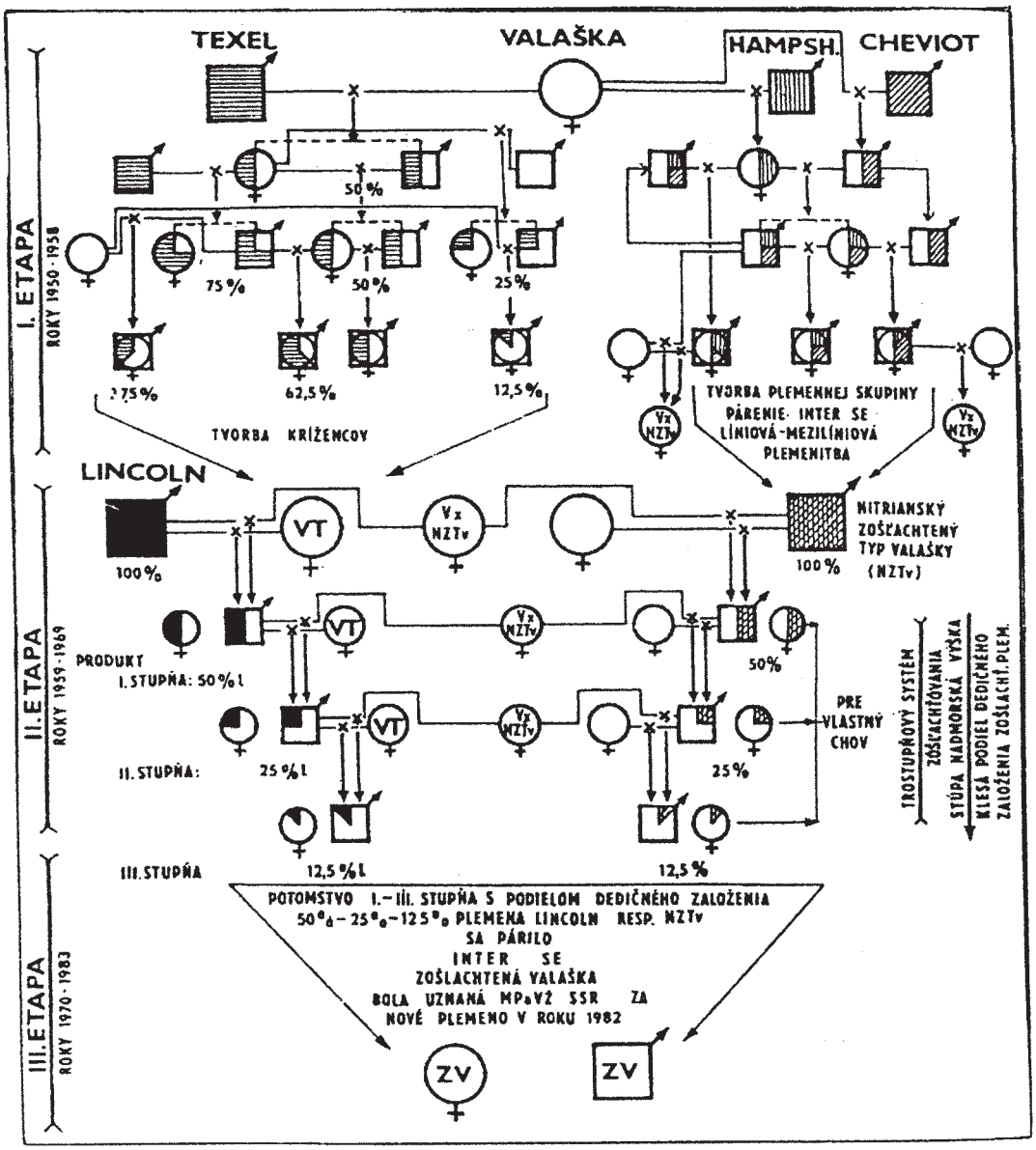

Obr. 25 SCHÉMA VYŠĽACHTENIA PLEMENA ZOŠĽACHTENÁ VALAŠKA

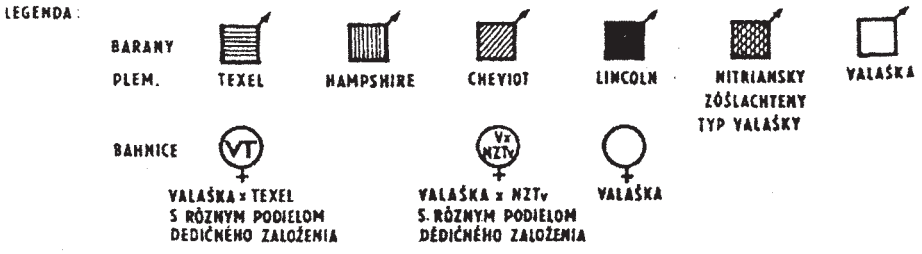

PLEMENÁRSKY PROGRAM ZV USMERŇOVANÝ TYPOVOU PLEMENITBOU

Obr. 26.

SKUPINY PODĽA FENOTYPOVÝCH VLASTNOSTÍ RUNA

SKUPINA ♀	TYP-PARAMETRE	♂
1.	VYHOVUJÚCI C/D- D-D/E 35,1 - 43,0 µm DĽŽKA Pe/ Po : 60-80%	
2.	JEMNEJŠÍ C - C/D 33,1 - 36,0 µm DĽŽKA Pe/ Po : nad 80%	
3.	HRUBŠÍ D/E-E 43,1-55,0 µm DĽŽKA Pe/ Po: 40-60 %	NEZARADIŤ DO PLEMENITBY

Obr. 27

PRODUKCIA POTNEJ VLNY

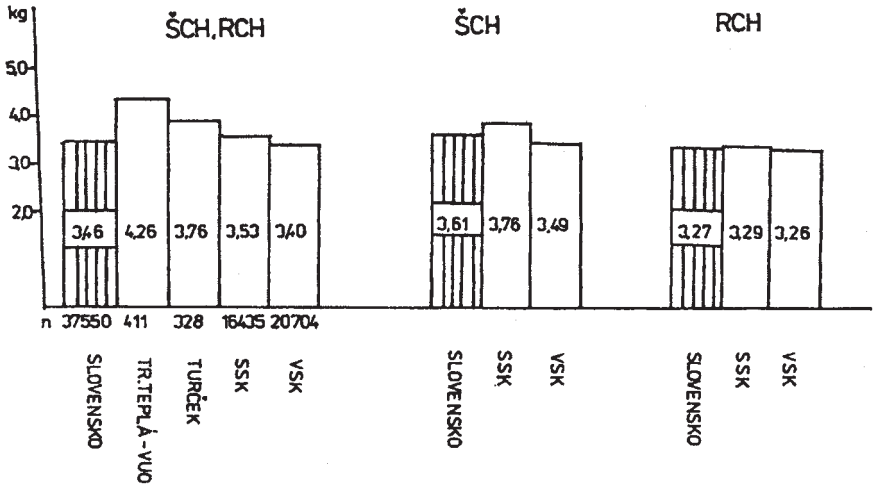

Obr. 28

PLODNOSŤ

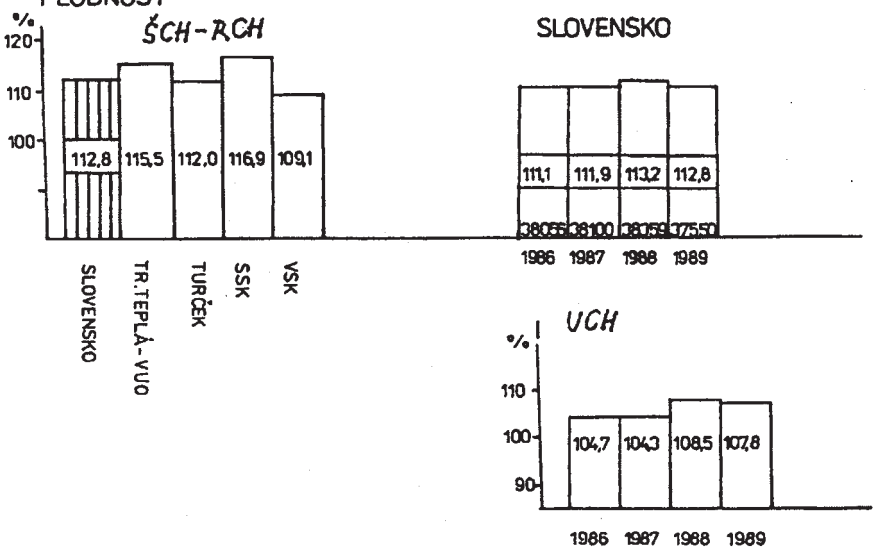

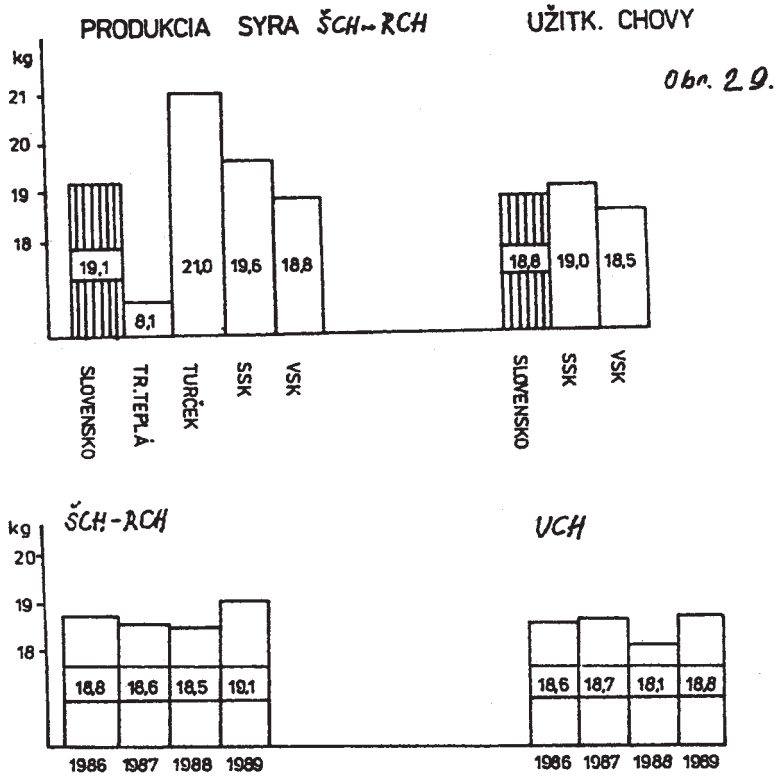

Obr. 30

Vynikajúce chovy	Produkcia potnej vlny (kg)	Ročná produkcia syra (kg)	Plodnosť (%)
Súľov	4,86	16,7	115,7
Klenovec I.	4,33	23,0	127,1
Klenovec II.	4,13	22,0	116,2
Tisovec	4,50	18,0	115,6
SPTŠ Žilina	4,11	16,2	114,3
Púchov	3,37	22,5	116,3
Lučivná	4,54	17,4	105,6
Hôrka	4,24	18,6	103,7

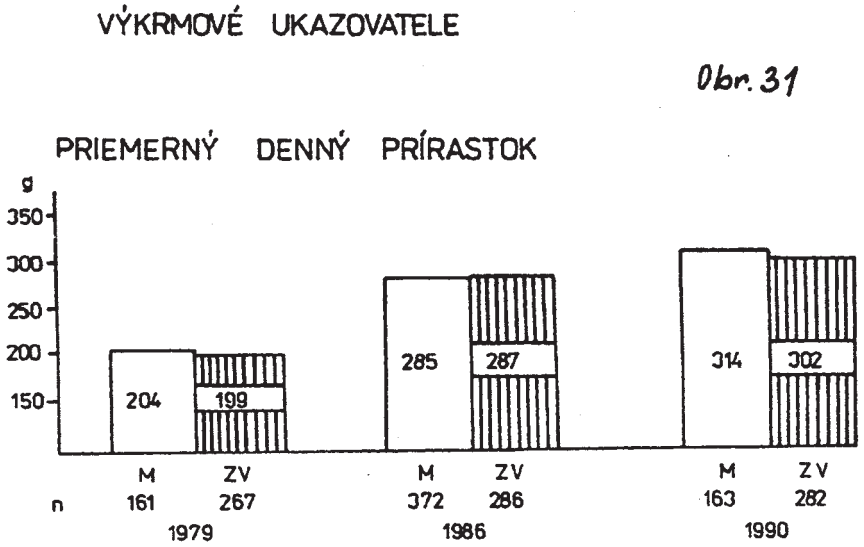

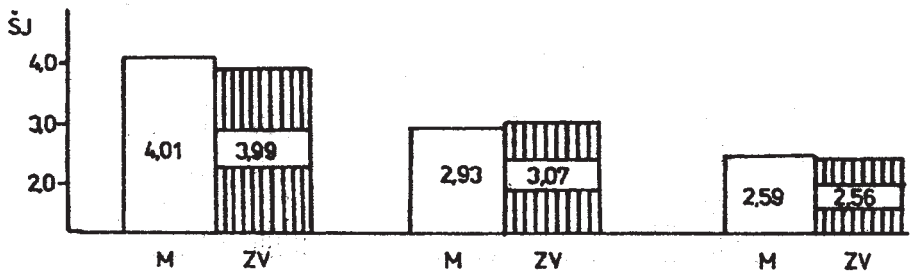
SPOTREBA ŠKROBOVÝCH JEDNOTIEK
ŠJ
4,0
3,0
2,0
4,01
3,99
2,93
3,07
2,59
2,56
M
ZV
M
ZV
M
ZV

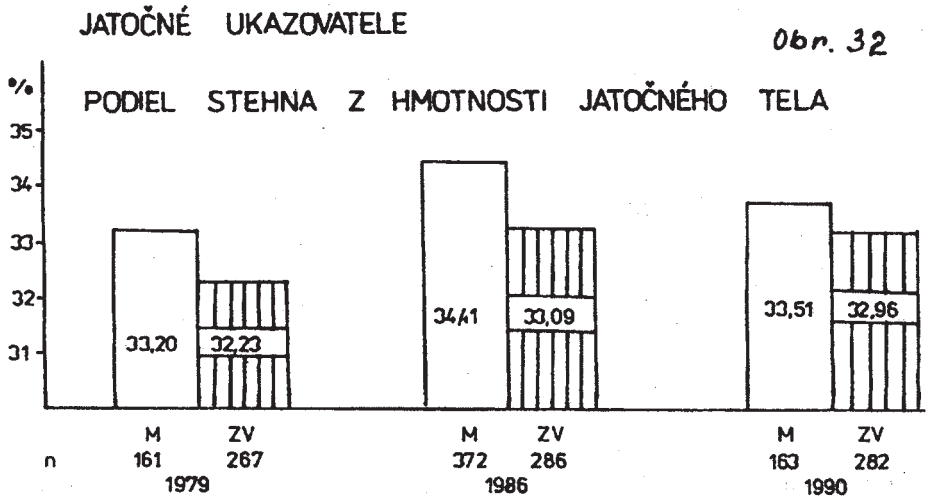
JATOČNÉ UKAZOVATELE
Obr. 32
%
PODIEL STEHNA Z HMOTNOSTI JATOČNÉHO TELA
35
34
33
32
31
33,20
32,23
34,41
33,09
33,51
32,96
M
ZV
M
ZV
M
ZV
n
161
267
1979
372
286
1986
163
282
1990

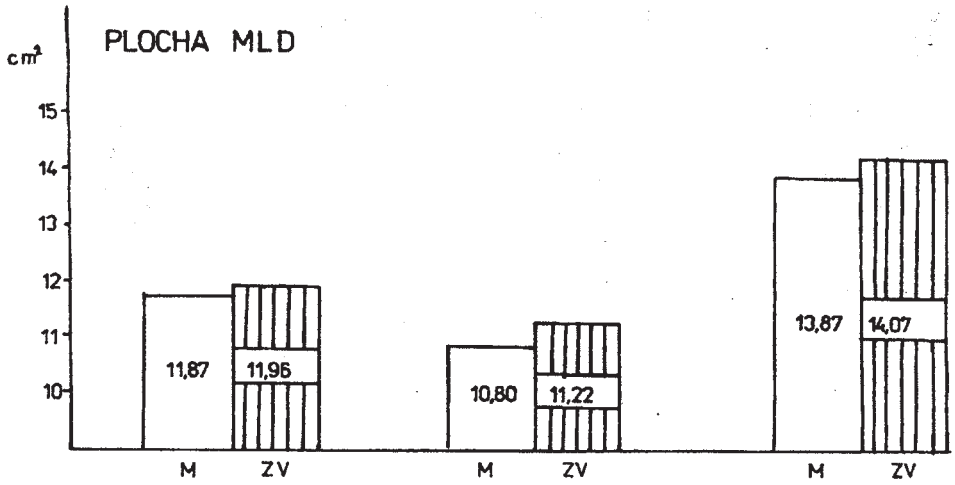
PLOCHA MLD
cm²
15
14
13
12
11
10
11,87
11,96
10,80
11,22
13,87
14,07
M
ZV
M
ZV
M
ZV

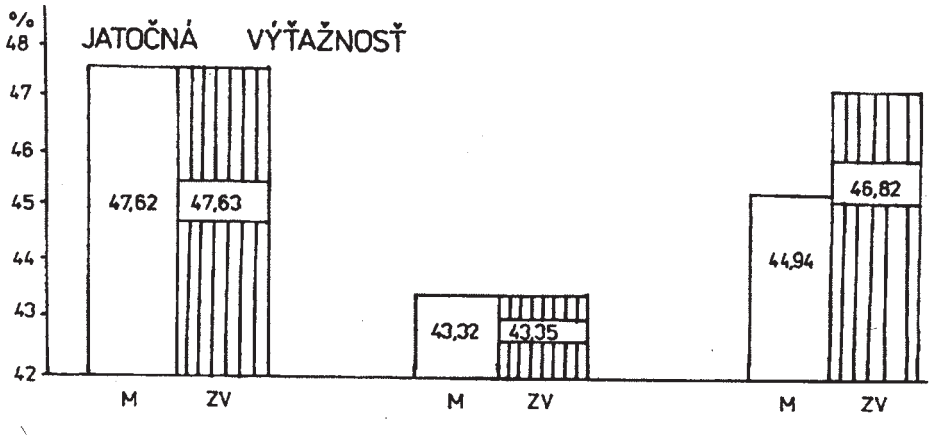
%
JATOČNÁ VÝŤAŽNOSŤ
48
47
46
45
44
43
42
47,62
47,63
43,32
43,35
44,94
46,82
M
ZV
M
ZV
M
ZV

BONITÁCIE 2020

PD Mošovce.

PD Olšavica-Brutovce.

Agrosev s.r.o. Detva.

PD Sebedín,Bečov.

PD Sekčov v Tulčíku.

PD Važec.

NTR Nutrition®

Ďakujeme Vám za prejavenú dôveru a prajeme

Vám úspešný rok 2021.

Ponúkame profesionálne poradenstvo v chove oviec a komplexné portfólio produktov:

- špičková mliečna krmná zmes pre jahňatá bez rastlinných bliekovín vhodná na skrmovanie od 3 - tieho dňa veku jahňaťa **NTR Lamb 50**
- vitamínovo-minerálne zmesi
- kŕmne suroviny
- energetické lizy obohatené o prírodné aditíva
- štartérove kŕmne zmesi

NTR Nutrition, spol. s .r.o.

tel: + 421 918 878 630 www.ntrnutrition.sk